

chi l'a pi 'd fil farà pi 'd teila

Ex libris

LUIGI FIRPO

LUGD. BATAVORUM,
Apud Franciſcum Hackium. *A°.1655.*

Nobilissimis & Amplissimis

GYMNASII
TETRARCHIÆ
NEOMAGENSIS
CURATORIBUS.

Causa quę me impulit cur vobis hoc opusculum levidense, inscribendum putarim, præter omnem expectationem se mihi obtulit & reperta po-

tius quam quæsita fuit. Dum enim, nuper admodum, ex Academia Hardervicena Lugdunum Batavorum evocatus essem, interea novum in florentissima Neomagensium urbe Gymnasium fundari, vix citius ad nos communis fama ferebat, quam Ve-

Vestræ ad me literæ, honoris & affectus plenæ, confirmabant, quibus duplicem magna instantia Professionem offerebatis. Quod ut inexpectatum mihi accidit, ita tantorum virorum judicio ad novi Gymnasii fundamenta quasi ponenda cum aliis

me electum, non potuit non esse gratissimum. Cæterum cum eodem tempore hoc opusculum Typographus absolvisset & ut moris de inscriptione ageretur, Vestræ literæ non diu ambigere me siverunt. Quibus enim potius debeantur schediasma-

mata quædam in Gelria nata,& magnam partem de Gelrorum urbibus rebusque agentia, quam primariæ ejus gentis urbi, quam celeberrimo Batavorum oppido , quam novi Gymnasii Curatobus? Equidem non possum non magnopere probare

illorum Magiſtratuum laudabilem curam & induſtriam, qui cum hoc ſeculo Martiali & confuſionum pleno, humaniores diſciplinæ paulatim exſtinguantur & omnia in antiquam barbariem vergant, de ſcholis ac Gymnaſiis multiplicandis cogitant,

tant, quo Musæ, quæ consilio non possunt, impetu sistantur ac præclara ingenia, si quæ restant, spe præmiorum excitata, in illis velut seminariis ad meliora tempora & ad posteritatem conserventur.

Accessit & alterum summi Ve-

ſtri erga me affe-
ctus argumentum,
quod difficillimo
anni tempore, tot,
cætera , publicis
diſtricti negotiis,
Lugdunum Bata-
vorum inviſere &
coram mecum de
laudabili propo-
ſito Tetrarchiæ
Neomagenſis age-
re volueritis. Qua
extraordinaria hu.
ma-

manitate eam mihi neceſſitudinem impoſuiſtis, ut ingrati crimen evitare non poſſim niſi publico quantum vobis propterea obſtrictus ſim, monumento teſtatum relinquam. Nihil illud quidem Veſtris dignationibus addere poteſt. Sed munuſculi tenui-

nuitatem animi erga vos mei, observantia, studium, cultus, utcunque compensabunt.

Nobilissimi & Amplissimi
DOMINI,

DEVS Opt. Max. vos diutissimè bono Reip. ac Literarum conservet, Vestraque consilia

lia omnia clementer ſecundet. Scriptum Lugd. Bat. Kal. Jan. cIↃ IↃ c LV.

LE-

LECTORI BENEVOLO SALUTEM.

H*Æc quæ vides, Amice Lector, Academica exercitia fuerunt, diversis temporibus in usum studiosæ juventutis Hardervici publico examini, ut moris esse solet, subjecta; nec quod tanti putarem ut iis careri non posset, recusa, sed quibusdam ita flagitantibus quorum voluntati obsequens, quam morosè reluctans esse malui. Quid alii de hoc genere scriptionum statuant, meum nunc non est examinare: id unum profiteor, quemadmodum ferè tumultuario opere nascuntur, ita Lectorem minus attentum & fastidiosum requirunt. Sunt enim ferè fragmenta quædam & ἀποσπασμάτια Historica, ut sub manus veniebant, ad usus subitaneos collecta, adeoque:* In tenui labor est. *In Gelricis Pontani fidem secutus sum. In cæteris*

teris probatissimorum authoritatem: sed à citatione fere abstinui, quod in Historicis ea otiosa esse soleat, nisi ubi controvertunt & inter se discordant ipsi scriptores. Neque vero mea sunt omnia; sed aliqua adscita propter argumenti similitudinem. Qualis est Dissertatio XVI.*de Origine & Constitutione Reip. Belgicæ, ab Illustrissimo & verè Generoso Domino* WILHELMO ADRIANO, *Comite de* HORNES, *non minus eleganter conscripta quam eloquenter & judiciose asserta. Sic de Aristocratia Theodorus Adolphus à Reck zur Horst, de Ephoris Bernhardus à VVelderen, Iuvenes Nobilissimi & Ornatissimi, & alii nonnulli ad materiam de Tyrannide operam suam & industriam, contulerunt. Adjeci, Typographo petente, alia quædam ejusdem ferè argumenti, imprimis specimen Historiæ Americanæ ante adventum Hispanorum, quam integram aliquando, ubi* DEVS *otium & facultatem indulserit, tibi exhibebimus.*

Collegi

Collegi enim jamdudum omnia ejus orbis quæ ſuperſunt, monumentorum fragmenta & multa obliterata penitus aliiſque neglecta obſervavi, ex quibus antiquitates illarum gentium tot ſeculis ignoratarum & res geſtæ, quantum fieri poteſt, reſtituantur. Ad Saracenica Drechſleri mirum in modum depravata & corrupta, breves adjeci notas errorum indices, quibus Orientalium Hiſtoriæ hinc inde illuſtrentur. Neque enim operæpretium erat in hoc opuſculo, vel prolixiorem eſſe vel accuratiorem, id quod Chronologiæ noſtræ Regiæ ex profeſſo & cum cura reſervamus. Vale, Lector Benevole, & his, qualiacunque ſint, interea fruere.

GEORGII HORNII
DISSERTATIONUM HISTORICARUM ET POLITICARUM PRIMA.

DE DUCATU GELRIAE.

1. Nter omnes Germaniæ regiones, Illustrissimus GELRIAE Ducatus, ac ZUTPHANIAE Comitatus, situ commodo, & natura loci atque ingenio muniti, ab omni parte, vel Oceanum invadentibus, vel amplissima opponunt flumina. Quod inter arcanas Augusti curas fuit, *mari, Oceano, aut amnibus longinquis septum Imperium*, terminare. Nam ingens id Reipublicæ, & contra hostes præsidium est, & ad mercaturam nauticamque rem, singulare adjumentum.

2. Quatuor omnino, illud quod hodie

Gelriam Zutphaniamque vocamus ſolum, antiquiſſimo ævo gentes inſedêre, *Vſipetes, Tencteri, Menapii, Sicambri.* De quibus id in univerſum conſtat, fortiſſimos bello fuiſſe, ac Romanis formidabiles; Nam *à* IↃ *Sicambris, quinque Iulianorum Equitum millia fugata,* Appianus teſtatur.

3. Circa A.Ch.CCC *Sicambri* & quicquid Vahalim inter ac Iſalam gentium erat, in *Francorum*, novum & hactenus inauditum nomen, conceſſêre. Ibi prima Francici regni ſedes fuit atque origo: ibi *Terra Salica*, quæ *Salicæ* Legi, cujus tam venerabile in Gallia nomen, originem dedit. Poſtea ſub Meroveo transgreſſi Rhenum Franci, & in Gallias effuſi, potentiſſimo, quod nunc eſt, Europæ regno, cujus tum Gelria pars, nomen initiumque dedêre.

4. Jam IↃ fere ſub Francis annos Gelria exegerat, cum ZVTPHANIAE Comitatus exortus eſt. De cujus tamen origine certi nihil conſtat. Primam ejus mentionem Lotharii I. Imp. tempora, Circa A.Ch.IↃCCCL faciunt. Series quoque Comitum interrupta eſt, cum præter Wichmannum & Gerlacum, qui ex ultimis fuerunt, nullos, quod certo conſtet, ad nos antiquitas tranſmiſerit.

5. Nec

5. Nec diu post, ipsum GELRIAE nomen, sub Ludovico II. Austrasiæ Rege emersit. Qui ex nobili *Pontiorum* familia, suis ad Mosam Vahalimque ditionibus, Wichardum, bello virtutibusque spectabilem virum, imposuit. Isque fundato castro *Gelre*, & eam Præfecturæ sedem, & Provinciæ imposterum caput esse jussit.

6. Respublica GELRIAE, ab A. Ch. IↃCCCLXIX, adhæc usque tempora, per IↃCCLXXIX annos floruit. Eaque vel *Principum* Imperio, vel *Populi* gubernata fuit.

7. PRINCIPUM potestas annorum IↃCCXVII fuit: eaque in *Præfectos*, *Comites*, *Duces*, distributa. PRAEFECTI numerantur VIII, quorum ex *Pontia* familia septem: *Wichardus* I. *Gerlacus*, *Godefredus*, *Wichardus* II. *Megengaudus* sive *Mengosus*, *Widechinus*, *Wichardus* III. Cujus unica, quam reliquerat, Adelheidis filia, *Ottoni* Nassaviæ Comiti nupta, ex Illustrissima illa familia, complures longa serie Principes dedit. Isque primus ab Henrico IV. Imp. *Comes* Gelriæ in Francofurtensibus Comitiis creatus est. A. Ch. CIↃLXIV: COMITES ex Nassaviis omnes, novem fuerunt, *Otto* I. *Gerhardus* I. *Henricus*, *Gerhardus* II.

Otto II. *Gerhardus* III. *Otto* III. *Reinaldus* I. *Reinaldus* II. Qui à Ludovico IV. Imp. Francofurti *Dux* creatus, debitum virtuti suæ præmium, summam in Imperio dignationem, obtinuit. DVCVM, qui XIII, non una, sed diversæ, ac quinque omnino familiæ, Nassavica, Juliacensis, Egmondana, Burgundica, Austriaca, fuerunt: nec semper ordine, sed ut rebus turbatis, per vices imperatum. Ex Nassaviis *Reinaldus* II. *Reinaldus* III. *Eduardus* I. Ex Juliaca *Guilhelmus* I. *Reinaldus* IV. Ex Egmondana *Arnaldus* & *Adolphus*. Ex Burgundica, *Carolus* Audax. Ex Austriaca, *Maximilianus* I. Tum denuo ex Egmontiis *Carolus* I. ex Juliacensi *Guilhelmus* II. Post quem iterum Austriaci, *Carolus* V. & *Philippus* II. ultimus Principum Gelriæ. Status LIBERTATIS, sub *Ordinum* Imperio, ab anno cIↃ IↃ LXXXI. ad nostra, per LXVII. annos, continuatus fuit, tempora.

8. Jam quibus Gelria *incrementis*, & per quas succreverit rationes tum terrarum accessione, tum æstimio ac authoritate, videndum est. Ac prius quidem quod spectat, quatuor omnino mediis: ampla *terrarum accessione* aucta fuit, conjugio, emtione, armis, & fide erga

Impe-

Imperium. *Conjugio* Ottonis I. Nassavii, cum Sophia, Wichmanni ultimi Zutphaniensium Comitis filia, amplissimus ille & antiquissimus Gelriæ conjunctus est Comitatus. *Emtione*, sub Henrico I. *Velavia*, sub Ottone III. *Betavia* accessêre. *Armis*, multa passim oppida ditionibus adjecta. *Fide* erga Imperium, jus in Frisiam, aliquot Imperatorum indultu, obtentum. *Æstimium* vero apud exteros multum crevit, illis, tot Principum cum Rege Franciæ, Angliæ, Daniæ, aliisque, fœderibus ac mutuis auxiliis. Quo etiam accessit urbium Gelricarum, Neomagi, Zutphaniæ, Ruremondæ, Arenaci, Bommeliæ, Venloæ, Hardervici, Elburgæ, cum Anseaticis unio, magnum omnino ad maris Imperium ac commerciorum libertatem, adjumentum.

9. Ita institutam auctamque Rempublicam, non minoris curæ ac laboris erat, per tot secula conservare. Præcipuum ejus rei momentum in *Religione* fuit, cujus magni semper extitêre assertores, qui Rempublicam gubernabant. Accessit *cura Legum* & *justitiæ*: tum, quod ingens ac incomparabile bonum, tot per Provincias artium *Scholæ* ac linguarum capacissima omni ævo Ecclesiis & Rei

publicæ ingenia, ſuppeditarunt. Quibus tandem Ducalis hæc atque Comitatenſis acceſſit *Academia*, ſapientiſſimo Ordinum conſilio ac conſenſu in hac urbe fundata : tempore ultima, dignitate inter fœderati Belgii alias, ſuo jure non poſtrema.

10. Bella ſubinde gerenda fuerunt, tum *externa*, tum, quod miſerrimum eſſe ſolet, *interna* atque civilia. Et *externa* quidem, duûm erant generum. Vel enim pro *Imperio*, vel pro *Libertate*, pugnatum. Pro *Imperio* & limitibus crebræ contra Clivios, Brabantos, Ultrajectinos, Hollandos, expeditiones ſuſceptæ. Nimirum, *una ea & vetus bellandi cauſa eſt, profunda cupido Imperii & divitiarum*. Et cum ipſo pene humano genere ea opinio cœpit, *ſua retinere privata domus: de alienis certare, regiam laudem eſſe*. Pro *libertate* contra Burgundos & Auſtriacos, integro ferè ſeculo arma circumlata. Nec ullum juſtius bellum geri potuit, Auſtriacis per vim, obtentu iniquiſſimæ emtionis, Gelriam invadentibus.

11. At *Civilibus bellis* cauſam originemque dedêre factiones nobilium familiarum atque potentum. Quibus cum ſe duo fratres Reinaldus III. & Eduardus

dus I. Duces præberent, illa inteſtini inter *Heckeros* ac *Bronchorſtios* belli flamma erupit, quæ florentiſſimas pene in ſolitudinem redegit Provincias. Ac ea in re à Reinaldo III. graviſſime peccatum, quod ſe uni parti in ſolidum adjunxit, qui utramque factionem authoritate ſua comprimere & componere debuiſſet.

12. Hæc una calamitatum publicarum cauſa. Succeſſit altera, longe perniciofior, cui Adolphi in Patrem Arnaldum Egmondanum impietas initium occaſionemque dedit. Atrox facinus, cum Pater, jam ſenio gravis media hieme in carcerem à filio raperetur: cum coram Carolo Burgundo uterque cauſam ſuam per mutua convitia diſceptarent; cum Pater filium ad duellum provocaret: Filius diceret: *Se ante parentem puteo ſubmerſurum, dein ſecuturum fata illius liberrimo præcipitio, quam ut eum intra Gelriam vel conſiſtere ac habitare permitteret. Patrem jam præfuiſſe per totos* XLIV *annos, æquum eſſe ut tandem etiam ad ſe redeat Principatus.*

13. Utcunque autem ſumma in Arnaldum impietas Adolphi fuerit, graviſſimè tamen ab eo peccatum, quod ultionis ſtudio, Gelriam Zutphaniamque;

Carolo Audaci Burgundiæ Duci oppigneravit ac tradidit, oblitus ſanguinis ſui ac nepotum, oblitus etiam ſubjectorum, quos alieno invitos reluctanteſque Imperio tradebat. Enimvero, cedere potius Ducatu, tantæ jam Senectutis Princeps, & Reipublicæ ac poſteris conſulere debuiſſet, quam ima ſummis, pervicacia Provinciis integro ſeculo noxioſiſſima, permiſcere. Neque vero ipſius privatæ cum Burgundo tranſactiones, ullius valoris fuerunt. Non enim Princeps, invito populo, ditiones ſuas divendere vel oppignerare poteſt.

DISSERTATIO II.

De Inſula & Oppido Batavorum, quod Neomagum *vocant.*

1. BAtavi, ut Tacitus docet, *Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſtica pulſi, extrema Galliæ ora vacua cultoribus, ſimulque Inſulam inter vada ſitam occupavere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum & latera circumluit.* Nimirum antiquiſſima hæc lex fuit quam Anſibarii Romanis olim ingeſſere: *Sicut cœlum DIS, ita terras generi mortalium datas: quæque vacuæ, eas publicas eſſe.* Caput gentis *Oppidum Bata-*

Batavorum fuit, id eſt *Neomagum*, ut & *Smithius*, ſingulare urbis illius ornamentum, oſtendit.

2. Præcipuè ſub Romanis eorum celebrari virtus cœpit ac fama, cum, quod incomparabile illo ævo privilegium, AMICI, FRATRES, SOCII Romanorum dicerentur. Ac manſit honos & antiquæ Societatis inſigne. *Nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit, exemti oneribus & collationibus, & tantum in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſervantur.* Hinc fidi Romanis, quamdiu modeſtè habebantur. Ubi ſervitus ingeſta, promtus illis libertati aut ad mortem animus. Nec fortiſſimæ genti, vindices libertatis Cl. Civiles defuerunt.

3. Bello non alii celebriores. Præſtantiſſimus eques præcipuo nandi ſtudio, freta, flumina, quicquid aliis inacceſſum, arma equoſque retinens, ſuperabat. In prælio rem ad mucrones ac manus, veteri exercitio adducere ſoliti, ac *ora fœdare.* Quod, ut peculiare ipſis, in Agricola Tacitus notat.

4. Tales ſub Romanis. FRANCORUM ſucceſſit poteſtas, quos eadem fide ac comitate coluerunt. Ac tum abolito paulatim veteri nomine, *Franci* vel *Au-*

strasii dicebantur. Donec Imp. CAR. Crassi tempore, in Hollandos Ultrajectinosque divisi, tertiam Batavicæ gentis partem, & vetustatis suæ tenacem, illi quos hodieque *Betavos* dicimus, constituerent.

5. BETAVIA, inter quatuor Gelriæ tetrarchias prima, ac in *superiorem* & *inferiorem* divisa, NOVIOMAGUM caput habet. Origo nominis, ob nimiam vetustatem, ignota est, & frustra quæritur. Jam diu ante Gallieni tempora ita appellatam, ex antiquis constat monumentis.

6. Status Neomagi sub *Imperio*, sub *Principibus*, sub *Ordinibus*, spectatur.

7. Sub IMPERIO, maxima omnino Noviomagi dignitas fuit. Nam Carolus Magnus, quatuor imprimis urbes impense ornavit, Aquisgranum, Noviomagum, Ingelhemum, ac Theodonis villam. Et *Aquisgranum* quidem, *urbs regalis, regni sedes principalis, prima regum Curia, Sedes Imperii trans Alpes, & altera Roma* vocabatur. Proxima dignitate *Noviomagum*, ubi Palatium Imperatoris, à Carolo constructum, & cui omnia Aquensium privilegia ab Impp. indulta sunt. Unde territorium ejus, quem ad modum & Aquense, signantèr *Imperium* di-

dictum, alio nomine *Burggraviatus*, cujus dignitatis sedes est arx *Valckenhof*.

8. Sub Principibus ab Anno cIɔ ccxlviii esse cœpit, cum *Guilhelmus* Hollandus Imp. universam ditionem Ottoni III. oppigneraffet. Nam arcem jam ante ea tempora Ottoni II. in feudum Fridericus II. contulerat. Neque vero illa oppigneratio libertatem urbis ac privilegia infregit. Quæ complures postea Impp. Richardus, Rudolphus I. Albertus, Ludovicus, Carolus IV. Wenceslaus, Fredericus III. Carolus V. non tantum confirmarunt, verum etiam insigniter auxerunt. Ut etiam post oppignerationem Imperialis manserit civitas, & in Imperii Rom. tutela ac patrocinio. Quod vel ex Diplomate Rudolphi I. ix. Kal. Octob. cIɔ cc lxxxii. videre est.

9. Usitatum Principibus, privilegia populi per varias infringere artes. *Res enim ferè dissociabiles sunt, Principatus ac Libertas.* Hinc illæ Comitum Ducumque machinationes, quibus Neomagum, urbem nimis liberam, ac judicio aulæ, privilegiis præferocem, oppugnarunt. Ac inania quidem, Principis hæreditarii titulus, cum aliis facile transmissa sunt. Cæterum libertas nullis ex-

torqueri molitionibus potuit, ne quidem terrore admoto. Neque raro Principes libertati graves in ordinem redacti. Nam Reinaldo I. ac III. & Arnaldo Egmontano Imperium abrogarunt. Ac cum Carolus, ultimus Egmontiorum, libertatem ac privilegia præfracte imminueret, civitas sumtis armis ostendit, penes se vim Reipublicæ sitam esse. In quo negotio præcipuæ consulis Jac. Canisii partes fuerunt, de quo sub extrema vitæ Carolus exclamavit: *O Canis maledicte, O Canis, tu qui me ditionibus meis ac subditis exuisti, etiam ereptum cor advolas.*

10. In tanta populi libertate, summa Principibus fides ac observantia exhibita fuit. Nam nec induci unquam amplis Impp. promissis potuêre, ut sub Imperium, relicta Gelria, redirent: & in Egmontios imprimis flagrantissima ipsorum studia memorantur.

11. *Privilegia* civitatis ampla admodum sunt atque eximia. Jus monetæ: legum pro arbitrio rogandarum & abrogandarum. Magnæ per Gelriam, Imperium, Brabantiam, Cliviam, Hollandiam, Zelandiam, Leodiensem Diœcesin, immunitates. Telonium & præfectura territorii Mosæ-Vahalis: Fædus

cum

cum Anſeaticis. Quæcunque liberrimis competunt Civitatibus Imperii, Regalia.

12. *Regimen* prudentiſſimum, antiquo more, ex primoribus gentis ac promtiſſimis vulgi. *Senatores* XXIV, *Conſules* bini. *Plebs* per ſocietates diviſa & Tribus, inter quas præcipua S. *Nicolai* Sodalitas, Ducentum virûm, Tribunitia Remp. poteſtate cum Patribus adminiſtrabat. In Civilibus provocatio ad Aquiſgranenſem curiam: in criminalibus nulla erat. Denique totius Reip. ſumma penes Magiſtratum: Principibus probandi quod decretum libertas relicta; contra niti ſecundum leges non poterant.

13. Sub ORDINIBUS fœderati Belgii, Anno CIↃ IↃ XCI eſſe cœpit, à quo tempore, primum inter urbes locum ſuffragiumque obtinuit. Tum quoque forma Reipubl. in quibuſdam mutata. Abrogatæ fraternitates. In locum Sodal. S. Nicolai, XXXII. viri ſucceſſere, quos Tribunos pl. vocant. Senatorum numerus infra XXIV. Electio horum, durante bello cum Hiſpanis, penes Gubernatorem, ex pacto fuit.

14. *Calamitates* civitas hæc graves per tot ſecula ſuſtinuit. A Cl. Civili, Normannis, Godefredo Lotharingo, direpta

& combusta. Bis ab Imperio proscripta. Civilibus inter Reinaldum & Edoardum bellis jactata. Et dum per sexaginta annos & amplius, Egmontios asserit, singulæ fere Noviomagensium familiæ, singula leguntur amisisse capita. Cunctis gravior miseriis Hispanica, quæ sexennium duravit, servitus fuit, & quod secutum pro libertate bellum, non ulli gravius urbi, quam huic, in confiniis infensarum gentium positæ, incubuit.

15. Atque hi casus civitatem bello asperrimam reddidere. Quod annales patrii testantur, & victoriæ, vel magnis, parva sæpe manu, Regibus extortæ. Eaque ut perennaret disciplina, saluberrimis cautum legibus, *ut quisque civium integram corporis sui armaturam possideat*. Ac quoties pro patria pugnandum fuit, arma, viros, pecuniam, promtissimo quisque civium suppeditavit studio, memores illius quod Cerealis, contra Cl. Civilem Batavum bellum gerens, suggerit: *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.*

DIS-

DISSERTATIO III.
De Insula & Vrbe Bommelensi.

1. INter quatuor Ducatus Gelriæ Tetrarchias, prima ordine NEOMAGENSIS, præter ipsam metropolin Neomagum, insignes insuper Tielam ac Bommeliam, cum suis insulis, urbes habet. De quibus jam, pro instituto nostro, agendum est.

2. BOMMELENSIS insula, Mosam inter ac Vahalim, haud spernenda magnitudine sita, complures pagos vicosque, & ipsam, caput ejus, BOMMELIAM, complectitur. Unde, quod positura, ad sustinendum hostem, ingenio loci, munitissima esset, singularem Ordines curam semper adhibuerunt, ut propugnaculis undique firmissimis cingeretur. Qualia sunt, *Santandreanum*, ab Andrea Cardinali Austrio structum, & *Vorenum* sive *Nassavium*, quod Mauritio Auriaco originem suam debet. Quibus toto bello invicta Bommelia stetit. Quæ olim, ad distinctionem alterius, etiam *Soltbommelia* dicta.

3. *Origo* urbis, ut plerarumque, incerta, & admodum antiqua est. Urbis nomen ac privilegia, cum muris, Ottoni

ni Naſſavio, qui ſeptimus Comitum, debet. De ratione facti, alias dictum. Quod cum fieret, Annus cIↄ cc xxix. fuit. Nunc id notaſſe ſufficiat, aliud, non verbo tantum, verum etiam re, urbem, aliud Civitatem eſſe. Illa muros ac ædificia, hæc cives ac Rempublicam complectitur. Quod diſcrimen cum Carthaginienſes, tertio bello Punico, non callerent, in magnam incidêre calamitatem. Placuerat Senatui Romano urbem tantum removere, civitati nihil adimere. Igitur Legatis Punicis reſponſum: *obſides cum claſſibus traderent, civitati & privilegiis nihil ademtum iri:* Quod Carthaginienſes etiam de urbe acceperunt, quibus reſponſum: *Civitatem non eſſe alligatam loco, nec concludi muris vel ædificiis. Male interpretatos Carthaginienſes de urbe, quod promiſſum eſſet de Civitate.* Ita excedere juſſi, & urbs capta ſoloque æquata fuit. Hinc illud Pompeji: *Reſpublica non conſiſtit in parietibus. Ibi Roma eſt, ubi Senatus.* Et Athenienſes in bello contra Xerxem, civitatem ſuam in naves, qui illi, quos oraculum Delphicum deſignarat, muri lignei erant, tranſtulerunt.

4. Circa A. Ch. IↄccccxcIx. *Otho* III. Imp. Eccleſiæ Trajectenſis cum alia mul-

multa, tum villam, ut eo tempore dicebatur, Bommeliam, cum jure cudendæ monetæ, vectigalibus aliisque ad eam pertinentibus, donavit, si Hedæ & tabulis quas profert credimus. Nam multa Episcopi monumenta priscorum Impp. pro asserendo jure in provincias urbesque, commenti sunt. In quo ipsis Pontifex Romanus præivit, qui pro suo in Italiam jure, tabulas donationis, quas Constantinus Magnus Silvestro Papæ dederit, profert. Quibus nihil futilius, nihil mendacius est. Unde illud Legati Veneti in Pontificem dicterium. Eo enim quærente, quo titulo Respubl. sibi mare Adriaticum assereret: *Eodem* inquiebat, *quo tua Sanctitas Romam. Inspiciantur tabulæ donationis Constantini, & ab altera parte occurret jus nostrum in mare Adriaticum.* Brabantici juris fuisse certius est, qui Duces, eam cum oppido insulam, Gelriæ Comitibus in feudum dederunt. Quo etiam titulo *Iohannes* Brabantiæ Dux, flagrante Limburgensi bello, ea Reinaldum I. Gelriæ Comitem spoliavit. In cujus tamen ditione non diu mansit. Quâ occasione observandum, loca in extimis regnorum vel Provinciarum limitibus sita, exorto inter vicinos bello, perpetuis jactari tempestatibus, ac mili-

militum injuriæ, miſerandum in modum, expoſita eſſe. Sic in Anglia, magna Northumbriæ pars, quà Scotiam reſpicit, vacua & inculta jacet, qui *ager Contentioſus* dicitur, ob frequentes ibi adverſarum gentium pugnas vaſtitateſque. Unde etiam limitaneæ Provinciæ minoribus tributis & vectigalibus onerantur.

5. Ac *clades* quidem hæc urbs, præ cæteris, multoties magnas graveſque ſenſit, toties obſeſſa, capta, recepta, direpta. Nam A. cIↃcccxIx à *Burenſi* & *Arckelenſi* dynaſtis capta, direpta, combuſta fuit. Quod in ultionem Reinaldi I. Com. à filio Reinaldo II. captum, fecerunt. Quippe ingentia Principum ſcelera frequenter innocuo ſubditorum ſanguine expiantur, ſecundum illud: *Quicquid delirant Reges, plectuntur Achivi.* Eadem calamitas non ſemel poſtea huic urbi inflicta, à *Wenceſlao* Duce Brabantiæ Anno cIↃ ccc LXIII. iterumque triennio poſt, & ſexennio contigit, cum eam *Iohannes* Bloſii Comes, qui ſe Ducem Gelriæ ferebat, expugnaſſet. Nihil Reipubl. damnoſius, quam ſi de vero & legitimo ſucceſſore ambigatur. Hinc enim bella pluſquam civilia & gentium clades oriuntur. Quod tum temporis Gelria, extincto ſine prole Edoardo Duce, ac

ce, ac nostro seculo gravissime Russia, tum tres ad Rhenum Ducatus, Juliacum, Clivia, Montes, senserunt, ac hodie Regnum Poloniæ miserandis cladibus experitur. Hinc danda singularis opera, ut certi quid de successore, ante excessum Principis, publicè statuatur, ne tantorum Rempubl. malorum Oceanus, eo velut obice amoto, inundet.

6. Successerunt tempora, quibus justitiæ, contra summam vim & manifestam iniquitatem, pugnandum erat. Id est, *Carolus* Adolphi filius, Arnaldi nepos, circumventus & fraudatus, jus suum repetebat. At interim grassabatur *Philippus* Maximiliani Imp. filius tantis succinctus viribus. Quid Bommelienses? Ut Gelros decebat, pro patria pugnant, & Alberti Saxonis vim sustinent. Enimvero miranda in Belgis virtus, non reformidare potentissimos Principes, inania nomina, quoties de virtute agitur. Quantum ex omni antiquitate colligimus, nulla tanto ardore, & felicius pugnavit Provincia, contra potentissimos Principes, quam Gelria, pro libertate: contra vim, fraudem oppressiones: & contra Tyrannidem, ut uno omnia complectar verbo.

7. Si ullius belli causa injusta fuit; illa erat,

la erat, quam Austriaci, prætextu translationis Arnaldinæ, in Gelriam prætendebant. Et tamen Magnus ille *Maximilianus* Imp. eumque secuti filius *Philippus* atque nepos *Carolus*, cognomine V. dominandi studio, cuncta jura per vim, terrorem, ac Majestatem, subverterunt. Gelri non cedunt: nec Bommelia, primum belli illius præmium, unquam cessit. Testis obsidio, quam sub Rudolpho Anhaldino tulerunt illius urbis cives. A. cIↄ Iↄ IV.

8. Habet etiam Bommelia gloriam obsidionis Hispanicæ eo tempore, quo Leidensium urbs à Tyrannis illis obsessa. Favit utrimque DEUS, tantæ iniquitatis Hispanicæ ultor. Perfossi aggeres & Leidam excidio liberarunt, & Bommeliam periculo.

9, Multa de hac urbe dicenda superessent: sed una in Principes fides omnium instar erit. *Philippus* Austrius, certè titulo tenus in hanc Provinciam, Tyrannus, reliquas urbes Carolo Egmondano eripit, sibique subjicit. Quid Bommelia? Verba Pontani sunt: SOLI BOMMELIENSES, *qui tum circiter trimestrem obsidionem toleraverant, ægre admodum adduci potuerunt jugum Philippi accipere. Verum ipso quoque hoc idem*

idem suadente, imo precibus & fere LACHRIMIS adhortante Carolo Duce, vel invitos accepisse reperio. Non aliud in Historiis simile exemplum, quam Rupellensium, cum Edoardo III. Angliæ Regi à Johanne Galliæ Rege dederentur. De quo Froffardus.

10. Inter Anseaticas quoque urbes Bommelia nomen suum profitetur ac locum obtinet. De cujus fœderis inter urbes initi occasione, commodis, aliisque ad Ansam spectantibus, suo tempore agemus.

DISSERTATIO IV.

De Insula & Vrbe Tilensi.

1. VLtima Europæ insularum Thule. At non TILA inter Gelricas urbes insulasque; singulare Vahalis Bataviæque ornamentum. De cujus antiquitate, idoneus testis, *Sigebertus* Gemblacensis, superest. Qui *Tielæ* urbis jam ad A. Ch. CCCCLI. id est sub Valentiniano III. meminit. Ita enim, non vero ut corrupti codices habent, *Ticla*, legendum. Quo tempore *Attila* Hunnorum Rex & tot feræ nationes, Imperio Romano finem in Occidente imposuerunt.

Fran-

Francus Germanum primum, Belgamque secundum
Sternebat, Rhenumque ferox Alemanne bibebas.

2. Ita ex Imperii ruderibus nascens TILA, sub Francorum Regibus, *Teisterbantiæ* Comitatus aliquandiu caput fuit. Qui late à Leccâ Lingâque ad veterem usque Mosam sparsis ditionibus, Tilam, Bommeliam, Heusdam, Arculeam, Altenaënsem, Vianensem, Culenburgensem & Buranam regionem complectebatur. Postea in tot divisus particulas, varios Dominos, sed potissimâ sui parte, Gelros habuit.

3. *Incrementa* urbis ab A. cIↄ ccc IV. notiora sunt. Tum enim flagrante Brabantos inter ac Gelros bello, muris eam cives cinxerunt. Causa facti; quod incursionibus adversarum partium expositi, multa bello aspera indignaque hactenus pertulissent. Eaque cura sequentibus annis, inter perpetua bella crevit; donec tandem ad inexpugnabile deducta robur, quemlibet hostem facile sustinere posset. Accessere etiam alia ædificiorum ornamenta, *telonii* domus sub Reinaldo III. *fastigium* turris, sub Guilielmo I. ac sub eodem refectæ ædes Walpurgis ac Martini. Cujus etiam turris im-

imperante Arnaldo I. è fundamentis denuo educta & ad eam, quâ hodie spectatur, molem, feliciter perducta fuit. Gloriosum id urbibus, si novarum accessione ædium, quæque alia decori sunt, magis magisque illustrentur. Unum intra mœnia vitium hoc observatur, quod angustiores plateæ minus eam perflabilem ventis faciant: unde aër arctior, ac minus salubris. Quod incommodum ne magna quidem olim Roma, hodie Alcahera, Londinum & aliæ urbes, evitare potuerunt. Quæ autem de novo excitantur oppida, dimensis platearum decenti latitudine ordinibus, huic vitio mederi student. Nihil enim magis Reipubl. conducit, quam aëre quam saluberrimo frui.

4. *Vicissitudines* casusque urbis hujus varii mirandique fuerunt. A Francis ad Episcopos Trajectinos, ab his, feudi nomine, ad Brabantos, à Brabantis ad Gelros, venisse constat. Ac cum ab aliquot jam seculis crebra inter Brabantos, Gelros, Ultrajectinos, bella essent, hæc urbs modo harum, modo illarum partium, non inconstantia, sed necessitate, fuit. Donec tandem sub Reinaldo II. Galliarum Rex *Philippus* Valesius litem ita finiret: *Ut Tila Brabantica, quæ in*

Gel-

Gelriæ Comitatus quasi meditullio esset collocata, & Hœsda vicissim Gelrica, quæ finibus Brabantiæ natura loci esset annexa, hæc quidem Brabantis imposterum, illa Gelris cederet. Quæ sententia æquissima videtur. Magnum enim incommodum illa provinciarum urbiumque permixtio præbet, cum quos natura ipsa posuit, flumina montesque, regionum limites, observandi sint. Cui confusioni imprimis Helvetia hodie obnoxia est, ubi diversarum urbium oppida & pagi mirum in modum permiscentur. Ac hujus permutationis exempla etiam hodie extant. Nam & Monasterii nuper pactum conventumque: *Vt Tetrarchia Ruremondensis Ducatui Gelriæ restituatur, pro æqua alterius ditionis parte.* Quod ut quam primum fiat, bono publico, optandum est. Ita circa A. cIɔ ccc xxxvi. Tila Gelrici juris, Heusda Brabantici, esse cœpit. In civili Heckero-Bronchorstiano bello, primum à Reinaldi III. inde Edoardi partibus stetit. Atque hæc transitio, causa cruenti inter fratres prælii; quo Reinaldi fortuna concidit, & Gelria omnis in Edoardum translata fuit. Inde multoties capta receptaque urbs: maxime sub Guilielmo I. ac postea in Burgundicis bellis.

5. *Cla-*

Clades ex præcipuis incendio bellove acceptæ hæ memorantur: A. cIↄ IX à Normannis exusta fuit, quam calamitatem ædes Walpurgis A. cIↄ C XXXVI. quoque senserunt, ac longe gravius A. cIↄ CCCI, quo tempore à Bronckhorstiis turris Walpurgina, una cum CXL, qui in eam confugerant, exusta fuit. Alia quoque postmodum incendia vel fortuita vel hostilia urbem afflixerunt. A. cIↄ CC LXXXVI, à Reinaldo I. vastata. cIↄ CCCXV, ab Othone Burensi direpta. cIↄ CCC XXXII, à Reinaldo II. mœnibus nudata, cum paulo ante magnam ejus partem incendium sustulisset. Ager quoque circumjacens, perfosso aggere ab aquarum inundatione, magnam sensit cladem, sub Ottone III. & Reinaldo I. Gelriæ Comitibus. Quod cum pro Republicâ fit, salutare censendum est. *Satius* enim *est pollices præmorsos amittere, quam integrum corpus aut manum in exitium præcipitare*, quod Gerhardi Swavii, Daventriensium consulis, superiori seculo ad Caroli Egmondani Gelriæ Ducis Legatos, dictum generosum fuit.

6. Sed nihil obsidione celebrius, qua Tilam *Carolus* V. potentissimus Imperator, A. cIↄ Iↄ XXVIII. tribus castris,

in quibus circiter millia armatorum viginti, obsedit. Oppugnatio acerrima fuit, nec minus fortiter à Tilensibus defensa. Adeo ut post ingentem cladem, amissis amplius cIↄIↄ. Cæsareani infectâ re obsidionem solvere cogerentur. Ipse, qui Cæsareanis cum summo Imperio præerat, *Florentius* Egmondanus ad nuncium acceptæ cladis subridens: *Et meus* inquit *miles Tilam oppugnare voluit?* Utque perennis memoria tanti obsidii superesset, Senatus Tilensis hos versus portæ Burensi incidi saxo jussit:

Aspice qui transis hanc portam, mœnia, turres,
Tormentis, jaculis, quam lacerata feris!
Fortius exurgam Batavorum gentis asylum,
Pro quibus, ut vici, prælia dura mihi.

7. Est etiam inter Anseaticas urbes, cum aliis Gelricis, Tila. Quæ, ut obiter hoc addam, nomen non à maris vicinia, vel magnitudine, acceperunt; sed quod inter se fœderatæ, communem colerent societatem. Hoc enim *Ansa* denotat priscis Gottis ac Germanis. Unde verbum hodieque usitatum, *Hanzen*, quo utuntur cum quis primum in societatem aliquam recipitur, quod imprimis mercatoribus solenne est.

DISSERTATIO V.

De Comitatu & Vrbe Zutphanienſi.

1. ZUTPHANIAE COMITATVS omnium non Belgii tantum, ſed Germaniæ antiquiſſimus, ad decem ſæcula & amplius, Origines ſuas initiumque extendit. Nomen ipſi à primaria urbe Zutphania. Quæ cum nondum condita eſſet, qui agrum illum tenebant, Comites de ZELHEM dicti ſunt.

2. Nomen ZVTPHANIAE à declivioribus ad auſtrum paſcuis deductum, quod vel ex illis, quæ in Septentrionem poſita, latifundiis *Nordveen*, comprobatur.

3. COMITVM autem origo ex Romana petita fuit conſuetudine. Plerumque Provinciis & urbibus regundis impoſiti, quæ inde COMITATVS dicebantur. Illæ ſucceſſu temporum Præfecturæ, in hæreditates Principatuſque, Imperatorum indulgentia, verſæ ſunt.

4. Primi de Zelhem Comites tam altis immerſi antiquitatibus ſunt, ut ſeries eorum continua exhiberi nequeat. Mentio fit *Balderici* Comitis de Zelhem, nec non *Theodorici*, *Alardi* & *Gerhardi*; *fratrum.* Vix certiora de Zutphanienſibus ſuperſunt documenta. Quorum pro-

ſapiam ab *Hermanno* auſpicantur,cui qui ordine ſucceſſerint, non admodum conſtat. Memorantur *Reinerus* ad Annum Iɔcccxxxiii. *VVichmannus* , *Gerlacus*, *Meinwercus* , *Gerlacus* II. qui ultimus Comitum. Nam eo mortuo comitatus ad Ottonem , Naſſaviæ Comitem & Gelriæ, devenit.

5. Idque Conjugio cum Sophia Wichmanni filia. Qui optimus acquirendi & innocentiſſimus modus, quo imprimis Auſtriaca domus ad tantam potentiam pervenit. Omnia enim fere incrementa ſua Auſtriaci conjugiis debent. Hoc pacto Burgundia, Belgio, Hiſpania, & aliis potiti ditionibus ſunt.

6. Cæterum adjunctus Gelriæ Zutphaniæ Comitatus, nihil omnino privilegiorum ac jurium amiſit. Quæ in tali Principatuum unione perpetuò excipiuntur, quod tum ex Belgii xvii patet provinciis: tum ex Anglia, Scotia, Dania, Norwagia, Suedia, Polonia, Lithuania, Caſtilia, Aragonia, Luſitania, & aliis regnis. Atque hinc cum Burgundiæ Principes, Carolus Audax & Philippus II. Provincias Belgicas in unius regni corpus ac nomen redigere vellent, acerrimè ſeſe Ordines oppoſuerunt , quod illa converſio, legum quoque ac conſue-

tudi-

tudinum, quæ diverſæ & peculiares ſingulis Provinciis, mutationem ac abolitionem inferret.

7. Univerſus Comitatus in Baronias, Civitates, Præfecturas, Dominia, dividitur. *Baroniæ* ſunt Bronckhorſtia, Bergenſis, Barenſis, Wishenſis. *Civitates*, Zutphania, Dusburgum, Dotechonium, Lochemum, Grolla. *Præfecturæ*, Comitatenſis, urbis Zutphaniæ, Bredevordiæ, Dusburgenſis, Lochemenſis. *Dominia*, Borkeloenſe, Anholtinum, Wishenſe.

8. URBS totius Comitatus princeps ZUTPHANIA eſt, opibus populoque gravis, ingenio loci ac arte munitiſſima. Quæ Iſalæ, cui adjacet, beneficio, cunctam Oceani navigationem in commoda ſua trahit. Quod imprimis, cum urbes conduntur, ſpectandum eſt, ne longius ab Oceano diſſitæ, maximo illo & ad opes imperiumque parandum ſingulari privilegio deſtituantur.

9. Hinc ante aliquot ſecula celebris ob mercaturam in ſeptentrionem & ad Balticum mare fuit. Quod tot Regum Daniæ ac Norwagiæ vetuſta teſtantur documenta, quibus cives ad frequentanda ipſorum regna benigne invitantur. Atque ut urbs pluribus inſiſteret munimentis, Hanſeaticæ Societati jam olim nomen

dedit, interque eas locum ſuum ac ordinem, ſub Colonienſis Circuli præfectura, ſortitur. Et cum ob bellum Hiſpanicum intermiſſa aliquandiu ſocietas illa fuiſſet, urbs induciarum tempore, eandem ſolenniter repetiit, ac pro membro agnita fuit, omnibuſque etiamnum privilegiis ejus ubivis locorum fruitur.

10. *Forma* Reipublicæ Ariſtocratica eſt, per Conſules & Scabinos duodecim. Penes hos libera electio, & ſumma juris dicundi poteſtas. Neque enim provocare ab eorum ſententia, ſive ad aliud tribunal, ſive etiam ad Spirenſem Cameram licet. Nec domeſtica tantum & Comitatenſes controverſiæ ibi dijudicantur; verum etiam vicinarum per Cliviam & Velaviam civitatum. Olim ex remotis hinc petita oris conſilia. Quod quam celebre forum illud juri dicundo fuerit, ſatis oſtendit.

11. At quoties res ad univerſum ſpectantes Comitatum, diſceptandæ veniunt, comitia in urbem convocantur, eorumque arbitria rata habentur. Plane convenienter. Quod enim omnes ſpectat, ab omnibus approbari debet.

12. Celebris jam olim in urbe Schola fuit, ex qua inſignes literis ac virtute viri, *Gerhardus* Zutphanienſis, *Iohannes* Vort-

Vorthusius, ac nulli inferior *Henricus* Zutphaniensis, Bremensium Euangelista in Dithmarsis superiore seculo, A. Chr. cIↃ IↃ xxv. prima Martyrii laurea coronatus, prodierunt. De quo viro magnifice omnino Martinus Lutherus sensit, ut ex operibus ejus patet.

13. *Casus* eosdem fere cum universa Gelria sustinuit. Anno cIↃ cc II Zutphaniam Theodoricus Trajectensis Episcopus cepit. Civili bello durante, Heckeros secuta est. Quæ ferales factiones cum extincto Eduardo recruduissent, Zutphanienses *Mechtildam* Eduardi sororem, Comitem Blosii, susceperunt; Bronchorstii, *Guilhelmum* Juliacensem. Zutphanienses Mechtildam jure potiorem contendebant, *quod Reinaldi ac Eduardi soror natu major esset: cum Guilhelmus ex sorore quidem eorundem, sed natu minore Maria esset prognatus.* Contra in favorem Guilhelmi allegatum ab Alberto Hollandiæ Comite, *Gelrici Ducatus successionem haudquaquam in sexum sequiorem, sed principem virum, modo haberi is posset, transferendam.* Ex qua contentione patet, successionem Principum hæreditariam non minoribus urgeri difficultatibus, quam liberam electionem, quæ certe, omnibus accurate

perpensis, illi præferenda esse videtur.

14. Cæterum controversiam hanc arma dijudicarunt. *Id enim æquius in summa potentia quod validius.* Guilhelmus Gelria potitus & Zutphania, sapientissimo consilio, nulli se partium addixit, sed omnes æqualiter habuit, sive Heckeri essent, sive Bronckhorstii. Quod exemplum Principibus imitandum est, & neglectum immanes non Gelriæ tantum, sed universo Belgio, Galliæ, Angliæ, Germaniæ, clades intulit & olim, hodieque infert.

15. Crebræ Zutphaniensium cum Daventriis contentiones fuerunt ob liberam in Isala navigationem. Hinc sæpe ad *Jus*, ut vocant, *repressalium* deventum est, quo uti in ejusmodi casibus solemus.

16. At omnem calamitatem superavit illa Hispanorum sub *Frederico* Toletano, immanissimi Ducis Albani filio immanissimo, exercita in urbe capta crudelitas. Non enim illi tantum qui in armis, trucidati, quod fortasse jure belli excusaretur; sed etiam captivi, quibus jam gratia intercessione procerum aliquot facta, in crucem acti, vel flumine, quod tum glacie erat constrictum, apertis ad id foraminibus, immaniter submersi suffocatique sunt.

17. Fre-

17. *Fredericus* Toletanus non ut miles egit, sed ut latro: violavit divinum jus atque humanum: nec terrorem eo Turcico facinore, ac quæ Turcicis graviora fuerunt Hispanico, sed desperationem, ex desperatione æternum ac irreconciliabile, adversus Hispanum nomen, odium concitavit. Maneat perduretque Zutphaniensibus hujus Hispanici facinoris memoria, ne unquam posteri ignorent cum quo hoste & bellum per LXXX annos gesserint, & jam pacem fecerint.

DISSERTATIO VI.
De Comitatu Velaviæ & Urbe Arnhemo.

1. VELAVIA Ducatus Gelriæ quarta hodie pars, quidquid terrarum inter Rhenum, Isalam & austrinum mare jacet, complectitur. Nomen ei à sterilibus impositum eremis, quarum vastæ incultæque sabuletis, ericetis & collibus, præsertim circa meditullium sunt. Hinc cum fertilitas Betaviæ nomen fecerit, Velavia contrarium obtinuit. Unde in veteri quodam Arnoldi Ducis edicto Velavia dicitur, *Een wilt byster Lant.*

2. Neque vero hæc ipsa sterilitas suis caret commodis. Quemadmodum enim

nationes in uberrimo ſolo molles & effœminatas eſſe ab antiquis acceptum tradit Livius: ita loci ſterilitas eoſdem ad temperantiam, laborem, opificia, induſtriam, variaſque artes excitat. Quale Atticum ſolum fuit, apud quos lege Solonis inertem eſſe capitale erat. Qualis in Germania Noriberga, cujus agro nihil ſterilius fingi poteſt, omnium tamen tanti Imperii populoſiſſima, & opificum multitudine florentiſſima putatur. Sed Velaviam ita temperavit natura, ut ad marginem & oram extremam fertiliſſimo agro cingatur: adeoque interiorem ſterilitatem quaſi occultet & excuſet.

3. Qui antiquitus hunc tractum incoluerunt, *Marſatii* dicebantur. Quod ejus nominis loca, *Marſen*, *Maersbergen*, *Marſa* Linteloorum nobilium arx, & Zutphanicæ urbis *Marſport* reliquiæ veteris gentis, oſtendunt. Olim Germaniæ annexa, poſtea per Druſi foſſam inde avulſa eſt.

4. Antiquus Velavia Comitatus fuit, cujus ad Annum CIↃ C XCVI mentio fit. Sed Comitum ejus nulla ſupereſt memoria. At qui in ea, Comites de REDICHEM ſive *Rencum*, Imodus, & Meinwercus Epiſcopus Paderbornenſis, qui Diœceſin ſuam multis ex Velavia poſſeſſionibus, & in-

& inter cæteras *Puttensi* prædio, donavit, memorantur. Cumque Episcopatus Trajecti fundatus esset, omnis hic ad Isalam & ultra illis attributus Episcopis tractus fuit. Unde sibi jus in Velaviam, Transisalaniam, Episcopi Ultrajectini arrogarunt. Sed ab iisdem Velaviam in feudum acceperunt Brabantiæ Duces. Ab his Ducibus ad Gelros territorium sub variis nominibus devenit.

5. Nam primo *Henricus* Brabantiæ Dux Velaviam Ottoni I. Gelriæ Comiti certis conditionibus possidendam tradidit. Deinde frater ejus *Godefredus* Bulionæus, accepta in sacram expeditionem ab Ottone pecunia, eandem jure feudi secundario in perpetuum ei transscripsit. Tandem Henricus I. Gelriæ Comes, ducta in uxorem Seynara Godefredi Bulionæi Hierosolymorum Regis filia, Provinciam, hanc remisso feudo, dotis nomine accepit.

6. Utcumq; autem Gelriæ Comites, tot tantisque jus suum in Velaviam, concessionibus munirent, non tamen Episcopi Trajectini cessarunt, ipsis propterea negotium facessere. Et hinc gravia bella, maxime inter Ottonem II. & Balduinum Episcopum. Donec Henricus VI. Imp. ita controversiam finiret: *Ut Vela-*

viam ab Imperio in feudum reciperet Trajectinus, à Trajectino Lotharingus, à Lotharingo Otto II. libere & in perpetuum.

7. Velavia in *superiorem* dividitur & *inferiorem*, præfecturas *majores* & *minores*, Urbes *Arnhemum*, *Hardervicum*, *VVageningam*, *Hattemum*, *Elburgum*.

8. Ex his primaria, ac ex quatuor una metropolis, ARNHEMUM est, celebre apud Tacitum *Arenaci* nomine, & in Tabulis Itinerariis Romanorum ac Antonini. Urbs imprimis elegans atque amœna lætissimo cœlo. Unde vulgo dicitur, *Arnhem de genoeghlijckste.* In ea olim Leg. X. stativa; ibidemque ejus præfectus, quinque Centurionum primores, ac milites aliquot à Cl. Civile Batavorum Duce cæsi, quod ex Tacito constat.

9. Regimen Civitatis penes Judicem ac Scabinos duodecim est. Judex ab Ordinibus datur, estque etiam Veluæzomæ præfectus. Scabinis libera magistratus electio ac dignitas perpetua competit. Iidem Culenburgensibus in jure dicundo, ad quos provocetur, impositi.

10. Imprimis celeberrimam magno Gelriæ Ducatus Senatui sedem præbet. Ibi Curia Provincialis, ibi summum tribunal

bunal eſt. Quod quidem Carolus V. anno cIↄIↄ xliii inſtituit, ex pacto cum ordinibus inito, ne ſequi aut ſubjici externis tribunalibus indigenæ neceſſum haberent.

11. Jus civitatis ſub Ottone III. anno cIↄ cc xxxii accepit & iiſdem quibus Zutphania fruitur, privilegiis donatum eſt. Idque à Reinaldo I. anno cIↄ ccc xii. ſolemniter confirmatum fuit. A quo tempore compluribus ornari immunitatibus cœpit. Remiſſum & ad Lobedam vectigal, jus monetæ cudendæ indultum. Ac omnia hæc privilegia multoties Arnhemenſibus aucta & confirmata ſunt.

12. Summa ipſorum in Principes ſuos fides & obſervantia fuit. Nam ſoli ex metropolitanis *Reinaldo* I. Gelriæ Comiti contra filium Reinaldum rebellem fida permanſit, ac filii in patrem deteſtandam machinationem averſata, Reynaldum à cæteris omnibus derelictum ſuo ſinu recepit ac tutum contra vim eo tempore præſtitit. Atque ob hanc fidem Reinaldus Arnhemienſes ſuos magno impoſterum affectu proſecutus eſt, eoſque plurimis auxit, qua poterat, commodis & honoribus. Æque promti erga Carolum Egmondanum fuerunt. De quo audiamus Pontanum: *Inter cætera Gelriæ oppida*

Arnhemienses Adolpho Nassavio, qui tum nomine Romanorum Regis Maximiliani præfectus Gelrorum audiebat, palam, ad eum missis codicillis, significare ausi, se quam olim Principi suo ac hereditario Gelriæ Duci Adolpho fidem ac sacramentum dixissent, nunc idem quoque ejusdem filio Carolo, è Galliis reduci, addixisse firmasseque & ideo recedere à fide, ac irritam habere, si quam Regi Maximiliano coacti fecissent. Et licet reddito illis responso, negaret Adolphus se eam Sacramenti renunciationem acceptare, dimovere tamen eos à fide sui Ducis haud potuit.

13. At civili Heckerorum & Bronckhorstiorum bello, magnis jactata casibus fuit. Nam illi quos Reinaldus III. tributo solverat in Velaviam infusi, horrendam agris vastitatem intulerunt. De quo versiculi barbari extant:

Plebs Vryen dicta facit Arnhem claudere portas.
Molitur lapides confringere, lignea, sepes,
Quis unquam talia percepit, dic rogo, facta?

Easdem calamitates postea sub Arnaldo sensit, cum in carcerem conjectus, Adolphus & Johannes Cliviæ Dux, intestino bello cunctam regionem vastarent. A quo

quo tempore perpetuis cum tota Gelria motibus, Velavia ejusque caput Arnhemum agitata fuit.

14. Cumque Carolus Egmondanus non ignoraret quantum in hujus urbis salute situm esset, eam magnis molibus munire sedulo contra omnem Burgundiorum vim instituit. Absurda enim eorum opinio est, qui statuunt urbes mœnibus destitutas esse debere, & haudquaquam contra vim muniri. Sustinuit Gelria potentissimos sæpissime hostes, non terrarum gentiumque multitudine, sed tot ad Rhenum Isalamque & alibi fortissimis munitionibus.

15. Post exclusum Hispanicæ Tyrannidis jugum, ultimam Velavia cladem Anno cIↃ IↃC XXIX accepit, cum Montecuculi Cæsarianas copias in eam, Isala superato, duxisset. Nimirum Austriaca domus, quamdiu valida viribus est ac potens, nunquam cessat vicinas affligere gentes, ac hostem toto orbe quærit. Quod ipsi haud semel male cessit, cum hinc Belgas, inde Suedos, alibi Gallos, lacesseret. Jam enim ad incitas redacta, justissimas hujus vastæ ac indomitæ ambitionis pœnas pendit. Documento mortalibus Plus Ultra sæpe converti in Plus Citra.

DISSERTATIO VII.

De Vrbe Drusiburgo, quam Doesburgum hodie vocant.

I. CL. NERO DRUSUS Augusti privignus, pater Germanici, Usipetum regionem ac Sicambrorum, transmisso juxta Batavorum Insulam Rheno, ingressus, fossa, cui à suo DRUSIANAE nomen imposuit, ducta, Rhenum tertii ostii Flevi nomine auctum, deduxit in mare. Ut ita viam sibi non in Sicambros modo Usipetesque, sed etiam Frisios aperiret. Is secundo Rheno in Oceanum Borealem devectus, arma late per Germaniam circumtulit. Ejusque postea exemplum secutus filius Germanicus, fossam cui Drusianæ nomen ingressus, precatusque Drusum patrem, *Ut se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum juvaret.*

2. Drusus parta non contentus victoria, quæsitas armis provincias impositis coërcere castellis, & eorum molibus Romanum limitem firmare aggressus est. Nam hoc demum Imperatorium est, parta tueri. Quod imprimis per castella & munitiones fieri solet. Sed sicut his castellorum compedibus ac arcium, recte & salubri-

lubriter barbaræ hostilesque coërcentur gentes: ita easdem civibus imponere & liberis gentibus Tyrannicum est. Quod cum Hispani per Belgium conarentur, animose se illis Ordines Civitatesque opposuerunt.

3. Talium Castellorum per Rheni ripam quinquaginta amplius direxisse Drusum Florus refert, interque ea etiam Doesburgum fuisse, vero simillimum est. Nam Drusi conditoris sui nomen refert, extrita tantum ob molliorem pronunciationem, canina litera. Atque hinc Origo urbium & oppidorum, quæ hodie in Gallica ripa visuntur, crebra & præclara. Nam ad Rhenum præcipuum Imperii robur erat ac limes contra ferocissimum hostem. Tacitus: *Præcipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant.* Inter præcipuas enim Augusti curas fuit, non tam augere Imperium, quam intra terminos quos natura posuerat, Rhenum, Danubium, Euphratem, continere, ac firmissimis præsidiis contra irruptionem munire. *Difficilius* quippe, *provincias obtinere, quam facere.*

4. Drusus autem Drusoburgi nostri conditor ingentibus per Germaniam rebus bello gestis, anno vitæ tricesimo, ex fra-

fractura cruris, inter Rhenum & Salam mortuus, ac à fratre Tiberio Nerone Romam pervectus, inque Augusti tumulo conditus est. *Et mortem & nomen Druso Germania fecit.*

5. Drusiburgum igitur Romanorum militum contra Germanos prima sedes sub Imperatoribus fuit. Præcipuum enim Imperii munimentum coloniæ sunt. Qua ratione & Alexander Magnus, devicta Asia, passim in Ægypto, Persia, India, colonias condidit, eamque rationem secuti qui mortuo successerunt Reges. Hinc & mores & lingua latissimè propagata. Seneca: *Quid sibi volunt in mediis barbarorum regionibus Græca urbes? Quid inter Indos Persasque Macedonicus sermo?* Nec alia ratione Romani totum sub potestate Occidentem tenuerunt, quam per frequentissimas colonias. Quod Hispani imitati & Lusitani, horumque exemplo Batavi, per utramque Indiam suæ gentis quam plurima struxerunt oppida.

6. Hic Drusiburgi status fuit usque ad Romani Imperii interitum, quem ab hac parte Francorum imprimis irruptio maturavit. Illi enim semel insessis ad Rhenum & Isalam regionibus nunquam expelli potuerunt, sed aucti indies viribus animisque perspecta Romanorum sene-

senectute, fertilissimas trans Rhenum Provincias sibi destinarunt, & paulo post assecuti sunt, post Valentiniani III. Imp. tempora. Ita à Romanis ad Francos Drusiburgum devenit. Et tum fortasse canina litera à barbaris extrita est, ac oppidum *Dusburgum* appellari cœpit, vel ut Turonensis & Ado scribunt, *Dispargum*. Ubi Francorum Regum Faramundi ac Clodionis primas fuisse sedes, non autem in *Dysparga* Cliviæ, non una ratione colligimus. *Primo*, quia in hoc ad Isalam tractu, terra Salica indubie sita est, quod alibi ex reliquiis nominis ostendimus. At prima Francorum sedes in terra Salica, nimirum ad Isalam, quæ & Sala, unde regio Salica vel *Salland*, ut hodieque vocatur. Ex quo indubie colligimus Regum quoque sedem in terra Salica, non autem ad Rhenum in Clivia fuisse. *Deinde*, quia Dyspargum Regia Francorum sedes in terminis Tungrorum. Verba Turonensis sunt: *Clodio in Francia regnans & trans Rhenum apud Dyspergum in terminis Tungrorum castrum habens.* Aimonius: *Castellum quoddam Dyspargum nomine occupant Franci, in quo Rex Clodio sedem sui constituit regni.* Quid hoc est *in terminis Tungrorum?* Ergone Tungri trans Rhenum?

num? Nunquam auditum. Legendum ergo, ut plurimi MSS. habent, *Thoringorum*. Thoringi enim trans Rhenum, eo tempore Francorum æmuli ac late per Germaniam potentes. Quos Isalæ approximasse haud mirum, cum ne hodie quidem tam longe ab ea habitent. Ergo Drusiburgum sive Dusburgum Zutphaniæ, non Dyspergum Cliviæ, ut Cl. Pontanus vult, prima Franciæ Regum sedes fuit.

7. Sub Francis oppidum hoc non semel gravem à Saxonibus, Frisonibus, tandemque Normannis calamitatem sensit. Cum enim locus natura & ingenio munitus esset, eo se tanquam ad belli arcem pugnantes receperunt. Imprimis tamen Normanni sub Hermanno Zutphaniæ Comite ex Frisia in hanc regionem infusi circa A.Chr. Iↄccc xxxiv. Dusburgum ad Fossam Drusianam occuparunt, ac propugnaculum in proximo exstruxerunt, hyemem ibi, ad infestandam sub novum ver Belgicam, acturi. Quod cum Imp. Carolo Crasso innotuisset, misso Henrico duce, eos oppositis castris quasi obsedit, ne prædas agere & impune quavis grassari possent. Ita hyeme compressi, tandem exustis ac dirutis munitionibus cum ipso oppido, in Frisiam mari-

maritimam remigrarunt. Prudenter Henricus Dux illud bellum adminiſtravit. Quæ enim glorioſior victoria, quam hoſtem, ſine prælio, ſine jactura ſuorum, ſola mora, obſidione, fame, ad extremam deducere maciem ac debellare. Ita *cunctando Fabius* nutantem Romanorum rem, *non pugnando*, reſtituit. Ita *Stilico* Rhadagiſum in monte Apennino obſeſſum, cum innumerabili Scytharum multitudine, delevit. Ita *Fridlandus* Suediæ Regem ad Noribergum fregit.

8. Poſtea oppidum hoc eandem cum reliqua Zutphania fortunam pace belloque ſuſtinuit. Ac ob commodas munitiones frequenter oppugnata captaque fuit. Quæ viciſſitudo imprimis tempore Adolphi Ducis contra patrem tumultuantis cœpit. Eo enim tempore à Johanne Duce Cliviæ capta ac direpta, noviſque firmata propugnaculis, vim fortiſſimè diu ſuſtinuit.

9. Cum Heckeri & Bronckhorſtii cuncta inteſtino bello corrumperent, urbs hæc ſeſe ferè continuit, ac contra vim tutata eſt, ſi quæ inferretur. Nec ſe contentioni quæ inter Guilielmum Juliacenſem & Johannem Bloſii Comitem erat, immiſcuit, ſed pacem pacta fuit, donec controverſia terminaretur de jure ſuc-

successionis. Prudenter omnino. Nam cum causa belli occulta est, & jus ambiguum, præstat quiescere, quam se parti alterutri adjungere, præsertim ubi nos contra utriusque partis vim tueri possumus.

10. Consueverant olim Doesburgenses, Dynastæ Barensi fidem ac Sacramentum dicere. Quod Adolphus Dux, eumque postea secutus Carolus filius, abrogarunt. Causa, ex jure Majestatis petenda. Ibi enim plenum dominium, cum uni Sacramentum dicitur.

11. In bello contra Hispanos Ordinum partes initio sectata. Dein à quibusdam prodita, ejecta præsidio, iterum Hispaniensis esse cœpit. Donec Robertus Dudlæus Comes Licestriæ, captam restitueret.

DISSERTATIO VIII.

De Vrbe Hardervico.

1. HARDERVICUM, prænobilis Velaviæ urbs, Austrino adsita Sinui, qua is se Hollandiam inter & Frisiam, latè terris immittit, & marium dives beneficio, & terrarum est. Quod in urbium structura præcipuè spectandum. Unde illa Dinocratis ratio improbata Ma-

Magno Alexandro fuit, qui urbem ſe Athoni Theſſaliæ monti impoſiturum ſpondebat. Cum enim Alexander quæreret, unde tot hominibus in ſterili loco alimentum? *Hoc*, inquiebat Dinocrates, *non cogitaram*. Ergo Alexander locum condendæ urbis nobiliſſimum elegit, qui & Oceani gauderet beneficio, & ubere gleba fertilis eſſet, impoſuitque ingentem Ægyptio mari Alexandriam.

2. Antiquitas urbis tanta eſt, ut Originem ſuam, velut Nilus fontes, multorum involvat ſeculorum lapſibus. Ex paſtorum creditur primum emerſiſſe caſis: atque hinc nomen, haud improbabili conjectura, velut *Paſtoritium*, dicas *vicum*, deducitur. Quanquam priſcorum terra *Vriorum*, quos in hoc tractu Plinius collocat, & quorum reliquias nobis ac nomen vicina urbi inſula, *Vrk*, oſtendit, id omnino nobis perſuadeat, caput quondam illius, gentis fuiſſe: unde & Hardervico nomen & municipio *Hurten*.

3. Incrementa ſua tribus imprimis debet, piſcaturæ, mercaturæ, literis. Et *Piſcatura* quidem auſtrini maris, uberrimum civibus commodum præbet atque emolumentum, præſertim ex quo *Stapulæ*, ut vocant, jus, Dux Arnaldus

A. Ch.

A. Ch. cIↄ cccc XLIII huc peculiari privilegio tranſtulit. Nimirum pleraque ad Oceanum oppida piſcaturæ initium ſuum debent & incrementum. Atque hinc ſuperiori ſeculo mirabatur orbis, tam ſubito ex piſcatoriis caſis ingentem emerſiſſe Rempublicam, ut Jeſuita Strada teſtatur. *Mercatura*, præcipuus Reipublicæ nervus, per vicinas latè ac remotiores terras, à multis abhinc ſeculis floruit. Quæ tot Ducum Regumque privilegiis ornata, majorem indies acceſſionem urbi attulit. Nam Reinaldus III A. Ch. cIↄ ccc XLVIII. privilegia Hardervicenis Zutphanienſium paria conceſſit, hebdomadales etiam & annuos mercatus, tum jus civitate donandi, quos vellent, dummodo liberi & ſui juris eſſent. A. Ch. cIↄ cccc xxxv. *Arnaldus* Dux iiſdem teloniorum per univerſam Gelriam immunitatem conceſſit. Nec parciores exteri Principes, imprimis in vicinia poſiti. Quos inter *Iohannes* Hannonius Hollandiæ Comes A. Ch. cIↄ cc xcIx. Hardervicenſibus tutam ac plenam exercendi per ſuas ditiones commercia poteſtatem fecit. Secuti exemplum Friſii A. Ch. cIↄ ccc xv. & inſequente xIx. nec non Colonienſes A. cIↄ ccc XLIII. Imprimis Regum

Daniæ

Daniæ magnus erga hanc urbem affectus fuit. Quippe *Ericus* VII Danorum Slavorumque Rex liberam civibus navigationem & mercaturam per regni sui ditiones cum aliis immunitatibus indulsit, ac insuper locum amplum & liberum in nundinis Scanorensibus perpetuo ac seorsim possidendum. Quæ pacta sæpius postmodum renovata sunt. Nam quod nonnulli mercaturam inter sordidas artes referunt, absonum plane videtur. Potest quidem ejus esse sordidus abusus, non rei sed hominum vitio, id quod mercaturæ non magis imputandum est, quam circulatoria agyrtarum medicinæ. Nobis illa Bodini placent: ***Est mercatura non tantum civitatibus utilis, sed etiam honesta; nec solum honesta, verum etiam necessaria.*** De *literis*, quibus urbem hanc incrementum cepisse diximus, proxima disputatione agendum erit.

4. Ingenia civium quod spectat, ut nihil jam de humanitate, industria, fortitudine, & aliis virtutibus dicamus, peculiari etiam in literas affectu ac animi propensione feruntur. Nam & inter ipsos multi eximia doctrina conspicui, & omnes literatorum amantes sunt. Quod cœli posituræ & aëris constitutioni adscribendum, Cicero author est. *Athenis*

inquit *tenue cœlum*, *ex quo acutiores putantur Attici; crassum Thebis, itaque pingues Thebani & valentes.* Hinc Plato Diis gratias egit, quod se natura Græcum fecissent, non barbarum: Atheniensem, non Thebanum. Ordines autem Civium quatuor sunt: Nobiles, mercatores, opifices, piscatores.

5. Incrementum urbs duplici nomine cepit. Nam & intra se crevit & exterius aucta fuit. Ac *internum* quidem incrementum quod spectat, id in muris, propugnaculis, arcibus, ædificiis, vallo, consistit. Otto III. idemque VII. Gelriæ Zutphaniæque Comes, A. cIↃ cc xxIx eam primum, civitatis privilegio & Nassovicis donatam insignibus, muro cinxit. Quod institutum Gelriæ saluberrimum fuit, cum adhuc nudata fere propugnaculis, hostium exposita continuis direptionibus fuisset. Cui malo ut obviam iret Otto, non Hardervicum modo, sed etiam Arnhemum, Ruremondam, Gocham, Wageningam & Bomeliam communivit. In quam postea curam imprimis Carolus Egmondanus incubuit. Cujus opera firmissimis contra Burgundos molibus confirmata fuit ad Orientem pariter atque Occidentem. Eas tum arces, liberis cætera gentibus graves, necessitas excusavit.

ſavit. Poſtea A. cIↄ Iↄ LXXVIII. cives utrumque illud, Tyrannidis hactenus Hiſpanicæ clauſtrum, everterunt. Nam arces præſidiis obfirmatas habere, periculoſum eſt libertatem amantibus. Nulla libertas, ubi arces cervicibus impoſitæ. Quod exemplo Antverpienſium, Mediolanenſium, Neopolitanorum, patet. Tandem urbi vallum adjectum, quod nulla munitio ad ſuſtinendam hodierni belli vim validior ſit. Ædificia varia, tum ſacris deſtinata uſibus, tum civium commodis, acceſſere. Barbara enim Turcarum ratio, qui nullam ædificiorum rationem in urbibus ſuis habent, contenti caſulis & tuguriolis. Nobis Auguſti inſtitutum probatur, qui Romam ſe ex lateritia marmoream feciſſe gloriabatur. *Externum* incrementum in agro ſuburbano conſiſtit. Quem Arnaldus Dux ita auxit, ut Occidentem verſus protenſus eſſet ad exitum uſque agri ejus, qui *Rabbencamp* vulgo dicitur, & ab altera parte ſupra *Beeckhuyſen* ad mare uſque. Quicunque intra hunc limitem agerent, jure & immunitatibus civium fruebantur. Multum in eo ſitum eſt, ut ager ſuburbanus quam ampliſſimus ſit. Anguſtiſſimo tamen ſub initia Romani potiebantur. Florus: *Tibur, nunc ſuburbanum, & æſtiva Præneſte de-*

liciæ, nuncupatis in Capitolio votis petebantur. Idem tunc Fesulæ, quod Carræ nuper, idem nemus Aricinum, quod Hercynius saltus, Fregellæ quod Gesoriacum, Tiberis quod Euphrates. Eadem hodie federati Belgii, ac urbium in ea ratio, postquam quotidie noti per utramque Indiam orbis metas transmittunt & supra Japanos ac Bandam, ignotas cunctis insulas, detegunt.

6. Inter alia urbis privilegia hæc eminent. Habet Senatum perpetuum. Nulla provocatio datur nisi in quibusdam casibus. Jus in noxios capite animadvertendi. Monetam Ducalem. Tum consensu civium nova vectigalia instituendi potestatem. Male Trajanus Boccalinus privilegia urbium vocat pomum Eridis. Non enim peccant qui jura majorum defendere conantur, sed qui ea violant, illi inexpiabile committunt sacrilegium. Nec ullus justior defensionis titulus, quam pro avitis susceptus privilegiis. Tunc *Dulce ac decorum est pro patria mori.*

7. Clades varias, ac calamitates ingentes, diversis temporibus sensit. Unam quidem ex incendio atrocem. An. CIↃ IↃ III pridie Kal. Aug. Tota tum urbs, ad summum sex ædibus exceptis, in cineres subsedit, ac multi simul mortales,

præ-

præſertim Scholaſtici, perierunt. Ultimum illud civitatibus malum, quod ex incendio imminet. Unde *incendiarii* ab Imperatoribus *ad beſtias damnati*. Plerumque tamen oppida ex incendio luculentiora ſurgunt, quod etiam Hardervico contigit. Quo abuſus argumento Nero, urbem Romam miſerabili incendio delevit, ut eam ſplendidiorem inſtauraret. De quo Tacitus xv. Annal. Frequentiores ex bello calamitates, cum modo ab Ultrajectinis, Burgundionibus, Hollandis, caperetur. Donec tandem eluctata varios caſus Ordinum Gelriæ Imperio accederet.

8. Unum adhuc urbi, cætera optimè conſtitutæ, deeſt, portus ad navigantium uſum, commodus. Quod cum maris & littorum vitio contigerit, inter illa quæ noſtræ poteſtatis non ſunt, referendum eſt. Nam & Staveram, olim ditiſſimum emporium, & Armuydam Zelandiæ, obſtructis portubus, in magnam incidiſſe calamitatem, novimus. Ita hodieque paulatim Embdanus portus & Amſtelodamenſis obſtruuntur. Non tamen deſunt ex Thalaſſometris, qui exiſtiment, poſſe huic vitio induſtriam hominum mederi. Id quod quamprimum expectamus, Deo adjuvante conſilia publica.

DISSERTATIO IX.

De Academiis in universum, & speciatim de Academia Gelro-Zutphaniensi, quæ est Hardervici.

1. AD perfectam Reipubl. constitutionem imprimis necessariæ sunt Scholæ atque Academiæ, quæ sunt *collegia publica, in quibus Studiosa Juventus à Doctoribus facultatum, artium, & linguarum, instituitur, ac meritis honoribus, legitimo more, ornatur, ad Dei gloriam & Reipublicæ utilitatem.*

2. Ejusmodi collegia, ab omni ævo, in bene constitutis Rebuspublicis, fuere: imprimis tamen Ægypto, Syria, Chaldæa, India, Græcia, Imperio Romano, ac Sinis. Athenæ autem caput omnis in vetere orbe eruditionis censentur, κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον Diodoro, παίδευσις Ἑλλάδος Thucydidi, Ἑλλάδος Ἑλλὰς Euripidi apud Athenæum. Quo nomine inferior Sparta fuit. Quintilianus: *Minus Lacedæmonia studia literarum, quam Athenis honoris merebuntur.*

3. Ergo illa Imperia haudquaquam barbariei opprobrium effugere possunt, quæ omnem literarum ac humanitatis cultum, etiam edictis, proscribunt. Qualia sunt,

sunt, Moscoviticum, Tartaricum, Turcicum. Quanquam enim *Turcæ*, ab Arabibus, aliquam eruditionis notitiam acceperint, ea tamen Orientalis tantum est, & admodum confusa, imperfecta ac rara. *Moscovitæ* autem omni eruditioni bellum indixerunt perpetuum, ac inter Imperii munimenta referunt, crassam ignorantiam. Barclaius Icone Animorum: *Fertur populus adeo rudis literarum esse, ut paucissimi teneant vulgares preces, quibus numen propitiamus.*

4. Nam quod literarum studia obesse Reipublicæ nonnulli contendunt, ac propterea Principes, quasi adversæ Majestati Musæ essent, ab illis deterrent, stolidum barbarumque est. Quorum quidem antesignanus fuit Ludovicus XI. Galliæ Rex, qui filium suum non ultra hæc verba in Latinis sapere voluit: *Qui nescit simulare, nescit regnare.* At laudanda illorum Principum exempla, qui eruditionis amantes fuerunt. Quales *Carolus* Magnus, *Carolus* IV. *Iacobus* Magnæ Britanniæ Rex, *Mauritius* Hassiæ Landgravius, *Augustus* Dux Brunsvicensis, *Ludovicus* Princeps Anhaldinus, etiamnum superstites, & alii complures. Verissimum enim Platonis effatum est, quo etiam M. Antoninus Philosophus usus fuit:

Florent civitates si Philosophi imperant, aut Imperatores philosophantur.

5. Quod cum Illustrissimi Gelriæ Zutphaniæque Ordines secum perpenderent, ex Gymnasio Velavico, Provincialem unanimi consensu ACADEMIAM fecerunt. De cujus constitutione jam agendum est.

6. *Causa* igitur, qua impulsi ad Academiam hanc constituendam Ordines, *Princeps*, idemque *ultimus finis*, gloria DEI fuit, quæ in conservanda Ecclesia ac Republica imprimis elucescit. Hinc *Iulianus* Apostata, cum Religionis Christianæ excidium animo concepisset, Scholarum usum ejus Professoribus interdixit. Florent cum literis Ecclesiæ & concidunt. Tum crassissimæ in Papatu tenebræ, cum barbaries summa. Quod circa nonum seculum contigisse, Bellarminus annotat. Cujus verba sunt: *tam indocta tum erant tempora, ut qui Philosophia operam navabat, vulgo Magus putaretur.* Nec aliunde horrenda illa Idololatria fluxit, quam à literarum ignorantia ac contemptu. Quem insulsus ille nebulo, S. Franciscus inter suos aluit ac edicto injunxit, ut ex blasphemo *Conformitatum* libro, *Vinea*, *Legenda* Bonaventuræ, aliisque Monachorum monumentis, pa-

tet. *Causa* minus principales ac *secundaria*, complures referri possunt, ex quibus præcipuæ *Vberes illi fructus, jam à multis annis ex illustri Gymnasio Velavico hujus urbis percepti:* Item, *ut juventus à Martis ad Minervæ studia traduceretur.* De quo verba Magnifici & Ampl. Senatoris ac Curatoris Academiæ Justi Vygii in προδρόμῳ Orationum Inauguralium hæc sunt: *Ne illa tabes serperet ulteriùs, Patriæ Patres seriò dispiciendum putârunt, quo pacto optimè possent juventuti consulere, ferorum mores emollire, omniaque ad priscum aureæ ætatis statum redigere. Facile autem viderunt, non aliud esse huic malo præsentius remedium, quam ingenuas artes ac scientias. Quæ ut caput altiùs exserant, non contenti fuerunt veteris Athenæi formâ, etsi minimè aspernandâ, sed illud, nec laboribus, nec sumtibus parcendo, evexere ad sublime Academiæ decus, & privilegiis variis decorarunt.* Denique, cum omnes fere Belgii federati Provinciæ singulas excitassent Academias, Ordines decus illud, etiam Ducatui Gelriæ, & Comitatui Zutphaniæ deberi, prudentissimè judicarunt.

7. *Forma* hujus Academiæ, & anima, in Diplomate consistit, quo Perillustres

Ducatus Gelriæ & Comitatus Zutphaniæ Ordines, Hardervicense Gymnasium, jure & privilegiis Academiæ donarunt. Verba huc spectantia hæc sunt: *Concessimus & indulsimus, & Diplomate hoc concedimus atque indulgemus, ut Illustris hoc Tetrarchiæ Velavicæ Gymnasium bonis avibus ad Provincialis Academiæ fastigium ascendat, & eandem auctoritatem, idem jus ac privilegia obtineat, quibus ab conditoribus suis Universitates aliæ ornatæ atque adfectæ sunt. Ea propter advocatis Academiæ novæ clarissimis Professoribus, ac vocandis deinceps, potestatem facimus, præcedente justo examine, & spectata Candidatorum peritia, creandi facultatum omnium Doctores, Licentiatos, ac Magistros, dandique indices eruditionis & honoris tabulas; quas dignitatis ejusdem atque æstimationis haberi volumus, cujus sunt, quæ ab Academiis reliquis & Universitatibus conceduntur.* Ex quibus manifestissimum est, Academiam hanc, æque magna obtinere privilegia & authoritatem, ac aliæ quævis, sive à Pont. Romano, sive Cæsare, Regibus, Principibus, ac Rebuspubl. constitutæ Academiæ. Cum enim Ordines fœderati Belgii in universum, ac separatim singularum Provinciarum, nullum in his terris

Domi-

Dominum aut superiorem agnoscant, cunctis fruuntur Majestatis privilegiis: inter quæ illud vel ex præcipuis est, novas condere Academias. Non igitur necessarium fuit privilegia ab aliis petere, cum par in parem non habeat imperium. & plura ne Cæsar quidem indulgere potuerit, quam Ordines Gelriæ & Zutphaniæ indulserunt.

8. Quemadmodum autem in omni Republica Legibus opus est: ita quoque Academiæ illis reguntur atque constituuntur. Præclare Cicero: *Sine lege nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest.* Harum legum aliæ Academiam in universum spectant, veluti de *honoribus* conferendis, de *commissis delictis*, de *immunitatibus*: aliæ sigillatim Professores ac studiosos. Quæ *Professores* spectant duûm generum sunt: aliæ enim ad omnes ac singulos pertinent: veluti quod debeant esse ECCLESIAE MEMBRA, *viri honesti & vitæ inculpatæ:* quod *bonum ac bonos Academiæ summus ipsorum scopus esse debeat:* aliæ ad Rectorem Magnificum ac Senatum Academicum speciatim. Quæ studiosos spectant, omnes eo diriguntur, ut vitatis vitiorum scopulis ac inquina-

mentis, quam maximum ex Academia fructum doctrinæ, pietatis, modestiæ, bono Ecclesiarum ac Reipublicæ, reportent.

9. Ac ut harum legum illibata conservetur memoria, saluberrimè statutum: *ut quotannis electionis novi Rectoris die, relegantur.* Ita Cretensium antiquus legislator, Talo suo, in publicandis repetendisque, stato tempore, legibus, usus est. Ita in Rebus publicis, renovato Magistratu, plerumque fieri solet.

10. *Subjectum* recipiens, sive *Locus*, Academiæ Gelro-Zutphanicæ, urbs Hardervicum est. *Musis aptissima sedes*, tam commodo situ, ut ipse Apollo, cum novem Musis, huc se recepisse videatur. In meditullio fœderati Belgii posita, facilem undique accessum recessumque, commeantibus præbet. Civitas vetus literarum amansque ac Gelrorum jam longo tempore Athenæ.

11. *Privilegia* hujus Academiæ alia sunt *communia*, immunitas à portoriis: alia *singularia*, nuper in Comitiis, communi Gelriæ Zutphaniæque Ordinum consensu, indulta. Pro quo beneficio Academia toti Provinciæ amplas agit gratias. *Honos alit artes.* Nulla liberalitas in Rempubl. uberiora commoda refundit,

dit, quam quæ ſtudiis impenditur. Veriſſimum enim illud Senecæ, *Vita ſine literis mors eſt & vivi hominis ſepultura.*

12. Præcipuum Academiarum decus in multitudine docentium pariter ac diſcentium conſiſtit. Hinc qui Academias conſtituunt imprimis operam dant ut quam florentiſſimæ ſint. Quales olim duæ imprimis, Oxonienſis & Pragenſis, fuerunt, quæ aliquando multa ſtudioſorum millia habuerunt. Ac tempore Henrici III. quindecim ſtudioſorum millia Oxonio dimiſſa ſunt. Triginta millia ſub Eduardo III. ibidem numerabantur. Ex quibus magni ſæpe exercitus conflati. Sicut etiam in Germania, obſeſſis urbibus Academicis, hoc bello factum. Velut Heidelbergæ, ubi aliquot centuriæ ſtudioſorum, nomina ſua bello dederunt, cum eam Tillius oppugnaret. Hoc enim Pallas cum ægide ſua ac Gorgone, in haſtam innixa ac clypeum, noſtræ inſigne Academiæ, armata innuit.

Dissertatio X.

De Navigationibus & Portubus.

1. NAvigatio, præcipuum Reipublicæ augendæ atque illuſtrandæ inſtru-

instrumentum,conducit tum ad *necessitatem*,in sterilibus insulis & tempore belli; tum ad *commoditatem*, in parandis opibus, dominio, splendore. Ut non minor maris in Republ. quam terrarum usus sit.

2. Summus haud dubie, atque in humanis ultimus maris navigationumque finis est, commerciorum opportunitas. Cum enim homo sit animal Sociale, nec uno omnes loco contineri queant, nec omnia omnis ferat tellus, ita ut alter alterius auxilio indigeat; tum ad vitæ humanæ facilitatem, tum ad animorum conciliationem, Deus navigationem instituit,qua famulantibus undis ventisque, per universum orbem, qui magna insula, expeditus transitus atque profectio datur. Hoc medio Oriens Occidenti jungitur, & Boreas cum Austro familiaritatem colit, ac omnia habet, qui mare liberum habet.

3. Atque hinc patet vanas esse illorum criminationes, qui in navigationes, velut rem temerariam, & ab humana vita alienam, debacchantur; qui nil nisi naufragia, tempestates, pericula, mortem, loquuntur. Obliti scilicet, providentiam divinam non terris, non Oceano cludi, & esse suas mari quoque serenitates ac prospera ventorum. Quin potius, si rem re-

cta æstimemus ratione, maritimum terrestri longe præferendum iter videtur. Ut nulla jam opus sit Catonis pœnitentia: *quod, quo terra pervenire potuisset, navi iverit.*

4. Quod dicunt maritimas civitates, propter illa cum tot gentibus commercia, corruptiores illis esse quibus nullum cum mari negotium, nihil ad rem facit. Vitia excludi à Rep. nec terra possunt, nec mari. Non importantur tantum, sed & innascuntur. Non hæc navigationis, sed malè navigantium culpa, nec necessitas imponitur Reip. maritima vitia tolerandi, sed puniendi lex. Etiam virtutes in Rempublicam navigatio derivat, & feras barbarasque gentes, quales Americani & Indi, ad mitiorem cultum traducit. Ut Lycurgi lex, quæ omnes omnino peregrinos non modo à mœnibus & civitatibus, verum etiam à portubus arcebat, ex humano genere ad Timones releganda sit. Illud in universum constat, magis versutos, vafros, & ubique suo commodo intentos reddi, qui mare tractant. Quod vel vicina nobis Batavia comprobat.

5. Quanquam vero mare navigantibus commodissimum sit, parum tamen proficies, nisi habeas portus amplos fidasque statio-

ſtationes,ad navium in tempeſtatibus,ſecuritatem. PORTUUM alii *naturales* ſunt, *artificiales* alii. *Naturales* quos ipſa natura, ſine prævio artificio, ſive in prima rerum omnium creatione, ſive poſtea, caſu aliquo, terræ motu, diluvio, efformavit. Tales paſſim per totum orbem, ut Meſſanæ, Maſſiliæ, & alibi. *Artificiales,* quos humana induſtria elaboravit. *Sive* juvando naturæ conatus, & corrigendo defectus, ut Oſtiæ à Claudio Cæſ. factum. De quo memorabilis Suetonii locus: *Portum Oſtiæ exſtruxit, circumducto dextra ſiniſtraque brachio, & ad introitum, profundo jam ſalo, mole objecta; quam quo ſtabilius fundaret, navem ante demerſit.* Eadem arte Genua, Palermum, Horna, & aliæ urbes portus ſuos confecerunt; idemque de Hardervico noſtro ſperare nos jubent conſilia publica Civiumque liberalitas. *Sive* ſolo artificio. Quemadmodum Carthaginienſes à Scipione obſeſſi, ac jam amiſſo, qui præſtantiſſimus erat, portu, alterum ab alia urbis parte foderunt, unde quaſi innata ſubito claſſis erupit, Floro teſte.

6. Ad bonum portum hæc præcipuè requiruntur. Ut liber à ſcopulis, arenis, brevibus, idemque profundus ſit. Ut forma lunari. Ut non nimiæ capacitatis.

Ut

Ut noctu vel tempore necessitatis cludi queat catena vel alio repagulo, sicut ille ad Damiatam, quem Harlemenses flagrante bello sacro, aperuerunt. Ut Pharum aliquam, prælucendis noctu navibus, habeat. Ut, cum contra alios ventos tutus, tum imprimis à Boreæ flatibus, exemtus sit.

7. Tanta autem portuum necessitas est atque utilitas, ut nulla unquam maritima Resp. sine illis caput extulerit, aut aliquid memorabile gesserit. Contra vero plurimæ gentes urbesque, portuum commoditate, etsi modicis viribus, magnam potentiam atque splendorem, acquisiverunt. Sic Athenienses cum Piræeum & Munychiam haberent, dominio maris, ac magna Græciæ & Asiæ parte, facile potiti sunt. Notum est Venetorum Rempubl. huic maxime incrementa sua debere. Sic Embdam superioribus annis & Antwerpiam portuum bonitate, excelsissime floruisse, novimus.

8. Princeps quidem navigationis portuumque finis, commercia sunt. At non deest & alius, qui res bellicas spectat. Maritimæ Resp. sua nec defendere absque classibus queunt, nec alios oppugnare. Bellum igitur illis terra marique gerendum, & quod mari geritur, terrestri, pro-

pter

pter graves caufas, præferendum cenfemus.

9. Proximum à maritimis locum illæ habent civitates, quæ fluvio navigabili fruuntur. Idque eo magis fi utroque fruantur, & fluvii alicujus, & vicini maris, commodo. Qualis olim Memphis, hodie Alcahira, Londinum, Sevilia. Flumina quo ampliora, eo commodiora, ut Danubius, Rhenus. Nec tamen ex æquo omnia onerum feracia. Caufa ex aquarum diverfitate. Quæ quo vifcofior, eo ferendis oneribus aptior; quo fubtilior, eo minus. Sic Sequanam flumen mediocre, tanta fuftinere onera, ut fere incredibile fit, tradunt, cujus aquæ, fere inftar fmegmatis, vifcofæ.

10. Quanquam vero fumma navigationis portuumque ad augendam Rempubl. utilitas fit; fola tamen non fufficit. Sic portus maritimus Meffanæ multo præftat Neapolitano. Duplo tamen major Neapolis fi multitudinem fpectes. Ita portus Carthagenæ longe fuperior Genuenfi. Genua tamen immane quantum præftat. Igitur præter mare, flumen, portus, folum fertile, alia adhuc ad augendam & illuftrandam Rempubl. requiruntur. Quæ illa fint, alio tempore edifferemus.

DISSERTATIO XI.

De Transisalania in universum, & speciatim Vrbe Zwolla.

I. AB Isala Rheni alveo, TRANSISALANIA appellatur, regio inter Gelros, Frisios, Westphalosque posita. Primi Francorum reges, ad Christianismum conversi, cum passim Episcopatus fundarent, vacuas Dominis regiones Episcopis, non tam dominio Politico quam Ecclesiastico, regendas assignarunt. Sed cum tempore crevit fastus Episcopalis, qui deserta Pastorali cura, Principes se Ducesque constituerunt, quod imprimis circa A. Christi IↃCC factum est. Ea occasione ad Frisios convertendos, qui obstinatissime cum vicinis Saxonibus paganismo adhærebant, constitutus est Episcopatus Trajectinus. Cumque post obitum Sancti Willebrordi, Frisones ad paganismum relaberentur, Winfridus sive Bonifacius Anglus, cum multis piis viris eo profectus, Trajectensem Episcopen in Archiepiscopatum evectam Moguntinæ sedi circa Annum IↃCCXL. conjunxit. Sed post ipsius à Frisiis Doccumensibus, cædem, Adalbertus Anglus S. Suiberti consanguineus Trajectensis non Archi-

episco-

episcopus, sed Episcopus factus, sub Diœcesi sua universam Transisalaniam habuit.

2. Sedes Episcopalis Trajectum fuit; sed aliquoties, sive bello, sive schismate, Daventriam translata. Nam cum sub Radbodo Episcopo, qui ab Adalberto undecimus, Dani Trajectum vastassent, sedes aliquandiu Daventriæ fuit. Deinde cum Canonici in Episcopo eligendo dissentirent, Transisalani Rudolphum Diepholdium, Ultrajectini Walramum Mœrsanum Comitem Episcopum acceperunt, cui Suederus Culemburgius successit, qui & ipse paulo post Ultrajecto pulsus Dordraci sedem Episcopalem collocavit; donec Diepholdius, remoto æmulo, solus iterum Episcopatu potiretur.

3. Post obitum Philippi à Burgundia, cum Henricus Comes Palatinus successisset, perpetuis à Carolo Gelriæ Duce bellis exagitatus, publici boni causa, ditionem totam civilem Carolo V. Imp. tanquam Burgundiæ Duci, tradidit, servata sibi & successoribus integra Jurisdictione Ecclesiastica; quam transactionem Pontifex Romanus Clemens VII. confirmavit. Ita A. Ch. cIↄ Iↄ xxviii. ditiones Ultrajectina, Transisalania, Trentia, Twentia, Provinciis Belgicis insertæ sunt,

ſunt, & Transiſalania cum Trentia & Twentia, unam ex ſeptendecim conſtituit.

4. In hac Henrici cum Carolo V. transactione obſervandum eſt, eam *aſſenſu Ordinum* factam. Princeps enim vendere vel abalienare Rempublicam propria authoritate non poteſt, nec eandem poteſtatem, quam privatus in ſuas poſſeſſiones, habet. Unde inter Tyrannidis notas ponitur, ſi princeps Rempublicam ipſi commiſſam, ſine conſenſu ordinum, abalienet & in alium transferat. Deinde, *diverſam eſſe Juriſdictionem Eccleſiaſticam à Civili*, & non ſeparabilem tantum in caſu neceſſitatis, verum etiam ſua natura ſeparatam. Nihil magis à Chriſtiana profeſſione alienum quam eoſdem & Epiſcopos eſſe & Principes; duplicem gladium Canoniſtarum gerere; exercitus ducere & Euangelium prædicare, claves Petri ſimul ac gladium Pauli habere. Quod opilio ille, Archiepiſcopo Colonienſi armato obvius, recte obſervavit.

5. Inter primas Hanſeaticarum urbium locum habuere ex Transiſalanis, Daventria, Campi, Zwolla. Illa tot urbium Societas fere Achæorum Rempubl. refert; & inſtituta fuit ad frenandam vicinorum Principum Regumque ambitionem,

tionem, imprimis qui tum libertati Balticæ formidabilis erat, Waldemari III. Danorum Regis.

6. Bellum Transisalanum A. cIↃIↃ xx. inter Campenses & Zwollanos exortum fuit. Causa ejus, controversia de telonio in Isala flumine. Zwollani, quibus universa propemodum adversabatur nobilitas, ut ultionem de hoste suo caperent, Carolum Gelriæ Ducem evocarunt. Defendebant autem Zwollani causam suam his verbis: *Se Episcopo jusjurandum dedisse ut patrono & protectori, non ut oppressori & hosti, in salutem Reip., non perniciem. Qui si inimicus ex amico factus, civitatem destruat, non tueatur, eum fide, se vero sacramento solutos esse.* Eventus is fuit. Transisalani bello exhausti, pacem cum Carolo fecêre, rati qualemcunque civili bello præferendam. Inter alias conditiones hæc quoque fuit: *Se à morte Philippi neminem Episcopum admissuros, nisi qui pacem cum Gelris sponderet.*

7. Sed Zwollanis pax hæc vehementer displicuit: unde etiam in Carolum alieno esse animo cœpere. Urbs ipsa factionibus scissa; plures pacem velle: Senatus cum paucis Gelrum tueri. Hi succubuêre; & nonnullis ex senatu in carcerem conjectis, Gelricum præsidium eje-

ctum

ctum fuit. Ipse Carolus urbe primo exclusus, mox intromissus quidem, sed custodia cinctus, gravem auctoritatis suæ jacturam fecit. Obsidio hinc, sed in irritum, secuta. Zwollani & cæteri Transisalani, agnito errore suo, & dum civilibus contendant armis, exteris sese prædæ esse videntes positis simultatibus, fœdus & amicitiam inter se instaurant. Quod gravius Carolum irritavit. Qui Transisalaniæ occupandæ studio, ut Principatum quam latissimè, à Rheno ad Amisiam extenderet, bellum varia fortuna continuavit. Pacem quidem daturus Transisalanis, sed hac imprimis conditione: *Vt Gelrorum Principes in sempiternum Diœcesis Vltrajectinæ tutores essent.* Agnovere obtentum Transisalani, & titulo tutelæ dominationem quæri non ignorabant. Ita bellum acrius resumtum, quo coactus Henricus Præsul tandem summo cum Caroli detrimento, universam ditionem suam Burgundis transcripsit, ut supra relatum. In Carolo id reprehenditur, quod nimis duras Transisalanis conditiones præscripserit. Carolus culpam in legatos suos contulit qui superbius in conventu Daventriensi egerant, & Transisalanos ad desperatum illud atque extremum Burgundicæ dominationis con-

consilium, impulerant. Nimirum duobus infirmioribus de præda litigantibus, tertius plerumque potentior eam utrique eripit.

8. Campi, Daventria, Zwolla, officinas monetarias, tanquam Imperii oppida, jam olim habuere. Id privilegium cum Carolus Cæsar An. cIↃIↃ LIII. infractum iret, Transisalani acriter, sed frustra, se opposuerunt. Jus monetæ cudendæ inter regalia non minimum obtinet locum. Certe in Oriente solus Imperator summus eo utitur. Hinc in Saracenorum Historiis duo hæc fere sola Majestatis jura sunt: *Vt Principis nomine in suggestu oretur: & moneta eodem insigniatur.*

DISSERTATIO XII.

De Vrbe Campensi.

1. TRANSISALANIAE Campi accensentur, quanquam cis Isalam & in Velaviæ solo. Urbs vetus, splendida, dives, prope vetera Romanorum navalia. Originem & incrementa ab eo tempore cœpit, quo fides Christiana sub Carolingis per Ultrajectinos Episcopos his oris introducta.

2. Nomen Hanzeaticæ societati jam olim

olim ſuum quoque adſcripſit. Cujus confederationis prima origo Balticis ſive Vandalicis urbibus debetur, quæ pro mutua contra Waldemarum Daniæ Regem defenſione, ſeſe obſtrinxerunt, imitati veterem Achæorum Rempublicam. Ut quæ ſingulis hoſtibus ſuis impares erant, conjunctis viribus eorum impetum facile ſuſtinerent. Poſtea acceſſerunt aliæ quoque urbes longius diſſitæ magis pro commerciorum uſu, quam belli gerendi ergo. Unde quatuor civitatum Hanzeaticarum metropoles conſtitutæ, *Brugæ* in Flandria, *Londinum* in Anglia, *Novogardia*, Ruſſiæ & *Bergæ* in Norwegia.

3. Novum decus Campenſibus A. cIↄ cccc xciv. acceſſit, titulus ac privilegium liberæ & Imperialis civitatis. Cum enim Maximilianus I. in Wormatienſibus Comitiis conqueſtus de Imperii infirmitate fuiſſet, conſultum viſum plures urbes Imperio adſcribere, maxime in limitibus, præſidio ac tutela contra hoſtes. Ac tum præter Zwollam ac Daventriam, Campenſes quoque illam dignitatem, quæ in Imperio ſingularis momenti, obtinuerunt.

4. Status ſub Epiſcopis Ultrajectinis frequenter turbatus fuit. Quippe inquieti Præſules potiorem ſemper temporalium

quam ſpiritualium habuerunt rationem, & de ſe dictum exiſtimarunt; *reges gentium dominantur.* Ut autem hæc prolixiora omittamus, memorabile bellum contra Herbertum Puttenſem A. cIↄ ccc lxxiv. geſſerunt, in quo tandem arx ejus, ex quo vicina longe lateque oppida infeſtarat, deſtructa fuit. In ea obſidione Campenſes Romanis machinis, & nominatim Ariete compoſito uſi fuerunt. Arces munitæ nobilium Civitatibus infeſtæ eſſe ſolent, ex quibus viciniam omnem deprædantur. Quæ per Germaniam imprimis ſub diuturno illo octodecim annorum interregno, poſt Friderici II. mortem cœperunt, ac quarum etiamnum, tanto cum provincialium damno ſuperſunt per montes hinc inde ſparſæ reliquiæ. Helvetii, cum diu quoque arcium harum Tyrannidem toleraſſent, tandem initio federis ſui, omnes exſcindere per ditiones ſuas cœperunt, ipſumque Habſpurgum, cui Auſtriaca domus incunabula ſua debet, ita everterunt, ut non minimo ejus contemtu, hodie brutorum ſtabulum ſit.

4. Sed graviſſimum illud bellum fuit, quod Campenſes inter ac Zwollanos A. cIↄ Iↄ xxi. geſtum. Occaſionem amnis Vechta præbuit, per quem navigatio inſtituta, ut telonium, quod ad Iſalæ oſtium Cam-

Campenſibus antiquo jure pendebatur, declinarent. Hinc mutuæ querelæ, odia ac controverſiæ. Campenſes novum in Vechta telonium exigere: Zwollani abnuere. A verbis ad rem deventum: cumque Campenſes Zwollenſem navim in ſinu Auſtrino captam abduxiſſent, illi vindictam ſumere ac deprehenſos Campenſes detinere. Nihil profectum in componendo diſſidio, exacerbatis utrimque animis. Bellum ergo decretum.

6. Plerumque eorum cauſæ ſub initia tenues ſunt ac tanto animorum motu indignæ: donec irritati novis injuriis tenere modum, ira præcipites ac vindictæ ſtudio, non poſſint diſſidentes. Ita olim ereptus canis Scotos ac Pictos, apri caput Ætolos & Acarnanes commiſit. Cæſar Carolus V. tanquam Imperator cognitionem cauſæ judiciumque ad ſe traxit, cujus etiam Majeſtas non parum hoc bello Tranſiſalano lædebatur. Quippe cum inter jura Majeſtatis præcipua ſit belli gerendi poteſtas, patet neminem Imperio ſubjectum ſine conſenſu omnium Imperii ordinum bellum concitare vel gerere poſſe. Sed Carolus propriis vexatus malis, quæ implacabilis æmulus ejus Franciſcus Rex Galliæ fovebat, medicinam huic morbo afferre tum non potuit, u-

trisque & Zwollensibus & Campensibus ejus studia suspectantibus.

7. Carolus Gelriæ Dux juratus Burgundicæ domus hostis, hæc dissidia Transisalanorum in suum commodum vertere cœpit. Quippe verum est quod prudentiæ Consulti tradunt: duobus infirmioribus inter se certantibus tertium potentiorem utrique imminere. Hac ratione, Philippus Macedo Græcos in potestatem suam redegit, dum civilia inter urbes fovet dissidia ac fessos sub Imperium recipit. Zwollani nihil pensi habentes quid de patria sua fieret, dummodo hostibus suis nocerent, Carolum contra Campenses evocarunt. Atque hinc novæ turbæ, & abalienati à Zwollanis plurimi provincialium, quibus suspecta crescens indies Gelrorum potentia. Facile concitatum bellum difficulter nec nisi utriusque partis gravi damno sopiri potuit. Verum enim vulgare illud de bellis civilibus; *Victus flet, victor interiit.*

8. Qua occasione cum Episcopatu Ultrajectino tota quoque ad Burgundicam domum Transisalania devenerit A. cIↃ IↃ XXVIII notum est. Ita Campenses, Reip. Belgico-Burgundicæ pars facti, communem cum cæteris fortunam habuerunt usque ad initia motuum Belgicorum.

corum. Post Gandavensia pacta rupta, cum miles præsidiarius Ordinum imperio parere nollet, ac urbem Johanni Austrio assereret, Rhennebergius obsessam A. cIↃ IↃ LXXVIII. expugnavit.

DISSERTATIO XIII.

De Vada.

1. PRæclare Tacitus v. Historiarum Gelriæ antiquum situm & urbes his verbis describit: *Præsidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis quadripartita Civilis invasit: decimam legionem Arenaci, secundam Batavoduri, & Grinnes Vadamque cohortium alarumque castra.* Et paulo post: *Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis, Grinnes Classicus oppugnabat.* Jam dudum docti tum ex situ tum ex nominum affinitate judicarunt Arnhemium, Durostadium, Rhenas & Wageningam eum designare, ipsius Velaviæ limitem & claustra. De quo nunc prolixiores non erimus, id dicere contenti Vadam Romanum præsidium urbi Wageningæ initia dedisse, cujus etiam antiquitas hinc elucescit.

2. Memorabilis fuit Vadæ obsidio, suscepta à fortissimo Batavorum Duce Cl.

 Ci-

Civili, qui inter civiles Romanorum mortuo Nerone de principatu discordias, pulcherrimam sibi datam existimabat occasionem repetundæ libertatis. Nec destituisset eum successus, nisi invidia gentilium obstitisset, aliorum potius cum dedecore, quam suorum cum libertate imperia ferens. Inter quos Julius Briganticus Civilis è sorore nepos, odio avunculi Romanas secutus partes, Vadam strenue defendit & in ipsa illa oppugnatione fortiter pugnans cecidit. Eadem Arminii Cheruscorum Ducis fortuna fuit, qui nullos infensiores hostes quam cognatos & populares sensit, à fratre oppugnatus, à patruo desertus, à suis tandem interemtus.

3. Sub Imperio Francorum Vada nomen suum ac situm paulum immutavit, dicta *Wagenuwega*, *Wageneynda*, tandemque *Wageninga*. Nec situs hodie per omnia respondet, à Rheno remotior, ut vel translatam necesse sit vel Rhenum mutasse alveum suum, cujus indicia non levia passim extant.

4. Quod autem urbibus limitaneis commune malum est, Vadæ quoque incremento non leviter obstitit. Cum enim in confiniis Cliviæ Hollandiæ, & Ultrajectinæ diœcesis sita sit, illis, quod fre-

quen-

quentiſſimum ſuperiori ævo, hoſtibus, non levia ſenſit damna, obſeſſa & expugnata ſæpius. Imprimis fatali illo Gelris bello quod poſt obitum Adolphi Ducis contra Burgundicæ domus injuſtam dominationem gerebatur. Tum enim Maximilianus I. Imperator & Princeps Belgarum, Vadam per Johannem Cliviæ Ducem expugnavit, qua capta parum abfuit quin totius Velaviæ Imperium ad ſe traherent Clivenſes, cum inſuper Arnhemum, Nikerkam, & alia loca pignoris titulo & in ſolutionem impenſarum bello factarum tenerent. Ita enim plerumque fieri ſolet in bello ſociali ut quiſque pro ſe pugnet ac occupata retineat, & publicum bonum in privatas commoditates vertatur, quemadmodum etiam Anno cIↄ ccc LXII factum in bello Principum, Galliæ cui Boni publici nomen fecerunt, cum revera pro ſua quiſque potentia ac dominatione certaret.

5. Cum Maximilianus Vadam à Clivenſi Duce certis conditionibus recepiſſet, Carolus verus ac legitimus Gelriæ Dux de ea recuperanda tanquam Velaviæ firmiſſimo clauſtro, ſeriam curam ac cogitationem ſuſcepit. Recepta fuit Anno milleſimo quingenteſimo ſexto tanta Maximiliani cum jactura, ut ſtatim magnis

cum copiis Princeps Areſchotanus ad eam denuo obſidendam miſſus fuerit, quæ obſidio, cum fortiſſimè reſiſterent obſeſſi, paulo poſt in irritum cecidit ac ſoluta fuit.

6. Poſtea cum aliis Gelriæ urbibus Reipublicæ fœderati Belgii acceſſit, & inter Velaviæ Ordines ac oppida tertium locum in Comitiis occupat. Ita enim μίξιν illam, quam in Republica ſummopere commendat Ariſtoteles, Gelri expreſſerunt, dum æquali jure ordinem Equeſtrem ac Civitates cenſent, ne alterutra parte præponderante oriatur diſcordia ac Reipublicæ convulſio. Hic eſt ille ſtatus medius inter Tyrannidem & Democratiam proportione Geometrica, quem Plato omnium dixit optimam ac præſtantiſſimam.

7. Quoniam verò nulla major in Politicis ars eſt, quam ex parva Republica magnam poſſe efficere, hinc Magiſtratus parvarum civitatum omnes intendere nervos debent ut ſuam Rempublicam quavis ratione augeant, ornent, illuſtrent ac ſplendidiorem ad poſteros tranſmittant. Videmus enim frequenter oppidula tenuia brevi tempore ad ſummam magnificentiam emergere; quemadmodum urbs illa urbium Amſtelodamum ante

ante tria ſecula vix tot piſcatorias caſas, quot nunc templa & palatia, numerare potuit. Nulla expeditior & juſtior augendæ Reipublicæ ratio quam mercatura eſt, unde opes ac vires facile parantur. Mercatura navigationis commoditatem requirit; & ad eam exercendam commodiſſima ſunt loca quæ navigabilium pariter fluminum & vicini Oceani beneficio gaudent.

DISSERTATIO XIV.

De Vrbe Elburgo.

1. INTER quinque Velavicas urbes, ultima loco, non dignitate, ELBVRGVM cenſetur, auſtrino ſinui aſſita, paſcuis læta, antiquitate ſpectabilis, & quanquam minor ambitu, opibus tamen privatis & publicis nulli cæterarum inferior. De cujus prima origine nihil quidem produnt monumenta majorum. Caſtellum olim fuiſſe limitaneum videtur, & fortaſſe Romanorum opus, ac collocant antiqui Geographi in hoc tractu Aliſonem caſtellum. Probabile cum Navalia Romanorum fuerint Campi; etiam Elburgum ei vicinum hos habuiſſe primos conditores.

2. Cinctum muro circa A. Ch. CIↃ

ccc xcv à Guilielmo Duce ac oppidi privilegia accepisse, Historici referunt. Causa præcipua, non modo quod pascuis cincta esset lætis ac maris vicini commoditate gauderet, verum potissimum quod in ipso Velaviæ limite sita, præsidium toti Provinciæ contra hostes tum temporis frequentes, Ultrajectinos Episcopos, præberet. Ac recte quidem Guilielmus Dux existimavit, mœnia & alia propugnacula, necessaria esse ad defendendam Rempublicam. Neque enim simpliciter probanda Spartanorum ratio, quæ solam civium fortitudinem hostibus opponendam censebant. Non enim vir fortis inermem se ac nudum hosti objicere debet, verum potius latus lorica ac ferro munire.

3. Id imprimis ad gloriam hujus urbis facit, quod cum plerisque Gelricis urbibus etiam Elburgum nomen suum inter Hanseaticas profiteatur. Ex quo patet olim mercaturam fecisse cives non contemnendam, præsertim per mare Balticum. Hansa enim civitatum præcipue contra extorsiones & oppressiones Regum Daniæ, qui sunt Domini freti Sundani, instituta fuit. A quibus alias quoque immunitates Elburgum impetravit, nimirum à telonio & oneribus similibus.

Quod

Quod non leve censeri debet beneficium. Id enim dederunt operam prisci Gelrorum Duces, præcipue Carolus Egmondanus, ut singularem cum Daniæ Regibus amicitiam ac plerumque fœdus strictum colerent, nec semel utilem operam iis navarunt, sicut monumenta publica testantur. Unde illa in Gelricas urbes, præ aliis, larga benevolentia & liberalitas fluxit.

4. Formam Reipublicæ Elburgum Aristocraticam habet una cum reliquis Velaviæ urbibus. Qui potissimum gubernandi modus propterea placuit, quod minus obnoxius esset mutationi. Unde etiam Plato perfectissimum Reipublicæ statum illum docuit, qui inter Tyrannidem & Democratiam esset medius, quod nonnisi de Aristocratia dici potest. Senatum constituunt Duodecim viri, consulum & Scabinorum titulo, qui perpetuum gerunt Magistratum nullius authoritati obnoxium, adeo ut à sententia ipsorum non detur provocatio. Ex quo quidem facile colligitur quanta ipsorum sit authoritas ac quantum justitiæ & æquitatis studium. Provocatio quippe reperta fuit contra Magistratuum injurias, qua læsus iniqua sententia poterat ad alium vel superiorem judicem causæ suæ cognitionem referre.

5. Quemadmodum vero nihil eſt ab omni parte beatum: ita varias quoque viciſſitudines, caſus, adverſa bellorum, aliaſque publicas calamitates Elburgum pertulit, ſalva tamen ſemper erga Principes ac Rempublicam fide. Quæ quidem laus propria Germanorum ac imprimis Friſiorum, quorum magnifica illa in theatro Romano jam olim audita vox fuit: *Nullus mortalium armis aut fide ante Germanos eſt.*

6. Neque vero damna ab aliis ſibi viciniſve illata per ſocordiam Elburgenſes tulêre, ſed jam ante annum cIↃ CCCC LXXIX Amſtelodamenſibus Hardervicenis moleſtis, ac piraticam in ſinu auſtrino & vim apertam exercentibus, paria retulerunt damna. Nam ubi jure amplius agi non poteſt, nec ablata reſtituuntur, jure gentium licet & vel bello repetere ac repreſſaliis, ut barbarè ſed ſignificanter Juriſconſulti loquuntur, uti.

DISSERTATIO XV.

De India Orientali.

1. INDIAE nomen perantiquum eſt. Orientales cum adſpiratione ſcribunt *Hind*, Hebræi *Hodu*. Olim una tantum cognita fuit; poſtea etiam aliis regioni-

gionibus id nomen impositum. Nam & *Habaßiam* sive Presbyteri Johannis regnum, & *Cataiam* Tatariæ, *Indiam* medii ævi scriptores appellarunt. Superiori demum seculo in Orientalem & Occidentalem distincta, cum Americam Indiæ, vel continentem, vel conterminam Columbus & primi novarum terrarum detectores, existimarent. Unde Hispaniola illis *Zipangri* sive Japon, Mexico *Quinsay* Sinæ visa fuit.

2. Primos Indiæ incolas ex Joktani posteris fuisse satis constat, tum aliis argumentis, tum quod *Ophir* auriferæ regioni celebre in sacris literis nomen imposuit. Id tanquam singulare quid Diodorus Siculus observat, quod *cum India multis variisque gentibus incolatur, nulla tamen peregrinam habeat originem, sed omnes indigenæ putentur, nec unquam vel ab externis accepisse, vel in aliam nationem emisisse colonias perhibeatur.* Quorum ut concedam posterius, ita exterorum colonias ne ipsi quidem diffitebantur Indi in suis de Bacchi & Herculis adventu Historiis. Et quid Alexandri Magni coloniis per Indiam notius? Nostro ævo Mogolum ex Tataria, Lusitanorum, Belgarum, Anglorumque ex Europa ingens multitudo sese in Indiam pene-

travit, meliore ejus parte occupata.

3. Præcipua quæ exteros ad frequentandam Indiam movit ratio, mercaturæ ſtudium fuit. *Impiger extremos currit mercator ad Indos.* Quippe regio auri & argenti, tum gemmarum, ſerici & aromatum feraciſſima, his immane quantum inhiantes mortales, nulla longi & difficilis itineris ratione habita, ad ſe, jam antiquiſſimis ſeculis, pellexit. Hæc Indica mercatura primo Phœnicum fuit & Ægyptiorum: ab his ad Romanos pervenit: donec eam ad ſe transferrent Veneti, quibus Luſitani Batavi & Angli ſucceſſerunt.

4. Nihil nunc de Salomonis & Hiromi in Ophiram navigationibus dicemus, de quibus prolixe Pineda & alii. Nec Romanorum conatus Indici nos morantur, quos brevi evanuiſſe conſtat. Venetorum conſiderare diligentiam operæpretium eſt. Hi, florente Orientis Imperio, aromata & alia Indiæ mercimonia non niſi Conſtantinopoli, Alexandria & aliis Aſiæ Emporiis, petierunt. Primam Indiæ notitiam ipſis expeditiones in Palæſtinam aperuerunt, cum occupata Ptolemaide merces ex ſuperiori Aſia per Perſiam Halebum, inde porro in Europam deferri poſſe, didiciſſent. Ac quamvis Genuen-

ſes

ses & Pisani hanc illis fortunam inviderent, ac per vim, bellis gravibus motis, ad se transferre satagerent, superiores tamen Veneti, Indicas gazas obtinuerunt. Hinc immensæ illis opes ac primatus inter omnia Europæ emporia, ut per Germaniam, Galliam, Hispaniam, Angliam aliasque regiones, colonias quasi mercatorum condiderint. Nec aliunde Fuggerorum plusquam regiæ divitiæ quam ex aromatum Indicorum Venetiis translatorum mercatura.

5. Sed omnium antiquorum in mercatura studium ac experientiam quam longissime Lusitani superarunt. His exterior Africa sub Alfonso V. innotescere cœpit, cujus patruus Henricus circa A. Ch. CIↃ CCCC LXXV. superato promontorio *de Non*, quod insuperabile hactenus putatum, *Gineam* primus maritimo itinere detexit. Unde spes novarum terrarum in Atlantico Oceano accensa sub Johanne II. qui ipse cum Regia familia in Gineam ac recens detectam Congonem navigavit & missis terrestri itinere in Indiam exploratoribus de ejus statu certiora inquisivit. Sed obstitit pertinacissimum Promontorium Africæ extremum ac plures naves id circumvectum missas, absorpsit; unde desperata in Indiam

diam navigatio per Oceanum Atlanticum videbatur. Dictum inde *promontorium tempestatum*, & ad solum ejus nomen auditum nautæ exhorrescebant. Donec tandem A. Ch. cIↃ CCCC XCVII. Vasco de Gama, auspiciis Emmanuelis Bonæ spei, promontorio feliciter superato, in ipsam Indiam, primus Europæorum, circumnavigata Africa, penetravit.

6. Ita Lusitanis India aperta fuit ac eos repente maximis opibus cumulavit. Quippe Rex misso Prætore viro prudentissimo, pactis cum Cochini Rege & aliis barbaris fœdere, Goa capta & ibi arce tum belli, tum mercaturæ constituta, Imperium in ea sibi stabilivit & ad posteros transmisit.

7. Quanquam verò opes quas Lusitani ex India hauriunt, sint immensæ, id tamen habent incommodi non ipsi tantum, verum etiam Castiliani, quod naves plurimas quotannis naufragio amittant. Sic A.Ch. cIↃ CCCCC XC. ex CCXX navibus Indicis, quatuordecim tantum in Hispaniam appulerunt. Neque ullus annus ejusmodi funestis naufragiis destituitur. Caussa præcipua in ipsis Lusitanis sita est, quorum navarchi plerumque superbi & temerarii sunt, de quo luculentus testis Linschoten legi potest, & miserrimum nau-

naufragium ad *Baxos de Iudia* testatur. Accedit & altera causa, quod naves immani pondere ita onerent, ut plurimæ in ipsa via cum omnibus opibus mergantur. Præcipuum periculum ipsis ad Africæ *Terram de Natal*, & Caput Bonæ spei ex *Ollo de Boy*, nubecula horrendarum tempestatum feraci, dependet. Sed potiorem causam ipsis Lusitanis adscribendam certum est. Unde A. 1589. Lusitanus quidam navarchus cum ad Terram *de Natal*, & C. *de Buena Esperanca* tempestatibus jactaretur, *mirari se* dixit, *cur Deus Lusitanos, qui tamen essent Catholici & boni Christiani, semper ita torqueat ad Caput Bonæ Spei, cum tamen Angli, hæretici & impii homines, id facile superent.*

8. His incommodis permoti, de alia via in Oceano invenienda laborarunt, quam etiam A. 1587. navarchus ille cujus ad Baxos de Iudia memorandum naufragium, reperit, nimirum extra Maldivas & Syrtes, in patenti Oceano, cujus perspecta commoditate Senatus Indicus decrevit, *ut imposterum, tanquam securior, teneretur.*

9. Aliam plane rationem diversæ Europæ gentes instituerunt. Nam cum navigatio in Indiam circum Africam tam difficilis, periculosa & diuturna, plurimi

co-

conati ſunt breviori compendio per alias vias, in eam penetrare, ac in freto vel mari detegendo, pertinaciter laborarunt, tanta contentione, ut nullam omnino orbis partem intentatam relinquerent. Quidam enim per Americam ſeptentrionalem, ut *Caſpar Cortes Real,* ſive *Cortercalis*, *Sebaſtianus Gabotus*, *Martinus Forbiſſerus*, *Henricus Hudſon*; alii per Americam Auſtralem, ut *Americus Veſputius*, *Ferdinandus Magellanes*, *Iacobus le Maire*, alii per mare Tataricum & fretum Vaygats, ut *Cornelius Nay* & *Linſchoten*, alii ſupra Novam Zemblam per ipſum polum arcticum, ut *Wilhelmus Barentſonius*, id fieri poſſe exiſtimarunt. Sed eventus voto & exſpectationi nondum ſatisfecit. Quanquam enim nonnulli novas in Indiam vias detexerint, ut *Ferdinandus Magellanes*, cujus navis prima de circumnavigato orbe præclarum triumphum egit, & *Iacobus le Maire*: experientia tamen docuit, difficultatem auctam potius, quam imminutam fuiſſe. Unde hactenus recepta Luſitanorum via obtinuit, & breviores per mare Tataricum non deſperatæ quidem, ſed propter incertitudinem, omiſſæ ſunt, propoſitis interim præmiis, ſi quis privatus ſuis impenſis & periculo, certiora exploraret.

10. Cum

10. Cum igitur ſoli Caſtiliani & Luſitani haberent monopolia Indica, tandem Batavi, partim bello coacti, partim lucri ſpe allecti, cum mare cenſerent liberum & in India hoſtes haberent, ingenti animo, nec minore ſucceſſu, eò naves ſuas deſtinarunt. Sed primo privati, ſparſis viribus, adeoque minus commode. Mox anno 1595. Ordinum authoritate, in ſocietatem, certis legibus & privilegiis rédacti, tanta ceperunt incrementa, ut Luſitanis univerſæ amittendæ Indiæ terrorem injicerent. Aucta ingentibus divitiis Reſpublica, expugnatæ hoſtium arces, regna armis vel fœderibus in partes tracta, denique India Belgica multis firmiſque coloniis contra omnem vim firmata eſt, capite Imperii in Inſula Java & urbe *Batavia* conſtituto, unde in omnia Imperium eſſet.

11. Hanc fortunam vicini aliquoties divertere & inturbare conati, parum vel nihil hactenus promoverunt, pleraque loca vel Luſitanis vel noſtris tenentibus. Nuper etiam alia & nova via, per Ruſſiam, Tatariam, Perſiam, Mogoliam, tentata: ita ut per mare Caſpium & Volgam merces tantum ad Bálticum ſinum deportarentur. Quod cum mille difficultatibus, periculis, & incommodis involutum

lutum eſſet, ita mox irrita legatione, evanuit.

DISSERTATIO XVI.

De Origine, Conſtitutione, Incremento, Mutationibus & Conſervatione, Sereniſſimæ, Potentiſſimæ & Florentiſſimæ REIPVBLICAE *Belgicæ.*

1. REMPVBLICAM Belgicam ſeptem provinciæ, Gelria, Hollandia, Zelandia, Ultrajectum, Friſia, Tranſiſalania, & Groninga, communi fœdere unitæ, conſtituunt & abſolvunt. Penes has omnia majeſtatis & dominationis jura, belli, pacis, legum, fœderum, abſoluta & independens poteſtas, nulli Imperatori, Regi vel Principi, obnoxia aut ſubjecta. Par omnibus & æqua, velut inter ſocios, collegas, fratres ac fœderatos, authoritas, & quanquam aliæ Ducatus, aliæ Comitatus, aliæ Dominatus titulo diſtinguantur, id tantum ex antiquo Statu retentum, nullius nunc poteſtatis majoris & ſuperioris Dominii, argumentum eſt.

2. Ex hac libertatis veluti arce, armorum, commerciorum & fœderum titulo, dominationem ſuam Reſpublica iiſdem

risdem quibus sol, terminis, id est universi ambitu, conclusit. Quasi cum Hispanis, non pro libertate modo, verum etiam de Imperio certaret. Nec contenta eos provinciis suis pepulisse, Brabantiæ & Flandriæ magnam partem, tum in Asia, Africa & America amplissimos tractus, Regna, Insulas, Provincias sibi subjecit: ut terrarum ac ditionum magnitudine quibusvis, potentia multis, felicitate vero & bonitate causæ, omnibus anteferenda sit. Quod si Resp. Veneta, propter Cypri & Candiæ exigua regna, regibus æqualem sibi dignitatem adscribit, quanto meliori jure fœderatum Belgium, cujus majestatem maximi Reges agnoscunt, eodem privilegio utetur?

3. In ejus originem inquirentes, sive invidendos successus, etiam ex hostibus præcipui dubitant quid potissimum mirentur: *unde paucis Belgarum Provinciis ea confidentia, ac vires tantæ, quibus potentissimo cum Rege, septuaginta jam annos terra marique ex æquo decertaverint? Vnde ad Bataviæ oram è piscatoriis aliquot navigiis nova repente Respublica extulerit caput? quæ armis in dies prævalida superiorem pati nec terrâ velit, nec mari jam possit. Quæ magnis per Oceanum classibus ad remotissimos terrarum*

tractus colonias invexerit. Qua statis apud Principes legationibus mutuisque fœderibus, non minorem se Regibus ferens, novum sibi in Europa Principatum asseruerit. Vnde Belgici agri, inter assiduas armorum tempestates atque procellas tanta gignendis frugibus ubertas, alendoque bello non loci minus, quam hominum pertinacia. Plane ut in aliis terris peregrinari Mars, ac circumferre bellum, hic armorum sedem fixisse videatur.

4. In Originibus igitur Reip. Belgicæ exponendis, mirum non est, tam diversa tradi ac inter se non raro pugnantia. Quosdam enim studia partium, alios affectus nimii, nonnullos ipsa ignorantia, in errores abripit: plerique confusione peccant, dum nec principia à causis, nec has ab occasionibus, quod accuratè faciendum Polybius monet, distinguunt. Nobis ante omnes explodendus est Famianus Strada, qui in gratiam Hispanorum, ipse Italus & Jesuita, Romæ Bellum Belgicum scribens, id sibi dari negotii credidit, Philippo ut placerent quas fecisset fabulas. Hinc mendacissimæ ejus calumniæ passim ingeminant, Hæresis, Ambitio, Orangius: quibus tribus omnem belli Belgici causam & Reipublicæ originem adscribit.

5. Non

5. Non aliis rectius prima initia causasque tantæ mutationis edisseremus verbis, quam Illustrium Hollandiæ & Westfrisiæ Ordinum, in decreto de jure Reipublicæ Batavicæ, condito Harlemi 16 Octob. 1587: *Non alia Belli Belgici causa aut tumultuum origo, in medium adferri potest (quiquid vulgo contra differatur) quam quod Philippus vi armata per Hispanos & alios exoticos milites extorquere à nobis voluerit, quod comitia Ordinum publicæ utilitati adversarium judicabant.* Quibus prudenter subscripsit optimus belli Belgici scriptor Reydanus.

6. Igitur in læsa & violata Belgarum libertate, vera belli Belgici causa, & ex eo natæ Reipublicæ, consistit. Magnam enim Belgarum libertatem fuisse, *earum administrationem prope accessisse ad civitatum liberarum formam* in confesso apud omnes est, & ipse, tam iniquus cætera Strada fatetur. Porro libertatis Belgicæ duo summa fuerunt capita, Religio & Respublica. Utrumque Philippus multis modis infregit, violavit, pessundedit.

7. Libertas Religionis sive Ecclesiastica consistebat in non augendo Episcoporum numero, abolendis Abbatiis, Monasteriis, Sacris Ordinibus, non instituendis novis tribunalibus, Inquisitione Hispanica invehenda

henda persecutiones excitanda fidei ergo. Quippe in hæc omnia jurare Philippus initio principatus cogebatur. Sed immemor juramenti sui, sævum, atrox & implacabile bellum Religioni indixit. Abbates & Monachi claustris suis ac reditibus evoluti, in eorum loca subrogati Episcopi, homines sanguinolenti, fastuosi, in solidum libertati gentis adversantes, ut pro quatuor jam quatuordecim numerarentur, totidem quasi per singulas Provincias tyranni, & conscientiarum carnifices. Hoc modo Clerus per universum Belgium à Rege abalienatus. Qui non contentus hoc malo, duo alia longe atrociora adjunxit, Inquisitionem Hispanicam, & Concilium Tridentinum, fidemq; fecit immani persecutione sua tormentorum infernalium, cum quotidie innocentissimi cives, vel leviter suspecti, comburerentur, suspenderentur, decollarentur, submergerentur, in carceribus necarentur, proscriberentur, bonis omnibus & vita immaniter spoliarentur.

8. Non minorem calamitatem Respublica sensit, in cujus privilegia, immunitates, leges, impune, & præfracte, ac quod contemtibilius, per fæminam Margaretam Parmensem, & exterum Burgundionem Granvellanum, Hispanus grassa-

grassabatur. *Primo* retenti in Belgio, etiam post confectum bellum Gallicum, Hispani milites, quid aliud erant nisi exercitus veteranus, ad opprimendam Ordinum libertatem, ut quod jure non poterat, armis extorqueret Philippus? Nihil apud eum valuerunt preces tot vicibus repetitæ: *abduceret invisam gentem:* quanto ipsi ardentius promissa repetebant, eo ille segnius ac contumacius renitebatur. *Deinde* aliam longe Philippus in regendo Belgio rationem, quam Pater Carolus observabat. Hic comis, affabilis, propensus in Belgas, *ille nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli, parce loqui, nec nisi Hispanice: publico abstinere & quasi ex abdito venerationem intendere; de vestitu deque cætero cultu quem ab Hispania attulerat, nihil immutare: totus ab Hispanis suis pendere, Belgas haud obscure dedignari & fastidire*, ut non inconcinne hanc partem Strada describit. Quo vivendi genere non potuit non animos nobilitatis à se & Hispanico fastu in totum abalienare; unde odium, contemptus, denique novi Status cupido animos incessit. Verum enim illud Poëtæ, *Quem metuunt oderunt. Quem quisque odit, periisse expetit.* Et illud Ciceronis: *Nulla vis Imperii tanta,*

quæ premente metu possit esse diuturna.

9. Hæ primæ motuum & turbarum causæ. Populus metu inquisitionis in furorem actus tumultuari, effringere carceres, captivos liberare, confringere statuas, quod privatim interdicebatur, publicè prædicare Euangelium. Nobiles clam favere cœptis, palam fœdus inire, libellos supplices exhibere, deprecari (sed armatis precibus) inquisitionem ac Caroli placita, nomen *Gheusiorum* sibi imponere. Unde diviso in duas factiones, Anno 1566. Belgio bellum cœpit, quod cum studio & opera Margaretæ Parmensis jam resedisset, importunus Ducis Albani adventus, iterum ex cineribus suscitavit ac inextinguibile fecit.

10. Ferdinandus Toletanus Dux Albæ, jam inde usque à Gandavensi rebellione invisum Belgis caput, quidquid hactenus odii & abalienationis contra Hispanos, adventu suo, immane quantum auxit, *dum ad Provincias veluti subigendas armatus accessit: dum Hispanos milites in Belgium reduxit, eosque & arces urbibus imposuit; dum captis Egmontio & Hornano vocatoque ad causam dicendam Orangio, author Regi factus ne cuiquam aliquid condonaret.* Nam quod Strada Albani perseveram invisamque Belgis admi-

administrationem, belli tantum occasionem principiumque, non causam fuisse vult, in eo non leviter errat. Quæ enim potior bellorum causa, quam odium publicum, quo Albanus immaniter conflagrabat? quod acrius ad arma telum, quam decussi summorum procerum totque nobilium vertices? quam consilium sanguinolentum, quam decimæ, vigesimæ, & centesimæ tributum? quam millia hominum octodecim manu carnificis mactata? Hæc scilicet Jesuitis occasiones tantum & principia, non etiam causæ bellorum sunt. Ubi vero illa Principis Orangii, quam ad ravim usque jactat, ambitio? ubi clandestina illa conspiratio, quam Jesuita nefariè confingit? Nisi forte vitam suam ac liberos contra crudelissimos latrones (qualis Albanus) defendere, miserrimorum & innocentissimorum civium patrocinium, contra immanem tyrannidem suscipere, sit ambitiosum esse.

11. Hollandi igitur & Zelandi, defensore libertatis ac Religionis adscito Guilhelmo Principe Auriaco, ejus ductu contra Albani, Requesenii, Johannis Austriaci, Alexandri Farnesii Tyrannidem, quam jussu & authoritate Philippi exercebant, strenuè sese defenderunt, auxi-

liis ex Gallia, Anglia, Germania, certatim acceptis. Cumque ſpem nullam pacis in Philippo deprehenderent, eundem Principatu dejecerunt, omnemque in perpetuum obedientiam Hiſpanis renunciarunt 27. Jul. 1581. in hæc verba: *Philippum Regem quod jurata Belgis privilegia non ſervaſſet, Principatu Belgii excidiſſe, ob eamque cauſam Belgarum Populos (ipſo Philippo in Belgii inauguratione permittente) à fide obedientiaque jam liberos, novum ſibi Principem, Franciſcum Alenconium deligere.* Cujus quidem conſilii author imprimis & ſuaſor Auriacus fuit, cum alia ratione ſalvum Belgium eſſe non poſſet, quam ſi rejecto implacabili hoſte Philippo, in alterius potentis Principis clientelam ſeſe ac ſinum conjiceret.

12. Hæc prima Reipublicæ Belgicæ initia, ſed tenuia, fuerunt. Habebant quem fugerent Hiſpanum, quem ſequerentur, adhuc ambigebant. Facilius erat antiquam repudiare, quam novam reperire Rempublicam. Ante omnia tamen fundamentum præſentis ſtatus jactum fuit in Ultrajectino fœdere A. 1579. Cujus hæc præcipuæ conditiones: *Gelria, Hollandia & cæteræ ditiones æterno fœdere ita ſibi invicem illigantor ac ſi una omnium*

mnium ditio foret, & à fœderatis æternum non divelluntor. Singulæ ſua privilegia & immunitates, integra & illibata conſervanto. Invicem ſeſe contra omnem vim defendunto. Controverſias maturè componunto. Eorum qui contravenerunt & contravenire perſtiterint, bona, urbes, arces, cæteris invadere licitum & juſtum eſto.

13. Hoc fœdus, quam unionem appellamus, & à qua Provinciæ Unitæ nomen acceperunt, ſacra Reip. Belgicæ anchora, fundamentum liberratis & Religionis dici poteſt. Non enim aliter conſervari concordia inter tam diverſas Provincias, quam mutua ſocietate poteſt. Tolle unionem, Religio collabetur, Reſpublica peribit, cuncta in antiquum chaos ac meram confuſionem redigentur. Unum ſalutis medium concordia, ſed ea, niſi per unionem ac fœdus, ſervari nequit.

14. Fœdere icto, Reſpublica formam ſuam accepit ac optimis legibus conſtituta fuit. Primo quidem ſingularum Provinciarum Legati titulo Ordinum Generalium, Comitiis habitis, Summum Militiæ Imperatorem ac Provinciarum Rectorem conſtituerunt Guilhelmum Auriacum. Et quoniam perpetuo opus erat Senatu, Conſilium Status fundatum,

rebus interea dum Ordines convenirent, administrandis. Donec tandem, aucta jam Republica & poscente necessitate, perpetuus Senatus ORDINUM GENERALIUM FOEDERATI BELGII, constitueretur, cum insignibus quæ concordiæ & Unionis indicia spectantibus essent. Quippe leo fasciculum septem telorum arctissimè colligatorum ferociens ostentat, documento septem Provincias indissolubili fœdere junctas Religionem ac Libertatem suam leonina fortitudine contra quosvis defensuras.

15. Generalium Ordinum est omnia quæ commune fœdus spectant, militiam, fœdera cum exteris, legationes, bellum, pacem, summa potestate tractare, salva interim singularum Provinciarum Majestate & juribus. Non enim initum est à Provinciis fœdus, ut jura Imperii singulorum populorum confunderentur, sed ut illa inviolata melius defenderentur. Ac jura Majestatis singularum Provinciarum evidentia sunt ex tributis & impositionibus, moneta, legibus, edictis, constitutione Academiarum, aliisque, Unionem ipsam in genere non spectantibus. Hi Ordines Generales pro numero Provinciarum septem suffragia conficiunt. Quanquam enim plures ab una Provincia mitti pos-

ti possint, non tamen viritim colliguntur suffragia, sed per ditiones nationesque, & perinde habetur unus an plures sententiam dicant. Plura suffragia concludunt, exceptis quæ tributa aut insignem aliquam Reipublicæ mutationem spectant, in quibus unanimis omnium consensus desideratur ex recepto collegiorum more.

16. Ita fundata, ita constituta libera Belgii Respublica, tanta mox sumpsit incrementa, ut vix credibile posteris sit tam brevi tempore contra potentissimum hostem tot res geri potuisse. Non immerito Muhammedes III Turcarum Imperator, in hujus rei consideratione, rejectis omnibus præsidiis & auxiliis humanis, solum Deum causam constitutæ auctæ & servatæ Reip. Belgicæ, nominavit. Possunt autem, ordinis ergo, quatuor veluti gradus incrementorum ejus constitui.

Primus ab A. 1581. ad 1609, id est, ab ipsa origine usque ad duodecennales inducias. Quo tempore interfectus ab Hispaniensi sicario Balthasare Girardo Guilelmus Auriacus A. 1584. successorem Mauritium filium habuit, admodum juvenem. Cæterum crescentibus indies difficultatibus, maximè post Antwerpiam

à Parmensi captam, Reip. patrocinium Elizabetha Angliæ Regina suscepit, misso Roberto Dudleio Comite Lecestriæ; cujus Regimine, proditionibus & confusione infami, intra breve tempus finito, jam in solidum Mauritius, fulmen illud belli & tempestas Martia successit ac Rempublicam admirabili rerum successu ita auxit & illustravit, ut vix ejus victorias Belgarum fasti, merita posteritas vix capiat. Is perpetuo victoriarum cursu, Bredam, Zutphaniam, Daventriam, Delfzylam, Hulstam, Coverdiam, Gertrudisbergam, Groningam, Rhynbergam, Meursam, Grollam, Brevordam, Enschedam, Oetmarsam, Oldenzelam, Lingam, Graviam, Slusam & innumera oppida arcesque hosti eripuit. Sed imprimis triennale Ostendæ obsidium, inauditis cladibus & constantia continuatum, ac ad Neuportam, ipso seculari anno commissum prælium, toto orbe celebrantur. Nec minora mari gesta contra invincibilem, ut falso jactabatur, Hispanorum classem, A. 1588. & jam tum in ipsa Hispania, & ad Herculis columnas gravibus superata præliis Tyrannis triumphabatur.

18. *Secundus* ab. A. 1609. ad 1621. & exitum induciarum. Quo tempore pax cum Hispanis in Belgio, sed foris bellum,

ac

ac domi civiles motus. Quippe cum Juliacis Provinciis imminerent Austriaci, Ordines suscepto propter viciniam & communia fœdera earum patrocinio, magnas ad Rhenum res gesserunt. Mox turbari Germania, & ex bello Bohemico Palatinum nasci, in quo nequaquam veteri amico & fœderato Respublica defuit, sed misso cum insigni Equitatu Frederico Henrico Auriaco labantes res sistere conata fuit.

19. *Tertius* ab A. 1621. ad 1648. & pacem cum Hispano initam. Tum defuncto Mauritio, A. 1625. Fredericus Henricus frater successit, sub cujus Regimine Respublica summum quasi gloriæ & potentiæ fastigium conscendit. Captæ urbes maximi nominis & molis, Grolla, Sylva Ducis, Vesalia, Mosæ Trajectus, Venloa, Ruremonda, Limburgum, Orsoa, Rhenoberca, Schenkianum munimentum, Breda, Gennepa, Gandavi Cataracta, Hulsta. Maximi quoque in India utraque Societatum progressus. Nam Brasiliæ caput, oppidum omnium Sanctorum, expugnatum inque ejus amissi locum Olinda Fernambuci quasi permutatione quadam successit. Intercepta ad Matanzam Cubæ à Petro Heynio classis immensarum opum ferax, & altera incre-

dibilis potentiæ à Martino Trompio in Dunis Anglorum debellata.

20. *Quartus* ab A. 1648. & pace cum Hiſpanis inita, in quo pax circumcirca cum omnibus; nihil undique, niſi in Braſilia, hoſtile. Glorioſus hic omnino Status & Reipublicæ expetendus; quæ etiam infenſiſſimi hoſtis teſtimonio innocentiæ ſuæ, libertatis, & juſtiſſimæ cauſæ, teſtimonium retulit.

21. Medio tempore non defuere publicæ calamitates, ac non fluctuare modo; verum etiam periclitari & ſubmergi Reipublicæ navis viſa. Initio Alenſonius, quas contra externum hoſtem defendere debebat, eas opprimere ac in ſervitutem Hiſpanica deteriorem rapere conabatur Provincias. Succeſſit Anglorum maleſana dominatio, & Leceſtrius ingens Reip. detrimentum, ſive ſua negligentia & pravis conſiliis, ſive ſuorum perfidia attulit. His ſuperatis malis Religio à novatoribus quibuſdam turbata: quod malum atrox & peſtilens, niſi heroica Mauritii virtute & Synodo Dordraci convocata obviam itum fuiſſet. Ultimum A. 1629. periculum, noſtris ad Sylvam Ducis cum exercitu hærentibus, hoſte in Velavia graſſante. Tum temporis fatale libertatis noſtræ munimentum ac præſidium Veſalia jam incli-

inclinantem & labantem prope patriam, cœlitus expugnata, & ante capta quam obſeſſa, in tuto locavit.

22. Ab hac origine & initiis ad tantam amplitudinem, divina Providentia, Ordinum prudentia, Principum Auriacorum fortitudine, provecta Reſpublica Belgica. Quoniam vero,

Non minor eſt virtus, quam quærere, parta tueri.

Ideo omni modo enitendum eſt, ut quam diutiſſimè in eo ſplendore ac dignitatis & potentiæ gradu conſervetur, ad eumque finem media convenientia adhibenda ſunt.

23. Quorum antequam exhibeamus ſpecimen, rejicienda eſt Cardinalis Bentivoglii aſſertio, qui tam malè conſtitutam arbitratur Rempubl. hanc, ut diu conſiſtere in eodem gradu ac perennare nequeat. Nobis verò contrarium plane videtur, & tam bene contemperatum hoc corpus, ut diuturnum omnino, gratia Dei adſpirante, ſtatum polliceatur. Nam & libertati & æqualitati ſingularum Provinciarum ſummopere proſpectum eſt; & immenſæ privatorum opes, munimentorum natura & arte inexpugnabilium ſitus, fœdera cum vicinis, innatum contra Hiſpanos odium, exercitus validus, durationem

promittunt, nisi peccata nostra Deum nobis hostem faciant.

24. Quoniam vero omnia humana corruptionibus obnoxia, ideo media diligenter adhibenda, quibus omni malo in tempore obviam eatur. Illa in universum sunt vel Theologica vel Politica. Inter *Theologica* efficacissimum est, *ut crebro ira Supremi Numinis jejunio precibusque solemniter indictis placetur, eique gratiæ pro beneficiis hactenus præstitis agantur. Politica* spectant Religionem, Unionem, Militiam, Fœdera, Ærarium. Religio Reformata & publica authoritate in Synodo Dordracena stabilita, omni modo defendi, conservari, propagari debet, his potissimum mediis, *ut qui Ecclesiæ, Reipublicæ, Militiæ inserviunt, omnes eam publice profiteantur. Vt Ministri Euangelii digno honore afficiantur, ac sufficienti salario fruantur. Vt ne Ecclesiæ suis privilegiis spolientur. Vt publicum exercitium Religionis Pontificiæ nullibi toleretur. Vt Iesuitæ excludantur.* Unio, *Vt servetur æquilibrium inter Provincias, ne vel una Provincia vel urbs affectet primatum, dominium, prærogativam: sine consensu reliquarum fœdus pactumve ineat cum exteris, bellum, pacem faciat, militiam dimittat. Vt discidia quævis ma-*

maturè ſopiantur & tollantur ſive ſuffragiis plurium ſive arbitrio mediatorum. Atque hinc procul abeſſe debet pervicacia, obſtinatio, fervor nimius, iræ, contentiones, calumniæ, odia.

25. Quoniam vero pecunia pacis bellique nervus eſt, & anima Reipublicæ, omni modo conandum eſt, ut commercia noſtra ubique terrarum floreant, tum terreſtria tum maritima. Terreſtria hactenus propter continua bella ceſſarunt, nunc pace inita inſtaurari poſſunt per Germaniam: Maritima in omnes Orbis partes quas mare alluit ingenti navium numero ſuſcipiuntur ac fere dividuntur in ſocietates Maris Mediterranei, Baltici, Ruſſici, Indiarum Occidentalis & Orientalis, Caribanicam. Ex his Indica Occidentalis incredibili cum damno harum Provinciarum & dedecore, tota pene collapſa, ante omnia ab Ordinibus quam primum inſtauranda eſt. Quia illa collapſa Provinciæ fœderatæ unum ex præcipuis munimentis ſuis amittent, quia turpiſſimum ac ſignum maximæ corruptionis in Republica, ita deſerere cives ſuos ac fideles ſubditos, præſertim viduas & orphanos, quorum omnes opes in ea ſocietate ſitæ ſunt. Quia Portugalli peſſima fraude noſtros decipiunt ac contemtim illudunt.

Quia res nondum eſt deſperata, ſed, Deo favente, adhuc curabilis. Quia idem alias metuendum Societati Indiæ Orientalis, neque ulla ratio cur in ſimili caſu, quod Deus avertat, hæc juvanda & non illa. Quia nihil hactenus obſtitit quam avaritia, privati commodi, turpis lucri & vindictæ cupido, imo etiam perfidia & corruptio quorundam quo minus juvaretur. Quia propagatio Euangelii, converſio miſerorum Indorum, impie impeditur ac barbari quorum fœdere ac amicitia utimur, perfidè exponuntur Tyrannidi Portugallorum, pravamque de nobis & ſtatu noſtro opinionem concipiunt noſque palam execrantur. Cum igitur hac in ſocietate conſervanda concurrant honeſtum, utile, facile, argumenta ad perſuadendum maximi ponderis, mirum profecto eſt tot injici remoras & tam lente tanti momenti negotium tractari, cum tamen ingens in mora periculum ſit, & occaſio ſemel elapſa non niſi difficillimè recuperari poſſit. Nam quod quidam obtendunt, ſatius fore ſi libera navigatio permittatur omnibus in ea loca quæ Societatis ſunt, id iniquum atque injuſtum, præterea etiam damnoſum eſt, ſingulis proprio commodo cum alterius detrimento ſtudentibus ac piratas in ſe concitantibus. Nam dum ſin-

ſinguli pugnant omnes vincuntur. Ergo utraque ſocietas omni modo conſervanda, augenda, promovenda eſt, tum propter immenſas opes quæ inde in Remp. derivantur: tum quod ſeminaria peritiſſimorum in navali bello militum ac nautarum & promptuaria quædam navium omni armorum genere inſtructiſſimarum ſunt: ita ut ſecundum Deum nulla ratione potius infractæ fuerint Hiſpanorum vires, quam his navigationibus. Unde eas omni modo turbare, impedire & ſubvertere conati ſunt, ac vel propterea duodecennales inducias pepigerunt, ut ſocietas Indiæ Occidentalis omitteretur. Turpiſſima ſane & indelebilis macula Potentiſſimæ hujus Reipublicæ foret, quibus pacem hoſti extorſit, & quæ durante maximo bello contra omnem Hiſpanorum apertam vim tam gloriosè defendit, ea pace & tot opibus partis per clandeſtinam conſpirationem & apertam rebellionem Portugallorum amittere, nec vel de injuria ſerio conqueri, nedum amiſſa recuperare.

26. Quoniam vero nulla quies gentium ſine armis, nec arma ſine ſtipendiis, nec ſtipendia ſine tributis haberi queunt: ideo ærarium ex ſingularum Provinciarum contributionibus implendum eſt. In

quibus obſervanda proportio non Arithmetica ſed Geometrica, pro ratione opum & Provinciarum, adeo ut qui multa habet, multa det, neque tamen ſi rationem finis & mediorum inſtituas, plura quam alii. Quid iniquius quam aliis Provinciis exprobrare ſuam egeſtatem? aut Dominium affectare in eas, non quod meliores aut potiores, ſed quod ditiores ſimus? At vero cum finis hujus Reip. ſit mutua defenſio, qui plura contribuunt, plura quoque quæ à fœderatis defendenda ſunt, habent, plura etiam amitterent niſi defenderentur. Semper etiam præ oculis aureum illud monitum habeatur: *Concordia res parvæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur.* Autoritas quoque Magiſtratuum, Ordinum, Principis, accurate protegenda, inhibendo: *Ne libelli famoſi, injurii in perſonas ac actiones eorum ſpargantur. Ne ſecreta ſtatus eliminentur ac typis evulgentur.*

27. Quæ tamen omnia ad conſervationem hujus ſtatus parum conducent, niſi ipſa pax ſit armata; Nunquam enim nimis fidendum eſt Hiſpano & quo magis blanditur eo occultius nócere ſtudet. Quam igitur armis extorſimus pacem, armis perpetuo tuenda eſt. Ergo pacis ac induciarum tempore, ſemper inſtructi

ſint

ſint Ordines ſufficienti militum numero, aliarumque bellicarum rerum apparatu, ut neceſſitate ingruente promtus ad arma intra biduum exercitus ſit. Præcipue vero loca limitanea firmiſſimis præſidiis & acri vigilia cuſtodiantur, quæ unicum Reip. hujus contra externos hoſtes munimentum & robur ſunt. Nihil etiam de militaribus exercitiis remittendum, ne miles longo otio langueſcat & enervetur. Revocanda in uſum veterum Romanorum diligentia, qui per campidoctores nunquam patiebantur eſſe otioſum, ſed laborare, decurrere, portare pondus, & ſolem, pulveremque ferre aſſuefaciebant militem.

28. Jam vicini & exteri vel amici vel Fœderati ſint, præcipue Gallus, Danus, Suedus, Polonus, Ruſſus, Germanus. Galliæ Regis amicitia omnibus, præſertim Hiſpano, præferenda, ita tamen ut more Oſtgottorum, *Francum amicum, non vicinum habeamus.* Inquies illa gens pacem facile bello, amicitiam odio permutat, & formidabilior ejus potentia, quam ut liberæ Reip. expediat. Quare danda opera ut inter nos & illum, quaſi obex & Iſthmus inter duo maria, Flandria cum aliis Provinciis conſervetur. Quo etiam multum conducunt perpetuæ Gallo-

Gallorum & Hiſpanorum æmulationes, qui velut gemelli ſimul moventur & quieſcunt. Inter quos quam diu flagrat bellum, Reſp. non habet quod ab illis metuat. Quod Cæſarem ſpectat is hoſtilem erga nos animum publica profeſſione depoſuit, & ita fractus diuturno bello eſt, ut parum ab eo metuendum ſit. Nihilominus cum in civitates quaſdam jus prætendat, danda eſt opera ut Principes Germanos Proteſtantes amicos habeamus; imprimis Electorem Palatinum, Brandeburgicum, Haſſum, Anſeaticas civitates, & illis quoque, ſi bello impetantur, auxilia ferenda ſunt. De Anglia propter inteſtinam confuſionem nihil adhuc ſtatui poteſt. Dani, Suedorum, Polonorum, Ruſſorum amicitia opus habemus propter navigationes Balticas & frumenti advectionem. Quod ſi tamen fretum Sundanum aliquo caſu occluderetur, vel Polonia frumentum negaret, tum ſeptentrionalis per mare Album navigatio in Ruſſiam inſtituenda eſſet & cum Magno Duce certis conditionibus paciſcendum.

29. Ut igitur finem faciamus, multum ad conſervationem hujus Reipublicæ faciet præteriti ſtatus conſideratio, ex quo, in quem, quibus mediis perveneri-mus.

mus. Nunquam animo nostro & cogitatione excidat trux & sanguinolentus Albanus, cum suo Varga & Spell, aliisque furiosæ Tyrannidis ministris; capita Egmontii & Hornani, Laniena Harlemensis, Naerdensis, Veteraquinas, Zutphaniensis,& manes octodecim illorum millium, quos manu carnificis necarunt Hispani, jugiter ob oculos versentur. Multum proderit illam majorum nostrorum sub Hispanica Tyrannide gementium inenarrabilem miseriam infantibus à primis annis, cum lacte quasi materno & primis elementis implantare, in Scholis, Academiis, Ecclesiis enarrare, ne unquam memoria crudelissimæ & atrocissimæ gentis inter nos & in rudi plebe excidat. Ut comparatione instituta inter præteritas miserias sine exemplo, sciamus quo cum hoste majores nostri, non pro gloria & imperio, sed pro vita, pro salute, & libertate decertarint, ac conferentes priorem immanitatem cum hodiernis blanditiis, rectè judicemus de natura Hispanorum. Ex his quæ dicta sunt patet Principes legibus esse obnoxios ac pactis, & Aristocratiam in Belgio preferendam esse Monarchiæ.

DISSERTATIO XVII.

De Tyrannide I. contra seditiosam & horribilem Iesuitarum doctrinam, qua REGES *&* PRINCIPES, *titulo* TYRANNORUM *occidendos sicarius objiciunt.*

1. REGNO Tyrannis opponitur, quæ est *Monarchia in pares & meliores, ad quæstum privatum & non publicum.* Nam quod vulgo Tyrannidis essentiam ex notis quibusdam explicant, minus accuratè fit, cum illæ notæ Tyrannidem nec conjunctim nec disjunctim constituant, eaque posteriores sint, nec omni Tyranno conveniant. Hinc Aristotelis definitio cæteris præferenda, quod sit μοναρχία ἀνυπεύθυνος in pares & meliores πρὸς τὸ σφέτερον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ τῶν ἀρχομένων. In privatum enim illud commodum, tanquam sentinam, omnia Tyrannorum vitia confluunt.

2. Est autem magna opus circumspectione, in statuendo quis sit & jure dicatur Tyrannus. Quod ut ordine fiat, primo illa *amovenda*, quæ Tyrannum non faciunt: deinde *ponenda* quæ Tyranni propriæ & perpetuæ notæ sunt.

3. *Amo-*

3. *Amovenda* hæc ſunt; *negligentia, ſocordia, ſtupor, imbecillitas mentis, defectus judicii, facilitas*, & hujus generis alia quæ in omiſſione, non commiſſione, niſi per accidens, conſiſtunt. Non enim Rex & Tyrannus opponuntur ut habitus & privatio, ſed ut virtuti vitium, ſanitati morbus. Supina tamen negligentia & deliberata, proximus ad Tyrannidem gradus eſt, qualis in Tiberio, Nerone, Gallieno, Wenceſlao Imp. & aliis fuit: tantum tamen à Tyrannide, quantum ab habitu privatio abeſt. Atque ſecundum hanc regulam, Claudius Imp. mortalium ſtupidiſſimus ac inſigniter fatuus, Tyrannis accenſeri non poteſt. Deinde, *ſecernenda ſunt vitia privata à publicis.* Ita ob libidinem, intemperantiam, paganiſmum, hæreſin, prodigalitatem, nemo Tyrannus dicendus eſt. Denique, *aliud eſt Princeps Tyrannicus, aliud Tyrannus.* Ita Richardus II. Angliæ, Henricus III. Galliæ, Reges, Tyrannici fuerunt Principes in quibuſdam actibus, non tamen Tyranni.

4. *Ponenda* hæc ſunt: *Tyrannus omnia refert ad utilitatem privatam.* Nulla exactior Tyrannidis nota quam hæc. Inde omnia flagitia dominationis, inde horrenda Tyrannorum facinora fluunt. Nam

de

de actionibus Reipubl. semper judicandum ex fine. Qui si privatus, tum Tyrannidem constituit. Utcunque Nero aliquis in Isthmo perfodiendo optet, *ut sibi ac populo Romano bene res vertat*, & Julius Cæsar omnia agat per populum largitionibus deceptum: quia finis ipsorum est, opprimere senatum Rempublicamque, Tyranni sunt. Ergo ex hac regula Tyranni fuerunt Julius Cæsar, Tiberius, Nero, & alii quamplurimi: & inter recentiores Philippus II. respectu Regni Aragoniæ, & Belgii, & alii nonnulli, quos tamen nominare tutum non est. Ex dictis liquet Saulem haudquaquam Tyrannis annumerandum.

5. Sed nobis jam contra Jesuitas agendum est, qui Politicam de Tyrannis doctrinam quam noxiossime corrumpunt. Eorum abominanda sententia unico hoc quam brevissime aphorismo constringi potest: *Licitum ac meritorium vitæ æternæ esse*, eos Reges ac Principes qui vel Euangelici sunt, vel Papistæ moderatiores, non assentientes eorum crudelibus consiliis, privato cuivis, ferro, igne, veneno, pulvere sulfureo, aliisque modis necare & trucidare.

6. Hoc aphorismo cum totum mysterium iniquitatis Jesuiticæ contineatur, ne-

necesse est ut initio termini propositionis ex mente Jesuitarum rectè declarentur: inde etiam ex ipsorum scriptis & exemplis probetur, hanc & non aliam eorum doctrinam esse. Utrumque necessarium est. *Primùm:* quia multis involucris hanc doctrinam suam involvunt, tegunt, limitant, ut ne eâ animadversâ, sibi ipsis exitium attrahant. *Refutat.* Anticotoni dicunt, quod Mariana multis circumstantiis doctrinam suam limitarit. *Gretserus, Eudæmon*, & alii eam multis modis limitant, explicant & extenuant. *Secundum:* quia hanc doctrinam suam esse, hodie præfractè negant.

7. Utrumque hoc inde fit: Quia in hac causa ambiguitatibus velut tesseris ludunt, & sub quarundam distinctionum velo, non simplices solum homines, sed & sagaciores, fallere conantur; Linguis dicta dulcia dantes, corde amara facientes.

8. Unde quod olim tam audacter affirmarunt, nunc tam infrunitè negant, inventis ejusmodi terminis & ambiguitatibus, sub quorum schemate, quidvis affirmare vel negare, mentali reservatione post principia stante, audent & sustinent. Quarum ambiguitatum Cl. *Aquaviva* in sua sanctione sacerrima, apud

Eu-

Eudæmonem clarum ſpecimen edidit. Initio quos nos vocamus *Euangelicos* Reges & Principes, item *Papiſtas* moderatiores, eos ipſi ſub communi *Tyrannorum* nomine comprehendunt; quod etiam propoſitionis declarandæ ſubjectum eſt.

9. Circa quod ſubjectum duo notanda ſunt. 1. Quod Jeſuitæ magno ſtudio involvant & occultent quid per Tyrannum intelligant, nec niſi ambigue de eo loquantur. Idque ob hanc cauſam, ne plerique Reges ac Principes putent ſe ſub illo titulo comprehendi. *Quaſi verò*, inquit Eudæmon de Henrico IV. cap. 1. Ant: f. 9. *aut Rex tam moderatus & clemens Tyrannus eſſet, aut nihil inter Regem & Tyrannum intereſſet?* Hoc eſt illud quod Poëta inquit: *Noctem peccatis & fraudibus objice nubem.*

10. Tradunt autem duplices Tyrannos eſſe: Alios *Gubernatione:* qui licet verè ſint Reipubl. Domini, eam tamen inique & Tyrannicè opprimunt. Hos vocant *Tyrannos cum titulo.* Alios *poſſeſſione:* qui cum non ſint Reipubl. Domini, eam tamen inique uſurpant & opprimunt. Hos vocant *Tyrannos ſine titulo.*

11. De Tyranno primi modi ſtudio diſſentiunt. Quidam enim dicunt nefas eſſe privatis eum interficere. Et de hoc

explicant decretum illud Concilii Constantienſis ſeſſ. XV. ubi eſt hæc aſſertio: *Quilibet Tyrannus poteſt & debet licitè & meritoriè occidi per quemcunque Vaſallum ſuum & ſubditum, etiam per inſidias, blanditias & adulationes, non obſtante quocunque juramento ſeu confœderatione cum eo, non expectata ſententia vel mandato judicii cujuſcunque, erronea eſt in fide & moribus, ipſamque ſynodus tanquam ſcandaloſam & ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, perjuria, vias dantem, reprobat & condemnat.*

12. Quidam contra certis limitationibus dicunt & affirmant, *Licitum eſſe privato Tyrannum primi generis occidere.* Gregorius de Valentia: *non poteſt interimi ſine publica ſententia.* Emmanuel Sa: *ſine publico judicio.* Toletus: *abſque publica auctoritate.* Tannerus: *quamdiu ſua legitimâ poteſtate non exuitur* Seb. Heiſſius: *niſi quis neceſſitate ſe defendendi cogatur manus inferre Principi.* Leſſius: *quamdiu manet Princeps.* Quorum loca citat Eudæmon in confut. Anticot c. 1. De Tyranno ſecundi modi itidem diſſentiunt. Quidam, interque eos Salmeron dicunt: *privato non licere eum interficere.* Communiter tamen ſtatuunt, quod à pri-

vato possit occidi: cujus sententiæ Patronos vide apud eundem Cretensem, d. l.

13. Cæterum utraque distinctio ambigua & fraudulenta est: inde fit, ut Jesuitis perinde sit hoc vel illud affirmare, cum termini sic vel sic intelligi possint. *Prima:* quia non declarant quid ipsis sit: *Reipublica Dominum esse:* & *inique ac injustè Rempublicam opprimere. Secunda:* quia non declarant quid ipsis sit: *non esse Reipublica Dominum;* & tamen *iniquè ac injustè rempublicam opprimere.* Præterea Jesuitis facillimum est, ex Tyrannis secundi modi facere Tyrannum primi modi, cùm illud per solam excommunicationem, vel communem & annuam, vel singularem & repetitam fiat: qua Princeps deponitur, ita ut desinat esse Princeps & superior: & subditi juramento fidelitatis solvuntur, ita ut desinant esse subditi sive inferiores, de quo Jesuita Suarez, lib. 6. adversus sectam Angl. cap. 6. late agit.

14. II. *Quod per Tyrannum sive primi sive secundi generis, non alios quam Euangelicos Reges & Principes, & Papistas moderatiores intelligant.* Idque exindè patet; quia Jesuitis Tyranni sunt, qui non sunt Reipublicæ Domini, & tamen eam opprimunt ac invadunt. Iam autem

tem is Jesuitis Reipublicæ Dominus non est, quem Papa pro tali non agnoscit: & is Rempublicam opprimit Jesuitis, qui vel rejecit & eliminavit Papatum, vel non satis fervidè, id est, igne ac ferro, Euangelium exscindit, sed Religionis & conscientiarum libertatem subditis concedit.

15. Unde in promptu est, qualesnam Reges ac Principes Jesuitæ pro Tyrannis habeant, nim. 1. *Qui Romanam Religionem abjecerunt.* 2. *Qui Romanam Religionem non satis fervide propagant & propugnant.* 3. *Qui à Papa excommunicati sunt.* 4. *Qui à viris gravibus & eruditis, id est*, Iesuitis, *propter peculiares causas, pro talibus habentur.* Prima conditio omnes Euangelicos Reges & Principes; secunda omnes moderatiores Papistas, comprehendit. Duæ reliquæ utrisque tam Euangelicis, quam Papistis communes sunt. Ubi & illud notandum: *Eos ad constitutionem Tyranni non requirere novam & solemnem excommunicationem: cum Papa singulis annis tales in cœna Domini excommunicet:* Qui hæreticos tolerant & fovent: Qui se hæreticis conjungunt, vel iis contra Catholicos auxilia præstant. Atque hæc de SUBIECTO, proximè de PRAEDICATO quæstionis agemus.

DISSERTATIO XVIII.

De Tyrannide Secunda: Quæ est contra seditiosam & horribilem Iesuitarum doctrinam, qua REGES *&* PRINCIPES, *titulo* TYRANNORVM *occidendos sicariis objiciunt.*

I. SUperiore Disputatione de Subjecto Quæstionis, nimirum Tyrannis, actum. Prædicatum sequitur, quod est: *occidere licet cuivis privato*, ubi habes Rem & Personam.

RES est: *occidere licet*. Modus à Mariana præscribitur: *ne tantum nefas non ritè fiat.*

I. Quod licitum sit ferro & veneno eos occidere.

Quid interest inquit *ferro aut veneno perimas, cum concessa sit ferro & fraude agendi facultas?*

II. Quòd veneno potius quam ferro occidi debeant: idque ob has causas:

I. Quia minori periculo fit.

II. Quia non minus veneno quam ferro perimi possunt.

III. Quia major inde lætitia, peremto hoste, conservato parricida:

Veneno, inquit *si perimas, fit id minore peri-*

ri-

riculo, majore ſpe impunitatis: & eo nihil de publica lætitia minuitur, hoſte peremto, conſervatoque authore & architecto publicæ libertatis.

III. Quod venenum exterius ab alio adhibendum ſit, nihil adjuvante eo qui perimitur: idque ideò, Quia Tyrannus talis noxii perſonam ſuſtinet, qui non ſeipſum perimere debet, ſed ab alio perimi. Itaque ſi hæc conditio non obſervetur, Regicidium illicitum fore dicunt.

Mariana lib. 1. cap. 7. *In ejus vitam quacunque arte graſſari conceſſum eſt, ne cogatur tantum ſciens aut imprudens ſibi conſciſcere mortem, id quod eſſe nefas judicamus.* Et: *hoc tamen temperamento licebit, ſi non is qui perimitur, venenum haurire cogatur, quo concepto pereat, ſed exterius ab alio adhibeatur, nihil adjuvante eo qui perimendus eſt, cum tanta vis eſt veneni, ut ſella eo aut veſtis delibuta vim interficiendi habeat.* Idem: *Ne Tyrannum quidem primi vel ſecundi generis, etiam poſt judiciariam contra illum latam ſententiam invenio licitè tolli, ſi Tyrannus ipſemet venenum illud ſumere & ſibi applicare debeat.*

Qua fucata limitatione nihil aliud quærunt, quam ut Principes de veneno ſecuros, eo certius perimant.

2. PERSONA eſt; *quivis privatus*: de his enim ſolis agemus. Alias privatas & publicas perſonas in ſceleris ſocietatem admittunt. Mariana lib. 1. c. 6. *Quicunque Princeps communis ſe boni, h. e. Religionis & Patriæ hoſtem præbuerit, taliſque à Republica judicatus fuerit, authoritate & publica & privata è medio tolli poteſt*. Idem: *Si nulla ſanitatis ſpes, bellum neceſſario concitabitur, & Princeps publicus hoſtis declaratus, ferro perimetur. Eademque facultas eſto cuicunque privato, qui in conatum juvandi Rempubl. ingredi voluerit.*

In qua voce, *Privatus*, itidem ambiguitatibus ludunt. Interdum enim *Privatus* Ieſuitis dicitur, qui nec publico muneri præeſt, neque jus exequendi ſententiam judicis adverſus Principem accepit. Hoc ſenſu negant cuicunque privato licere Tyrannum occidere. Interdum autem *Privatus* illis dicitur, qui quantumvis in nullo publico munere conſtitutus ſit, tamen exequendi ſententiam judicis adverſus Tyrannum poteſtatem accepit. Et hoc ſenſu affirmant licere cuicunque privato Tyrannum occidere.

3. Duplex igitur limitatio circa perſonam, cui licitum eſſe affimant Tyrannum occidere, occurrit:

I. Ut à Republ. sive populo, expresse vel tacite motus sit ad cædem Principis, Suarez lib. 6. contra. sect. Anglic. c. 6, sect. 6. *Ergo quivis civis, membrum Reipubl. & ab ea vel* EXPRESSE, *vel* TACITE MOTUS, *potest Rempubl. defendere in eo conflictu, eo modo quo poterit. Ubi quid* sit: *tacite motus*, ex Mariana explicari potest, qui cum Quæstionem, viro gravi & erudito dignam movisset, quid faciendum si publici conventus facultas sublata sit? Respondet; *Sat judicii fore si voluntas non desit delendæ Tyrannidis*, id est *si Respubl. tacite consentiat illudque optet*, ut Cretensis explicat, Conf. Antic. *diserte docet Mariana, rem tantam non in privati cujusquam arbitrio, sed in publica populi voce votisque poni oportere.*

II. Ut de hoc suo proposito viros eruditos & graves, id est, Iesuitas consulat.

Mariana: *Nisi publica vox populi adsit, viri eruditi & graves in consilium adhibeantur: quos verisimile est, minimè perturbato animo, de tota re judicaturos.*

III. Quod si commoda cædis occasio, & incommoda Theologos consulendi detur, cædem etiam iis inconsultis maturandam esse.

Mariana: *neque putamus fore aliquem,*

qui certus perimendi, oblatam ejus cædis occasionem negligens, Theologorum id arbitrio permittat.

4. Per τὸ LICET intelligunt, illam cædem non in se tantum gloriosam, honestam, pulcram esse; sed etiam quemvis catholicum ad illam patrandam obligari. Mariana: *Occidere Tyrannum, gloriosum, honestum, pulcrum, beneficium gratum est.* Et alibi cum facinus Iacobi Clementis narrasset & laudasset: *Præclarè* inquit, *cum rebus humanis ageretur, si multi homines tam forti pectore invenirentur, pro libertate patriæ, vitæ contemptores & salutis, sed plerosque incolumitatis cupiditas retinet, magnis sapè conatibus adversa.* Et rursum: *Idque in Tyrannum quovis modo præstare non tantum* LICET, *verum etiam* IMPERATVR.

5. His ita præmissis, reliquum est ut probemus hanc & non aliam Iesuitarum de Regicidio doctrinam esse.

Rationes autem hæ sunt:

I. Quia authores, suasores, promotores, laudatores, Regicidiorum fuerunt.

Authores & suasores dupliciter:

I. Scriptis ac voce. II. Consiliis & auxiliis. Idque probatur:

I. In GENERE: Ex literis Decretalibus Cl. Aquavivæ Generalis, apud Eudæ-

dæmonem, ubi ita inquit, *Præcipimus nequis* Deinceps *Societatis nostræ Religiosus publicè aut privatim, prælegendo seu consulendo, multo etiam minus libros conscribendo, affirmare præsumat, licitum esse, cuicunque personæ, quocunque prætextu Tyrannidis, Reges aut Principes occidere, seu mortem iis machinari.*

Ubi hæc notanda sunt:

I. Generalem non diffiteri Iesuitas solitos fuisse, publicè ac privatim prælegendo ac consulendo, nec non libros scribendo affirmare, licitum esse cuicunque personæ, quocunque prætextu Tyrannidis, Reges & Principes occidere. Quia præcipit, *ne quis deinceps id faciat*. Frustra autem præcipitur, ne quis deinceps quid faciat, quod ante nunquam fecit.

II. Eum non damnare Iesuitas illos qui prioribus annis, voce, scripto ac exemplo Regicidium propugnarunt: sed silentio suo non magnopere improbare.

III. Eum tam ambiguè hanc doctrinam de Regicidio prohibere; ut satis appareat aliud in ore Iesuitas, aliud in corde habere. Nam cum edictum illud propter Marianæ librum promulgatum sit, teste Cretense, nihil tamen minus in eo quam Marianæ doctrina prohibetur ac damnatur; qui nunquam

docuit; *cuicunque persona, quocunque prætextu Tyrannidis, licitum esse Reges occidere:* sed variis limitationibus sententiam suam limitavit; ut ipsi Iesuitæ, Eudæmon, Gretserus & alii ad ravim usque vociferantur.

6. Est autem triplex palpabilis æquivocatio in verbis Aquavivæ; qui imitatur nequam bestiam & damnificam involvulum, quæ in pampini folio intorto implicat se.

I. In verbis; *Cuicunque Persona.* Quod non cuicunque, id quibusdam licere vult.

II. In verbis, *Reges & Principes:* Quod non vult fieri Regibus & Principibus, id de illis intelligit, quos Papa aut Iesuitæ pro Regibus & Principibus habent; non de illis quos pro talibus non habent, quales sunt hæretici & excommunicati.

III. In verbis *quocunque prætextu:* Quod non vult quocunque prætextu, id aliquo fieri non prohibet.

II. In SPECIE: *Suarez* lib. VI. advers. sectam Anglic. cap. 4. sect. 14. docet Regem excommunicatum à Papa, vel Regno privatum à Republica & populo, ex tunc posse tanquam Tyrannum tractari & consequenter à quocunque privato in-

interfici. Et cap. 6. ejusdem libri pluræ in hanc sententiam affert. Inter alia inquit: *Paulum his verbis :* Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit ; Rom. 13. *nunquam addidisse ut etiam potestatibus excommunicatis vel deprivatis à Papa omnes subditi sint.*

De *Mariana* res etiam apud Iesuitas in confesso est ; cujus loca quædam supra produximus. Plura vide lib. 1. c. 6. 7. ubi hanc materiam ex professo tractat.

7. Integri libri Jesuitarum, in quibus Regicidium defendunt, laudant & approbant, hi sunt ex multis pauci :

I. *Iohannis Guinardi* Rectoris collegii Parisiensis liber, *Scelere ante alios immanior omnes*, propria manu scriptus ; in quo parricidium Jacobi Clementis ad cœlum laudibus effert & defendit acerrime ; omnes etiam fervidos Papistas ad cædem Henr. IV. hortatur. Ejus libri emblemata sive insertæ sunt :

I. Neronem crudelem à Clemente occisum.

II. Clementi facinus illud à Sp. S. insinuatum.

III. Cum Bearnense benè actum iri, si capite raso in Monasterium trudatur.

IV. Si sine bello deponi non possit, bellum cum eo gerendum.

V. Si bellum fieri non possit, de medio quavis ratione tollendum.

Thuanus Hist. lib. cxi.

II. Liber de *justa Henr.* III. *abdicatione*, editus à Iesuitis Lugduni Praecepto superiorum.

III. *Apologia* pro Ioh. Castello, Gallicè & Belgicè à Iesuitis edita.

9. II. VOCE: Quo pertinent seditiosæ Iesuitarum conciones, & exhortationes ad Regicidia in concionibus & confessionibus. Talis vox fuit Iesuitæ Comoleti Anno 1593. contra Henr IV. qui *Aodo opus* esse dicebat, sive is miles, sive pastor, sive quicunque alius esset. Tales voces Claudii Matthæi, Bernardi, Baradæ & aliorum fuerunt, quas Ludovicus Dolæus in Oratione sua pro Curionibus Parisiens. apud Thuanum lib. cx. refert.

10. III. CONSILIIS: Quia omnes regicidas ad se vocant, ut auditis virorum eruditorum ac gravium consiliis, tantam rem maturo apparatu riteque aggrediantur. Mariana: *Viri eruditi & graves in consilium adhibeantur.* & cap. 6. dicit Iacobum Clementem cognovisse à Theologis, quos erat sciscitatus, Tyrannum jure interimi posse. Et exempla argumento secundo adducenda satis hoc comprobabunt.

11. IV. AVXI-

11. IV. AUXILIIS: Quia non tantum Regicidas à peccatis absolvunt, preces pro felici successu concipiunt & aliis eos commendant: Verum etiam parricidialia arma, sclopeta, sicas, venena, suppeditant. Ita Walpottus Iesuita Edoardo Squiero venenum, quo Elizabetham & Essexium tolleret, de manu in manum tradidit, gravibus præceptis additis, ne illud nudâ manu unquam attingeret: sed (ex Marianæ sententia) Reginæ & Essexii solium vel ephippium eo inficeret.

12. V. LAUDATIONIBUS: Quia non tantum Regicidia, sed & Regicidas ad cœlum laudibus tollunt, & immortali gloria dignos pronunciant.

I. *Regicidia*. Mariana cap. 6. cædem Henr. III. vocat *monumentum nobile, insigne ad memoriam. Occidere Tyrannum gloriosum, honestum, pulcrum, magno præmio dignum, pro quo nunquam satis pretii præstari possit. Ab omni ævo consideramus in magna laude fuisse, quicunque Tyrannos opprimere aggressi sunt.* Ioh. Guinard in nefario illo libro M. SS. facinus Clementinum, ut à Spirit. Sanct. insinuatum, insigniter commendat. Cui Sixtus V. Orat. habita Anno 1598. 2. Septemb. concinit, qui divinis operibus eam cædem comparat. Quam Oratio-

nem Iesuitæ non possunt improbare, nisi aut perjuri esse velint, aut Pontificem Romæ hæreseos blasphemæ insimulare.

II. Regicidas; I. Quia Mariana l. I. c. 6. *Præclare*, inquit, *cum rebus humanis ageretur, si multi homines tam forti pectore invenirentur pro libertate patriæ, vitæ contemtores ac salutis.* Et cap. 7. *Si hujusmodi (Regicidæ) post designatum facinus evaserint, instar heroum in omni vita suspiciuntur. Si secus accidat, grata superis, grata hominibus hostia cadunt, nobili memoria ad omnem posteritatis memoriam illustrati.*

13. II. Quia Regicidas in Martyrum Catalogos referunt; ut Henricum *Garnet*, *Oldecorn*, Ioh. *Guinardum* & alios: quos etiam Catalogos publicè in suis scholis, nominatim ea, quæ Flexis in Andibus est, proposuerunt. Et de *Garneto* quidem ac *Oldecorno* res certa est; propterea quod non tantum contra hæreticum Regem & Regnum conspirarunt; sed & in eo opere occubuerunt, grata superis, grata hominibus hostia cadentes, ut Mariana loquitur: atque adeo eorum Martyrium non sola iniquitate supplicii, sed etiam pietàte causæ ac defensione justitiæ contineatur, quæ conditiones Eudæmoni ad constituendum Mar-

Martyrium necessariæ videntur cap. 2, conf. Ant. *Ioh. Guinardum* palam Martyribus adscribere non audent: quia ille non contra hæreticum, sed contra Catholicum Regem conspiravit; non Religionis sed seditionis causa: præterea non ab hæreticis sed à Curia Papistica damnatus fuit, denique ejus crimen toti Galliæ notissimum fuit, quod sceleratæ manus testimonio, quæ in curia adservatur, demonstrari potest. Quantum verò laudis ac innocentiæ ei adscribant, Carolus Scribanius Iesuita, c.8. Amphitheatri Honoris his verbis prodit: *Tacebo ego te clarum cœlo terraque sidus, & ultimum nil amplius dolituræ domus innocuum piamentum? Nullus tui sanguinis vestigia dies exteret, totaque in hæc vota mea ibit Gallia.*

DISSERTATIO XIX.

Contra id quod hactenus probavimus, excipiunt JESVITÆ *& nominatim* EVDÆMON;

I. Contra Testimonia ex *Mariana:*

1. *EVm loqui de Tyranno secundi modi.*
2. *Ejus sententiam particularem ac privatam esse, & à nemine Iesuitarum approbari.*

3. *Eum*

3. *Eum ex omnibus Iesuitis privatis*, NONNIHIL *in Tyrannum concedere, &* NESCIO QVID *docere publicis rationibus non usque adeò conveniens.*
4. *Ejus sententiam à variis Iesuitis refutatam esse.*
5. *Eum errasse & paratum fuisse melius quid docentibus parere.*

RESP. ad 1. Si de Tyranno secundi modi loquitur Mariana, falsum est quod Eudæmon 2. dicit, ejus sententiam privatam esse: cum Tyrannum secundi modi à privatis occidi posse, plurimi Jesuitæ statuant ab ipso Cretense laudati, ut L. Molina, Greg de Valentia, Emmanuel Sa, Toletus, M. Delrio; imò, paucis exceptis, communiter omnes. Eum autem loqui de quovis Tyranno, ex contextu & verbis ejus patet. Nam laudat Regicidium in Henrico III. perpetratum; qui sanè, secundùm Jesuitas, Tyrannus primi modi fuit, & ad illius imitationem omnes Catholicos incendit. Nisi tamen cum Lotharingis ac Guisiis statuere velint, *Valesios injustos Regni Galliæ invasores fuisse, inde ab Hugone Capeto.* Præterea dicit: *Id omnino & semper obtinere, si Rempubl violenter occupaverit, aut si populi consensu, vel jure hæreditario Regnum teneat, sed leges honestatis & pudicitiæ*

dicitiæ negligat. Et cap. 16. *Quicunque Princeps communis se boni, hoc est, Religionis ac Patriæ hostem præbuerit, talisque à Republ. judicatus sit, authoritate & publica & privata è medio tolli potest.*

Ad 2. Si hæc sententia solius *Marianæ* est, & à cæteris ad unum omnibus Jesuitis improbatur, quod ad ravim usque repetunt; cur ergo sacerrimus ille liber anno 1599. Toleti editus & à superioribus approbatus fuit? Cur *Stephanus* Hoieda visitator generalis, in Regno, sive ut Jesuitæ loquuntur, Provincia Toletana, dicit: *approbatos prius à viris doctis & gravibus ex eodem ordine?* An ergo ille Generalis visitator; aut illi censores eruditi & graves, tam fuerunt bardi ac plumbei, ut de quo in toto libro passim agitur, illud ne inspexerint quidem? aut si inspexerunt, non intellexerint? aut si intellexerunt, tam impii, ut privatam unius, in tanta re, sententiam, non correxerint? Denique cur Magister Provincialis *Petrus* de Onna in ejus libri limine ita præfatur: *si ad hanc præscriptam formam actiones & consilia referantur, næ magnum atque incredibile operæ pretium existet.* An ergo neque hic Magister inspexit librum.

Ad 3. At concedere privatis ferro, veneno & fraude perimendi Principes facultа-

cultatem, tot feralia Regicidis consilia suppeditare, laudare infanda parricidia, ad ea adhortari alios & quasi adjurare, estne hoc NONNIHIL tantum privatis in Tyrannos concedere? & NESCIO QVID docere publicis rationibus non usque adeo conveniens? Nimirum secundum Jesuitas, qui Regem trucidat, is nonnihil tantum, & nescio quid in Regem committit. Nam neque graviter peccat, cum Spiritus Sanctus ei hoc parricidium insinuet, secundum Johannem Guinardum: neque omnino nihil, cum omne magnum exemplum habeat ALIQVID DE INIQVO PROPEMODVM necesse sit, secundum Marianam lib. 1. cap. 3. ex Tacito.

Ad 4. Non novum est Jesuitas refutare id, quod verum esse statuunt. Veluti Critonius Personii librum, contra successionem Regis Scotiæ in Regnum Angliæ confutavit; cum tamen uterque apud se statueret, Reginam Angliæ, ut excommunicatam, à Papa; cujus etiam Regnum Hispano donatum erat, non potuisse instituere hæredem, Scotiæ Regem; & Regem Scotiæ ut hæreticum itidem excommunicatum, ejus possidendi jus nullum habuisse. Hoc enim nisi statuant, Bullæ Papales & fulmina, inane terricula-

mentum

mentum erunt. Præterea, nemo Marianæ ſententiam, ante Cottonum & Eudæmonem, id quod demum anno 1610. factum eſt, cogente inevitabili neceſſitate, publicè & ex profeſſo refutavit. Ante illud tempus, etiam juſſi eam refutare, tergiverſati ſunt. Nam Henricus IV. id à Cottono impetrare nequivit, qui ſciebat Jeſuitas Hiſpanos Marianam ſuum indefenſum non eſſe relicturos. *Sunt enim Ieſuitæ*, ut quidam ait, *quaſi grex porcorum*, *ſi quis unum ex iis lædit*, *omnes in ejus auxilium concurrunt*: ſic unum ſi læſeris Jeſuitam, omnes habebis inimicos & adverſarios. Nunc autem:

Quid juvat errores jam merſa puppe fateri?

Denique quod omnem impudentiam ſuperat, quod Jeſuitæ Pariſiis metu pœnæ negant, id ſi Romæ vel in Hiſpania eſſent, affirmarent. Cujus impudentiæ exemplum notum eſt, id quod anno 1626. Pariſiis contigit. Cum enim menſe Martio ejus anni Senatus Pariſienſis, de Jeſuitæ *Antonii* Santarellæ ſeditioſo & parricidiali libro, quem Generalis *Mutius* Vitelleſcus approbarat, exquireret, ita reſponderunt Jeſuitæ. Quæſt. *Cum Generalis librum illum approbarit, & quæ in eo ſcripta eſſent, certa cenſuerit, idemne crede-*

crederent? Resp. *Domini, cum Romæ habitet, non potest non approbare, quod Curia Romana approbat.* Quæst. *Quid ergo creditis?* Resp. *Prorsus contrarium.* Quæst. *Quod si Romæ essetis quid faceretis?* Resp. *Idem quod faciunt qui Romæ sunt.* Ad quæ verba nonnulli ex Senatoribus, *Quid ergo*, inquiebant, *aliam habent conscientiam Romæ, aliam Lutetiæ? servet nos Deus à talibus confessoribus.* Quæ ideo adduximus; ut appareat, etiamsi centum myriades Jesuitarum in Gallia clament, plane contrarium se statuere atque Mariana statuit; illud tamen non nisi coactè & simulatè agere; idem mutata sententia defensuri, ubi Romam vel in Hispaniam concesserint. Et si maxime generalis sua manu omnia dogmata Marianæ subscriberet, tamen vociferaturi essent, *hanc privatam unius Marianæ sententiam esse: se planè contrarium statuere: aliud Romæ, aliud in Hispania, aliud in Gallia obtinere.* Atque hoc est quod Ampliss. Harlæus in Orat. sua apud Thuanum lib. CXXXII. dixit: *Quod Iesuitæ Romæ & in Hispania, ubi hæc nova opinionum monstra vigent, aliter sentiant, aliter in Francia loquantur: & ut in hanc vel illam ditionem migrent, opinionem sumant aut deponant.*

Ad 5 Si

Ad 5. Si Mariana paratus fuit meliora ab aliis expectare, & errorem suum corrigere, cur non fecit? si socii ejus meliora & certiora norunt, cur tot annis nemo ipsum erroris admonuit? Cur demum anno 1606, Patres Provinciæ Franciæ de Marianæ libello retulerunt, cum is jam integro septennio ubivis terrarum lectus fuisset? Denique cur non generalis publico scripto omnes monuit, non Jesuitas tantum, sed & Catholicos, ut sibi ab hoc Mariana caverent, ex quo cædis occasio vel capta erat, vel capi deinceps potuit? cur non ipse hæreticum librum & publicæ quietis turbatorem comburi publice jussit, qui Sacram Scripturam toties combussit? At volebant gravissimi Franciæ Patres ἀλωπεκίζειν & bono Regi palpum obtrudere; eumque paulatim fucatâ benevolentia saginare & sopire, ut eò certius occiderent. Unde illa ficta consultatio; unde illa legatio ad Claudium; & horribile illud decretum in Marianam profluxit.

II. Contra librum *de justa Henrici* III. *abdicatione*.

I. *Eum librum non à Iesuitis, sed à Parocho vel Curione Parisiensi scriptum.*

II. *Non*

II. *Non omne illud cui inſcriptum ſit Ieſuitarum inſigne, id ſtatim Ieſuiticum eſſe.*

I. *Quia illud etiam Ethnicorum ſcriptis imprimatur.*

II. *Quia Venetiis Typographi ſint, qui inſigne illud omnibus libris præponant.*

Reſp. ad I. Jeſuita ſibi fabulas fingit ex Pelleterio quodam. A curione Pariſienſi librum illum ſcriptum eſſe unde probabit? Si ſatis hoc conſtat, authorem libri cur non nominant? cur non ſe hac invidia liberant? cur non illud monſtrum produnt, ut vel demortui cadaver juſtas læſæ Majeſtatis & blaſphemiæ pœnas det? Tum omnia Jeſuitica ſunt in eo libro; nihil quod non ſuis ipſorum ſcriptis comprobent; nihil quod non ipſorum conſiliis & rebus geſtis contra Henricum III. pulcrè conſonet. Nam qui illi fuerunt factioſi, inquieto animo, rebelles demagogi? nonne Jeſuitæ, qui omnibus diris & execrationibus in caput Henrici III. debacchati ſunt? Qui illi fuerunt, qui Regnum Galliæ Hiſpano tradere conabantur? nonne *Bellarminus*, *Comolet*, *Cl. Matth.* & alii? Quis *Odo* Pichenat ſexdecim-viratus Pariſienſis Dux fuit? nonne Jeſuita? denique illa ſecta quæ fuit,

fuit, quæ & acerrimè & diutiſſimè, & nemine excepto, ad unum tota, Regi Henrico III. & IV. rebellavit? nonne Jeſuitæ fuerunt? Ergo qui Ligæ temporibus tam acres hoſtes Regis Henrici fuerunt; qui facto & reipſa omnia illius libri de juſta Henrici III. abdicatione, comprobarunt & executi ſunt, illis cur non librum illum adſcribamus, qui & titulo & inſigni Jeſuiticus eſt? Nam titulus habet: *Ex Præcepto ſuperiorum.* Quæ formula Jeſuitarum.

Ad II. Inſigne autem illud eſt quod omnibus libris ſuis præfigunt Jeſuitæ, ſive quos ſcripſerunt ipſi, ſive quos ab aliis ſcriptos, vel in uſum ſuum, vel lucri cauſa, recudunt. Qui omnes libri Jeſuitarum ſunt; non quod omnes ſcripſerint, ſed quod omnes ediderint, approbarint, & caſtigarint. Unde prima ratio Eudæmonis cadit. In ſecunda autem riſui ſe omnibus exponit miſero ratiocinio ſuo. Quid enim hoc ad cauſam facit, Venetiis eſſe Typographos, qui inſigne illud omnibus libris præfigant, cum liber ille non Venetiis, ſed in Gallia & quidem Lugduni excuſus initio ſit? Quid etiam hoc Jeſuitis patrocinatur, circa illud tempus, quo Eudæmon ſcribebat, tales Venetiis Typographos fuiſſe, cum liber ille jam anno

1588.

1588. editus fuerit. Neque demonstrabit Cretensis unquam, illo jam tempore fuisse Typographos, qui sibi insignia Jesuitarum arrogarent, & velut hederam libris suis appenderent.

III. *Exc. contra librum* Mss. Joh. *Guinardi Iesuitæ.*

Ioh. *Guinardum Quæstionem Theologicam, de Tyrannorum nece in utramque partem scripsisse, ut in Scholis fieri solet; non verò Tyrannorum necem approbasse: ideoque mortem non magis meritum esse quam S. Thomas & alii, qui non modo de Tyrannorum nece, sed etiam Dei existentia in utramque partem disputare soliti sint.*

Resp. Initio obiter notandum, Eudæmonem Quæstionem hanc de Regicidio vocare quæstionem Theologicam, cum Galli Refut. Anticotoni hoc in Anticotono, tanquam absurdum, reprehendant. Quod rem ipsam attinet, falsum est Guinardum de Tyrannorum nece in utramq; partem disputasse. Neque enim disputatio ea sed Panegyricus, in quo factum Iac. Clementis ad cœlum extollit, Reges Henricos indignis modis tractat; ad cædem viventis adhuc Henrici, omnes insti-

instigat, seditionibus & bellis fenestram aperit; cujus scelerati libelli summa capita supra posuimus. Jam si hoc est Quæstionem Theologicam in utramque partem disputare & ipsa disputatio & disputator ab eo Spiritu sunt, qui est homicida ab initio. Præterea Senatus & Curia Parisiensis, sapientissimi viri, tam ne rudes fuêre & imperiti, ut quæ in utramque partem disputata erant, scholastico more, non potuerint discernere à definitiva sententia, à blasphemiis in Deum, in Regem, à crudelibus & sanguineis consiliis? Utri etiam parti credemus? iis ne viris, qui & plures sunt, & integerrimi, à juventute in judiciis gravissimis versati, insuper Papistæ fervidi, & qui rationem sibi de suis factis Deo reddendam norunt? an vero hominibus scholasticis, Jesuitis, qui neque fide, neque sapientia conspicui sunt; quibus solenne est suorum scelera & parricidia, etiam in quibus deprehensi sunt, præfractè negare, quique jam propter solenne mentiendi studium famigerabiles in toto Orbe sunt? Eum ne etiam injustè occisum esse, qui in laniena Parisiensi anno 1572 non parcendum fuisse Henr. IV, qui Regnum Borboniis eripiendum contendit: qui non Regem tantum Henr. III, Elizabetham, Sue-

cum & Saxonem; sed etiam Henr. IV. Tyrannis maximis accenset & antefert: qui denique omnes superstites ex his necandos & trucidandos quavis ratione censet? Eumne inquam injustè occisum esse? Cum tamen secundum decisionem Cretensis: *Qui Tyranni titulum ad Henrici* IV. *causam transferunt, Tyranno ipsi & carnifice digni sint: & qui Tyrannos occidi posse statuunt, ii non aliter quam pestes ac furiæ publicæ tranquillitatis aversandi sint.*

IV. *Exc. contra* Apologiam *pro* Joh. *Castellio & societate Iesu.*

I. *Eum librum non esse scriptum à Iesuita.*
II. *Nihil eum ad hanc causam pertinere.*

Resp. ad I. Liber ille sub *Francisci* Veronæ nomine editus est: quod nomen fictum esse fatemur. Ediderunt eum Jesuitæ Belgæ ex Gallico in Belgicum sermonem versum. Omnia conveniunt cum cæteris Jesuitarum scriptis: ut si non authorem, saltem res quæ tractantur, pro suis agnoscere debeant.

Ad II. Liber ille ideo ad hanc causam pertinet, quia in eo propugnatur facinus Ioh. Castellii, ut justum & pium: & probatur Henricum IV. esse Tyrannum: ideoque

eoque à quovis privato licite tolli posse & debere.

V. Excipiunt contra *Laudationes:*

Se illa parricidia & ipsos parricidas abominari & execrari.

Resp. Sed fide Jesuitica; id est, simulate, verbo non animo; idque quia rerum testimonia adsunt, probatu non opus est.

Contra *author. Pontif.*

Rom. Pontifices parricidia nunquam probasse, nunquam probaturos: Neque ullam extare in jure Canonico sententiam, qua haeretici Principes solio suo deturbentur, ut ob eam rem nulla expectata sententia Judicis, subjecti quicquam in eos moliri possint.

Resp. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται. Non probat Pont. Rom. parricidia; nimirum illa quibus filii ἄστοργοι innocuos parentes tollunt. At de Regum cæde qui Pont. Rom. obedientiam negant, & propterea excommunicati sunt, longe aliter Canones Papales', longe aliter Curia Romana & Jesuitica loquitur. Nam in Decretal. cap. ult. de Hæreticis ita dicitur: *Qui Ecclesiam contra hæreticos non adjuvabunt fideliter & efficaciter juxta posse suum, honore suo spolientur & excommunicentur, &*

Terræ ipsorum interdicto Ecclesiæ supponantur. Et absolutos se noverint à debito fidelitatis, dominii, & totius obsequii ejus. Et ipse Cretensis siparium Tyrannidis Pontificiæ satis tollit cap. 2. confut. Anticot. ubi hæc ejus axiomata leguntur: *Summo Pontifici nihilo plus concedimus, quam quantum ad* BENE *administrandam Ecclesiam , resque Spirituales ritè constituendas, satis est.* Ibid. *Pontifex in Gallia de* REGNORUM *etiam nonnunquam* SUCCESSIONIBUS *constituere potest. Et quanquam terrena non est potestas Ecclesiæ:* TERRENIS *tamen ad promovenda cælestia uti jure suo potestas debet.* Potestne quid clarius dici pro Tyrannide Pontificis, contra omnium Regum ac Principum vitam & Dominia? Nam quod tandem Regnum, aut quis Rex erit in quem non, sub titulo Ecclesiæ & cœlestium Rerum, Papa possit exercere Tyrannidem? Eum excommunicare? Regnum alii tradere, qui cœlestia melius promoveat? Quanquam revera parum cœlestia curent, dummodo legitimos Reges ejiciant & animo obsequantur suo. Quo modo Julius II. *Navarræ* Regnum contra jus fasque, nullo titulo, nulla cœlestium curâ motus, in Castellæ Reges transtulit. Nisi tamen id necessarium fuisse

ſe ad animæ ſalutem Navarri Regis dicant, ſecundum illud Bellarmini lib. v. de Poteſtate Rom. Pont. cap. 6. *Poteſt Pontifex ſummus, mutare Regna, & uni auferre atque alteri conferre, tanquam ſummus Princeps ſpiritualis, ſi id neceſſarium ſit ad animarum ſalutem.* Quæ verba Cretenſis citat & defendit; & quibus ſtantibus omnes Reges ac Principes Euangelici non niſi invaſores erunt; quippe excommunicati à Papa; qui etiam Angliæ Regnum Hiſpano donare auſus fuit. Quæ omnia huc tendunt, ut pateat, quam vana ſit Cretenſis tergiverſatio; nullas tales in Jure Canonico ſententias extare: qui etiam ſuo more ludit in voce IUDICIS, quaſi Ieſuitis ſatis judicii non ſit, à Papa excommunicari & deponi.

Exc. contra Martyrium I. *Guinardi.*

I. *Martyrum illorum effigies non à Ieſuitis, ſed ab exteris, lucri cauſa, excudi & protrudi; neque ſe hoc præſtare poſſe.*

II. *Nunquam ſe Guinardum pro Martyre habuiſſe.*

Reſp. ad I. Cum Martyres Ieſuitarum non niſi à Ieſuitis in catalogos redigantur, cumque Typographi omnia ex Ieſuitarum præſcripto agant, nugæ tantum ſunt. Tum quid ad rem facit, ab exteris

eas imagines excusas, id est, extra Galliam? sunt enim sane etiam extra Galliam Jesuitæ. Quid etiam lucri causa excusas refert? Cum Jesuitæ lucrum ex quavis re quærant.

Ad II. Si J. Guinardum indignum Martyris titulo putant; cur ergo eam tabulam publice non damnant, ut adulterinam? cur sulfureis suis Martyribus tantam injuriam inferri sinunt, ut propter scelera justo supplicio mactatis associentur? cur Typographos ob eam rem non vocant in jus, vel saltem redarguunt ut impostores? Denique cur catalogos illos in suis collegiis publicè proponunt; ut Flexis in Andibus?

II. *Quia Iesuitæ vel attentarunt vel perfecerunt Regicidia, per emissos sicarios suos.*

Regicidia attentarunt:

I. *Contra* ELIZABETHAM.

Anno 1581. *Edmundus* Campianus & alii Jesuitæ; contra Reginam conspirarunt. Deprehensi sibi triste exitium, sociis perpetuam proscriptionem attraxerunt. Anno 1592 & 93. Iesuita Holtus tres sicarios, *Clementem* Iorkium, *Reinhardum* Wil-

Williamum, *Patricium* Cullenum Hibernum, ad trucidandam Reginam conduxit & instruxit. Quibus mox successit Reginæ Medicus *Lopez*, qui Marianæ consiliis obsecutus, veneno, quod alii ferro non potuèrant, perficere tentavit. Cum & hic frustra fuisset, Iesuitæ alium quendam, Iuris Doctorem, *Wilhelmum* Parrium subornarunt; qui pugione cædem attentaret. Deprehensus in parricidio, fassus est *Annibalem* Codretum, & *Benedictum* Palmium authores & promotores cædis fuisse. Palmium dixisse: *Licitum esse Reges & Principes à Papa excommunicatos occidere.* Annib. Codretum ita confirmasse eam sententiam, ut *propriam esse Eccl. Cathol. dixerit*; & hæreseos teneri omnes, qui id negare ausint, vel saltem de eo dubitare. Inde *Richardus* Walpot *Eduardum* Squierum Anglum veneno præsentissimo instructum misit, ut tolleret Essexium & Reginam: Quod & ipsum scelus frustra susceptum fuit. Quæ & alia plura exempla Abottus in Antilog. ad Apolog. Cretensis pro Garneto, late ex actis publicis recenset & probat.

II. *Contra* WILHELMVM AVRIACVM.

Anno 1581. *Iaurigni* Cantaber, famulus

Anastri, Mercatoris Antverpiensis, perſuaſus à Ieſuitis, *quod deſignato facinore ſtatim in Paradiſum conceſſurus, & juxta Chriſtum è regione Mariæ ſeſſurus eſſet,* Principem incautum globo trajecit quidem, non tamen occidit.

III. *Contra* MAVRITIVM AVRIACVM.

Anno 1594. *Michael* Renichen ſacerdos Namurcanus; & paulo poſt *Petrus* de Four, cui Ieſuitæ ſummam pecuniæ & amplas dignitates promiſerant nec non *ἀορασίαν*, efficacia Miſſarum quas Bruxellis audierat, ſtatim atque facinus perpetraſſet; eum trucidare aggreſſi ſunt.

Anno 1597. quidam *Petrus* Panne Iperius, pecuniâ & ſpe vitæ æternæ ſine ulla purgatorii pœnâ à IeſuitisDuacenſibus allectus, idem facinus ſuſcepit.

IV. *Contra* HENRICVM IV. *Galliæ Regem.*

Anno 1593. *Petrus* Barrerius à Ieſuitis Pariſienſibus; imprimis P. Varada, Rectore collegii Claromontani, ſubornatus eſt ad cædem Regis, qui jam ante ipſos ſex menſes, ad Papiſmum redierat. Ieſuitæ qui in Burgundia erant, & Comolet Pari-

Parisiis, auditores suos spe mirabilis liberationis, excitarunt.

Anno 1594. 27. Decembris *Iohannes Castel* filius mercatoris, Iesuitarum discipulus, quod sæpe ex Magistris suis audivisset, licitum esse Reges & Tyrannos, qualis esset Henr. IV. occidere, idq; meritorium vitæ æternæ, Regis occidendi consilium, ad expianda peccata sua & mitigandas purgatorii pœnas, suscepit. Itaque cum Rex in Luparâ quosdam nobiles exquisitè exciperet, turbæ immistus, pro jugulo Regis, dentes ejus confodit. Fassus id se à Iesuitis didicisse, nominatim I. Guereto; qui ob eam causam totâ Gallia proscripti sunt. *Thuanus* lib. CXI.

Anno 1598. Capucinus quidam, non poterat à Iesuita quodam absolutionem impetrare, nisi promitteret, se Henricum IV. occisurum esse: in quod inops consilii tandem consensit, tentaturus procul dubio parricidium, nisi Dux Lotharingiæ de hoc percussore Regem præmonuisset.

V. *Contra* JACOBUM I. *Magnæ Britanniæ Regem.*

Anno 1606. Cum comitia totius Regni haberentur, Iesuitæ horribile scelus aggressi sunt: quod *nulla posteritas probet,*

Sed nulla taceat.

Curiæ cellam unam ingenti vi pulveris nitrati oppleverant; doliis ſaxa & maſſæ ferreæ ingentis ponderis impoſita erant; cum Rege totius Regni proceres horrenda ruinâ oppreſſuri. Complices erant *Garnet*, *Hall*, *Ioh. Gerardi*, *Oſwald* Teſmond, *Perſonus*, *Wallpot* & alii Ieſuitæ.

O nullum ſcelus
Credibile in ævo quodque poſteritas urget.

Exceptiones Jeſuit. contra II. Argum.

I. In GENERE: *Se nullius parricidii ex his, reos eſſe.*

Reſp. Non valet negatio, ubi clara rerum teſtimonia adſunt. Ita enim maximè ſcelerati homines, omni ſuſpicione ſe liberare poſſent. Habemus autem hac in re confeſſiones eorum qui ſcelera ſuſceperant. Habemus acta publica; ubi quibus nominibus accuſati, quid confeſſi, quorum teſtimonio convicti fuerint, latè continetur, quæ non ab Euangelicis tantum, ſed etiam acerrimis Papiſtis concepta ſunt. Idem cum doctrina Ieſuitica conſentit.

II. In

II. In SPECIE:

I. Contra exempla Parricidiorum, quibus Henr. IV. tollere conati sunt.

1. *Ipsum Henricum Magnum in Oratione sua anno* 1603. *pro Iesuitis habita autorem esse, neminem unquam inventum esse, qui à Societatis hominibus necem Regis didicerit; vanissimum esse totum quod eis objicitur: Iesuitas non conscios fuisse Parricidiorum; vel etiam Regem de iis commonuisse.*

Resp. Testimonium hoc non à Rege Henr. M. sed à Iesuitis profectum; tantum abest ut Jesuitas suspicione liberet, ut eos potius coram toto orbe accuset. Nam Oratio, quam *Possevinus* in apparatu suo Regi Henrico adscribit, tota commentum Iesuiticum est, quam Rex neque habuit unquam, neque approbavit. Est ergo spurius & ὑποβολιμαῖος fœtus mendacissimi Iesuitæ; qui cum maculam Societatis non aliter quam fraudibus delere posset, vel ipsi Regi ea affinxit, quæ ei nunquam ne in mentem quidem venerunt. Idque ex his rationibus patet.

I. Quia *Thuanus*, qui ipse actioni illi interfuit, & omnia diligenter perscribi

curavit, nihil horum meminit quæ Posſevinus Regi adſcribit. Nam ne verbo quidem Rex ſocietatem defendit, aut priorum temporum acta reſcidit, ſed tantum periculi ex reſtitutione imminentis allegatas rationes citra acerbitatem elevavit, & ſperare ſe dixit, ut quam noxia pro tempore credita ſit, tam uberes ex ejus reſtitutione fructus porro ſit Francia perceptura: & periculum quod exhorreſcant, in ſe recipere, qui majora hactenus Dei beneficio evaſerit.

II. Quia *Poſſevinus* Latinè edidit Relationem Italicam, Turnoni in Vivarienſi pago, anno poſt, id eſt, anno 1604. publicatam, eamque Regi adſcripſit. At illa Relatio vana, & ex fraudibus ac mendaciis tota compoſita fuit, de qua ſic ipſe Thuanus lib. CXXX. Quæ omnia, *inquit*, ego, qui actioni cum multis aliis interfui, eò diligentius perſcribenda curavi; ut VANITAS Relationis, Italica lingua ſcriptæ, & Turnoni in Vivarienſi pago, anno poſt publicatæ, pateat: in qua pleraque contumelioſa contra Ampliſſimum ordinem addita, quæ nunquam tunc Regi optimo ex ore exciderunt; quædam etiam ex rumuſculis collecta, pro reſponſo inculcata, ad ea, quæ ab Harlæo minimè dicta fuerant. Ergo Vana

na Relatio quid juvabit Iesuitas?

III. Quia Gallica editio ejus Vanæ Relationis, quam Jesuitæ anno 1623. ediderunt, multum distat à Latina Oratione Possevini. Ergo vana mendacia, quæ sibi non constant, quid Iesuitas juvabunt?

IV. Quia ipse Rex Henricus IV. in Instructione data Villaregio, Legato Romam misso, testatur, *Iesuitas odiosos fuisse redditos propter cupiditatem & conjurationes adversus personam suam, eorum instigatione, nullamque esse causam, cur de illo ordine bene sentire debeat.* Et ut maxime Rex alicubi excusasset Iesuitas, & innocentes pronunciasset, id quod nunquam demonstrare poterunt, tamen altæ sunt Regibus mentes & imperscrutabili nocte pleraque tegunt: id quod præsertim in Rege Henrico animadversum est, qui tot conjurationibus Iesuiticis exercitus, in eorum gratiam, quos oderat, nonnunquam contra mentem suam loqui coactus fuit. Id quod Thuanus lib. 132. annotavit, cum Index Quæstionum Dæmoniacarum Cotoni emanasset; & multi Cotonum damnarent, ipse Rex, ut os aulicis obstrueret, rem quantùm poterat verbis elevabat, & de ea ALITER sentire, quam REVERA sentiebat, præ se tulit.

II. Contra facinus P. Barerii.

Ipsum Regem in Oratione sua fassum, se à Iesuitis de tota re præmonitum fuisse, & ab alio Iesuita Barerium monitum, damnationem æternam incursurum, si id unquam attentasset.

Resp. Iam satis ostensum est quid de ea Oratione sentiendum sit. Est enim Vana & impudens Relatio Italica, à Iesuitis ad causam suam conficta, & consarcinata. Regi satis notum ac compertum fuit, à Varada percussorem illum subornatum fuisse.

III. Contra facinus Joh. Castelli.

In Castelli causa non modo nihil solidæ probationis, sed ne suspicionis quidem aliud allatum fuisse, contra Iesuitas, nisi quod infelix iste juvenis Philosophicas ipsorum Scholas visitasset, & noxas apud eos expiare solitus esset.

Resp. I. Tota Gallia impudentissima Cretensis mendacia refutat. Primò enim Amplissimus Senatus nunquam illam sententiam Iudiciariam retractavit; nunquam Iesuitis injuriam factam esse dixit, sed semper hoc Exemplum Regi proposuit, etiam anno 1603. & 1610. Tantos autem viros, tam gravem sententiam di-

xisse,

xiſſe, contra quos non modo nihil ſolidæ probationis, ſed ne ſuſpicionis quidem afferebatur, id vero affirmare ſumma impudentia, ſumma malitia eſt. Nam erant non modo ſolidæ probationes à parricidæ propria confeſſione ſumtæ; verum etiam irrefutabilis accuſatio, quam I. Guinard ſua manu ſcripſerat. Igitur

Cur ita crediderint, niſi quid te detinet, audi.

de ea re ſigna atque argumenta paucis verbis eloquar. In Caſtelli cauſa ſolidæ probationes hæ fuerunt:

I. Quod ipſe Ioh. Caſtell faſſus eſt, *ſe cum per biennium ſub Ioh. Guereto Ieſuita operam in Philoſophia navaret, ſæpè in illa ſchola audiviſſe*, licere Regem occidere, qui Tyrannus eſſet, eamque ratam & certam inter omnes Patres ſententiam eſſe.

II. Quod inter Jeſuitarum chartas inventus fuerit liber ipſius Joh. Guinardi manuſcriptus, in quo non tantum infinitæ calumniæ & blaſphemiæ contra Henricum III. & IV. alioſque pios Reges & Principes, occurrebant: ſed & cædes Henrici III. laudabatur ut opus Spiritus Sancti: Henrici autem IV. ſuadebatur, *ut eximium & ſingulare opus.*

Prætereo cætera quæ tunc contra Jeſuitas

ſuitas allata fuerunt. Quod ſi illa nihil ſolidæ probationis, imò ne ſuſpicionis quidem habuerunt, pudeat Jeſuitas hæc :

Et dici potuiſſe, & non potuiſſe refelli.

Qui tamen alias legiones difflant ſpiritu quaſi ventus folia, aut peniculum tectorium. Nimirum Ieſuitis nihil ſolidæ probationis, imò ne ſuſpicionis quidem eſt, ex ipſo Regis ore (Thuanus lib. cxii) teſtimonio tum diſcipuli, tum Rectoris convinci.

Exc. contra *Conjurat. Anglic.*

I. Contra Exemplum Garneti.

I. *Eum planè conſpirationis non fuiſſe participem.*

II. *Eum non alia de cauſa occiſum, quam quod revelare noluit, quod ſalva conſcientia non potuerit.* Bellarm. lib. 2. contra Regem Angliæ.

Reſp. I. *Garnetus* initio malitioſè negavit, quicquam ſibi de conjuratione illa conſtare. Deprehenſus ſuo ipſius indicio, nihil habuit quod opponeret, præter æquivocationis & mentalis Reſervationis monſtrum. Inde depulſus ad confeſſionis arcana confugit. Participem autem fuiſſe tota Anglia novit.

II. Si Garnetus facinus nondum perpetra-

tratum ſed cogitatum & ſibi patefactum non approbavit, cur nefarios illos homines abſolvit? cur non dehortatus eſt? cur non æternæ pœnæ comminatione eos deterruit? At tantum abeſt ut hoc fecerit, ut etiam precibus, ſacrificiis & Inſtructionibus conjuratos juverit. Dicunt *eum non factum ſed eventum amaſſe*. Eventus autem quis futurus? Regis, Reginæ, Prolis Regiæ, totius Regni inaudita ruina: tum rebellio & ſeditiones, cædes atque perſecutiones Euangelicorum, quos furioſi Papiſtæ jam ad cædem deſignaverant. Hunc ergo eventum Garnetus amavit. Denique doctrina de confeſſionis arcano, *quod in nullo caſu, propter nullum finem, etiam pro tuenda totâ Republ. ab ingenti malo temporali & ſpirituali, ſceleratorum hominum confeſſa parricidia liceat revelare*, ut Cretenſis vult, Diabolicum dogma eſt, quod Regum vitam ſicariis, Regnum ſeditioſis impunè exponit.

II. Contra exemplum *Oldècorni*.

Ei nihil objectum, niſi quod detectam conjurationem probare viſus eſſet, dicens, Rem ipſam ſe Deo & conjuratorum conſcientiis relinquere, *quippe qui neſciret quid quibuſve conſiliis egerint*

rint: ab eventu autem nunquam ſatis de bonitate cauſæ judicari.

Reſp. Satis manifeſto vel unico hoc tenetur. Quippe facinus probavit. Nam cum noſſet quam illud horribile in ſe, quam crudele in Regem & Regni proceres, eſſet tamen illud extenuavit, & excuſavit, Deo rem committens, acſi conjuratis, injuriâ fieret. Cur non dixit illud extremè impium & horribile eſſe? At neſcivit quid quibuſve conſiliis conjurati egiſſent. Hoc enim ad Oldecorni defenſionem proferunt. Ergo ne unus Oldecorn non noverat quid quibuſve conſiliis conjurati egiſſent, quod tota Anglia noverat; quod ipſe *Guido* Faux incendiarius faſſus etiam ſine tormentis erat? Et quæ conſilia conjuratorum fuerint, vel ex ipſo apparatu, an non vir gravis & eruditus colligere potuit? Regem, Principem, optimates una cæde tollere: Elizabetham Regis filiam, quæ Burlii educabatur capere, & nuptui locare, denique Papiſmum reducere. Ipſe autem Rex Iacobus rem aliter refert, quam Cretenſis, cui etiam merito fidem habemus; nimirum Oldecornum, re patefacta concionem ad Catholicos habuiſſe, in qua perculſos conſolatus ſit, ut ne infelici conjurationis exitu animos deſponderent.

Regi-

Regicidia *perfecerunt.*

I. In Wilhelmo AVRIACO.

Anno 1583. *Balthasar* Gerhard Burgundus, cum Treviris & Tornaci complures Iesuitas, viros eruditos & graves, consuluisset, qui Martyrii honorem pereunti pollicebantur, Principem Wilhelmum globo nefariè trajecit. Vide Meteranum lib. XII.

II. In HENRICO III.

Henricus III. acerrimus persecutor Euangelicorum, qui tam fidelem Pontifici operam navavit in laniena Bartholomæanâ, totiesque de ea gloriatus est, is cum Ligam Hispano-Pontificiam à Guysianis contextam, suspectam haberet, mox pro execrabili Tyranno & publico totius generis humani hoste à Iesuitis habitus; tandem per *Iacobum* Clementem Monachum Francisc. trucidatus est. Iesuitas autem ejus cædis authores, suasores & promotores fuisse, inde patet:

I. Quia Iesuitæ ad unum omnes Regi rebellarunt, eumque in publicis etiam concionibus *Neronem*, *Holofernem*, *Tyrannum maximum* appellarunt, ante & post cædem perpetratam; insuper ejus cædem, ut *opus divinum*, *ab ipso Sp. S.* *insi-*

insinuatum summè commendarunt; & ad ejus imitationem alios adhortati sunt: idque Comolet, Bernard, Palmius, Stapleton, Guinard, Mariana & alii fecerunt.

II. Quia superiores Iesuitarum non tantum nunquam illam cædem improbarunt, & eas blasphemias ac rebelliones in Regem: sed & utrumque solenniter approbarunt, ut ex Marianâ patet.

III. Quia *Iac.* Clemens domos Iesuitarum sæpe frequentavit; & ab iis, cum cædem moliretur, ad vallum usque deductus fuit. Et *Mariana* refert lib. 1. c. 6 *Iac. Clementem Theologos consuluisse de Regis cæde & ab iis cognovisse*, Tyrannum jure interimi posse. Qui autem illi Theologi fuerint facile statui potest. *Monachi* non fuerunt: nam illi Iesuitis hoc titulo non veniunt; saltem non superbissimo Marianæ. *Sorbonistæ* non fuerunt: nam illi neque Henr. III. Tyrannum esse, neque Tyrannum à privato jure interimi posse statuunt. Restat *Iesuitas* fuisse, factionis Ligisticæ capita, qui Theologos appellitant semetipsos.

III. In HENRICO IV.

Anno 1610. Mense Maio Franciscus Ravaillac à Iesuitis subornatus, Regem curru

curru Lutetiam per ambulantem, gemino ad cor ictu trucidavit. Hujus parricidii authores, promotores & suasores Iesuitas fuisse inde patet:

I. Quia P. *Coton* ab ipso diabolo, quid de salute ac vita Regis sperandum esset exquisivit; & hoc ei

Ἐκ τρίποδος Δελφικοῦ ἐφθέγξατο Φοῖβος.
Cui autem opus est perscrutari de Regis salute, nisi à quo adversus illam cogitatur, aut post illam speratur. Thuanus lib. CXXXII.

II. Quia *Ravaillac* fassus fuit, *se antequam illud perpetraret, Albinæo Iesuitæ confessum esse:* qui vocatus à Iudicibus, veteratorie dixit: *se à Deo hoc donum obtinuisse; ut post datam confitenti absolutionem, oblivioni traderet quæcunque sibi fuisset confessus.* Ergo Iesuitis non inscijs, sed conscijs, id facinus patratum fuit.

III. Quia *Marianæ* liber post peractum parricidium à Senatu Parisiensi manu carnificis crematus fuit, *quod animasset Regicidam ad horribile scelus.* Et P. *Martelerius*, quantumvis Papista, tamen in sua actione coram toto Senatu ausus est dicere, *notas doctrinæ Iesuiticæ apertas esse in confessione Ravaillaci.* Sic etiam Sorbonistæ peculiari scripto ad Reginam

ginam & Regni Proceres ostenderunt, *Parricidium hoc à Iesuitis fluxisse.*

Exc. Iesuitæ.

I. Contra Parricidium Henrici III. se ejus non esse authores.

I. *Quia nemo Iesuitarum ipsum Tyrannum vocarit.*

II. *Quia ut maxime illud verbum cuidam elapsum esset, tamen id à superioribus approbatum non esse.*

III. *Quia probari non posit eos Iac. Clementi cædendi Regis authores fuisse.*

Resp. ad I. Et ante & post cædem Henricus III. à Iesuitis Tyrannus vocatus fuit, ut si non ejus authores, ut fieret, saltem approbatores, postquam jam factum esset, habendi sint. *Ioh.* Guinard in libello MSS. *Le Neron cruel à este tué par un Clement.* Thomas *Stapleton* Promt. Morali in dominicam XIX post Pentecost. cum exempla Justitiæ Divinæ contra persecutores fidei, Neronem, Domitianum, Decium, Maximianum, Licinium & alios recensuisset. *Qui hodie*, inquit, *horum facta imitantur*, *horum exitus perhorrescant. Nam & dum hæc scribimus*, *Henr.* III. *Franc. Rex gravis* ECCLESIAE DEI PERSECUTOR, *primum tetra hypocrisi & hæreti-*

reticos tolerando, *postea* APERTA PERFIDIA, *Catholicos Principes Guysios barbarè trucidando*, *justo demum Judicio Dei trucidatur & ipse*. Et in Dominica xx cum Rursum Tyrannis, Pharaoni, & Ieroboamo Henr. III. accensuisset, ejusque Tyrannica opera retulisset; *Sic*, inquit, *Pharaones & Ieroboas novos hac ætas vidit*. Ioh. Mariana lib. I. c. 6. ubi Quæstionem tractat: *an Tyrannum opprimere fas sit?* Iacobum Clementem dicit, *cognovisse à Theologis quos erat sciscitatus*, Tyrannum jure interimi posse; *ideoque rectè occidisse Henr.* III. Et quid opus erat Henr. III. nominare Tyrannum, cum Iesuitæ, facto & opere satis declararent eum esse Tyrannum? Quem Regno expulerunt tanquam excommunicatum; sua repetentem, pro invasore nefariè habuerunt.

ad II. Quod neque imprudenter, neque uni tantum hoc verbum exciderit, ex allegatis patet: quippe qui in libris suis, quos diligentissimè scribunt, & recensendos dant, hoc habent. Quod à superioribus approbatum fuerit, ex eo patet, quia ipsi superiores hoc scripserunt, ut Iohannes Guinardus qui Rector collegii fuit. Præterea libri illi cum approbatione superiorum editi sunt, ut ex *Mariana* & *Staple-*

Stapletono patet, de quo supra. Et Marianæ quidem liber anno 1599 demum, hoc est integro decennio post cædem Henrici III. editus fuit. Unde patet non in illa temporum caligine tantum, ubi omnia velut fato quodam ad ruinam agebantur, sed & diu post, pacatis jam rebus, combusto Guinardo & expulsis sociis propter eandem sententiam, eos tamen constantes in ea mansisse; dum publico omnium nomine, quod Mariana scripserat, censores approbarunt.

ad III. Eos *Iac.* Clementi authores Regicidii fuisse tribus evidentibus rationibus supra probatum fuit; quibus præter impudentiam & mendacia, quod opponant, non habent.

II. Contra Parricidium in HENRICO IV. patratum.

I. *Se non vocatos in jus; quod tamen in Castelli causa factum, ubi in minore suspicione fuerint.*

II. *Reginam Ludovicum filium, calente etiamnum parricidio, ipsis in disciplinam dedisse.*

III. *Se à Rege Henrico* IV. *maxime amatos, neque tam ingratos esse, ut benefactorem suum, neque tam iratos sibi, ut à quo majora expectabant, trucidarent.*

IV. *Se*

IV. *Se Henricum* IV. *nunquam pro Tyranno habuisse.*

V. *Henricum Gondium Episcopum Parisiensem, publicis literis innocentiam Iesuitarum asseruisse.*

Resp. ad I. Vocatus in jus *Mariana* fuit, tanquam fomes Regicidii, liber etiam ejus ultricibus flammis publice exustus, id quod authorem quoque flammis dignum, & eodem exemplo atque *Ioh.* Guinard puniendum fuisse arguit.

II. Vocatus etiam in jus fuit *Bellarminus*, cujus librum contra Barclajum, eodem anno 1610. mense Sept. idem Senatus condemnavit; *quod doctrinam execrabilem ad* EVERSIONEM *potestatum, Rebellionem, ad machinandum in* PRINCIPUM CAPITA, *contineret.*

III. Vocatus etiam in jus fuit *Antonius* Santarellus Iesuita anno 1626. *quod ejus liber, rebelliones, seditiones &* PRINCIPUM PARRICIDIA *excitaret*; quem etiam librum Senatus comburi jussit. Præterea multi non vocantur in jus, qui tamen rei scelerum sunt, propterea quod vel clam omnia perpetrarunt, vel quod specie sanctitatis & integritatis pro innocentibus habentur; vel quod facinus præfractè negant; vel quod corruptis judicibus, & favore potentiorum eo eri-

piuntur. Quæ omnia in illa causa Iesuitarum tum concurrebant. Sed bene est quod ipse Cretensis mendacia sua detegit. Nam si anno 1610. in majore suspicione admissi parricidii, quam anno 1594. fuerunt, sane nihil certius est, quam authores ejus parricidii fuisse; cum fuerint anno 1594: ideoque si non palam, saltem tacite à tota Galliâ accusatos & in jus vocatos esse.

ad II. Factum Reginæ Iesuitas non excusat: quia sæpè etiam prudentissimi homines impingunt, & in clara luce cæcutiunt: neque semper quid fiat, sed quid fieri debeat, in Principum aulis, spectandum est.

Ad III. Ita quidem futurum speraverat Henricus IV. ut ingentibus victi beneficiis in præsens ac spe majori impósterum mitescerent: sed graviter deceptus fuit. Nam cum videretur aliquid in detrimentum domus Austriacæ moliri, *per Dei gratiam & bonorum curam culter obstitit*, ut Iesuita Fabricius apud Apostatam *Iarrige* (nam & ad Apostatarum confessionem Cretensis provocat) loquitur.

ad IV. Non repetam quæ supra in hanc rem allata. Satis hic est Ioh. Guinardum citare, qui manu sua scripsit, *hos tres Tyrannos esse*, Henr. III. Anton. *Regem Lusitaniæ* & Henr. IV. sivè *Bearnensem*.

Præ-

Præterea notæ Tyranni Iesuitici optime in eum quadrant: ut qui se cum hæreticis conjunxit, iis auxilia tulit: eorumque auxiliis contra Catholicos usus est.

ad V. Ergone Iesuitæ innocentes sunt quia hoc Gondius dixit? Est sane Episcopi Parisiensis testimonium, tantum tamen authoritatis non habet, ut Iesuitas à reatu parricidii liberare possit, cum præsertim nil nisi puras Iesuitarum negationes afferat. Quod si hujus authoritati concedendum putant; non erit cur ejus judicium subterfugiant, qui etiam Episcopus Parisiensis fuit, nempe *Eustachii* Bellaii. Præterea Gondius ibi nihil de libris, nihil de doctrina, nihil de anteacta vita & exemplis attingit, tantum rumusculos hinc inde sparsos redarguit. Sed quid hoc ad rem?

Atque hæc Exempla impræsentiarum attulisse satis est. Alia prætcrimus ut *Caroli* IX & *Ianæ* Albretiæ matris Henrici IV, quas personas à Iesuitis veneno sublatas putant; quod non satis certa indicia ejus rei proferri queant. Insuper nihil attigimus quo furore etiam privatos trucidare aggressi sint; ut Fr. *Paulum* Servitam, Venetum Theologum anno 1607. quod ea exempla latronum sint, nos autem de parricidis agamus.

Sectio II.

Postquam probatum est Iesuitarum hanc doctrinam esse: reliquum est ut quibusnam rationibus ipsi hanc à se depellant, inspiciamus. Ita autem antithesin Cretensis format: *Nego, non modo in Reges moderatos & æquos, sed ne in eos quidem, qui Regno, quod jure obtinent, Tyrannicè tamen dominantur, quamvis infideles, hæreticos, persecutores Ecclesiæ, etiam Religionis causa, privato cuiquam à Iesuitis jus ullum tribui.*

Ad quam Propositionem recte & ex mente Iesuitarum intelligendam, necesse est ea repetere quæ supra dicta sunt de ambiguitate quarundam vocum, sub quarum prætextu Iesuitæ latent. Nam in his rursum

Squammeus in spiram tractu se colligit anguis.

Primo enim nihil dicit de *Tyrannis secundi generis.* Illos ergo silentio suo cuivis privato trucidandos proponit.

Secundo non declarat, quid ipsi sit *jure Regnum obtinere.* Procul dubio depositos & excommunicatos à Papa, quorum Regna aliis donata sunt & destinata, per mentalem reservationem, hinc excipit.

Tertio omittit necessarias limitationes Maria-

Marianæ, ſub quibus tantum Ieſuitæ ea admittunt.

Quarto ambiguè ſumit voces: PRIVATO, & JVS NVLLVM; quæ ex Ieſuitarum ſenſu nihil ſententiæ Marianæ derogant.

Rationes autem *Ieſuitarum* hæ ſunt.

I. *Si placitum illud noſtræ ſocietatis eſt*, inquiunt; *id aut in libris noſtris, aut viva voce in ſcholis tradimus, aut quaſi myſterium privatis parietibus continemus, tamen cum noſtræ ſocietatis hominibus communicamus.*

At neque è tanto noſtrorum auditorum numero inventus eſt quiſquam, qui ſe id à nobis didiciſſe diceret, neque in noſtris voluminibus legitur, neque cum eorum qui à noſtra ſocietate defecerunt, nonnulli denique ipſam Eccleſiam deſeruerunt, quiſquam tamen, quamvis rogatus, hanc ſententiam nobis auſus eſt affingere. Ergo hoc placitum non eſt noſtræ ſocietatis.

Reſp. Et in libris ſuis hoc tradunt, & in ſcholis ac Templis viva voce: & ut myſterium inter ſuos propagant: idque qui à ſocietate defecerunt, fatentur. Inſpiciantur tantum illa quæ duplex ille Apoſtata *Petrus* Iarrige de Ieſuitis longè

atrociora confessus fuit. Cæterum quamvis hodie, ut ad omnes fraudes parati sunt, eam doctrinam dissimulando tegant, tamen non possunt non animi secreta prodere. Primo enim illud ingens argumentum est, quod Marianæ doctrinam vel extenuant, vel tam ambiguis ac fucatis verbis damnant, ut eam ne attingant quidem, sed aliam quandam opinionem confingant, quæ non Marianæ, sed nec ullius Iesuitæ est. Secundo, cum diu multumque tricis & ambagibus omnia involverunt, tandem in Marianæ sententiam, mutatis verbis, sed non sententiâ, manibus pedibusque concedunt. Nam certum hoc & fixum est apud Iesuitas, *Reges & Principes à Papa excommunicatos, vel ab ipsa Republ. id est seditiosis & Iesuiticis hominibus depositos, non posse amplius ullos actus Iurisdictionis exercere; neque amplius Reges, Principes aut superiores esse, cessante vinculo fidelitatis. Quod si pergant uti potestate, invasores fieri & ut invasores puniendos.* De quibus Suarez lib. *6*. c. 4. & *6*, contra sectam Anglic. latè agit. Neque mirum tam raro nebulones in hoc facinore deprehendi, siquis cogitet quam circumspectè in tanta re & quam caute omnia agant, qui aliud clausum in pectore, aliud promtum

in

in lingua habent; qui ita instruunt emissarios suos, & discipulos, ut deprehensi mille mortibus perire satius esse putent, quam vel minimo indicio societatem prodere: ut *Iac. Aug.* Thuanus Eleg. in Parricidas Iesuitas his verbis conqueritur:

Nam quibus excubiis Majestas Regia posthac
Aut quo stipatu vivere tuta queat?
Si pueri discunt his vitam odisse Magistris,
Extrema & mortis temnere supplicia.
Si tormenta pati possunt, nilque inde fateri,
Hacque polum sperant scandere posse via.

II. *Quia Iesuitæ non tantum decretum concilii Constant. sess. 15. approbant & defendunt: sed & eorum generalis novo decreto eam doctrinam ut impiam & blasphemam, damnavit, & toti societati severe interdixit.*

Resp. I. Decretum illud concilii Constant. non directe Marianæ subtilitatem & Societatis argutias de Regicidio oppugnat: sed crassam illam *Iohannis* Petiti sententiam, quam Iesuitarum esse nemo dicit. Possunt ergo utrumque facere: & decretum illud Constan-

tienſe approbare: & tamen ſententiam ſuam de Regicidio tot modis limitatam retinere.

II. Diverſæ apud ipſos ſophiſtas ſententiæ ſunt de ſenſu ejus decreti: Plerique eorum, ut *Greg.* de Valentia, *Toletus, Becanus*, & alii de *Tyranno primi generis* id explicant. De *Tyrannis ſecundi generis* altum ſilentium, imo altus clamor, eorum cædem illo decreto non prohiberi. Quod ſi hanc explicationem ad mentem Ieſuitarum accomodemus, manifeſtum evadet, eos ita approbare hoc decretum, uti jacet, id eſt, ſine limitationibus: *Non licere privato Tyrannum occidere, ſine publica ſententia; quamdiu ſua legitima poteſtate non exuatur; quamdiu maneat Princeps. Excommunicatum itaque & publica authoritate depoſitum occidere non prohibet illud decretum ſecundum Ieſuitas, adeoque nec ipſi Ieſuitæ.*

III. Qua mente generalis vel Marianæ ſententiam repudiarit, vel ipſam Regicidii doctrinam Societati interdixerit, ſupra dictum: id eſt, peſſima, ſophiſtica & captioſa: unde illud interdictum non magis Ieſuitas tangit quam concilium Conſtantienſe.

IV. *Si ex verbis quibuſdam Ieſuitarum,*

rum, quibus durius in persecutores Ecclesiæ loquuntur, recte concluditur eos Regicidas esse, idem de Husso, Luthero, Calvino, Zwinglio, Beza, Buchanano, Foxo *& aliis verum erit, quippe qui ipsi pessimè de Principibus, qui Euangelium opprimunt, loquuntur, eosque occidi debere contendunt.*

Resp. I. Iesuitæ nihil ex publicis confessionibus & scriptis possunt proferre, quod velMagistratus authoritati deroget, vel violentas manus iis injicere jubeat. Privata scripta hujus vel illius quod attinet, ea ut maxime tale quid continerent, tamen illud crimen in solis authoribus hæreret, nihil ad alios pertineret. Nam longe alia ratio horum scriptorum est, atque eorum quæ Iesuitæ edunt. Nam Iesuitæ nihil edunt sine prævia complurium censurâ, qui tum demum libri edendi facultatem concedunt, si nihil in eo contra fidem & vitam Iesuiticam deprehendant. Unde privatum unius Iesuitæ scriptum, de totius sectæ sententia testatur. At horum scripta quæ Iesuitæ citant, neque recensa sunt ab aliis ad eam rem publice deputatis, neque approbata in omnibus; unde si quid peccatum est, id omne ad solum anthorem redundat. II. Nullus etiam Euangelicorum, unquam, vel subornavit percussorem in hunc vel illum

Regem, vel approbavit ea consilia & suasit, vel parricidiales manus ipsi intulit. Nullum hujus rei exemplum proferri potest. III. Denique falsum est ullum ex his. quos citant, vel approbasse, vel commendasse, vel mandasse Regicidium.

Summa capita Responsionum ad ea loca, quæ ex Euangelicis Iesuitæ citant.

I. Ad loca *Ioh.* Hussi.

Nicol. Serrarius Quæst. in 3. cap. Iud. in concilii Const. sess. XV. HVSSIANVS hic damnatur articulus: *Quilibet Tyrannus potest licitè à quocunque interfici.*

Resp. *Serrarius* impudentissimè mentitur. Nunquam Regicidium *Ioh.* Hus vel approbavit, vel defendit, vel tradidit voce & scripto Qua in re non tantum acta Concilii eum mendacii convincunt, sed & alii Iesuitæ. Nam illo decreto condemnatus fuit *Ioh.* Petitus, qui à *Gersone,* Regis Galliæ nomine accusatus fuerat, quod dixisset in causa Burgundi: *Licitum esse privato Tyrannos occidere.* Et hanc historiam Iesuitæ ut veram admittent.

II. Ad loca *Lutheri.*

I. *In Refut.* Sylvestri *Prieratis.*

Lutherus non dicit jus Privatis occidendi Reges & Principes esse; sed tantum

tum Magiſtratum hortatur, ut ſi Pontifex ac Cardinales ita pergerent turbare Remp. Chriſtianam, ab iis pœnæ exigerentur, quales nefariis hominibus debentur. id quod Apoc. XVII. 16. & XVIII. 5. 6. 7. prædictum ac mandatum eſt. Sed quid hoc ad rem?

II. Ex lib. VIII. *Sleidani.*

Lutherus judicavit fedus Smalcaldicum defenſionis cauſa iniri poſſe, ſi vel Cæſar ipſe, vel alius Bellum Religioni intuliſſet. Sed quid & hoc ad rem? an ergo inire fedus Religionis defendendæ cauſa eſt Regicidium defendere? an vero eo fœdere percuſſores contra Cæſarem & alios Magiſtratus emiſſi ſunt?

III. Ex libro contra *Henricum* VIII. Regem Angliæ.

Quod *Lutherus* Regem Angliæ paulo durius tractavit, ejus poſtea ipſum pœnituit, qui Regi irato miſſa palinodiâ ſatisfacere conatus eſt. Sed quod dixerit aut ſcripſerit, eum ut Tyrannum poſſe à privato occidi; quodve Majeſtati ejus quid derogarit & authoritati Regiæ, putidum mendacium eſt. Semper diſtinxit Regem à ſophiſta, quem tunc induerat.

III. Ad *Zwinglii* loca.

I. *Ex Tomo* I. *in Explan. articul.* XLI.

Zwinglius in eo erravit, quod omnia regna electiva, nullum successivum esse putavit. Unde concludebat; si Rex aut Princeps electus pactis suis non staret, sed Tyrannicè se gereret, eos qui ipsum elegerant, posse ipsum quoque deponere. Ex loco autem ejus patet:

I. *Eum neque probasse, neque suasisse, ut vel à privato percussore occideretur, vel bello pelleretur.*

II. *Eum ejusmodi conditiones posuisse, quæ sunt impossibiles ut non habeant Reges quod sibi à Zwinglio metuant.*

IV. Ad *Calvini* loca.

I. *In cap.* VI. *Dan.* v. 22. 25.

I. Calvinus eo loco egregie asserit authoritatem & obedientiam Principibus debitam, quam diu ipsi Deo non rebellant.

II. Cum autem Deo rebellant, & præcipiunt ut nos eum abnegemus, & à fide desciscamus, *tunc in capita eorum*, inquit, *potius conspuere oportet, quam illis parere:* id est, tunc non est parendum, secundum illud Act. v. 29. ubi notandum:

I. *Eum non dicere occidendos esse tales*

Re-

Reges authoritate vel publica vel privata.

II. *Eum non dicere; in nulla re, ne in civilibus quidem, iis parendum esse, sed tantum in iis, cum præcipiunt, ut contra Deum ejusque verbum faciamus, spernendos esse docet; ut Daniel & Apostoli fecerunt. Quid autem hoc ad Regicidium?*

IV. Ad *Cnoxi* & *Buchanani* loca.

Uterque in Regno Scotiæ describendo hallucinatus est; eo quod putarunt Regnum Scotiæ non esse absolutum. II. Scripserunt sub acerrimis persecutionibus, homines fervidioris ingenii. III. Nemo tum ex iis Iesuitica consilia suppeditavit. IV. Neque eorum sententia ab Euangelicis approbatur.

III. *Si ideo, quod quidam ex scholis Iesuitarum Regicidia attentarunt, Iesuitæ Regicidæ sunt, etiam Euangelici Regicidæ erunt.*

I. *Quia à Calvino & Beza deliberatum fuit Genevæ, de Francisco* II. *Regia uxore, Liberis & Regni ordinibus ad præfinitam diem trucidandis. Beza etiam pro concione dixit, quod scrofam cum porcellis mactare ac discerpere oporteat, teste Surio, Carpentario, Genebrardo. Denique corpus Francisci* II. *à Calvinistis combustum fuit.*

II. *Quia Iacobus Rex Angl. testatur sibi à Puritanis, seu Calvinistis, vitæ insidias, inde ab infantia, structas fuisse.*

Resp. ad I. Si accusare, mentiri & calumniari licet, quis innocens erit? Ut tanti criminis *Calvinus* & *Beza* rei peragerentur, opus erat proferre testes fide dignos, testimonia etiam certa & explorata esse; ipsorum vel scripta vel consilia & secretas instructiones aliis datas. Iam nihil horum unquam aut allatum est, aut afferri potuit; nunquam etiam eo nomine accusati *Calvinus* & *Beza*, sub Francisco II. Carolo IX aut Henrico III. Illi autem qui hoc commenti sunt homines pessimi & jurati Genevensium hostes fuerunt: qui propter mendacia solennia apud ipsos Papistas sublestæ & dubiæ fidei sunt. Itaque illi ipsi, unde tanto sceleri robur accedere debebat, omnem ei fidem derogant. Putidum itidem commentum est corpus *Francisci* II. ab Hugonotis combustum fuisse. Quis historicorum hujus meminit? Quis non contrarium docet? sepultus enim in Fano Dionysii est, hodieque ejus tumulus ibi conspicitur. *Belleforest* in Franc. II. *Thuanus* lib. 26. & alii.

Ad II. Falsum est Iacobum de Calvinistis id est Reformatis, tanquam Regicidis & vitæ suæ insidiatoribus, conque-

stum.

ſtum. Quos per Puritanos intellexerit, ex ejus Dono Regio patet, id eſt, factioſos quoſdam in Scotia.

Manet ergo quod dictum fuit, Jeſuitas voce & ſcriptis docere, licitum eſſe Reges privato ad id deputato occidere: ejuſque exempla Ieſuitas compluria edidiſſe.

De quibus ita Iac. Aug. Thuanus in Elegia in Parricidas:

Nata Magiſtratum convellere, nata miniſtris
Subtrahere obſequium, Præſulibuſque ſuum:
Et viles regnantum animas, ipſoſque necandos
Horrenda Reges proditione docet:
Servandamque fidem negat, argutiſque cavillis
Detorquet magni juſſa ſevera Dei.

Dissertatio XX.

De Regnis Daniae & Norwagiae.

1. IMperium Danorum regna Daniæ, Norwagiæ, & hujus titulo Lapponiam Occiduam cum Iſlandiæ Principatu, atque Gronlandiæ littoralis tractum complectitur, vaſtas regiones, & in ultimum

timum protensas Septentrionem, ubi mare pigrum ac glacie immotum, quo cingi cludique terrarum orbem fides est.

2. Gens Danorum, Norwagorum, Suedorum, unius, id est, Gotticæ originis, qui ex Taurica in Cimbricam progressi Chersonesum, inde in oppositum, infusi orbem, per tot nomina divisi ac nationes sunt. Quod vir summus Hugo Grotius, in antiloquio ad res Gotticas propediem docebit. Lapponibus eadem quæ Fennis & lingua & origo, id est, Hunnica.

3. Antiquissimis apud Suionas & Sitones, qui Suedi ac Norwagi sunt, regnatum temporibus, author Tacitus refert. Certior Daniæ memoria in Caroli M. Imperium incidit. Superiora fabulis involvuntur ac tenebris, quibus fidem nemo adhibet, nisi qui & fabuloso Annio Viterbiensi ac Manethoni Ægyptio credendum putat & Sinensium traditionibus. Causam conferre in literarum & scriptorum inopiam, ratio aliis quoque gentibus communis suadet. Ac quamvis Runicæ per Scandinaviam literæ rupibus incisæ, magnam præ se ferant senectutem, quis tamen exindè Regum non dicam à Magogo, sed vel DanoHum-

bli filio, per tot ante Christum secula, petendam seriem existimet?

4. Tria illa in Septentrionem Regna, multoties vel armis vel fœderibus conjuncta, sæpius in singulos divisa Reges, ante seculum & quod excurrit, duobus sceptris nomen Majestatemque, Danorum sub quibus & Norwagi, ac Suedorum, dedere.

5. NORVVAGIA Suediæ ad Orientem contermina immenso terrarum montiumque tractu usque in Lappones ultimos ac Scritofennos extensa, olim populosissima, posteà continuis exhausta bellis ac migrationibus, hodiè rarius habitatur. Ipsi autem Norwagi primum civilibus inclaruere dissidiis circa A. C. IↃCCCXL. Tum enim terræ prohibiti Imperio, maria infestarunt, ac confluente ex tribus Regnis multitudine, Normanni dicti sunt. Quod nomen illo ævo per universam terribile Europam fuit. Ac quas exindè clades intulerint Galliæ, quas Belgio vastitates & Germaniæ cum Britanniis, Annales loquuntur atque usitata illo ævo precum formula: *A furore Normannorum libera nos Domine.*

6. Ac quamvis illæ Normannorum excursiones piraticæ fuerint, optimis tamen Principatibus, in Gallia, Belgio, Ita-

Italia originem dedere. Nam & Hollanlandiæ & Zelandiæ, quas diu habitarunt, ab ipsorum Hallandia & Zelandia, nomen impositum, & Normannia esse cœpit, quæ olim Neustria erat, & Apuliam Siciliamque Saracenis ereptam ac Græcis, sceptro suo subjecerunt. Multæ à latrociniis auspicia traxerunt Resp. & omnium instar Romana, de qua ex Ciceronis Rep. Lactantius: *Si Romani qui orbem totum possedere, justitiam sequi velint, ac suum cuique restituere quod vi & armis occuparunt, ad casas & egestatem revertentur.*

7. Meliori jure desertam hactenus, ac ultimam, nisi post tergum Gronlandia esset, terrarum, sive illa veterum Thule fuerit, quod nobis videtur, sive incognita plane insula, Islandiam, occuparunt ex Norwagia ab Haraldo Pulchricomo circa A. Ch. IↃCCC LXXIV. pulsæ familiæ. Quam primus Ingulfus Dux Fyrdafylcensis cum numerosa manu, exul, habitare cœpit, eumque posteà secuti plurimi. Vera enim Bojocali vox: *Sicut cœlum Diis, ita terras generi mortalium datas: quæque vacua, eas publicas esse.* Ex Islandia deindè in Gronlandiam Ericus Ruffus A. Ch. IↃ CCCC LXXXII colonos duxit.

8. Ab his Gronlandis Mexicanos Ame-

mericæ gentem & plerasque in illo novi Orbis Septentrione nationes profectas, Hugo Grotius contendit. Cui una illa opponi potest & invicta ex temporum collatione ratio; Mexicanos jam circa A. Ch. IↃCCCC. in illis Americæ partibus fuisse. Ut nihil jam de aliis dicam argumentis, quæ opinionem illam planissimè evertunt. Utrique, Islandi ac Gronlandi, diu longinquitate viarum & ignoti maris inaccessi exemtique Imperio: donec Norwagiæ Reges antiqua repeterent jura & gentem suæ originis liberamque hactenus, sibi subjicerent.

9. Sed omissis antiquioribus, ad Margarethæ tempora, id est, A. Ch. CIↃ CCCLXXV. accedimus. Ea, Danorum Semiramis, invicti animi Princeps, Norwagiam Suediamque; illam connubio, hanc armis, Daniæ suæ adjunxit. Ac ut ea trium Regnorum perpetua esset unio, solenne fœdus inter Danos, Suedos, Norwagos initum, ita quidem, ut in electione Regum, Dania & Suecia, alternis vicibus, suffragium primum haberent.

10. At non diuturna Septentrionis Unio fuit. Causa, una quidem & communis, Suedorum in Danos naturale quasi & hæreditarium odium. Peculiaris autem causa, quam Suedi protulerunt, sive is

is obtentus fuerit, hæc erat, quod Dani in Electione Christophori III. primum usurparint, contra Calmariensia pacta, suffragium.

11. Ita alium sibi Suedi Regem, Carolum Canuti, alium Dani, Christianum I. Oldenburgicum, constituerunt. Ac quamvis aliquoties Unio Regum repeteretur, sub Christiano I. Johanne, Christiano II. Suedi tamen, conquesti pacta violata, proprios sibi Reges imposuerunt.

12. Est autem status Daniæ Monarchicus. Quippe cum *cunctas nationes & urbes populus, aut primores, aut singuli regant*, optima communi consensu Reip. forma est, quæ unius arbitrio regitur, eademque antiquissima. *Regium* enim *nomen in terris primum fuit.* Hinc Danorum Rex jure meritoque Monarcha dicitur. Ac intolerabilis Bodini sive malitia, sive etiam inscitia est, qui dum solam admiratur Galliam, cætera omnia Regna deprimit, & Regibus Daniæ non nisi Principum titulum convenire vult.

13. Cumque omnia Regna vel *Electione* conferantur, vel *Successione*, Danis illa, hæc Norwagis placuit. Utrique graves instituti sui rationes habuere. Et Norwagi quidem, jam antiquissimo ævo adductius regnati. Hinc & Successio ipsis pla-

placuit & fœminarum dominatus. Tacitus de iis Sitonum nomine : *Suionibus Sitonum gentes continuantur, cætera similes, uno differunt, quod fœmina dominatur.* At de Suionibus paulo ante dixerat: *Vnus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parendi.*

14. Cæterum cum *Principes mortales sint, Respublica immortalis*, ne interregni incommoda subditos premant, designari plerunque Rex solet, qui decedenti succedat. Quod ubi fit, tum longè præferenda electio successioni est, cujus omnia commoda complectitur, & mala illo temperamento evitat.

15. Rex Hafniæ coronatur, ac in leges Regni & gentium privilegia jurat. Nam quod Bodinus id cum Majestate Principis pugnare existimat, ne quidem ab insania excusari potest. Falsissima quoque apud eum Majestatis definitio, quod sit *Summa in cives & subditos legibusque soluta potestas.* At nobis legitima potestas eademque summa est, & Trajani, maximi Imperatoris exemplum probatur, qui stans & erectus, ante Consulem sedentem, juravit in Leges. Quod frustrà Bodinus sugillat.

16. Nec Imperatoris authoritatem ullatenus Daniæ Reges agnoscunt, sed ab

ea in univerſum exemti ſunt. Fruſtra ad Petri Daniæ Ducis exemplum provocatur., qui graviſſime eo facto peccavit, ac cujus pacta, quod contra Leges eſſent, nullius omnino valoris fuerunt. At ob Holſatiam Imperio ſubſunt tanquam Holſatiæ, id eſt, Imperii Duces ac Principes. Neque enim hoc Majeſtati repugnat. Ita Angliæ Reges ob Normanniam & Aquitaniam, in clientela Francorum. Ita Carolus V. quamvis ipſe Imperator, quatenus Auſtriæ Dux, Imperio ac ſibi ſubfuit. Hinc ejus ad ſeipſum literæ & mandata: *Nos Carolus* V. *Imperator mandamus tibi Carolo Archiduci Auſtriæ.*

17. Summa Daniæ mari potentia eſt, terrarum ſitu, ac gentis per tot ſparſæ Inſulas, veteri aſſuetudine. Inſuper clauſtra Sundenſis freti & anguſtiæ, obnoxiam Danis cunctam Baltici maris navigationem reddunt, quam tamen ipſi amicis ac fœderatis ſuis, quos inter præcipui Belgæ, comiter pandunt.

18. Iſlandis antiqua morum ſimplicitas conſtat, niſi qua peregrinitate corrumpuntur. Tales illi per Italiam Aborigines, quibus ſpeluncæ, habitacula; ſponte nata, epulæ erant. At ex Anglia & Dania eò delati mercatores, ſimul tranſmarina inferunt vitia. Hinc Lycurgus Spartam

tam suam peregrinis inaccessam ac mercatoribus voluit. Eadem Nerviorum ratio, de quibus Cæsar.

19. Hodie Sereniss. Rex FREDERICVS III. post Patrem gloriosæ memoriæ CHRISTIANVM IV. tanto Imperio potitur. Cui in hoc summæ potestatis primordio, faustissima, etiam exteri & in Gelriam sepositi, precamur: SIT FELICIOR AVGVSTO. MELIOR TRAIANO. PROBIOR TACITO.

DISSERTATIO XXI.

De Imperio HVNNORVM.

1. IMPERIVM HVNNORVM, si non duratione, saltem extensione, cum maximis in orbe comparari potest, ab extremis in Scythia hominum Iughris Hunnisque, usque in Galliam & Italiam, sub Attila extensum: quæ vastæ dominationis moles cum morte ejus defecisset iterum, successere Hungari, Ugrorum propago; qui tredecim regnis in unum Imperium compactis, per aliquot secula gloriose regnarunt, donec à Turcis magna parte exuti, sub alienum sceptrum devenirent, multum imminutis viribus.

2. Origo hujus tam celebris gentis ex

Asia

Asia interiore est. Quicquid olim Scythæ suo nomine complectebantur, id posterior ætas Hunnos primo, dein Turcas Tatarosque appellavit. Clare Simocatus apud Eustathium in περιηγητὴν testatur; Hunnos à Persis Turcas appellatos. Et Cedrenus: Τούρκων ἔθνος γένος μὲν ἐστὶν Οὐννικόν. Quod Iohannes Curopal. & Zonaras repetunt. Ammianus XXXI. in universum; *Hunnos glacialem Oceanum accoluisse.* Una igitur olim gens Hunni & Tatari, quod patet tum ex Persarum Historico Emirkhond plurimis in locis; tum ex nomine; utrique enim se Magoros appellant.

3. Quænam autem gens hodieque in Asia Hunnorum & Hungarorum linguam retineat, diversæ opiniones sunt. Baro Herberstein in Moscovia sua *Iubros* Hungarorum patres facit, & una cum illis etiamnum lingua uti. Rubruquis, cui plurimum in rebus Tataricis tribuimus, tradit trans Volgam ad Septentrionem esse regionem *Pascatir*, ex qua orti sint Hunni atque Hungari. Nam eandem Pascatirarum linguam & Hungarorum esse. Juguros autem, qui Mogalis & Tataris vicini sint, distingui à Pascatiris.

4. Egressa sunt ex Boreali illa Scythia Hunnorum decies centena & octuaginta mil-

millia ſub ſex Ducibus, quos inter Athila fuit. Cauſa migrationis, ſoli ſterilitas ac hominum multitudo. Primo Gothos ſedibus ſuis ex Taurica ejecerunt. Eos inſecuti, ac Romanis cruento prælio ſuperatis, Pannoniam occuparunt circa A. Ch. CCCC.

5. REGIA jam apud Hunnos Majeſtas florere incipit. Primus Hunnorum Rex ETHELE, quem Attilam vocamus, electus. Nam hactenus in centum octoginta tribus more Scythico diviſi, unum aliquem Imperatorem, cuncti inter ſe pares, non agnoſcebant. Attila, extinctis Ducum reliquis, animo ad res maximas gerendas præclaro, evertere Imperium Romanum & ſummam in Occidente poteſtatem ad ſe transferre aggreſſus eſt. Videbat ſagaciſſimus Hunnorum Imperator, nihil in Honorio & qui ſucceſſit, Valentiniano III. præſidii, Gothos, Suevos, Vandalos, Longobardos, aliaſque gentes rapere paſſim Provincias & velut prædam occupare. Conſpirabant ſimul in ruinam Romanorum cum Hunnis Gepidæ, Gothorum pars, & pleræque per Germaniam Scythiamque gentes.

6. Ita bello decreto, immanem quingentorum millium in Gallias exercitum duxit. Quippe ita ſtatuebat, exercitatos

in armis Romanos, non virtute, ſed numero, opprimi poſſe. Quam bellandi rationem omnes fere Scytharum nationes, & hodieque Turcæ ac Tatari, ſequuntur, nec alia tantorum apud eos Imperiorum & tot victoriarum cauſa, quam quod innumerabili cum exercitu, quicquid ſe opponit, non tam vincant quam obterant.

7. Pauci pro tanto numero pedites. Impellendis enim conturbandiſque adverſis aciebus, efficaciſſimum ſemper putavit Attila equorum impetum. Quod ubi ingens equitatus, & in patentibus campis, conceditur: In univerſum, majus in pedite robur.

8. Neque ſuis tantum confiſus Attila viribus, conſilio etiam & aſtu Valentinianum aggreſſus eſt, ſimulando non Romanos, ſed veterem hoſtem Gothum, à ſe peti. Ut diſſociatos minori negotio ac per partes, oppprimeret. Exercitum etiam pacato agmine, conciliandis Provincialium animis, per Germaniam traduxit. Sed ſenſit fraudem Imperator. Ita res ad atrox in Catalaunicis campis prælium devenit. Attila, ſumma circumſpectione, circa veſperam demum aciem auſus fuit, ut ſi vinceretur, nox prælium dirimeret; & caſtra curribus undique obvallavit; quæ in receptum fugientes Hunni ha-

habuerunt. Utrumque consilium haud dubie salutare ipsi fuit, ne internecione exercitus deleretur.

9. Nihil æque admiratum eum ferunt quam ballistas quibus grandiores lapides excutiebantur, & eas ut injustum genus armorum detestabatur, quod integros sæpe militum manipulos prosternerent. Frequens multorum hodieque in bombardas & tormenta ignivoma, querela est, sed iniquior. Nam si justum bellum est, quavis arte & quibuscunque machinis, in hostem grassari licet.

10. In obsidione Aquileiæ graves commisit errores, & parum abfuit, quin una urbs, tot gentium victorem exercitum, consumeret. Nam obstinato animo usque in triennium ad eam consedit. Hinc fames in castris, & sæva pestilentia, ac tumere miles, fremere, denique seditionem moliri. Crebro summi Duces obstinatione sua in obsidionibus vehementer impingunt. Sic Alexandrum Tyrus, Spinolam Ostenda, & proximis his annis Brinna, Friburgum, Augusta, Suedos quanquam campo victores, nimia temporis militumque jactura, attrivit.

11. Nec fides adhibenda illis, qui ab omni alienum humanitate Attilam fuisse tradunt. Certe Romanorum Græcorum-

que Duces etiam virtutibus ſuperavit. P. Callimachus: *Supplicibus prope ad mollitiem facilis, & qui in fidem ſemel receptos, in perniciem uſque ſuam tueretur.* Plura de ejus virtutibus addit, & conſentiunt ſcriptores rerum Hungaricarum. Nam Romani cunctis à quibus ipſorum ambitio caſtigata, iniqui, parum fidei in talibus merentur, & quæ in Attila, tanquam atrocia notant, fratricidium, exciſam Aquileiam & alias urbes, juſtius in ipſorum Reges, Conſules ac Imperatores, retorqueri poſſunt.

12. Titulum quem vulgo Attilæ tribuunt, *Nemrothi nepos, educatus in Engaddi, Dei gratia Rex Hunnorum, Medorum*, falſum exiſtimamus & confictum. Primo enim, unde *Nemrothi* notitia Attilæ? Deinde, quid abſurdius quam eum ſe ſcripſiſſe *Regem Medorum?* At nunquam ipſe in Media rerum potitus, quæ Imperii tum Perſici pars & obſcura eo nomine erat. PAVOR ORBIS & FLAGELLVM DEI, Scythica ferocia, ad terrorem ſeſe vocabat. Engaddi, niſi in Palæſtina, nulla.

13. Pleraque ipſi cum Timuro communia. Uterque ex Scythia cum innumerabili multitudine, ille in Orientem, hic in Occidentem fulminis & tempeſtatis inſtar,

ſtar, erupit. Eadem in belligerando celeritas, eadem erga dedititios clementia; ac ſi quis vim expectaret, rigor & internecio. Uterque ad ſummam ſenectutem pervenit: major tamen, ſi Scriptoribus fides, ætate Attila, quem centeſimo & vigeſimo vitæ anno demum extinctum volunt. Quippe cum poſt tot expeditiones nuptiis & vino indulgeret, ſanguinis copia extinctus, periit, pari cum Tamerlane fato, qui & ipſe in nuptiis filii ſui ob largas compotationes contracta febri, expiravit. Utriuſque Imperium ipſis ſublatis, velut capite deſtitutum brevi corruit. Nam Attilæ filii diſcordes Gepidis & Oſtrogothis occaſionem rebellandi dederunt, à quibus victi & Pannoniis pulſi: duce Chaba, in Scythiam repatriarunt.

14. Sed tria Hunnorum millia, quæ cladem evaſerant, in Daciæ montanis ſubſtiterunt. Utque odium vicinarum gentium mitigarent, pro Hunnis Siculos ſe appellarunt, id eſt, profugos ſive reliquias. Hoc enim *Sekel* Hunnica lingua ſignificat. Multa inter eos priſci moris veſtigia. Cuncti inter ſe pares & æque nobiles habentur. Ab omni tributo immunes, niſi quod Regi in publica interdum ſolennitate, viritim bovem pendunt.

15. Poſt CCC fere annos, id eſt A. Ch.

IↃCC XLIV secunda Hunnorum in Pannoniam eruptio contigit. Septem eorum Duces, totidem exercitus erant. Primæ ipsorum in Transylvania sedes, ubi septem constituerunt castra, unde Germanis regio *Sibenburgen* dicta. Sub his Ducibus horrendæ illæ Hungarorum in Germaniam, Italiam, vicinasque regiones, excursiones contigerunt. Ac quamvis à Carolo Magno domiti, acrius sub Arnulpho Imp. exarsere. Nulla horribilior in Germaniam Galliamque clades incubuit. Cum ne humanis quidem cæsorum carnibus ac sanguine, odio Christianæ Religionis abstinerent. Et causam tantæ crudelitatis Lehel Ungarorum Dux à Conrado I. Imp. ad Augustam captus, his verbis edisseruit; *Humanorum scelerum sumus ultores & ad supplicia vestra à Deo editi: quum vos persequi desinimus, à vobis, irato numine, capimur & obtruncamur.*

16. Christianam fidem primum Carolus Magnus Hungaris tradidit, sed fluxam: mox enim defecerunt. Causa, quod inviti, armis coacti, eam susceperint. *Geyza*, temporibus Henrici Aucupis præclarissimum illud opus perfecit, Hungarorum Numa. Nam ferocem & æternis armis assuetam gentem primo omnium

pacis,

pacis, quas ignorabant, artibus, mitigavit. Ut prius homines esse inciperent, id est pacifici, quieti, antequam Christiani. Incœptum opus *Stephano* filio Geyza reliquit. Qui Hungarorum Apostolus, etiam Sancti nomen, conversa tota Hungaria, & adactis, qui renuebant, armorum vi, retulit: sed misera ejus Ecclesiæ facies. Vix unquam vel Bellarmino & Baronio testibus, majores tenebræ quam illo seculo. Itaque extruere templa & sacras vestes consuere, tum summa pietas; hisque gradibus divinitatem Stephanus cum Emerico filio assecutus est.

17. Stephano *Petrus* successit, quem Hungari intolerabilem Tyrannum appellant. Causa præcipua: quod Alemannorum moribus uteretur. Nimirum peregrinitas exosa est, maxime in Principe. Ita Pseudo-Demetrius gravissime Russos offendit, quod Polonum potius quam Russum referret. Hinc Hungari Petrum hunc contemtim *Alemannum* appellarunt. Eventus hic fuit: Cum Petrus in Tyrannide perseveraret, tertio regni anno ab Ordinibus abdicatur, ipsique *Aba* subrogatur. Id jure factum asserunt Hungari. Et responsum Henrico III. Imp. *Reges apud omnes gentes sacrosanctos: Tyrannos tamen se tolerare non posse.* Sed

Aba mox ſordere Hungaris cœpit, quod ignobiles præferre optimatibus videretur. Hinc accenſa in Petrum, paulo ante omnibus diris devotum, ſtudia. Abas acie cæſus cadit, Petrus regnum ſummo populi applauſu recipit. Mox iterum à fide deſciſcere Hungari: ſed ab errore in viam revocati ſunt. *Bela* etiam primus vim acriorem adhibuit; & quotquot Hungarorum ad Idola colenda regreſſi ſunt, eos ad unum interfici omnes juſſit.

18. Ita ſuperſtitio in totum abolita, & Hungari fidem Chriſtianam, qualis corrupto illo ſeculo, conſtanter retinuerunt. Crevit quoque ab eo tempore potentia, cum S. *Ladiſlaus* I. Regum octavus Dalmatiam Croatiamque à Zelomiro ultimo ejus gentis Rege ſorori relictam, ab ea liberis orba, accepiſſet. Circumlata hinc in Chunos, Roxolanos, Polonos, glorioſa arma, cum *Andreas* quoque ſacræ in Palæſtinam expeditionis Dux Abubecrum filium Ajobi cognomine Seifeddinum Ægypti Sultanum caſtris exuiſſet, Damiatamque expugnaſſet. Sed illius quoque expeditionis eventus triſtis fuit. Chriſtiani acie victores & obſidione, à Nilo ſuperantur. Nam quod in bello gerendo præcipuum momentum affert, vel rudes incrementorum Nili, vel incurioſi

 erant,

erant, quem errorem postea denuo sub Ludovico sancto R. Galliarum, eodem damno, erraruht. Reddita igitur Soldano, pretium belli, Damiata: Andreas vero carbones pro thesauro in Hungariam reportavit, nimirum reliquias, caput S. Stephani, & Margarithæ virginis; dextras B. Thomæ ac Bartholomæi Apostolorum; partem quoque virgæ Aaron & unam de sex hydriis Canæ Galilææ. Addit Bonfinius, crucis partem à Soldano (qui tum fuit Muhammed filius Seifeddini, cognomine Nasireddin) Andreæ traditam. Id est ligni, quod ad sanctitatis opinionem alii virgæ Aaronis, alii crucis partem, appellarunt.

19. Secuta immanis Regni Hungarici sub Bela IV. vastitas. Cujus quidem causa non tam Tataris, quam ipsi Belæ adscribenda est, inter quem ac Hungaros ingens odium ex quinque causis nata est; I. quod Comanos à Tataris ex Scythia minore pulsos, cum Rege ipsorum Kuthene, gravi Hungarorum damno, in regnum recepisset. II. quod Barones oppressisset. III. quod superiorum Regum largitiones in bene meritos, revocasset, IV. quod justitiam male administrasset. neminem ad se admittens. V. quod Comanos exteros in omnibus rebus Hunga-

ris præferret. Ex his caufis peftilens inter Regem ac fubditos nata difcordia eft, quæ ut M. Rogerius recte obfervat: *præcipuus fomes fuit, quare Hungaria fic velociter eft destructa.*

20. Tatari circa A.Ch. cIↃ cc ex ultima progreffi Scythia, fub Chinguis Chan formidabile Imperium conftituerunt. Qui diftributo inter filios toto orbe, regionem Deft, Usbek, cum omni Occidente Tuxyo affignavit, cui Badu fucceffit A. cIↃ ccxxxvii. Is ftatim expeditionem Occiduam aggreffus, Comaniam, Ruffiam, Poloniam, Silefiam, fed maxime Hungariam, velut tempeftas quædam Martia & internecio gentis humanæ, vaftavit. Non deerat Belæ refiftendi animus; affectu popularium & benevolentia carebat. Frequentes referebant nuncii, Tataros adventare jamque portæ Rufficæ imminere. Nemo credebat odio Regis & Cumanorum. Denique potiuntur Tatari clauftris illis regni Hungariæ & omnem regionem multitudine fua inundant. Hungari cum res jam ad fummum deducta effet periculum, Kuthenem Regem Cumanorum in tumultu cædunt; Cumani, ea cæde irritati, Tataris fe conjungunt. Rex Bela, ab exercitu fuo defertus & proditus, ingenti clade profternitur.

tur. Tota Hungaria perit. Omnia loca cadaveribus, cruore fœda. Tatari primo cunctos quos reperire in vastissimo regno poterant, interficere, tum spoliare ac diruere urbes. Triennium ea Hungariæ internecio duravit. Successit pestilentia ex fœtore putrescentium corporum; & fames ex vastitate agrorum.

21. In hoc Tatarico regni Hungariæ excidio WARADINUM quoque eversum fuit. Quæ urbs, Comitatus Bihoriensis princeps, à Ladislao I. cognomine sancto, circa A. cIↄ xc. fundata, ejusque & multorum Regum sepultura nobilis, propugnaculum totius Hungariæ contra Turcas longè munitissimum, & à quo salus regni, secundum Deum, pendet. Amœnissima situ, ad Orientem montes perpetuis scatentes rivulis & urbem per omnes plateas irrigantes, tum thermas usque ad miraculum salubres habet. Regimen ejus ex Democratia & Aristocratia mixtum censetur. Sua nobiles jura, sua quoque separatim cives & gubernationem peculiarem habent.

22. Nec felicior fere sub *Ladislao* IV. Hungaria, quam sub Bela fuit. Rex totus Cumanis adhuc gentilibus addictus, *Chuni* exinde nomen obtinuit. Hinc odia in eum atrocia, quæ suis ipse flagitiis ex-

aſperabat. Tatari, commune orbis flagellum, denuo Hungariam irrumpentes, A. cIↃ CC LXXXV horrendam ſuperiorum annorum ſtragem renovarunt. Ab eo tempore cœpit Hungaria magis magiſque declinare. Ingens ſub Ladiſlao inopia. Defecerant cunctæ continuis direptionibus opes: ne jumenta quidem, trahendis plauſtris, reſtabant. Unde bigæ, quas homines trahebant, *currus Ladiſlai*, odio ejus, dicebantur. Civilium id in Hungaria bellorum initium, quæ diu, magnis cladibus, durarunt.

23. Antiquam autem gloriam ac potentiam ſub *Carolo* I. recepit, qui longe lateque imperans, Dalmatiam, Croatiam, Romam, Serviam, Galatiam, Lodomeriam, Cumaniam, Bulgariam, Ungariam, Salernum, Imperio tenebat. Et in hoc faſtigio uſque ad *Sigiſmundum* perduravit, qui primus (poſt breve Ottonis Bavari regnum) ex Germanis Hungaria potitus fuit. Tum enim poſt fatale ad Nicopolin prælium Turcarum armis continenter exercita fuit; & quanquam toto bello nunquam inferior, ingentem tamen provinciarum jacturam fecit. In illa Turcici belli graviſſima tempeſtate, Johannes Corvinus HUNIADES, velut ſalutare ſidus emerſit, cujus incomparabili virtute con-

contra barbaros invicta stetit Hungaria. Malam tamen tanto Heroi gratiam *Ladislaus* V. retulit, contra fidem datam Ladislaum filium ejus capite plectens, & in custodia detento Matthia fratre. Qui mox, divina providentia ex carcere ad regnum vocatus, Hungariam victoriis, orbem fama nominis sui implevit, Regum omnium quos Hungaria habuit felicissimus & maximus, Austriæ, Moraviæ, Silesiæ, Lusatiæ, & tot aliarum gentium domitor. Cum quo omnis Hungariæ gloria extincta est, Turcis, maxime dum *Ferdinandus* & *Iohannes* de regno contendunt, potissimam ejus partem occupantibus.

24. Quanquam vero Turcarum per Hungariam potentia longe lateque propagata sit; totam tamen nunquam subigere potuerunt, sed manet mansuraque est Dei benignitate propugnaculum contra immanes Christiani nominis hostes validissimum. Imprimis TRANSYLVANIA, quæ peculiarem hodie principatum constituit. Prima ejus fundamenta A. CIↃ IↃ LXXI. *Stephanus* Bathorius, postea Poloniæ Rex, posuit, cui ordine successerunt *Christophorus*, *Sigismundus*, *Bathorii*, *Stephanus* Botskai, *Sigismundus* Rakoczi, *Gabriel* Bathorius, *Bethlen* Gabor,

bor, *Georgius* Rakoczi, quo ſuperiore anno, poſt aſſertam Eccleſiis & regno victricibus contra Cæſarem armis libertatem, glorioſe defuncto, filius *Georgius* Rakoczi, tanto dignus patre, Tranſylvaniam moderatur. Cui omnes fauſta acclamatione, vitam diuturnam, victorias contra hoſtes, domi pacem, ex animo apprecamur.

25. Quanquam vero olim regnum Hungariæ fuerit ſucceſſivum, poſtea tamen electivum factum eſt; eumque morem adhuc conſtanter retinet. Libertatem infractam Rex Andreas A. CIↃ CC XXII. reſtituit, decreto in eam rem edito, cujus clauſula eſt: *Facultas data regnicolis ad reſiſtendum Regiæ Majeſtati, ſi contra ſtatutionem ſuam fecerit.* Palatinus omnium regni privilegiorum cuſtos eſt, & ipſius Regis Judex, ſimilis Juſtitiæ Aragonum. Quo temperamento nihil in regno, ad frenandam Imperantium dominationem, ſalutarius. Hinc A. CIↃ IↃ C VI. inter alia cautum fuit: *Ut Palatinus à regni ordinibus eligeretur.*

DIS-

Dissertatio XXII.

De Comitatu Nassoviæ.

1. Ab antiquissima ad fluvium Lonam arce *Nassau*, nomen Comitatus Nassoviæ, Princeps inter Germanicos ducit. Nam quod nonnulli Nasuam Suevorum Ducem, cujus Cæsar meminit, velut conditorem Nassaviorum, producunt, nimis putidum & vanum est.

2. Tempore Henrici Aucupis nomen Comitum illorum inclarescere cœpit, circa A. Ch. Iↄcccc xxx. Otto ejus nominis I. claram sibi Hungaricis bellis famam paravit. A quo tempore maximis admoti expeditionibus in Gallia, Bohemia, Hungaria, Syria, sunt: Walravus sub Ottone I. Robertus & Arnoldus sub Henrico IV. & alter Robertus sub Frederico Barbarossa in Syriam profectus, contra Jusephum filium Ajobi, cognomine Saladinum, qui primus post Fatimidas, defuncto Mahmudo Nureddino, Ægypto & Syria potitus fuit, magnas ad Ptolemaidem, Tyrum, & alibi res gessit.

3. Hæc antiquis temporibus bello à Nassoviis parta decora. Non minora pacis artibus: tot Provinciæ, Imperium, Duca-

Ducatus, præfecturæ, in eos certatim ob singularia merita, collata. Otto II. primi nepos, flagranti apud Henricum IV. gratia, cum uxorio nomine Zutphaniensem teneret Comitatum, & præfecturam Gelriæ, Comes Gelriæ A. Ch. cIↃ LXIV. in Francofurtensibus creatus est Comitiis. A quo tempore conjuncti Gelriæ Zutphaniæque Comitatus, ex Nassovia domo, per annos fere CCC XX. Principes suos Ducesque acceperunt Gerhardum I. Henricum, Gerhardum II. Ottonem II. Gerhardum III. Ottonem III. Reinaldum I. Reinaldum II. qui ducum primus, Reinaldum III. & Edoardum. Post quem Ducatus Gelriæ à Nassoviis ad Juliacenses, Egmondanos, Burgundos devenit.

4. Inter Nassovicos autem Comites *Henricus* II. cognomine Dives, eminuit. Qui solus, amplissimis potitus ditionibus, Nassoviam, Dilleburgum, Beilsteinam, Weisbadam, Weilburgum & Idsteinum tenuit circa A. Ch. cIↃ CCL. Cujus duo filii: *VValramus* & *Otto* III. diviso Principatu, varias Nassoviorum familias, Weisbadensem, Idsteinensem, Weilburgensem, Saropontanam, Dilleburgensem, Bredanam, Auriacam & alias produxere. Habet hoc incommodi Germaniæ Principum mos, quod Provincias

atque

atque Dynastias haud secus quàm privatæ sortis hæreditatem dividant. Unde divisæ inter agnatos singularum familiarum opes, ingentium titulorum magnitudinem sæpe non æquant. Ita ex uno Principatu armis opibusque gravi, complures natæ ditiones, affectu quoque & religione dispares, ingenti quidem Principum numero Germaniam beant: eam tamen, dissipatis viribus atque distractis, debilem atque exanguem reddunt. Saxonia hoc pacto antiquam gloriam & robur perdidit. Cui malo ut obviam irent aliæ gentes, abrogata Imperiorum, Regnorum atque Principatuum divisione, solum primogenitum summæ rei succedere voluerunt; cæteris præfecturæ & minores ditiones datæ. In Anglia imprimis mos ille tenet; quanquam non ubivis. Apud Cantios enim avitæ, id est, Saxonicæ libertatis tenacioribus, ex æquo, omnes liberi hæreditatem adeunt, quæ lex *Gavilkin*, corrupta voce, appellatur. Alibi non primogenitus, sed ultimo natus in universum succedit. Nobis potior pro primogenito, ratio videtur.

5. Sed maximum Nassovicæ domus incrementum atque gloria *Adolphus*, Henrici II. Divitis, ex Walramo filio nepos fuit. Qui inter omnes Germaniæ

Prin-

Principes virtute ac fortitudine ſummus, defuncto Rudolpho I. Habſpurgenſi, IMPERATOR electus fuit. Nam eo ævo ſola virtus ſpectabatur in Imperatore ; unde, omiſſis potentioribus familiis, Comites ſæpe exigua potentia, Habſpurgenſis, Naſſovius, Schwartzenburgius, Imperio admoti. Deinde, Electores quo minor Imperatoris potentia foret, eo ſe majori præditos authoritate videbant ad ipſum in officio continendum, reſque ſuas augendas. Ac ne Imperium ullo modo hæreditarium videretur, ex una in aliam familiam id tranſtulerunt. Moguntinus imprimis Adolpho favebat ; alii autem Albertum Rudolphi filium, Auſtriæ Ducem eligebant. Ita diſcordia inter Electores ac in Imperio. Prævaluere tamen Adolphi partes, qui Aquiſgrani coronatus, æmulum ſuum armis perſecutus, Alſatia pepulit. Ac quamvis ad tempus Auſtrius cederet, mox tamen invidia tortus, criminari Adolphum, ipſique bellum inferre. Prætextus varii erant, ſed vera cauſa, Alberti ambitio. Acceſſit Philippus Pulcher Galliæ Rex, qui auro & Adolphum & Albertum, ut bello Germania diſtraheretur, clam inſtruxit. Inferioris Germaniæ Principes, atque etiam Gelriæ Comes Reinaldus I. Albertum ; Palati-

nus,

nus, Bavarus & Civitates Rhenanæ Adolphum ſequebantur. Prælium in agro Wormatienſi commiſſum. Victus fuit Adolphus, non tam virtute hoſtis ſui, quam quod adverſum Solem haberet, flagrantiſſimo tum æſtu: occiſus etiam Alberti manu, quod temerario auſu in medios ſe immiſiſſet hoſtes. Obſervata in hoſtes Adolphi, numinis vindicta. Omnes enim qui belli atque etiam cædis authores extiterant, paulo poſt violenta morte extincti: ipſe Albertus à Johanne fratruele interemtus; rapti per vim Imperii pœnas luit. Sed gravior pœna Auſtriacorum in A. Ch. cIↃ IↃc dilata fuit, quo anno, 2. Julii, id eſt, eadem die, qua inter Adolphum & Albertum ante cccII. annos debellatum fuerat, Mauritius Naſſovius velut manes Adolphi ulturus, Albertum Archiducem Auſtriæ ad Oſtendam atroci prælio ſuperavit. Nimirum mirabiles providentiæ divinæ vices ac anfractus ſunt, quæ peccata majorum in poſteris etiam perſequitur.

7. Ac quaſi jam tum præluderet futuræ Naſſoviorum per Belgium magnitudini, *Engelbertus* ſub Carolo Burgundo imprimis inclareſcere cœpit, nuptiarum inter Mariam atque Maximilianum Auſtrium præcipuus conciliator, quod conju-

jugium haud dubie Auftriacis gradum ad vaftam illam potentiam ftruxit. Is primo Flandriæ, mox fub Philippo totius Belgii Pro-Princeps fuit: cui in Belgica *Henricus* Patruelis, cognomine Dives; ei *Renatus*, Aurantiæ primus ex Naſſoviis princeps, huic GVILIELMVS illuftriſſimus Belgicæ libertatis vindex, fucceſſit. Qui fanguinolentis Philippi edictis fefe opponere aufus, ejus Reipublicæ fundamenta jecit, quæ per univerfum orbem potentiſſima eft.

8. Guilielmus igitur, cum fuafu Cardinalis Granvellani Philippum novas in Belgio contra Religionem & Libertatem res moliri videret, & immanes paſſim cædes ab Albano aliifque Tyrannis edi, feque exitio deftinari, Belgarum res armis afferere cœpit, ac contra Hifpanicam Tyrannidem defendere. Quo bello nullum unquam juftius fuit. Quippe Hifpani omnia & divina & humana jura violaverant, Philippus manifeftum fefe Tyrannum exhibebat. Ordines, ne Reip. deeſſent, fuafu Auriaci arma cœpere, edicta cruenta, ac cum nihil ab atroci animo remitteret, Philippo principatum abrogavere.

9. Hujus confilii præcipuus author fuaforque Guilielmus. Is enim exiftimabat,

bat, non posse ullis iterum conditionibus Philippum recipi. Non fidei, non promissorum rationem haberi, præsertim stante horribili illo placito: *Hæreticis non esse servandam fidem.* Ergo obedientiam Philippo renunciandam, & alium Principem eligendum esse. Id quod etiam anno CIↃ IↃ LXXXI. factum; ac haud dubie salutare Belgis fuit.

10. In locum Philippi ejusdem Principis suasu *Franciscus* Andium Dux electus fuit. Causa duplex; & quod potens, & quod conjugium inter ipsum ac Elizabetham speraretur. Posterius hoc vanum: prius prævaluit. Existimabat sagacissimus Princeps, Belgium, exuta Philippi obedientia, non in aliis potius quam Gallis præsidium collocare posse, ob æmulationem illarum gentium & invidiam Hispanicæ potentiæ. Præsertim cum spem regni Andinus, nulla ex Henrico III. sobole, haberet. Vocatus igitur certis conditionibus in Belgium & Princeps susceptus, forentissimo frui potuisset Imperio, nisi à quibusdam seductus, Tyrannidem, clandestina conspiratione, affectasset. Est hæc perniciosissima assentatorum, omnis veræ Politicæ expertium, ars, qua Principi suadent; *Vt leges patrias tanquam pugnantes cum absolutâ potestate,*

ſtate, violet., & pro arbitrio ſuo imperet. Longe aliter maximi ſenſere viri, & bono publico nati, imprimis Naſſovii, & omnium nomine Wilhelmus Ludovicus Friſiæ & Groningæ Gubernator, de quo ita Emmius: *Principes eos improbabat, & non iniquos ſolum, verum etiam inſipientes judicabat, qui tum contra æquum, tum contra morem ac inſtituta majorum conditionem libertatis populorum ſuorum premerent, atque ita illorum amore ſeſe exuerent. Principatum ajebat firmiorem ſine dubio eſſe, quo ſubjecti gauderent quam quo gemerent; vereque infelices eſſe Principes, qui quemadmodum metuuntur à ſubditis; ita eos viciſſim metuunt. Peſtes autem publicæ rei eſſe affirmabat Principum Conſiliarios, qui ut acceptos ſe iis præſtent ac deſideriis eorum ſerviant, leges, jura, contractus, pacta, conventa, ſecundum deſideria illorum ſubtiliter interpretantur, factaque Principum ſuorum, etiam juri, legibus, contractibus, pactis, adverſa, tuentur.*

11. Quæ, omnis Principatus fundamentum ſtabile ac firmum, cum non obſervaſſet Andinus, & ſe & Belgicam ferè in exitium præcipitavit. Nam deſerti ab eo Ordines, Remp. ad Anglos transferre coacti fuerunt, ſub quibus res infeliciter

ter ſucceſſêre, & magna ubique clades accepta.

12. Secuta Guilielmi Auriaci A. cIↄ Iↄ LXXX. proſcriptio. Philippus cum invictum armis & conſiliis cerneret Principem, ad turpes converſus artes, ſicarios in eum, per ampliſſima præmia, concitare cœpit, hæreticum, perduellem, Cainum, Judam, appellans. Repoſuit Auriacus Apologiam graviſſimam, commemorando Naſſoviorum in Hiſpanos merita, accuſando Philippum, & ipſius quoque ſublatam beneficio Iſabellam uxorem, Regis Chriſtianiſſimi ſororem, objiciendo; ut uxore legitima extincta, inceſtuoſum cum ſororis filia conjugium contrahere poſſet. Sed prævaluit Philippi propoſitum, & repertus ſicarius qui venalem manum animamque, nefando parricidio, accommodaret.

13. Tantus Heros, cum potentiſſimo Regi per XVII. annos varia fortuna reſtitiſſet, ejus ſcelerata fraude, immiſſo percuſſore interemtus, æternam Belgis memoriam meritorum ſuorum, Philippo immaniſſimi parricidii dedecus, reliquit. Exiſtimabant Hiſpani, ſublato Auriaco nihil auſuros reliquos: ſed ſpes improba vehementer eos fefellit. Quippe Naſſaviorum fœcunda domus, atque ipſius Au-

riaci

riaci præclara soboles, cœptum à parente contra Hispanos bellum, summa animi magnitudine, nec minore successu continuarunt. Ita flos ille Ducum MAVRITIVS, ac tam longi animus belli FREDERICVS HENRICVS Nassavii Rempublicam Belgarum ex angustis rebus atque afflictis, ad summam deduxêre, Deo adjuvante, Majestatem, quam pacis artibus hodie exornat GVILIELMVS II. Auriacus. Ut quantum Scipionibus suis Roma: tantum Nassoviis fœderatum Belgium debeat.

DISSERTATIO XXIII.

De Ducatu CLIVIÆ.

1. AD utramque Rheni ripam, partim in Gallia, partim in Germania, Ducatus Cliviæ jacet, veterum Sicambrorum, Ubiorum & Gugernorum sedes, Provincia Romanorum castris, præsidiis, atque exercitibus clara. Ibi enim Batavorum insula, Vetera, Gelduba, Castra Ulpia, Colonia Trajana, Augusta Clivorum & alia Scriptoribus memorata occurrunt. Qui rerum Status duravit usque ad tempora Honorii. Nec minus armis quam literis excultus ille tractus, ac sub Diocletiano & Maximiniano, in Augusto

Clivio-

Clivorum oppido illo ſeculo eloquentiam docuit celebris Rhetor Eumenius.

2. Romanis circa annum 420. Franci ſucceſſerunt, ex intima Germania ſub Pharamundo ad Rhenum progreſſi, novo regno condito, cujus quanta pars Clivia fuerit, exinde colligi poteſt, quod Clodius ſecundus Francorum Rex, regiam ſedem Duisburgi, inter Angram & Ruram, ad Rhenum collocarit. Niſi tamen id de Duisburgo Zutphanienſi intelligere malis. Quicquid ſit, conſtat has regiones antiquam terram Salicam, ſive primum Francorum regnum fuiſſe.

3. Non diu tamen in his ad Rhenum oris commorati Franci; univerſam Galliam occuparunt, tranſlata in urbem Pariſiorum Regia ſede. A quo tempore Clivia præfectos habuit, quorum primus circa A. C. 713. fuiſſe refertur Elias Grajus, quem alii Ælium Gracilem vocant. Sed ut antiquiſſima plerumque fabuloſa ſunt, ita hunc Eliam cum ſuo cygno, ſponte ſilentio tranſmittimus, veritatis potius rationem habentes quam vetuſtatis. Id certum Theiſterbandiæ comitatum, præter alias regiones, ipſam quoque Cliviam ambitu ſuo complexum, à cujus Comitibus non Cliviæ tantum, verum etiam Hollandiæ, Geltiæ aliarumque

regionum Principes, originem ſuam ducunt.

4. Habuit ſuos Clivia primum Comites, deinde Duces. Comitum longo ordine numerantur novem & viginti, omnes ex familia, ut volunt, Eliæ Graji, quorum ultimus Johannes, in quo anno 1638. 19. Novembris maſcula ſeries defecit. Hinc longa malorum ſeries, & de Clivia diverſi vario prætextu certarunt, Otto Arculanus, Theodoricus Hornanus, & Adolphus Marcanus. Qui ultimus armis ac ipſo jure ſuperior fuit, quoniam Mater ejus adhuc ſuperſtes, Arculanorum vero dudum obierat. Præterea Theodorico Hornano, quoad feudum, proximior erat fratris filia filio ſororis. Poſt diuturnam contentionem interponente operam ſuam Johanna Brabantiæ Ducifſa, ita reconciliati diſſidentes, ut Arculanus & Hornanus certam pecuniæ ſummam acciperent, Clivia penes Adolphum ejuſque poſteros maneret.

5. Ita duo hi Comitatus Clivia & Marca, in Adolpho conjuncti, quem Carolus quartus Imperator ſolenni inveſtitura in jure ſuo confirmavit. Quæ conjunctio haud dubie ſalutaris fuit ad tollendas antiquas vicinorum Principum contentiones.

6. Huic

6. Huic Adolpho successit filius cognominis dictus Prudens, qui multis præclare gestis à Sigismundo Imperatore A. C. 1417. 3. Maji Dux Cliviæ in Concilio Constantiensi creatus fuit. Quippe existimabat Cæsar, nihil esse quod magis deceat Imperatorem, quam bene de se & imperio meritos Principes novis honoribus ad majores dignitates evehere. Gravis inter Adolphum & Wilhelmum Ducem Montium controversia ob telonium Kaiserswerdense fuit. Prælio commisso Clivenses ferè succubuissent, nisi Vesalia opportunum auxilium tulisset. Hac victoria parta captus Wilhelmus, telonio, ut debebat, renunciavit. Quod cum olim ad Imperium spectasset, Adolphus, Albertus, Fredericus, Rupertus, Carolus quartus Imperatores oppignerarunt, tandemque omnino vendiderunt Wilhelmo Duci Montium. Qua ratione paulatim Imperatores omnibus ferè reditibus seipsos exuerunt, quod maximè sub Carolo quarto contigit, quem propterea Maximilianus primus pestem imperii vocare solitus fuit.

7. Non major Adolphi virtus in vindicanda Kaiserswerda, quam Gerhardi fratris ejus in illa à Ducatu Cliviæ abalienanda, levitas fuit. Quippe urbem,

telonium ac integrum territorium, Archiepiſcopo Colonienſi 100000. florenorum vendidit, pretio, ſi illa tempora reſpicias, ſatis grandi, ſi rem ex utilitate publica metiaris, ingenti cum ſuo ac Provinciæ damno. Nihil enim damnoſius Reip. quam partem ejus qualemcunque abalienare. Pecunia brevi conſumitur, nec radices habet ut renaſcatur, territorium immobile ac perpetuum durat.

8. Hoc damnum Adolphus multis modis compenſavit, aucta undique Clivia. Nam A. C. 1399. Suſatum, in quod hactenus Epiſcopus Colonienſis jus prætendebat, in tutelam ſuſcepit, cum univerſo agro, quem Suſterboert vocant. Borda enim veteri germanica lingua regionem ſive tractum denotat, unde etiam Longobardorum vocabulum fluxit, non vero à Barbis vel ſecuribus ut vulgo putant. Acceſſêre poſt victoriam de Montenſibus, variæ ditiones ac municipia, imprimis urbs Embrica, Gelrici hactenus juris. Ita Adolphus vitæ & gloriæ ſatur, jam grandævus A. C. 1448. obiit.

9. Hunc excepit filius Johannes primus, cui perpetua & proſpera bella cognomen Bellicoſi fecerunt. Is cùm Gerhardo patruo ſuo A. C. 1461. in Ducatu Marcano ſucceſſiſſet, à Frederico tertio Impe-

Imperatore solenniter investitus fuit. Pro urbe Susato grave bellum & diuturnum contra Episcopos Colonienses gessit. Immiscebant sese ut moris, Pontifices Romani, jamque partes citaverat Nicolaus pontifex, quo interea defuncto, Calixtus ejus successor non minori fervore pro Coloniense nitebatur. Sed justior erat Susatensium atque Johannis causa quam ut sese minis Pontificalibus terreri finerent. Quamvis enim magna illius ætatis superstitio esset, non tamen Principes credebant Pontifici aliquod in temporalibus jus esse, nec improbabant rescriptum Philippi Pulchri Galliæ Regis, quod Bonifacio Octavo Pontifici in simili causa dederat: *Sciat tua Maxima Fatuitas nos in temporalibus nulli subesse.* Tandem A. C. 1449. finitum hoc bellum, & Susati possessio penes Johannem mansit. Tota vero controversia demum A. C. 1464. ita composita fuit ut Coloniensis Kayserswerdam, Bielsteinam & Fredeburgum retineret, Susatum vero ac Santena Ducatui Cliviæ in perpetuum accederent.

10. Hæc domi & pro sua Rep. Johannes. Nec minus Socios constanter ac fortiter defendit, unde natum ipsi bellum Monasteriense, Marcanum, & quod inter

hæc omnium præcipuum, Gandavenſe. Rebellis illa ab antiquo Civitas, arma tum induerat contra Philippum Burgundiæ ducem, cognomine Bonum, Johannis noſtri avunculum. Nec ſegnis ille, cum lectiſſimo equitatu, ſuppetias avunculo laturus, ſuburbana rebellium aggreditur, memorabili victoria potitus, donec adventans Philippus, reliquias conficeret. Ita viam ſibi ſtravit ad conjugium cum Eliſabeta Johannis Burgundi filia, quæ deficiente maſcula progenie opulentam ipſi allatura erat hæreditatem. Ex hoc conjugio natus Johannes ſecundus patri anno 1480. ſucceſſit.

11. Hujus uxor Mechtildis Henrici Landgraviæ Haſſiæ filia, partem comitatus Cattemeliboci dotalem attulit, quam Johanni Naſſovio affini, certis conditionibus, vendidit. Fuit hic Johannes ſecundus ſatis acer Gelrorum hoſtis ac pro Maximiliano Imperatore contra Carolum Egmondanum arma non inglorius tulit.

12. Quartus Ducum Johannes tertius fuit, cognomine Pacificus, qui primus ducta Maria, Ducatus Juliacenſis & Montium hærede, fundamenta jecit unionis celeberrimæ, inter tres potentiſſimos Ducatus, Juliæ, Cliviæ & Montium. His auctus

auctus viribus, cum Carolo Gelrorum Duce, de mutua provinciarum hæreditate, fœdus pepigit. Cujus generis pacta, inter Germanos principes, non infrequentia sunt, quo titulo etiam Serenissimus Elector Brandeburgicus, his proximis annis, in Pomeraniæ jura successit. Johannes in bello Monasteriensi contra Anabaptistarum Regem Johannem Leidensem strenuam quoque imperio navavit operam, & filia Anna Henrico Octavo Angliæ Regi desponsata, felix sibi Princeps & pater videbatur. Quod posterius eum fefellit. Nam & filiam Angliæ Rex brevi repudiavit, & filius Wilhelmus, se ac provincias suas propter aditam Gelriæ possessionem, in summas difficultates conjecit.

13. Hic Patri Anno 1539. in Clivia, Julia & Montibus, Carolo Egmondano in Gelria successit. Cumque implacabilem sibi propterea videret Carolum V. cum Francisco Galliæ Rege, ducta ejus nepti Johanna, fœdus pepigit: in eum Cæsar, ex Africa reversus statim bello decreto, copias duxit & expugnata primo impetu Dura, in magnas redactum angustias, pacem petere his conditionibus coëgit, *ut tota Gelria decederet: fœderi Danico & Gallico renunciaret*. Ita anno

1543. pace provinciis reddita, Wilhelmus exornare Remp. ac augere omni modo cœpit, inter quæ opera, tria hæc præcipuè numerantur privilegia: de ſucceſſione filiarum, unione provinciarum & Academia Duisburgenſi, in quam erigendam, Pius tertius Pontifex Romanus anno 1562. conſenſit.

14. Sed jam ad periodum ſuam pervenerat prænobilis Ducum Cliviæ familia. Nam filius Wilhelmus natu major, Carolus Fridericus, ſummæ ſpeî Princeps, in peregrinatione Italica & medio ætatis ac virtutum curſu repente extinctus, triſte ſui parentibus & luctuoſum provinciis deſiderium reliquit, veneno, ut volunt, & cujus multa indicia exſtitêre, ſublatus. Nimirum rectè judicant, qui peregrinationes Principibus periculoſas eſſe ſtatuunt. Ut vel eos omnino illis abſtinere, vel ſi tanta exteras gentes viſendi cupido incognitos ac diſſimulata familia, obire conſultum ſit.

15. Ita ſucceſſio ad Johannem Wilhelmum alterum filium Anno 1595. devoluta. Qui ingenio ſimplici quod variæ corporis ac animi ægritudines adeo debilitarunt, ut rebus gerendis impar eſſet. Ad quæ mala acceſſit ſterile conjugium, atque hinc novæ multorum ſpes, qui

qui provincias ejus quocunque titulo sibi destinabant. Extinctus Anno 1609. 25. Martii finem imposuit familiæ comitum Marcanorum, quæ rebus in Clivia per annos ducentos & quadraginta summa cum laude præfuerat.

16. Quod igitur calamitosum imprimis Reip. esse solet, de successione Cliviæ, Juliæ & Montium, graves in imperio exortæ sunt controversiæ. Nam fuerunt, qui provincias illas ad Imperatorem devolutas esse dicerent. Ideo Elector Saxoniæ earum investituram pro se & familia Wittikindea à Rudolpho Cæsare anno 1610. petiit & impetravit. Alii Sorores Johannis Wilhelmi legitimas paternarum ditionum hæredes esse asserebant.

17. Duas reliquerat Wilhelmus filias: quarum natu major Maria Eleonora Alberto Friderico Marchioni Brandeburgico, Duci Prussiæ: Altera, Anna, Philippo Ludovico, Comiti Palatino Neoburgico, elocata. Impetraverat autem à Carolo V. ut si nulla exstaret mascula proles filiæ pleno jure succederent. Igitur nulla spe prolis ex Johanne Wilhelmo anno 1606. Johannes Sigismundus Elector Brandeburgicus & Wolfgangus Wilhelmus comes Palatinus, ille uxorio, hic materno

titulo, uterque consensu omnium, de successione transegerunt, ac mortuo Johanne Wilhelmo, provincias indivisas, junctim, donec de legitimo successore constaret, administrarunt. Sed non diu durare potuit concordia, urgentibus jam imperii fatis. Nam Anno 1614. post Santensem transactionem irritam, divisi animis Principes, provincias distraxerunt. Neoburgicus evocatis ex Belgio sub Spinola Hispanis; Brandeburgicus sub Mauritio Nassovio fœderatis Belgis, quisque obvia oppida occuparunt. Interea exorto bello Germanico, Neoburgicus longe maximam provinciarum partem, ope Hispanorum invasit, donec Anno 1629. inter eum & Georgium Wilhelmum Electorem Brandeburgicum, in viginti quinque annos, interventu Ordinum Belgii, controversiæ ita componerentur, ut hic Cliviam, Marcam & Ravensburgiæ medietatem: Ille præter alteram ejus partem Juliam & Montes, obtinerent.

18. Ita Clivia ad Electores Brandenburgicos justissimo titulo pervenit. Quæ domus ab exiguis initio viribus, ad summam hodie potentiam pervenit. Quippe Fridericus Burggravius Noeribergensis, empta à Sigismundo Imperatore Marchia, primus Electoralem dignitatem familiæ

miliæ ſuæ intulit,& ad poſteros propagavit. Qui ſingulari fortuna, tot aucti titulis ac ditionibus ſunt,ut terrarum amplitudine, omnibus in Germania Principibus ſuperiores ſint. Nam Fridericus V. titulum Pomeraniæ, conſenſu Friderici III. Imperatoris, Marchiæ conjunxit ac ſuperiorem Luſatiam à Poloniæ Rege accepit, quam tamen paulo poſt Georgio Bohemorum Regi, exceptis quibuſdam oppidis, conceſſit. Ad eoſdem poſt obitum Alberti Friderici, Ducatus Pruſſiæ, ſimulque jus in Cliviam & vicinas Provincias, pervenit. Tandem extincta ducum Pomeraniæ familia, ex veteri pacto, ampliſſimus ille ad Mare Balticum ducatus, juris Brandeburgici eſſe cepit,ſed ita ut majorem ejus ac meliorem partem Sueci retinerent, datis in compenſationem tantæ jacturæ Epiſcopatu Magdeburgenſi, Halberſtadenſi & Mindenſi.

19. Quanquam vero jam à multis retro annis ingens damnum bello Belgico & Germanico Clivia acceperit ac multum ab antiquo ſplendore opibusque defecerit: tamen nunc pace ubique parta, meliorem ſtatum ſibi non fruſtra pollicetur. Qui ut obtineri poſſit, neceſſe omnino eſt, eccleſias; ſcholas, ac totam omnino Remp. à vitiis quantum

 fieri

fieri poteſt emendari, & quod deeſt, ſuppleri.

20. Primo omnium vera religio propagari ac defendi debet. Nam religionem totius humanæ ſocietatis fundamentum eſſe exiſtimavit etiam Cicero. Quod imprimis de verâ intelligendum.

21. Non minus neceſſariæ ſunt Scholæ. Cum enim juventus totius Reip. ſeminarium ſit, quis dubitet quin Scholarum ſingularis ſit uſus & exacta neceſſitas? Adeo ut tum demum Reſp. ſit feliciſſima, in qua plurimi bonis literis exculti. Nam quod quidam thraſones aulici, literas ac eruditionem contemnunt, eamque noxiam eſſe proclamant, id Muſcoviticum, Turcicum & Barbaricum eſt.

22. Ad excitanda vero juvenum ingenia, publicis opus eſt Academiis. Quâ occaſione merito accuſamus majorum noſtrorum negligentiam, vel potius infelicitatem temporum deploramus, quod in uſum trium ampliſſimorum Ducatuum, cum opibus abundarent, nullam tamen conſtituerint Academiam. Ac cogitatum quidem eade re fuiſſe, oſtendunt privilegia Cæſaris ac Pontificis Romani, pro Academia Duisburgi fundanda. Cumque bella continua præclaris ejuſmodi conatibus interceſſerint, illis nunc

ſopi-

ſopitis, repetimus vota noſtra ac totius patriæ.

23. Ut loco armorum & militarium exercitiorum, quæ tot jam annis Europam afflixerunt, armato Marti inermes Muſæ ſuccedant, & aurea pax ſeculum ferreum tandem aliquando terminet. Hoc votum noſtrum, cui, nequid temere voviſſe videamur, rationes has ſubjungimus.

24. Cum omnium Rerumpublicarum communis finis ſit ſalus populi, cujus duæ omnino partes ſunt, quarum una corpus, altera animam ſpectat, conſequitur nullam Rempublicam hujus ſuæ intentionis poſſe reddi capacem, niſi literarum ſtudia inter præcipuas curas habeat. Nam quemadmodum Barbaries Eccleſiam pariter ac Rempublicam corrumpit: ita non aliud reſtat remedium emendandæ & Eccleſiæ & Reipublicæ, quam ſi juventus à teneris annis virtute pariter ac eruditione excolatur. Nullum enim diſcrimen inter Græcos ac Barbaros, quam quod illi literis exculti, hi earum rudes: atque hinc illorum imperium celebre, horum exoſum ac contemtibile.

25. Accedit etiam hoc, quod cum prudentia primas partes obtineat in vita civili, illa non alio faciliori modo obtineri

queat, quam per ſtudia literarum. Prudentia enim omnis ratione & experientia acquiritur, utraque eſt vel propria vel aliena. Propria longævam ætatem, ingentia pericula, labores inexhauſtos, innumeras difficultates, & uno verbo difficile experimentum requirit. Ad quæ omnia cum vix & raro unius hominis ætas ſufficiat, quis non videt à propria ad alienam, à diuturna ad brevem, à difficili ad expeditam recurrendum eſſe experientiam? Ea vero aliter quam per eruditionem literariam acquiri non poteſt. Quippe cum omnis eruditio verſetur in verbis & rebus, utramque partem illa ſola ſuppeditat.

26. Inter omnia prudentiæ politicæ acquirendæ media, nullum eſt efficacius quam hiſtoriarum cognitio, lux veritatis & magiſtra vitæ, in qua hoc præcipuè ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita intueri: ut inde tibi tuæque Reipublicæ quod imitere capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu quod vites.

27. Hæc ſufficere poſſunt pro aſſerenda ſtudiorum in Republica neceſſitate. Porro cum eruditionis conſequendæ medium ſint Academiæ, ultrò quod ante diximus conſequitur, ad illuſtrandum Cli-

viæ

viæ Ducatum vix quicquam magis esse necessarium, quam ut more aliarum provinciarum Germanicarum Academia quoque constituatur.

28. Principes Germaniæ pro suo erga Rempublicam affectu singuli ferè in suis ditionibus Academias constituerunt, quarum hodie amplius triginta numerantur. Quid æquius quam illustrissimum Cliviæ Ducatum ejus quoque prærogativæ se facere participem? Præsertim ab eo tempore, quo Serenissimus Elector tot terrarum Dominus, religionis veræ strenuus assertor, etiam in has regiones indubitato jure successit. Qui sicut maximus literatorum fautor est & promotor, ita quin Regiomonto in Prussia, Francofurto in Marchia, etiam Academiam Clivensem adjuncturus sit, nullatenus dubitamus.

29. Cui si & hoc ab immortali Deo accedat beneficium, ut aucta læta sobole Electoralis domus, non in præsens tantum, verum etiam seris nepotibus, perpetua ac stabili hæredum successione, consulat, merito beatissima judicabitur Clivia. Nam nullum majus expeti potest in successivis provinciis bonum, quam ipsa illa Principum immortalitas: cum extincta dominantium familia, ingentium
fere

fere malorum causa sit, quæ non semel Cliviam graviter afflixêre. Spem dignæ tantis parentibus prolis auspicatissimum Electoris conjugium cum Auriaca Principe facit, & tot vota quæ quotidie pro successu ac incremento inclytæ domus suscipiuntur.

DISSERTATIO XXIV.

De Imperio MEXICANO.

1. CUltissima inter Americanos Imperia duo fuerunt, Mexicanum & Peruanum. In Mexicano hæc imprimis axiomata Politica observari possunt.

2. *Cum Tatellulcani defecissent à Mexicanis, eorumque potentia cresceret indies, Mexicani de Rege creando deliberarunt. Placuit Senatui eligere extraneum.* Variæ possunt esse causæ, cur præteritis indigenis, Respublica ad extraneos deferenda sit: sive ad evitandas civium factiones, sive ut nova ad Rempublicam accessio fiat: sive ad amicitiam exterorum comparandam. Quæ ratio Mexicanos movit, qui ut sibi Regem Culhuacæ conciliarent, vicinum potentem, ex ejus potissimum familia Regem sibi petendum existimarunt.

3. *Rex Acamapixtli moribundus præcepit*

cepit Ordinibus regni sui, ut Regem eligerent qui regno utilissimus esset: *non vero hæreditariam successionem introducerent*. Electio successioni imprimis in regno novo & nondum confirmato, præferenda est, cujus infirmus status virum poscit summa instructum virtute & prudentia. Successio frequenter pueros vel ineptos obtrudit. Alexander Magnus rogatus, quem Successorem constitueret, respondit; *dignissimum.*

4. Sub Rege Iscoalt Mexicanum regnum bonis legibus & institutis confirmatum fuit. I. *Mexicani liberati à jugo Azcapuzalcanorum.* Primus ad potentiam gradus libertas est. Romana potentia sub Consulibus cœpit. Belgæ ejectis Hispanis arma toto orbe circumtulerunt. II. *Plebs Regi & nobilibus se in spontaneam servitutem dedit*. Cum quis seipsum libertate sua spoliat, ejusque compos non est, servitus nullam injuriam infert. Quidam enim sunt natura servi, ut Orientales. Cappadoces, Romanis libertatem offerentibus, eam deprecabantur, professi: *Non posse gentem suam absque Rege vivere*. III. *Electores instituit penes quos solos jus creandi Regis esset*. Electio alia est absoluta, quæ ad omnes & singulos spectat, alia restricta, quæ ad certas

tas personas. Prior in Polonia obtinet. Sic olim in Germania omnes Principes Imperatorem elegerunt. Restricta Mexicanis placuit ad evitandam confusionem & moram. Eodem consilio Septem Electores Germania habet. IV. *Agri hostium inter bene meritos divisi.* Lex Agraria magnorum Romæ motuum causa fuit. Cæso Fabius prudenter suasit: *ut Patres ultro occuparent, priusquam quisquam Legis Agrariæ Tribunus plebis auctor fieret.* Idque consilium paulo post salutare fuit. Eandem legem ipse Deus populo suo tulit. V. *Cum Tezcucocani in deditionem venissent, eorum Rex supremus Regum Mexicanorum consiliarius ac Princeps Elector creatus fuit.* Nullum firmius Imperii munimentum, quam ex hostibus cives facere. Cruda Imperia & violenta non possunt esse diuturna. Hinc Romani jus civitatis suæ tam late extenderunt, nec aliundè Italicum bellum, quam ex negata civitate. Nihil ad retinendas in officio gentes prosunt castella & milites, si animo à nobis sint alieno. *Nec credideris,* inquit Livius, *ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione cujus eum pœniteat, diutius quam necesse sit, mansurum.*

5. Quantum unius viri prudentia & forti-

fortitudo Reipublicæ afferre commodi possit, Tlacaellel argumento est. Qui quatuor Mexicanorum Regum summus militiæ præfectus maximas res consilio & manu gessit. Optandum quidem ut summa in ipso Principe virtus sit, ne aliorum ope indigeat. Sed id cum rarissime inter mortales contingat, subsidium ab aliis, petendum. Pessime Machiavellus: *Bonum Principis consilium ex ipsius prudentia nasci debet: secus si fiat, bono consilio uti non potest.* Sed cavendum, ne indigni & scelerati primum penes Principem locum occupent, quod Tiberio contigit. Deinde, ne Princeps nudum titulum retineat, omni potentia ad ministrum transmissa. Quem errorem ultimi Reges Merovingi commiserunt, cum Majoribus Domus nihil non permitterent. Unde Carolus Martellus Rex esse noluit; sed *Regibus imperitare.*

6. Nondum Mexicano Regno satis prospectum erat. Itaque *Motesuma primus Tlacaellelis consilio ministrorum regni novos Ordines, Iudicia, Senatores, & alia administrandæ Reipublicæ necessaria munia, instituit.* Nimirum Resp. vastum corpus est, & plurium membrorum subsidio opus habet. Noxium est uni plura committere in Rep. munia. Sed cuncta accu-

accuratè diſtinguenda, ne unus idemque ſit *Grammaticus*, *Rhetor*, *Geometres*, *pictor*, *aliptes*. Hinc enim neglectus, fraudes, corruptiones, inſolentia. Idem inſtituit, *ut ipſa Coronationis die tributa magnifica Provinciæ conferrent*. Splendor externus non minimam Majeſtatem Principi conciliat, neque id ſuperbiæ imputandum, ſed neceſſarium eſt authoritati in populo retinendæ. Elizabetha Angl. Regina hoc conſilio magnifico veſtitu & ſplendore in aula utebatur. Idem Ruſſorum Tzari obſervant, & plerique orbis Monarchæ. Non laudantur Ludovici XI. ſordes. Cautum quoque: *Ne cui Regi liceret Tlaſcalam ſubjugare*. Hoſtes perpetuos habere non raro ad ſalutem Reip. conducit. Hinc Scipio Naſica Carthaginem exſcindi nolebat, ejuſque conſilium eventus paulo poſt comprobavit. Quidam ineptè putarunt Regem Hiſpaniæ ſtudio Bellum Belgicum foviſſe; *ut exercitam haberet in Belgica Schola militiam, quam deinde partes in omnes, velut Ianizaros ſuos Ottomannus Imperator, expediret*.

7. Rex Autzol urbem ſplendidis ædificiis exornavit, veteribus dirutis. Sic Auguſtus gloriabatur *lateritiam ſe Romam accepiſſe, marmoream relinquere*.

Flagi-

Flagitiosa tamen Neronis ambitio,qui ut novam ſtrueret urbem, clandeſtino eam incendio delevit culpa in Chriſtianos rejecta. Illa diruenda ſunt ædificia ex quibus urbi noſtræ periculum ſive ab incendio, ſive ab hoſte, metuendum eſt.

8. Moteſuma II. inſtituit: *ut ſoli nobiles in regia verſarentur Regique ſervirent plebe penitus excluſa.* Quod probandum vel imitandum non eſt, cum & nobilitati & plebi ignominioſum ſit ac nimium ſapiat faſtum. Conſervandum inter ſubditos æquilibrium eſt,ne uno ordine prævalente, alter contemtum ſuum cum Reipublicæ ruina ulciſcatur. Notæ ſunt ſeditiones Romanæ plebis & ſeceſſiones propter Patrum ſimilem inſolentiam.

9. Juniores plerumque ad regnum evecti. Duplex hujus rei cauſa: *Primo*, quia crebræ mutationes Reipublicæ non conducunt. Unde in regnis electivis utile eſt ſummæ rerum admoveri, qui integra etiamnum ſunt ætate: ut laboribus pares ſint non belli tantum, verum & pacis, qui non animum minus quam corpus requirunt validum. Cur vero Veneti & Cardinales Romani in electione ſenectutem imprimis reſpiciant,aliis rationibus nititur,nec in exemplum trahi poteſt.

10. Ad

10. Ad magnificentiam ſpectare videbatur, quod *nullam veſtem ſecundo indueret Rex, nullis vaſis iterum uteretur. Itaque ſingulis diebus novas bis terve ſumebat veſtes.* Putidum hoc, inſtar Choragorum vel Chamæleontis tam crebro & in horas mutari. Nero qualis quantuſque Princeps! ejuſdem vanitatis reus; & in Saracenica Hiſtoria Califa Mercoan dictus Aſinus Meſopotamiæ, qui plures quam decem mille tunicas reliquit, quarum laciniæ pinguedine renum inquinatæ erant.

DISSERTATIO XXV.
De Magiſtratus Authoritate, Poteſtate & Officio.

1. MAGISTRATUS eſt perſona publica ad conſervationem legis & humanæ ſocietatis, cum poteſtate à DEO armata & inſtituta. Ejus natura in tribus potiſſimùm conſiſtit, authoritate, poteſtate & officio.

2. AUTHORITAS dependet *primario* à divina inſtitutione; *ſecundario* à jure gentium. *Divinam inſtitutionem* Theologia ex ſacris literis oſtendit. Nobis ſufficit illud Apoſtoli: *Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubdita ſit: non*

eſt enim poteſtas niſi à Deo *: quæ autem ſunt*, *à* Deo *ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati*, *Dei ordinationi reſiſtit.* Dei *enim miniſter eſt*, *vindex in iram ei qui malum agit. Ideo neceſſitate ſubditi eſtote*, *non ſolum propter iram*, *ſed etiam propter conſcientiam.* Quod contra Canoniſtas & Bellarminum obſervandum, qui Imperatorum, Regum & Principum dominium ac prælationem, ex jure humano, non vero divino, promanare dicunt. Anabaptiſtæ vero, non tantum divinam, verum etiam humanam inſtitutionem negant, & ex Magiſtratu meros Tyrannos faciunt. Unde conſequitur eos ſubditorum & civium nomen gerere non poſſe, nec in Republica ipſorum tolerationem periculo carere. Hinc enim contemtus, inobedientia, rebellio, denique Rerumpublicarum everſio.

3. Atque hanc divinam Magiſtratus inſtitutionem, omnes gentes ſuo conſenſu approbarunt. Tacitus V. Annal. *Cunctas nationes & urbes*, *populus aut primores aut ſinguli regunt.* Unde per univerſum orbem conſtituti Magiſtratus, non per tyrannidem & vim, ac contra naturæ præſcriptum, ſed ſecundùm ejus leges, rectæ rationis & conſcientiæ dictamen.

6. Ac quamvis Magiſtratus conſenſu populi

populi imperent, & ab eo constituantur, tamen respicientes ad summum numen, per quod Reges regnant, GRATIA DEI se esse quod sunt, testantur. Nec existimandum solius Monarchiæ eum esse titulum proprium; cum à causa efficiente principali fluat, ac ipsam illam authoritatem, in qua essentia Magistratus consistit, exprimat ac declaret.

5. Ex hac authoritate, tum divina, tum humana, fluit POTESTAS Magistratus, quæ in Universum complectitur Majestatem & in ejus juribus versatur. Est autem Majestas *summa Reipublicæ potestas, quam qui statui praest, obtinet in subjectos.* Distingui vulgo solet in *Realem* & *Personalem*, quarum *illa* Reipublicæ coæva, cum ea nascitur & interit, nullum interregnum aut cessationem admittit: *hæc* mutabilia pro varietate personarum, mortalis ac translatitia est. De utraque Tiberius apud Tacitum, *Principes mortales, Rempublicam æternam esse.* Unde vulgare illud: *Rex Galliæ non moritur,* adulatorium & falsum est, ac Majestatem realem cum personali, quod plerumque in regnis contingere solet, confundit. Realis autem Majestas confertur in personam sive Magistratum, à Republica, non abdicative sed communicative, ac ab ea personalis

nalis in ſolidum dependet. Hinc Magiſtratus ſeſe juramento Reipublicæ obſtringunt tanquam ſuperiori, ac perſonalis Majeſtas, ſi contra realem inſurgat, ab ea coërceri & caſtigari poteſt.

6. Falſum igitur eſt quod Bodinus dicit, Majeſtatem eſſe ſummam in cives & ſubditos ac legibus ſolutam poteſtatem. Quod tantum abeſt, ut convenire poſſit perſonali Majeſtati, ut etiam realem, quæ tamen ſumma eſt, evertat, & ſolius Thearchiæ (quemadmodum Joſephus appellat incognitam omnibus Politicis Reipublicæ formam, qua Iſraëlitæ ab ipſo immediatè DEO, gubernati) proprium ſit incommunicabile. Meretricia illa Juliæ ad Caracallam vox fuit, omnibus Magiſtratibus deteſtabilis: *Si libet licet. An neſcis te Imperatorem eſſe & leges dare, non accipere?* Nobis non tantum digna Majeſtate imperantis, verum neceſſaria vox videtur, *legibus ſe profiteri alligatum.* Et præclara Trajani vox ad præfectum prætorio: *Accipe gladium, quem pro me ſi bene atque juſte imperavero, diſtringes: ſin minus, eo ad interitum meum utere.*

7. Jura Majeſtatis, alia *Majora*, alia *Minora* ſunt. *Majora:* leges dare, Magiſtratus conſtituere, bellum pacemve facere, ſine provocatione judicare. Quod

nonnulli addunt, *impunitatem peccantibus largiri*, tam alte tranſcendit omnia jura humanæ Majeſtatis, ut Theologi magno conſenſu ſtatuant, id ne quidem in Thearchiam cadere. Nota quoque Salomonis vox: *Qui abſolvit reum & condemnat innocentem, uterque abominatio eſt Iehovæ.* Rejicimus igitur illam Gallorum opinionem, qui nihil tam regium eſſe opinantur, quam damnatos ſupplicio eripere, quod ne matri quidem reginæ, ſine Majeſtatis detrimento, concedi poſſe curia Lutetiana judicavit teſte Bodino; itemque tribunal gratiæ à Thoma Campanella, pro munimento Hiſpanicæ Monarchiæ, conſtructum, ex Rege, Regina, Principe regni hærede, & primario Religionis antiſtite. *Minora*, pœnæ, mulctæ, vectigalia, tributa & ſimilia.

8. His partibus poteſtas Magiſtratuum abſolvitur & circumſcribitur pro ratione ac conditione Rerumpublicarum & Legum. Sequitur OFFICIUM Magiſtratus, quod nihil aliud eſt quam executio illius poteſtatis. Nam poteſtas ſine officio fruſtranea eſt. Cùm vero ſecundum Apoſtolum, *Magiſtratus non fruſtra gladium gerat*, conſequitur ex poteſtate derivari officium, illudque in exercitio poteſtatis legitimo conſiſtere. Et hæc duo, poteſtas

ac officium, æqualem habent latitudinem, neque objecto differunt, sed ut actus & facultas.

9. Idque contra Barclajum observandum, qui inter potestatem Magistratus & ejus officium ita distinguit, ut illam velit esse infinitam, illimitatam, absolutam, & independentem: hoc vero legibus circumscriptum & varie determinatum. Hinc multa licere Magistratui, si potestatem respicias, quæ illicita sint spectato ejusdem officio. Alterum quid possit denotare, alterum quid facere debeat. Quæ falsa sunt & cum authoritate Magistratus ejusque potestate pugnant.

10. Nam quod sese authoritati Magistratus consulere, eamque per talem licentiam Julianam amplificare putant, vehementer errant, ac summam injuriam sanctissimo Ordini faciunt, eumque subditis exosum reddunt. Non enim perfectionis est posse peccare, sed imperfectionis, neque in laude, sed vituperio ponuntur scelera impune commissa. Ipsius DEI omnipotentia in eo consistit quod peccare, & libertas quod mala velle non possit: cujus cum expressa imago Magistratus sint, quis non videt eos per talem licentiam transformari in imaginem Diaboli? Repugnat igitur illa Macchiavel-

listarum, de absoluta & infinita Magistratuum potestate ac libertate peccandi doctrina, divinæ eorum institutioni pariter ac humanæ; & evertit omnem, qua instructi esse debent, authoritatem.

11. Quæ tanta est, ut major Magistratui, quam parentibus, obedientia debeatur, in omnibus omnino rebus, quæ juri divino, naturali, gentium & Reipublicæ constitutioni, non repugnant. Nam in tali casu Papinianus aliquis mori, quam scelus sive facere, sive probare, decrevit,

—— *Phalaris licet imperet, ut sit*
Falsus & admoto dictet perjuria tauro.

Neque hic moramur Bodinum qui fortiter magis quam sapienter Papinianum fecisse scribit. Quasi vero sapientia sit defendere incestum & ejus generis horrenda flagitia?

12. Optima ad Magistratum perveniendi via est, Electio. Nam ipsa natura eam approbat, tanquam rationi humanæ & libertati maximè congruam, ac reliquos modos, successionem, hæreditatem, aliosque, tanquam temerarios & pœnales, rejicit. Sic Galba apud Tacitum 1. Histor. *Hactenus unius familiæ hæreditas fuimus: loco libertatis erit quod eligi cœpimus.* Quæ etiam electio, si, quod debet, à prudentibus & patriæ amantibus viris

viris instituatur, non potest non optimum dare Magistratum. *Neque enim cum esset potestas, malos Senatus eligeret*, inquit Capitolinus in Max. & Balb. Et Galba: *Optimum quemque adoptio inveniet*. Unde Vopiscus tradit: *Adjuratum fuisse in Senatu Tacitum, ut cum mori cœpisset, non liberos suos, sed optimum aliquem Principem faceret.* Nam regna successiva & hæreditaria etiam infantes, pueros, fatuos, sceleratos, & fœminas, ineffabili cum damno & dedecore, ad Magistratum admittunt. Imprimis Gynæcocratia adeo est naturæ legibus inimica, ut DEUS non modo Reip. sed etiam familiæ dominatum fœminis eripuerit. Et cum Magistratus sit officium virile, ac à DEO ipso fœminæ in totum, à dominio in viros exclusæ, viderint qui Semiramides admittunt, qua id faciant conscientia. Nam & ipsa Semiramis sub viri persona regnavit & Ungari Mariam suam, non reginam sed Regem appellari voluerunt. Quod verò interdum fœminæ Magistratum gesserunt, non magis concludit pro earum jure, quam equus Caligulæ Consul pro sui generis animantibus.

13. Ex his, quæ dicta sunt, patet, verissimum esse quod vulgo dicitur: *Magistratus virum indicat*. Sive in pejus Taci-

tus de Galba: *Omnium consensu capax Imperii nisi imperasset.* Sive in melius. Idem: *Solus imperantium Vespasianus mutatus in melius.*

DISSERTATIO XXVI.

De Consilio & Consiliario.

1. QUanta in Republica Consilii ac Consiliarii necessitas sit, Regum Sapientissimus Salomo Prov. cap. XI. his verbis docet: *Ubi non sunt prudentia consilia, corruit populus: Salus autem est in amplitudine Consiliarii.* Quibus prudenter subscribit Sallustius in Catilina: *Ego multa legendo & audiendo ita comperi, omnia regna, civitates & nationes usque eo prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt: ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupêre, post paulo imminutæ opes, deinde ademptum Imperium, postremo servitus imposita.*

2. Est autem summa consilii de Republica capiendi difficultas propter duplicem imprimis rationem. Tum quod rerum futurarum, & singularium potius quam universalium sunt: tum quod multis humana casibus, velut ex transverso & per accidens* involvuntur. Prius obscuritatem,

tem, posterius difficultatem, utrumque magnam eventus atque successuum incertitudinem parit. Ex quo consequitur non perinde consilia de Republ. capi posse ac res ipsæ cognoscuntur: cùm illa conjecturis nitantur, hæ artis præcepta ac demonstrationes universales suppeditent.

3. Non tamen existimandum est nulla arte ac prudentia, sed mero casu consilium dirigi. Nam diuturna observatio similium exemplorum, experientia, sensus, atque imprimis lectio Historiarum, mentem instruit ad recte formanda consilia. De quo præclarè Livius: *Hoc illud est præcipuè in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri, unde tibi tuæque Reipublicæ quod imitere capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu quod vites.*

4. Consilium ante omnia debet esse *prudens, simplex, expeditum. Prudentia* requirit accuratam & convenientem finis ac mediorum subordinationem, ne quid inhoneste aut indecorè fiat. Quo excluditur omnis calliditas, quæ eundem quidem cum prudentia propositum finem habet, sed mediis inhonestis utitur; *Simplicitas* procul abesse vult omnem & subtilitatem, quæ propter nimium acumen,

facile evanescit & pompam ac ostentationem, quæ speciosa quidem, sed eventu vana consilia, reddit. *Expeditio* nec operosa, multo minus impossibilia admittit, & quæ non sunt practicabilia, ut vulgo loquuntur. Consilium enim sine executione, corpus sine anima, moles sine nervis est. Et quanquam sit actus mentis, non tamen in nuda speculatione consistit sed est prudentia practica.

5. Quanquam vero nihil magnis consiliis tam inimicum vulgo dicatur, quam celeritas, & *scelera impetu, bona consilia mora valescant*, non tamen omnino probanda est illa lentitudo & affectata tarditas, quæ gravis prudentiæ schema prætexit, cum sæpe summa imprudentia sit. Augusti illud Symbolum: *Festina lente*, temeritatem ac præcipitantiam, non vero necessariam rebus gerendis celeritatem excludit. Atque hæc imprimis obtinet in statu *Reipublicæ* turbato, nec cunctator Fabius rem Romanam in solidum restituisset, nisi accessisset Scipionis celeritas.

6. Consilium bonum mutabile quidem est, sed non inconstans. Pertinacia procul abesse debet, sed ita ut excludatur levitas. Velificandum nimirum in hoc vasto Reipublicæ mari occasionibus, tem-

pori

pori & si qua reflet ventus, vorsoria capienda. Hæc mutatio necessitati datur, non levitati & affectibus. Cui vitio præcipuè obnoxios esse Germanos Carolus V. observavit, Comitia illorum assimilans viperis. Sicut enim istæ matres suas tollunt: sic illorum posteriora decreta, prioribus fere adversantur, & illa evertunt. Nam affectui potius hoc adscribendum, quam levitati, ut Bodinus Germanis per calumniam impingit. De majoribus nostris Tacitus: *Detecta ac nuda mens omnium, postera die retractatur.* Retractare hoc loco non est repudiare, vel refutare, sed denuo vel diligentius tractare ac recognoscere. Quod sequentia ostendunt: *Deliberant dum fingere nesciunt, constituunt dum errare non possunt.* Illustrat totam rem Seneca de Benef. *Non est levitas à cognito & damnato errore discedere. Hæc vero superbæ stultitiæ perseverantia est:* Quod semel dixi, qualecunque est, fixum ratumque sit: *Non est turpe cum re mutare consilium.* Et Cicero pro Balbo: *Non est inconstantis sententiam tanquam aliquod navigium, è Republica tempestate moderari.*

7. Nullius Principis aut Magistratus tanta est sapientia ut suo unius consilio confidere debeat. Quod qui facit *super-*

bus magis est quam sapiens, teste Livio. Requiruntur igitur, ad gubernandam Rempublicam, consiliarii, optimum boni Imperii instrumentum.

8. Eorum præcipuæ virtutes sunt Pietas, Prudentia, Fides. *Pietas:* neque enim Principi fidelis erit, qui Deum Regem Regum contemnit. *Consilia impiorum sunt fraudulenta.* Prov. IX. *Prudentia:* ita ut rerum hominumque periti, fortuna varia exerciti, docti, modesti, taciturni sint. *Fides*; sic ut publicis rebus posthabeant privata, quæ *semper offecere officientque publicis consiliis*, ut prudenter Livius monet. Ex quibus facile intelligi potest, quinam mali sint Consiliarii: homines nimirum impii, blasphemi, injusti, avari, rudes, indocti, lascivi, contumaces, adulatores, affectibus suis dediti, & qui cuncta ex suo tantum commodo consilia metiuntur, uno nomine, Dei, Principis ac patriæ suæ pessimi proditores.

9. Ætas matura necessario in Consiliariis requiritur. Nam prudentia, quæ inter principes eorum virtutes, non cadit in juventutem; cujus proprium est, temere, audacter, confidenter omnia agere. Deinde authoritate destituuntur, quæ tamen in consilio dando aliis plurimum ponderis habet. *Annorum multitudo Sapien-*

pientiam docet: Jobi XI. 12. Vide 1. Reg. XII. exemplum Rehabeam.

10. Honesto genere sint prognati, ne infamia ipsis parentum vel cognatorum objici queat. Ut nobiles sint, non præcisè requiritur. Præcipua consiliarii nobilitas est pietas, prudentia, fides.

11. Maximum Reipublicæ Concilium ac supremi Consiliarii sunt Ordines in Comitiis congregati. Quorum, etiam in regnis quæ absoluta vocantur, summa est necessitas, ad reformanda universæ Reipublicæ, maximè vero aularum, vitia, castigandosque malos Principum Consiliarios. Ut qui magnum hoc & fidelissimum Principi exosum reddunt Consilium, hostes patriæ ac proditores sint.

DISSERTATIO XXVII.

De DEMOCRATIA.

1. DEMOCRATIA *est status Reipublicæ, in quo civium vel omnium, vel magnæ partis nomine quidam alternatim omnibus imperant & secundum populi suffragia jura majestatis exercent.* Dicitur ab Aristotele Respublica. Nam is per Δημοκρατίαν intelligit Imperium plebis, quando nimirum fex populi imperat, reliquis civibus honestioribus ex-

clusis, qui status non potest non esse corruptissimus: quia contra naturam est, ut imperfectum perfecto, deterius meliori, anima corpori imperet. Caret etiam prudentia illud plebis sordidum & rusticum chaos, & plane inepti sunt ad Respublicas regendas, cuncta impetu, nihil vel parum ratione agentes.

2. Ut igitur Democratia legitima sit, necessario his opus est cautionibus. I. *Ne promiscue ad Rempublicam quivis ex plebe admittantur.* Convenit quidem Democratiæ ut magistratus ex omni civium ordine, nulla habita ratione census aut nobilitatis legantur: sed tamen necessario respectus habendus est earum virtutum, quæ in omni Magistratu requiruntur. Ita ut si modum administrationis respiciamus, omnis Democratia sit Aristocraticè administranda, & non differant Democratiæ bene constitutæ ab Aristocratiis nisi in his duobus: 1. Quod imperia Democratica sint ambulatoria. 2. Quod in iis non respiciatur nobilitas, divitiæ, sed sola virtus. II. *Ne universus populus viritim ad suffragia ferenda convocetur.* Hac ratione tutissimè vitium popularis confusionis tolletur, si universus civium ordo in certas classes distribuatur: hæ suos Tribunos & præfectos habeant, qui no-

mine

mine totius populi jura majestatis exerceant. Tales apud Lacedæmonios erant Ephori, apud Romanos Tribuni plebis, apud Genevates Senatus Ducentorum. Eadem ratio Helvetiorum & civitatum Hollandicarum, in quibus *de Vroedschappen* universum populum repræsentant, sicuti in Transisalania *die ghemeens mannen.*

3. Falsum est Democratias ita temperatas; esse statum natura sua imperfectissimum. Cujus contrarium apparet exinde, quod maximè sit naturalis, quippe maxime secundum libertatem eamque non vagam & confusam, sed secundum leges civitatis ac virtutem determinatam. Nuspiam enim major legibus reverentia vel virtuti honos quam in Democratia exhibetur. Nec ullius momenti est quod objiciunt Democratiam longissimè ab unitate recedere. Est enim unitas alia personalis, alia realis, alia singularis, alia complexa.

4. Naturà Democratiæ postulat, ut honorum æqualitas & libertas sit, atque etiam Isonomia. Hinc enim fit ut alii aliis parere nolint, nisi ea lege, ut ipsi vicissim imperent iis quibus paruerunt.

5. Nec existimandum est Democratiam pugnare cum statu nobilium, aut

eum evertere. Quod ubi fit,per accidens fieri necesse est propter notabilem culpam ac malitiam nobilium,sicuti in Helvetia, cum nobiles Tyrannis faverent ac libertatem populi opprimerent, factum fuit; tum enim populus epidemico quodam furore universam nobilitatem trucidavit paucis tantum familiis exceptis,quæ innocentes, vel incolumitatem paciscebantur. Eadem Argentinensium ratio, ubi lege sancitum: *ne quis Ammeisterus.* (ita summum Magistratum vocant) *creetur,nisi alicui opificio deditus.* Contra vero in multis Democratiis nonnisi nobiles vel patritii ad Magistratum admittuntur, quæ propriè *Timocratia*, quemadmodum Romæ ante legem Canuleiam, & hodieque Noribergæ fit. Si enim illæ familiæ bene & prudenter administrent Rempublicam, nec privatum commodum sed publicum bonum quærant, causa nulla est cur clavo Reipublicæ depellantur, quod etiam sine magno malo fieri non potest.

6. Ex his patet Democratiæ duas constitui species posse,liberam & adstrictam. *Libera* sive absoluta omnes pariter ad Magistratum admittit, qui ejus capaces sunt & sufficienti virtute instructi.

Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine habetur.

Talis

Talis Athenienſium tum & multarum Græciæ civitatum Democratia *Adſtricta* ſive limitata non quoſvis promiſcue ſed certas familias, *quamdiu ſe bene geſſerint*, rerum ſummæ præficit.

7. Sors proprie Democratiarum eſt, quia maximè popularis, ſine gratia aut favore. Ita autem temperanda ut primo ſuffragiis ſufficiens numerus eorum, qui apti ſint, eligatur, deinde inter eos ſors diſcernat. Sic & virtutis habebitur ratio, & tamen æqualitas non lædetur.

8. Democratia facile degenerat in Ariſtocratiam vel Monarchiam. Contra utrumque, proderit Magiſtratus crebro mutare: quia ut Livius ait: *Libertatis magna cuſtodia eſt, ſi magna imperia diuturna eſſe non ſinas, & temporis modus imponatur, quibus juris non poteſt.* Cavenda etiam ſunt bella civilia, quæ vix componi poſſunt niſi imperio ad unum devoluto, quod Romanis accidit ſub Julio Cæſare & Auguſto, qui *cuncta bellis civilibus feſſa ſub Imperium accepit.*

9. Optimum autem Democratiæ temperamentum eſt quod Ariſtoteles 4. Pol. 8. *μίξιν* vocat, ſive cinnum ex Oligarchia & Democratia, ſi nimirum totus ordo patritiorum æquali jure cenſeatur cum toto ordine plebis, non habita ratione numeri.

numeri. Tum enim forma Reipublicæ communis oritur, in qua plebs præ multitudine non plus poſſit quam nobilitas, ac ſimul ſumpti indiviſa poſſident jura majeſtatis. Talis in Gelria ſtatus. Ut vero concordia ſervetur inter utrumque Ordinem, communi regi debent magiſtratu & iiſdem gaudere privilegiis. Male Romani ſtatuerunt: *Vt penes populum poteſtas, penes ſenatum authoritas eſſet*. Inde enim diviſa jura Majeſtatis ac collidi inter ſe patritii & populus, donec hic prævaleret & Democratiam abſolutam inſtitueret.

DISSERTATIO XXVIII.

De ARISTOCRATIA.

1. ARISTOCRATIA *eſt ſtatus, in quo excellentioribus aliquot jus majeſtatis & Imperium in cæteros commiſſum eſt.*

2. Vocatur alias *ſtatus optimatum*, quia in eo optimi & honoratiores ſpectant commune bonum Reip. reliqui privata plerumque tantum. Optimi hoc in argumento non *phyſicè* ſed *ethicè* ſumuntur.

3. Ad legitimam vero Ariſtocratiam imprimis requiruntur quatuor *I. Pietas*; quæ

quæ si absit prudentia hominum in stultitiam, consilium in temeritatem, tota civitas in perniciem ac confusionem cito ruit, juxta illud:

Si desit pietas, est vana scientia rerum,
Si desit pietas, omnia cæca manent.

Debent enim esse *viri strenui, timentes Deum, odio habentes lucrum*, Exod. 18. v. 21. *II. Concordia*, aurea illa civitatis anchora, parens utilitatis publicæ, ita nempe ut tam diu bona sit & legitima hæc administratio, quamdiu plures isti optimates, qui imperant, consentiunt inter se: Nam ut consensio humorum in corpore sanitatem, intemperies morbum parit: ita istorum inter se conspiratio salvam, distractio turbulentam civitatem reddit. Nam & Livio teste *decemvirûm Imperium solâ eorum concordiâ conservatum fuit. III. Virtus:* ab hac enim optima Reip. administrandæ ratio tanquam fructus à planta dependet, quæ nisi constanter servetur, statim labascit Reip. forma: ut enim sole sublato sequuntur tenebræ: ita virtutis studio exstincto sequuntur Rerump. ruinæ 1 *Sam.* 8. v. 3. ubi *ob avaritiam & improbitatem filiorum Samuelis* Aristocratia in regnum mutata (4) *Nobilitas, ætas, fama*, *&c.*

4. Pluribus sociis in hoc statu ex æquo

jus imperandi indivisim competit in eosdem subditos.

5. Jus convocandi Collegas ad consultandum de Rep. simul & potestas proponendi capita deliberanda, colligendi suffragia, collegarum consensu in unum transferri debet, qui vocatur *Decanus sive Præses*, (sic in Collegio Electorum est Elector Moguntinus) idque *vel anniversariè vel perpetuo*.

6. Requiritur etiam in optimatibus *silentium*, optimum rerum administrandarum vinculum, idcirco consilia sua secreta habeant, nec quidquam de iis in plebem emanare sinant, adeo ut imperio excidat qui propalaverit quæ tacenda fuerant: est enim vulgus instar furentis sali, in quo nisi optimates navim consiliorum arte regant, facile naufragium facere possunt. Lex Ægyptiorum iisdem linguam exscîdit. Romanæ leges enuntiatorem consiliorum capite plectunt.

7. Numerus optimatum præcisè definiri non potest, sed variatur pro qualitate & quantitate Reip. Certum est, unum non posse constituere Aristocratiam: dicitur enim non Κρατεία ἀρίστου, id est, *Imperium optimi*, verùm Κρατεία τῶν ἀρίστων, id est, *Imperium optimorum*. Plato quidem lib. 6. de Leg. 30: viros mediæ ætatis

tis ſeligit, quem & *Lacedæmonii* ſecuti: verum etiam ex paucioribus aliquando conſtiterunt Ariſtocratiæ: ut *Saxones* olim à 12. Comitibus gubernati. *Circaſſiis* adhuc ſeptem Principes præſunt. Eundem numerum fœderati Belgæ retinent. Nonnulli numerum Platonis exceſſerunt, ut *Thebani, Maſſilienſes*, quorum ſenatum Strabo ex 600. civibus componit. *Noribergenſes*, quorum magnum Conſilium ex 300. conſtat. Quo vero pauciores fuerint, eo ſtabilior ac diuturnior erit optimatum ſtatus,

8. Eliguntur optimates vel *ſorte:* (quod tamen non temerè locum obtineat) vel *ſuffragiis* reliquorum Optimatum.

9. Huc pertinet celebris illa quæſtio, *utrum optimates potius ex indigenis quam peregrinis eligendi ſint ?* cujus quæſtionis partem affirmantem ducti his imprimis rationibus amplectimur. I. Quia periculoſum eſt angues in ſinum & peregrinos in ſenatum aſſumere: nam ut illi calore recreati mordent; ita hi clavum in Rep. tenentes civitatem perdunt. II. quælibet gens proprios ſuos mores & peculiare ingenium habet: hinc peregrini ſtudent Remp. ad ſuos mores conformare. Verùm quid citius parit ſeditionem quam legum morumque mutatio? III. Exem-

plo

plo populi Iſraëlitici, cui Deus expreſsè hanc legem dat. Deut. 16. IV. Turpe eſt & valde abſurdum Remp. committere exteris ac peregrinis, nam ut Cicero ait: *Caput eſt noſſe Remp.* quâ notitiâ peregrini deſtituuntur. Præterea cum nulla regio tam ſterilis ſit virorum idoneorum ad Remp. gerendam, quid opus eſt eam, indigenis excluſis, peregrinis committere, qui plerumque exoſi ſunt?

10. Hinc jam patet quod Ariſtocratia ſit accommodatiſſima forma Reip. *ad conditionem & imbecillitatem humanam*, quæ ſic comparata eſt, ut unus vix poſſit ſuſtinere onus regiminis, vix ipſe idonea conſilia invenire, utpote qui facile poſſit degenerare in omne genus ſcelerum & licentiam, *nihil enim*, dicente Cicerone, *in ſimplici genere natura omni ex parte expolitum reddit*, quod exemplo ſuo comprobavit *Zeuxes*, cum ſimulacrum *Helenæ* pingeret, ex diverſis namque puellis perfectam imaginem delineavit: alium ſiquidem juſtitia, alium fortitudo, alium alia virtus commendatum efficit, unus autem qui virtutes omnes complecteretur, nunquam, ut arbitror inventus eſt. Contra vero plures plura vident, plurium optimorum virorum optima ſunt conſilia, quin & unus poteſt alterum

terum in officio continere, atque ita facile æquilibrium in Rep. conservatur.

11. Dividitur Aristocratia in *simplicem & mixtam*. In *simplice* sola virtus colitur: quæ etsi hac rerum humanarum imperfectione obtineri nequeat: ejusdem tamen sphæram, tanquam optimum Reipubl. administrandæ exemplar, non sine fructu intuemur; nam ut cœlum oculo & animo à Deo videndum & contemplandum nobis proponitur, quod tamen digito in hac vita non tractamus: Ita hæc Venus & radiosa Reip. stella nobis objicitur contemplanda. Quò enim Resp. longius ab hac declinant, eò magis turbulentæ & inquietæ sunt; Et quemadmodum Columba illa emissa ex arca quietem pedi antequam reversa esset non invenit: Sic Resp. à portu virtutis in Oceanum veluti humanæ vertiginis præcipitatæ vacillant semper & periclitantur, donec ad eundem portum revocatæ fuerint. Est enim solùm virtutis navis à tempestate seditionis tuta. *Mixta est*, in qua virtus, libertas & divitiæ dominantur, de qua hic propriè agimus.

12. *Mixta* rursus dividitur in *summam*, quæ nullum agnoscit superiorem ut *Veneta*, & talis videtur fuisse status Israëlitarum; *Iosua* 22. *v.* 14. vel *subalternam*,

ternam, ubi aliquem agnoſcunt ſuperiorem, ut eſt in pluribus civitatibus Germaniæ, quæ Imperiales appellantur, imprimis *Norimberga*, ubi exactiſſima forma eſt Reip. ſubalternæ.

13. Cum vero veriſſimum ſit: *omnia ſuum tempus & terminum habent*, idcirco non ſolum corruptæ, verum etiam optimæ Reſp. ſuis fatis agitantur: nihil fixum, nihil permanens in hoc mortali ſtatu. Hæc vero ita ſeſe habere experientia teſtatur. Ubi enim *Aſſyriorum* matutina ſtella; ubi magna *Perſarum* pompa; ubi viridis *Græcorum* palma; ubi Aquila *Romanorum?* conſenuerunt hæc omnia & veluti annoſa planta in pulverem ſubſederunt. *Ariſtocratiæ* quoque de quibus nunc agimus, in globo fortunæ poſitæ aliquando nutant, nec non fatorum motu concuſſæ declinant ſæpe. Cauſæ igitur inquirendæ hujus converſionis, ut hiſce cognitis, quantum humanâ fieri poterit providentiâ, hæc mala præcaveamus: *tela enim prævisa minus nocent*. Cauſæ ſunt vel reſpectu *optimatum* vel *ſubditorum*.

14. Reſpectu Optimatum præcipuæ ſunt Sex.

I. *Languor virtutis & contemptus*: certum enim eſt in optimatum ſtatu non tam homini, quam virtuti ſceptrum deberi:

beri: omnia enim ibi secundùm justitiam & æquitatem facienda sunt: si ergo ab ea declinent, veluti animâ è corpore sublatâ, eorum regimen cadit.

II. *Discordia*, quàm *Livius* rectè *venenum* Rerump. vocat, fructus enim producit tristissimos, quibus pax publica & privata turbatur, ex qua oritur *Oligarchia:* (quæ directè opponitur huic statui) *quando pauci ex optimatibus, Collegis exclusis, imperium invadunt & pro arbitrio, contemptis legibus, reliquam multitudinem opprimunt.* Sicut enim, ut antea diximus, ad constituendam Aristocratiam requiritur virtus & concordia; ita eam destruunt contraria.

III. *Legum optimarum abrogatio & antiquatio:* nam ut laxati nervi in corpore humano magnam infirmitatem, concisi vero tormenta doloris gignunt: Ita leges optimæ: (quæ sunt veluti nervi hujus administrationis) si negligantur, dissolutionem, si autem omnino antiquentur, seditionem faciunt. Hinc apud *Locrenses* collum in funem mittere cogebatur, qui novam volebat inducere legem, ut si non acceptaretur à populo, laqueo contracto strangularetur.

IV. *Affluentia nimia divitiarum*, quæ etiam *Oligarchiæ* plerumque mater est.

Dum

Dum enim optimates aureos montes cogitant, raro excubias in arce civitatis agunt, excessus enim otiosos Magistratus reddit & confidentes ad omne audendum aggrediendumque facinus: quippe hoc dæmone obsessi contra leges & instituta majorum sibi licentiam rapiunt, moliuntur nova, demoliuntur omnia. Hæc causa quoque *Locrorum* senatui aliisque rebusp. perniciem attulit.

V. *Neglectus minimarum transgressionum*, cujus finis vulnus & mors est civitatis: Ut enim rimula in navi neglecta demergit navem: ita minima mala in civitate non observata totam sæpissimè remp. in discrimen trahunt, exempli gratia: Lex erat apud *Thurios*, ut ultra quinquennium nemo exercitus præfecturam gereret. Juvenes hanc legem violant: factum videbatur parvum, negligitur, duces perpetui fiunt, forma civitatis in aliam vertitur & mutatur. Sic quoque res parva videbatur Romanis, tribunos plebis instituere: sed hæc libertas licentia facta, consulum lumen obscurasse dicitur. Hinc sapienter *Hippocrates: nihil contemne, nam nihil parvum:* pustula sæpe in peracutum morbum, res parvi ponderis in grande periculum migrant. Non est ergo in exstirpandis leviculis

viculis scelerum occasionibus morandum:

Nam mora dat vires, teneras mora procoquit uvas,
Et validas segetes, quod fuit herba facit.

VI. *Impar & inæqualis mixtio*, ita nempe, quoniam Aristocratia ex tribus uti dictum constat, videlicet *Libertate, virtute & divitiis*, quorum si non æqua observetur proportio, necesse est ut contingat seditiosa conversio: in quamcunque partem enim inclinat, in eam convertitur; ut si in libertatem nimiam *Democratia*: si in opulentiam, *Oligarchia*; si in excessum & excellentiam, *Tyrannis* oriatur. Sicut enim mediocritate Resp. conservatur; ita extremis omnino dissolvitur. Sola ergo æqualitas virtutis & dignitatis perpetua. Et hæc Optimatum respectu.

15. *Ratione subditorum* metuendum est, ne velint eam mutare in *Democratiam*, quia indole sua ad eam propendent, putantes se, tanquam partem maximam, debere etiam maximam esse dignitate, juxta proverbium Germanicum:

Herr omnis meinet er sei herr,
Weil der selben sein desto mehr.

Hinc facile quoque cujusvis vocibus pa-

 tiuntur

tiuntur ſeſe contra Optimates commoveri. Sicut plebs Romana Sicinio Duce & authore in Sacrum montem abſceſſit.

16. Quod ne fiat Optimates caveant ne populus nanciſcatur inſtigatores contra ſtatum Optimatum. Quapropter Oratores & Demagogi penitùs à rep. relegentur, qui ſeditioſis concionibus populum decipiunt, & ſub aureo ſolio lethale venenum fundunt. Talis *Percenius* apud Tacitum 1.*Annal.*qui milites,velut concionabundus interrogabat : *Cur paucis Centurionibus, paucioribus tribunis, in modum ſervorum obedirent ?*

17. Hæc pro noſtro inſtituto de *Ariſtocratia* dixiſſe ſatis eſt. Coronidis loco primarias differentias inter *Ariſtocratiam* & *Democratiam* breviter adjiciemus, quæ ſunt :

I. In Ariſtocratiâ pauci; in Democratiâ multi imperant.

II. In Democratiâ annui: In Ariſtocratiâ plerumque perpetui.

III. In Ariſtocratia *virtus, nobilitas & divitiæ ;* In Democratia hæc non ita ſpectantur.

DISSERTATIO XXIX.

De EPHORIS.

1. AUrea Diocletiani vox eſt: *Nihil difficilius eſſe, quam benè imperare.* Varii enim hic caſus offeruntur, varia ſcelerum genera, varia pericula & negotia. Rariſſimè occurrunt, in quos tantas animi dotes natura contulit, ut illorum mens ingentem regiminis molem ſuſtineat, nullíſque obnoxia erroribus in omne genus licentiæ ac tyrannidis nunquam degeneret: nihil idcircò conſultius, quam ut univerſum Reipublicæ corpus in certas claſſes diſtributum, in quoſdam ſummam imperii & jura Majeſtatis transferat, qui repræſentantes univerſalem conſociationem poteſtate illius utuntur, ſummum Magiſtratum intra officii limites continent, ope conſilioque juvant, ejus iniquas actiones vel tollunt, vel antevertunt, denique provident ne quid Reſp. detrimenti capiat.

2. Tales vocantur *Ephori* ἀπὸ τοῦ ἐφορᾶν, quod ad civitatis ſalutem habeant oculos intentos. Hi reſpectu officii ac dignitatis variis ornantur titulis: Ab aliis appellantur *Patritii*, *Seniores*, *Status & regni Primores*, *cuſtodes & defenſores ju-*

ſtitiæ, *cenſores & inſpectores ſummi Magiſtratus.* Illi collectivè conſiderati eo ſunt ſuperiores; ſigillatim verò, inferiores.

3. Illud extra omnem controverſiam eſt, hos *Ephoros* eſſe pedes & fundamenta, quibus auctoritas & ſalus populi ſubnititur. Hi ſunt oculi, qui Magiſtratus ſummi actiones ſcrutantur, quorum acies reprimit regiæ poteſtatis ſplendorem, ne in tyrannidem effervescat. Aurea Bulla Caroli IV. Imperatoris Electores, qui ſunt generales Ephori imperii Germanici, vocat *columnas & baſes regni*, quia ſic Cæſareæ ſublimitati aſſiſtunt, ut in partem ſollicitudinis conſtituti, pondus ac onus regiminis portare videantur.

4. Modus eligendi & conſtituendi ejuſmodi Ephoros variat pro naturâ & conſuetudine regni. Eliguntur enim vel ſuffragiis totius populi in certa collegia diſtributi, vel viritim, vel ſorte. Summo autem Magiſtratui aut Optimatibus jus eligendi minimè competit, niſi hoc ex ſpeciali populi conceſſione ac beneficio obtineant.

5. In electione hæc duo inter alia accuratè obſervanda occurrunt.

1. Ne hæc ſuprema Reip. dignitas, indigenis prærepta, in exteros conferatur,

cum id non exiguis periculis involutum ſit: *Admitte enim ad te alienigenam, & ſubvertet te in turbine & alienabit te à tuis propriis.* Eccleſiaſt. 11. Et licet illis committantur militiæ & leviora quævis munera, haud æquè tutò, ſumma rerum adminiſtratio concreditur. Satis inter alia exempla commonefacit ingemiſcentis ac funeſtiſſimæ Galliæ facies: Notiſſimum quantis tumultibus illam recens expoſuerit *Mazarinus Cardinalis Italus*, quem Galli ad tantam poteſtatis gloriam emergere paſſi ſunt, Majorum periculis minimè edocti.

2. Ut dignitas in potentiâ ac opibus conſideretur: *Potentiâ*, quia hæc eſt directa & regia ad ſolidam autoritatem via; Sciendum præterea parum tutam Majeſtatem ſine viribus eſſe, *Liv. l. 2. C. 55. Opibus*, quia ſunt nervus imperii, quo omnia expugnari poſſunt: hæ pignoris loco ſunt apud Remp. & amoris in Patriam; Ac qui rebus ſuis bene conſulunt, etiam publicis proſpecturos veriſimile eſt. Hinc optimo judicii ſale Titus Flamininus Theſſalorum civitatibus locupletiſſimos quoſque imperare voluit.

6. Electi Ephori jurant, ſe ex fide partes officii exequuturos, ac actiones ſummi Magiſtratus directuros in ſalutem to-

tius Reip. Sic consuetudo apud Lacedæmonios mutuum juramentum Regibus & Ephoris singulis mensibus extorquebat: Reges pro se ipsis, Ephori pro civitate jurabant; Illi, se juxta præscriptarum legum normam Reip. navem moderaturos: Hi, se firmum ac stabile Regi regnum tradituros, si juramenti fines non transiliret.

7. In hoc collegio Ephororum suffragia non tam ponderantur, quam quidem numerantur & per majorem eorum partem concluditur, & hoc modo collegium illud, non singuli de collegio, repræsentat universum Reip. corpus, ac majestatem non superiorem cognoscentem. Hactenus de constitutione, ordinis ratio exigit, ut, additâ primò principali eorum distributione, officium Ephororum perscrutemur, quod quinque potissimum capitibus continetur.

8. Evitatis multorum distributionibus omnes Ephoros in duas species distribuimus: Sunt enim vel generales, vel speciales, iique vel perpetui, vel temporales.

9. Generales Ephori summam totius regni & omnium ejus provinciarum tutelam & curam exercent. Ejusmodi in Politiâ Israëliticâ fuerunt 70. Seniores. In Democratiâ Romanâ primò Tribuni Plebis,

Plebis, deinde in Monarchia Senatores: Hi Consulum, illi Regum insolentiam tanquam fræna inhibebant. Sic hodie in ImperioGermaniæ generales Ephori sunt Electores, denique omnia ferè Europæ regna ejusmodi habent Ephoros.

10. Speciales sunt, quibus provinciæ, regionis, vel certæ regni partis tutela & cura delata est. Hi in territorio & finibus suæ fidei commissis tantam potestatem & jurisdictionem habent, quantam summus Magistratus in toto Regno, paucis exceptis. Tales apud Judæos erant tribuum singularum Duces & Principes, itemque Judices ac urbium Præfecti. In Politiâ Romanâ Præsides provinciarum, jure belli aut alio modo imperio adjectarum, quorum potestas tandem sub ultimis Imperatoribus adeò labefactari cæpit, ut umbram tantum & insignia prioris potestatis retinerent. Hodiè ejusmodi Ephororum ratio obtinet apud Helvetios & in Hollandiæ civitatibus, in quibus *de Vroedschappen* universum civium corpus repræsentant; sicut in Transisalaniâ *de Ghemeens mannen*, ut & in aliis Europæ Imperiis. Nunc de officiis Ephororum.

11. I. Officium est, ut constituant summum Magistratum: Esset enim difficultatibus quam plurimis & tumultibus obnoxium,

noxium, suffragia ab omnibus ac singulis Reip. partibus exigere. Tutissimum idcirco tollendæ confusionis remedium est, ut jus illud eligendi penes hos Ephoros resideat, quibus se suasque actiones omnes credit populus, atque ita factum eorundem universitatis reputatur. Hac ratione septem illis Germaniæ Electoribus delata est facultas Imperatorem eligendi. Competit autem hoc jus illis, non ut singulis, sed ut collegio.

12. II. Ut intra limites officii ac administrationis demandatæ contineant Magistratum à se constitutum, custodiant, defendant & vindicent libertatem & reliqua jura, quæ populus sibi reservavit. Solet quippe potentia nullis vinculis coarctata plerumque se efferre in Reip. perniciem, sed quò magis legum frænis, aut moderatione aliorum restringitur, eò diuturniorem ac stabiliorem regni conditionem reddit, ut testatur Arist. lib. 5. Pol. c. XI. Hinc non immeritò Theopompus Lacedæmoniorum Rex cum primus Ephoros Regiæ potestati objecisset, gloriatus fuit se firmamentum Regno induxisse.

13. Habent idcircò in negotiis arduis totumque regnum concernentibus consulendi ac monendi potestatem: Quippe

non

non ea, quorum labefactatione Resp. detrimentum caperet, Rex sua authoritate perficere potest. Sic Regibus Scotiæ nihil quod ad statum regni attinet, inconsultis ordinibus permittitur. Buchananus *lib.* 8. *Hist. Scot.* Manifesta autem hujus rei ratio peti potest ex naturâ mandati: Nam mandatarius (uti in Reip. administratione habetur Rex) ardua vel insolita, de quibus expressum mandatum non habet, sine voluntate mandantis suscipere non potest. Memorabile est dictum illud Plinii ad Trajanum: *Tyrannorum est, publica negotia majoris momenti ad se solos revocare, ad Senatum autem seu Concilia publica nullius momenti res referre.* Hanc ob causam Tarquinius, teste Liv. l. 1. ob spretum Senatus consilium regno expulsus fuit.

14. Unde Ephororum est, iniqua, salutem ac jura populi oppressura summi Magistratus decreta, vel suis consiliis intra rationis gyrum reducere, vel impedire: Quorum deficiente approbatione nulla vis decretis aut autoritas esse potest. Idcircò in publicis constitutionibus Cæsar profitetur, se consensu ac voluntate Statuum Imperii decrevisse. Neque Reges Angliæ teruncium sine Parlamenti consensu exigere possunt. Cominæus

lib 4. Comment. Satis ex his patet, quanto in errore, quantâ in ingenii caligine verſetur Bodinus, illimitatam ac abſolutam poteſtatem Galliarum Regi attribuens, cum quicquid in Senatu Lutetiano definitum fuerit, ei ſtandum ſit, nec quicquam magni momenti, niſi ejus accedat approbatio, inſtituere poſſit: Imo eò uſque hujus Senatus poteſtas extenditur, ut contra ipſum Regem experiatur.

15. Sed omnis hodie difficultas tollitur per capitulationes ſeu leges fundamentales, in quas tempore initiationis ſuæ Rex jurare cogitur, in iiſque promittit, ſe ſine conſilio Optimatum Regni nihil in rebus arduis facturum. Germaniæ Imperator in electione jurat, *ſe latas leges cuſtoditurum, & novas inconſultis Electoribus non laturum, publicas res publico conſilio curaturum, nihil alienaturum vel oppignoraturum ex iis, quæ ad Imperium pertinent, &c.* Peſtilens ſane error eſt, quo ſtatuitur his juramentis non obſtringi Monarchas, ſed eſſe tantum ceremonias: Hæc opinio ſtruit viam ad tyrannidem, & quod ſi juramenta illa non ſint obligatoria, ipſa imperii fundamenta convelli neceſſe eſt.

16. Cum igitur nullum fere regnum ſit, quod non certis legibus fundamentalibus

libus muniatur, quibus imperantium poteſtas dato juramento reſtringitur, quis dicet in Europâ, ſi Muſcoviam & Turciam excipias, abſolutam & nullis legum vinculis coarctatam eſſe Monarchiam?

17. III. Ut ſummo Magiſtratui ad Reip. adminiſtrationem vel propter ætatis, vel corporis vitium inepto conſtituant curatorem ſeu tutorem. Hic occurrit prima ex tribus cauſa congregationis Statuum in Galliâ: Etenim poſt mortem Caroli V. dicti Sapientis, convocati ſunt Status generales Lutetiam, ut proſpiceretur perſonæ Caroli VI. Regis per intervalla amentis & Regno; Et electi ejus rei cauſa tutores Duces Biturigum, Burgundiæ, & Andium. Hodie viduæ, matri pupilli regii, tutela uſque ad annum 14. non ſine magno errore committitur: violatur quippe Lex Salica, quæ omnes fœminas à ſolio ac regni adminiſtratione repellit.

18. Huic affine eſt, quod omnes pariter Ephori, vel ex illis aliqui tempore interregni vices ſummi Magiſtratus ſuſtineant, ne omnia tumultibus calamitatibuſque involvantur, deficiente capite, quibus interregnum ſuperfluit. Cæſare mortuo, Electoribus Palatino & Saxoni jus adminiſtrandi regni, cuilibet in certis partibus, concreditur.

19. IV. Ut ſummum Magiſtratum defendant, poteſtatem illius minuentes reprimant, vim & injuriam illi intentantes coërceant, conjurationes ac ambitionem ſubditorum impediant, denique caveant, ut Regiæ Majeſtati ſuus maneat honos ac reverentia.

20. V. Ut ſupremo Magiſtratui Majeſtatis juribus abutenti reſiſtant, eumque excuſſo legum divinarum, naturalium ac civilium fræno in corpora & bona ſubditorum graſſantem exauctorent ac ſolio deturbent. Meretricia enim Juliæ ad filium Caracallam vox: *Si libet, licet, an neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere.* Quoniam nullus unquam populus tam ab omni ſpe & conſilio derelictus, ut poteſtatem ac licentiam effrænem in ſui perniciem regibus conceſſerit. Præterea Rex eſt propter Regnum, non vero Regnum propter Regem. Non hinc tamen exiſtimandum eſt, imperantium Majeſtatem ob Ephororum potentiam infringi aut minui, cum potius confirmetur. Nam Deus non eò minus potens cenſetur, quod per ſe peccare non poſſit: Nec eò minus aliquem ſanum putamus, quod medici ipſi aſſident, qui ipſum ab intemperie dehortantur. Cum nulla poteſtas detur ad malum, vel ad nocendum,

cendum, ſed tantùm ad bonum & ad adjuvandum, atque ita ad ſubditorum utilitatem & ſalutem.

21. Nihil autem hanc poteſtatem reſiſtendi in Ephoros à populo collatam infringit natura pacti, quod inter Principem & ſubditos de præſtandâ obedientiâ intercedit: hæc enim obligatio deficiente ac violatâ eſſentiali ejus conditione evaneſcit, quæ agit de promovendâ imperii ſalute, eoque ſecundùm pietatis, fidei ac juramenti regulam exercendo. Huc referenda omnium ore digna vox Trajani gladium offerentis Præfecto prætorio: *Hoc gladio pro me utere, ſi juſtè imperavero; contra me, ſi injuſtè.*

22. Minimi etiam ponderis eſt Majeſtas imperanti conceſſa, cum prima & potior penes Ephoros nomine populi reſideat, cui tanquam ſuperiori obſtringitur: Quinimò conditionaliter eam accepit, ut demandati officii fines excedenti poſſit auferri, atque ita ad proprietarium, id eſt, populum revertatur. Hinc præclare Princeps Hadrianus: *Se videlicet Remp. geſturum, ut ſciret rem populi eſſe, non ſuam.*

23. Datâ nunc reſiſtendi poteſtate, monendi ſunt Ephori, non prius reſiſtendum eſſe, quam tyrannis fuerit obfirmata, id eſt, cum certa ſigna apparent Principem

esse incorrigibilem, & sine fructu ac emendatione sui officii admoneri; Tum velut ad commune incendium statim concurrant, ne malum per moram ingravescens ac vires acquirens curatu fiat difficile. Ita Wenceslaus ab Electoribus & regni Statibus regno ejectus. Quod etiam accidit Christierno Regi Daniæ.

24. Cum igitur regni Optimates possint ac debeant resistere tyranno, si itaque ipsum suspectum non fecerint, officium suum deserunt, patriam lupo exponunt, ex pastoribus fiunt mercenarii, ex defensoribus Reip. proditores pessimi, atque ipsis imperantis factum imputatur: Sunt enim contutores, quorum singuli de administrantis culpa tenentur.

25. Hæc pro ratione propositi, coronidis loco monemus, observandum hic esse: Ut Ephororum est curare, ne magistratus officii sui metas transiliat, & potentia ipsius in licentiam degeneret, faciendo aut omittendo, quod non oportet; Sic summi Magistratus est curare, ne quis Ephororum in subditorum detrimentum seu regni perniciem convertat potestatem suam. Et sanè illam beatam Remp. prædico, ubi hæc mutua correctio & censura mutuo amplexu osculantur.

DISSERTATIO XXX.

De SEIANISMO Prima.

1. SEIANISMUS est secta aulicorum, qui Principe suo ad opprimendam Rempublicam abutuntur.

2. Nomen accepit ab Ælio Seiano, equite Romano, qui cohortibus prætoriis præfectus, *Tiberium variis artibus devinxit adeò, ut obscurum adversum alios, sibi uni incautum intectumque efficeret:* NON TAM SOLLERTIA, (*quippe iisdem artibus victus est*) QUAM DEUM IRA IN REM ROMANAM, *cujus pari exitio viguit ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, juxta adulatio & superbia; palam compositus pudor; intus summa adipiscendi libido, ejusque causa modo largitio & luxus, sæpius industria & vigilantia, haud minus noxiæ, quoties parando regno finguntur.*

3. Talis fuit famosus ille Seianus, conditor damnosissimæ aulicorum sectæ, quæ continua serie ad nostra usque tempora propagata, infinita mala generi humano intulit. Præcipue post Seianum in ea excelluerunt, sub Francisco II. Carolo IX. & Henrico III. Regibus Galliæ *Guisiani*, sub

ſub Ludovico XIII. *Ancræus*, ſub Jacobo & Carolo Regg. Angliæ, *Buckinghamius*. His tribus palmam in Seianiſmo tribuere non veremur. Quibus addenda eſt ex ſequiori ſexu *Philippa* Catanenſis, Seianiſmi ad miraculum perita, quæ Johannam I. Reg. Neapolitanam ad omne flagitium impulit. Ab his proximi fuerunt, Laco, Icelus, Vinius, ſub Galba. Meſſalina, Narciſſus, & Pallas, ſub Claudio: Euſebius ſub Conſtantio; Petrus Gaveſtonus, & duo Spenſeri ſub Eduardo II. Reg. Ang. Granvellani ſub Carolo V. & Philippo II. Dux Lermæ ſub Philippo II. ut cæteros omittamus. Nec noſtra ætas illuſtribus Seianis caret, qui per tot gentium ſtrages innotuerunt, ut eos nominare neceſſe non ſit.

4. Hi ſunt illi Seiani & origine & moribus & ſucceſſu & plerumque etiam vitæ exitu. I. *Origine*. Quemadmodum enim Seianus familia non illuſtri, ſed equeſtri tantum natus fuit: ita ejus ſectatores raro ultra vulgarem nobilitatem aſſurgunt, frequenter cum Euphormionis Callione, *Parentes habent æterna majorum vilitate, penè etiam extra viciniam ſuam notos*. Buckinghamius quis fuerit conſtat. Granvellani avus fabrum ferrarium apud Veſontionem egit. Philippa fullonis erat

uxor.

uxor. Ancræus obſcuræ familiæ. Dantur hodie Seiani, quorum parentes veredarii vel pileones fuerunt. II. *Moribus.* Sicut Seianus juventutem ſuam laſcivè, prodigè & inhoneſtè tranſegit; ita ejus ſectatores omnes ſunt aleatores, ſcortatores, biberii, Apicii, nepotes, decoctores, blaſphematores, contemtores DEI & verbi ejus, ac ut paucis omnia complectamur, ἄθεοι καὶ ἄσωτοι. III. *Succeſſu.* Nihilominus tales Seiani, quibus non modo Principum aula, quæ Reipublicæ ſacrarium, clauſa eſſe deberet, verum à quorum ſocietate omnes honeſti viri abhorrent, intimæ admiſſionis amici fiunt, ac Principes ſibi adeo devinciunt, ut nemo apud eos potentior ſit. Sic Claudius à libertis ſuis, ut à parvo Æthiope elephas, circumagebatur, ac quod de eo venuſtè dicebat Julianus Apoſtata; *abſque illis erat inſtar earum perſonarum, quæ in Comœdiis mutæ introducuntur.* IV. *Vitæ exitu.* Quem omnes ferè miſerum & cruentum habent. Sic Guiſii, Ancræus, Buckinghamius, Philippa, & alii plurimi.

5. Hic vero inquirere operæ pretium eſt, quibus artibus ad tantam poteſtatem Seiani emergant. Profecto variis, ſemper tamen malis, inhoneſtis, ludicris & voluptariis. De Ancræo tradunt quod ar-

te ma-

te magica Ludovicum fascinaverit. Buckinghamius arte saltatoria, & voluptatum magisterio, Jacobum sibi obnoxium reddidit. Sed audiamus prudentissimum scriptorem de Seiano: *non tam solertia* (quippe iisdem artibus victus) *quam* DEVM IRA *in rem Romanam*. Sunt qui tales Seianos non nisi abstrusa & miraculosa prudentia devincire sibi Principes suos eosque animo ad Rempublicam gerendam capaci instructos, ab illis in laborum societatem, boni publici studio, assumi existimant. Quorum simplicitatem paucis confutat Tacitus, dum inquit: *Non tam solertia*. Quæ ergo fuit causa? DEVM IRA *in rem Romanam*. Non minus piè quam accuratè summam primamque Seianismi causam eruit. Nihil occurrebat in rebus humanis, quo sibi adeo devincire Tiberium Seianus potuisset. Ergo convertit oculos ad summum illud numen, quod cum omnia, tum Principes imprimis, & Respubl. gubernat; & ejus iram in Romanos, causam tanto malo præbuisse refert.

6. Et ita omnino res habet. Quotiescunque Deus graviter irascitur Principi, vel Reipublicæ, tum justo suo judicio laxat fræna sceleratis hominibus, qui sibi Principem occulto quasi fascino ita devin-

ciunt,

ciunt, ut ſciens, volens, videns, ſentiens, ad exitium & ſuum, & Reipublicæ, graſſetur. Miraculum ſanè ingens, & cujus non magis, quam cur magnes ferrum trahat, reddi ratio poteſt, illos qui ante ſuſceptum Principatum ſumma ambitione imperandi flagrabant, mox pudenda metamorphoſi, omnem potentiam in homines nauci peſteſque publicas transferre.

7. Cæterum tales Seianos divinæ iræ ac erga res humanas indignationis, inſtrumenta eſſe, multis rationibus oſtendi poteſt, quarum aliæ Principes, aliæ Rempublicam, aliæ ipſos Seianos reſpiciunt.

8. Respectu Principum. I. Quia eos non aliter ac mancipia tractant, ludibrio habent, circumveniunt. Princeps ab illis

Flectitur, ut nervis alienis mobile lignum.

Numquamne vidiſtis circumforaneos, qui ligneis homunculis artem ſcenicam exercent? Tales poſt ſiparium latentes præſtigiatores ſunt Principum Seiani: ipſe autem Princeps lignea illa machina, quæ riſum ſpectantibus movet vel indignationem.

II. Quia fideles miniſtros ſenſim Principi ſuſpectos reddunt, variis artibus oppri-

opprimunt vel ſeponunt, ſuiſque clientibus regiam implent. De Seiano noſter: *Accendebat hæc onerabatque Seianus.*

III. Quia ipſum Principem ab intima publicarum rerum cognitione quam maxime excludunt. Nam tunc flagitia ſua tutò exercent, cum Princeps omnium rerum ignorantia & credulitate in ipſos laborat. Hoc quatuor potiſſimum modis aſſequuntur.

1. Summa ope adnituntur, ne quis Principem propius adire vel admonere poſſit. Hinc obſident fores omnes & aditus moloſſis ſuis, ac quos ſibi infenſos norunt, procul arcent.

2. Principem ſtudio ſolitudinis, quietis & voluptatum implent, ac ad venationis intemperiem impellunt.

3. Literas intercipiunt, Legatos & Oratores primo audiunt & nihil niſi quod placet, ad Principem deferunt.

4. Adulatores conducunt, qui Principem, felicem Reip. ſtatum ipſoſque certatim immodicis laudibus extollant.

IV. Quia Principem perpetua infamia ad omnem poſteritatem conſpurcant. Flagitia enim ſua & ſcelera cum Principe communicant, ac quod ipſi nefariè & infeliciter perpetrant, id à populo Principi imputatur ob duplicem rationem.

1. Quia

1. Quia intimâ Principis familiaritate utuntur. Quemadmodum Gobrias ita adhæsit mutuo amplexu Mago ut inclamaret, *trajici vel per meum latus:* Sic illi Seiani unum velut cum Principe corpus constituunt, ac si sacra licet conferre profanis, Eliam imitantur, qui suscitaturus mortuum puerum, *imposuit os suum ori ejus, oculos suos oculis ejus, volas suas volis ejus*. Princeps igitur eorum clypeus est, peti non possunt nisi per illius latus.

2. Quia cum penes Principem sit summa Reip. potestas, populus inde concludit, eo ipso, quod Princeps non puniat tales Seianos, sed defendat, non circumscribat, sed indies majorem potestatem iis largiatur, non à se arceat, sed secum in consilio, secum in cubiculo, noctu, interdiu, habeat, eum omnino ipsorum enormia scelera approbare participemque esse.

V. Quia Principem in summum & vitæ & regni discrimen adducunt. Hic jam plurima proferri possent exempla, sed sufficiat unum Eduardi II. Reg. Angliæ, quem Petrus Gaveston & duo Spenseri in extremas miserias & lugubrem vitæ exitum conjecerunt.

VI. Quia Principem ad infamen paupertatem deducunt, idque divinæ iræ argumen-

gumentum evidens eſt, multa poſſidere & ſemper tamen egere. Vere igitur talis Princeps Tantalus eſt, qui videt opes ſuas, ſed non tangit, adeoque mediis in undis ſiti torquetur. Ita maximos videmus Reges & Principes tot provinciarum & ditionum opibus vix aulam ſuam poſſe ſuſtentare. Inſtar Eriſichthonis laborant inopia: cum Seiani noſtri interea opes vel accumulent avare, vel per luxuriam prodigant.

VII. Quoniam tales Seiani Principem ſpoliant amore & affectu erga ſuos ſubditos. Impoſſibile eſt ut Princeps Seianiſatus poſſit amare ſubditos ſuos, multominus ab illis amari. Quo vinculo mutui affectus & amoris ſemel diſſoluto, dici non poteſt, nec ſatis deplorari, quam triſtes conſequantur effectus ac miſerabiles caſus. Princeps deſtitutus affectu ſubditorum, velut moles ſine nervis jacet. Quid enim agat ſine illis? Eorum opibus eſt dives, eorum multitudine fortis ac tutus: Sine illis & pauper & contemtibilis, & maximo periculo expoſitus. Subditi deſtituti affectu & amore Principis ſui, velut herbæ ac arbores, recedente Sole languent, & expoſiti ſunt injuriis ſceleratorum hominum, vicinorum inſultationi, hoſtium prædæ. Sunt oves ſine paſtore,

exer-

exercitus ſine duce, navis ſine rectore, corpus ſine anima. Ita artibus Seianiſmi corpus ſe paratur ab anima, exercitus à duce, oves à paſtore, navis à rectore, & conſequitur totaliſque interitus Reipublicæ vel miſeranda converſio.

VIII. Quoniam tales Seiani indicium ſunt ac argumentum Principes illos traditos à Deo in reprobum ſenſum, corde & affectibus induratos, immobiles & ſine ſenſu communi, ſine judicio, quos neque ratio amplius flectere poteſt, neque preces & obſecrationes Subditorum emollire. Redduntur inſtar ſtatuæ uxoris Lot, aures habent & non audiunt, oculos & non vident, linguam & non loquuntur, manus & non tangunt, pedes & non ambulant. Sunt inſtar leproſorum, non ſentiunt amplius, ne puncti quidem. De his verum eſt, quod Lycurgus in oratione contra Leocratem pronunciavit:

Iratus ad pœnam Deus ſi quos trahit,
Auferre mentem talibus primum ſolet,
Caliginemque offundit, ut ruant ſuas
Furenter in clades ſibi quas noxiis
Accerſiverunt ultro conſiliis malis.

DISSERTATIO XXX.

De Nominibus, Terminis, Temporibus Imperiorum fatalibus.

I. ESSE nomina, tempora, loca, Imperiis decretoria & fatalia, si non evidentibus argumentis, at certa & frequenti historiarum omnis ævi luce demonstrari potest. Quoties idem, quod auspicium potentiæ primum nomen fuit, postea ruinis & eversione regnorum illustratur? Quoties flumen, mare, mons, ostendunt, neminem impune Providentiam divinam, utcunque magno exercitu, lacessisse? Quoties statis diebus, mensibus & annis, circumacta Imperiorum fata sunt? Ac duo postrema certum in divino consilio & destinatione fundamentum habent. Nam & Deum certos hominibus habitationis terminos constituisse, & unicuique regno suum diem ultimum esse, dubitari non potest. Magis mirum, quî nomina quoque concordent, ut Constantinos in Thracia, Philippos in Macedonia, Henricos in Portugallia, cœpisse & desiisse videamus. Exempla sunt innumera, quorum aliquot tantùm proferemus. Pausaniæ in Atticis maximè mirandum videtur, *omnes ex Æacidarum gente & no-*

nomine, divinitus oblata nece occubuisse. Idem de Cæſarum familia obſervant antiqui. Darius Hyſtaſpis regni Perſici inſtaurator, quod Darius Codomannus finivit. Sub Conſtantino Magno Imperium Byzantinum cœpit, ſub Palæologo deſiit. Sic Balduinus Latinorum in ea urbe primus pariter ac ultimus Cæſar. De Auguſto & Auguſtulo res nota. Similia ſunt quæ de Rogeriis & Ferdinandis in Sicilia, Franciſcis ex Sforziarum familia, Chilpericis inter Merovingos & apud Peruanos Manconibus Incis traduntur, ut alia brevitatis ſtudio, multa & inſignia, omittam.

2. Dum nomina Imperiis fatalia dico, non de illis tantum cum quibus potentia cœpit & deſiit, ſed & quæ præ cæteris auſpicata vel inauſpicata fuerunt, intelligendum eſt. Sane pleraſque apud Hiſpanos mutationes ſub Ferdinandis accidiſſe videmus. Saracenicam potentiam Muhammedi exercuerunt. Richardos in Anglia cruentus exitus omnes excepit. Quis Henricorum nomen in Gallia funeſtum, quis Scotorum Jacobos ignorat? Nobis impræſentiarum conſtitutum eſt de Ferdinandorum & Philipporum apud Hiſpanos, Richardorum apud Anglos, proſperis vel adverſis agere.

3. FERDINANDUS nomen Hiſpanis

N ſem-

ſemper auſpicatiſſimum fuit. Cum illo regna cœperunt, & in immenſum aucta ſunt. Caſtiliam conſtat ſub regno Legionis uſque ad Sanctium primum delituiſſe, cujus nomine præfecturam *Ferdinandus* Conſalvus geſſit. Huic debita Caſtiliæ magnitudo volentibus fatis deſtinata fuit, & prima fundamenta, non alio munere quam Equo & accipitre jecit. Equum & accipitrem præſtanti ingenio habuit. Cum Legionem veniſſet, placuit Sanctio Equus, placuit & accipiter. Nec mora, mercatur utrumque ea conditione, ut ad certum tempus non ſolutum pretium indies duplicaretur. Sive tanta fuerit ærarii inopia, ſive penes regios miniſtros culpa non exhibitæ ſummæ hæſerit, ſatis conſtat eo uſque auctam ſummam, ut pro redimendo nomine, Sanctius Caſtellam titulo Comitatus Ferdinando & ejus poſteris concederet, quod factum A. C. IↃCCCC XXXIX.

4. Sic Caſtella ſub *Ferdinando* cœpit aliquid eſſe; & paulo poſt in regni ſpeciem excrevit ſub alio Ferdinando. Nam cum maſcula Comitum ſtirps defeciſſet, *Sanctius* Navarræ Rex, ducta Nugna Comitatus hærede unica, eam A. C. CIↃ VIII. Pyrenæo ſceptro adjunxit, & poſtea regni titulo Caſtellam Ferdinandus filius ejus

ejus anno c I ɔ x x x I v. obtinuit.

5. Jam primum Castellæ Comitem Ferdinandum, & ejusdem nominis primum Regem habemus. Mare eadem flumina recipit quæ fundit. Non poterat Castilia dememinisse Originis suæ & antiqui Domini. Redit igitur ad Legionem, sed per fatalem Ferdinandum. Is tum, tertius hujus nominis, apud Astures regnabat, & virtute sua, matris prudentia, Castiliam perpetuo vinculo Legioni conjunxit. Nulla ætas imposterum capita hujus Gordii nodi dissolvit. Mansit unita Legioni Castilia, & quasi jam præluderet Majestati suæ, primum locum inter omnia Hispaniæ regna sibi vendicavit.

6. Parum sibi *Ferdinandus* egisse videbatur, Castilia Legioni conjuncta. Adhuc Mauri Cordubam insidebant, & fertilissimos Andaluziæ campos Saracenicus vomer premebat. Eo igitur impetum vertit, & quæ nullis hactenus viribus concesserat, caput gentis Cordubam A. C. cIɔ cc xxxvi. expugnat, reliquiis Maurorum in Bœticam fugatis, ubi novum Granadæ regnum excitant, donec & eos ibi fatalis *Ferdinandus* inveniat.

7. Is Aragonia stirpe ortus, Hispaniam eo potentiæ provexit, quanta hodieque universum Orbem implet. Quid

in sola Granada moror? Navarra, Neapolis; & novus ad occidentem, priscis incognitus orbis, huic debetur. Ut mirari nemo debeat, si ipsi Magni nomen adscripserint posteri; & Hispanica Monarchia citius in omnes se extenderit partes, quam cœpisse intelligeretur.

8. Nec de artibus loquor quibus tanti mensuram nominis implevit. Satis constat perfidum fuisse & omnia ex proprio commodo metitum. Vide enim quam Navarram & Neapolim nullo jure invaserit. In Navarra Johannes Albretanus regnabat, Francorum Regi fidus & addictus. Hæc prima ejus regni labes. Ferdinandus, ut nihil ambitioni, omnia sacris & conscientiæ tribuere videretur; fulmen Julii secundi, qui Regem Franciæ cum omnibus fœderatis, inter quos etiam Navarrus, excommunicarat, bello prætextum sumsit. Exercitu quasi in Mauricam expeditionem collecto, in Francos conversus, liberum per Navarram transitum petit, & in fidei pignus munitiora regni loca. Hæc non impetrandi se, sed materiam bello. Negatur ergo utrumque: Ferdinandus imparatum Johannem, toto regno exuit. Acquisitum armis & per vim, iisdem contra Francos frustra repetentes, Hispani hactenus asseruerunt.

9. Lon-

9. Longe iniquior Neapolis invaſio, ubi & fœderis & ſanguinis jura, nullo Dei metu, ſcelere & ambitione fœdus ac maculoſus, violavit. Cum Carolus VIII. Neapolin bello premeret, miſſus Aragoniis auxilio cum quibuſdam copiis Magnus Conſalvus. Prima hæc perfidia; cum Ferdinandus recepto Perpiniano & Ruſcinonenſi Comitatu, nihilominus cœptam Caroli VIII. expeditionem interturbaret & inſuper in Septimaniam irrumperet. Nec confecto bello Conſalvus exceſſit, cauſatus id ſibi tantum à Rege ſuo imperatum, ut Friderico & regni ſaluti conſuleret. Mox cum Ludov. XII. clam novum fedus percuſſit de occupando regno Neapolis, ita ut Gallo Brutii & Campania, ſibi Apulia & Calabria cederent. Ignarus omnium Fridericus, cum hinc apertus hoſtis, inde proditor Conſalvus urgeret, toto regno ſine mora exuitur. Conſalvus Calabriam velut defenſurus eam contra Gallos, invaſit. Friderico, inter execrationes perfidiæ, ſatius viſum fuit hoſti, quam proditori, fidere: Ludovico ſe ſuaque commiſit. Hiſpanis grande perfidiæ lucrum regnum manſit, ac tota ejectos Neapoli Gallos paulopoſt ultra Alpes relegarunt.

10. Neque his terminis Ferdinandi

ambitio & successus se continuerunt. Novum ecce orbem Hispaniæ Christophorus Columbus, spretus à Genuensibus suis, à Lusitanis & Anglis irrisus, aperit. Tunc Medeæ vaticinio satisfactum:

Venient annis
Secula seris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet & ingens
Pateat tellus Typhisque novos
Detegat orbes, nec sit terris
Vltima Thule.

Tam admirabilis fortuna pares Ferdinando titulos peperit. Catholici Regis nomen, non in fastum modo sed & Monarchiæ præsagium, assumsit.

II. Vidimus omnia Castiliæ incrementa Ferdinandis deberi. Ut illud nomen merito sacrum & fatale Hispanis sit. Nec quicquam ferè auspicio Ducum feliciter gestum est, nisi quibus Ferdinando nomen fuit. Granadam, & Neapolim *Ferdinandus* Consalvus Cordubensis, flos ille Ducum & Magnus Imperator, subegit. Nec Mexicanum & Peruvianum Imperium ab aliis debellari potuit, quam fatalibus *Ferdinandis* Cortezio & Pizarro. Nota *Ferdinandi* Toletani Albæ Ducis felix militia. Qui, ut ut Belgium amiserit, Lusitaniam tamen, id est dimidium Monarchiæ Hispanicæ, in-

tra

tra dies non multos Castiliæ adjecit.

12. Quemadmodum plantæ ex suo solo in alias terras translatæ, ingenium mutant, ita ut nonnullæ venena quoque vel assumant vel deponant; Sic non eadem nominum ubique ratio. Quis non miretur mirabiles Providentiæ Divinæ varietates? Quod nomen Burgundis & Austriis prosperum est, in Hispania degenerat. Contra Hispaniæ felicitatem Germania destituit. Ferdinandos & Philippos testes produco. Satis constat ita institutam nominum mutationem, ut Hispanis Philippi, Germanis Ferdinandi cesserint. Sed mutata cum solo fortuna fuit, & nihil in Hispania Philippis, in Germania Ferdinandis infelicius est.

13. PHILIPPVS nomen Burgundis & Austriis fortunatum. Sicut enim *Philippus* Audax, à Carolo V. Franciæ Rege fratre Burgundias obtinuit; ita nepos ejus *Philippus* Bonus amplissimum Imperium condidit, universa propemodum Belgica in unum corpus redacta & Burgundiis suis adjecta. Postea *Philippus* Pulcher Maxæmyliani I. Imp. filius Austriam nobilitatem Burgundiæ, mox conjugio Johannæ Ferdinandi & Isabellæ filiæ, Hispaniæ intulit. Primus hic Austriam, Belgium & Hispaniam, connubio & sanguine

junxit. Sed quam in Austria & Belgio felicitatem senserat, Hispania destituit. Vix eam ingressus erat, cum post sex menses, & ut videtur, artibus Ferdinandi soceri sui, incertum veneno an alio casu, Burgis perit. Ab eo tempore Hispanica Monarchia sub Philippis paulatim corruere cœpit.

14. Enimvero multis absurdum videbitur *Philippum* II. infelicibus accenseri. Quod quidem probatu haud difficile, si vel solam Belgii jacturam consideremus, in quo ipsa Hispanicæ Monarchiæ fundamenta concussa ac labefacta sunt. Et, si Lusitaniam excipias, quid Philippo huic prosperè cessit? quid non infeliciter? Nec alio teste opus habemus. Ecce ipsum fatentem, *se* 5 594 *auri myriadas inutiliter consumsisse, nec ullum aliud tanta operæ pretium superesse prater Lusitaniæ regnum, quod tam facile amitti possit quam cito concepta de Franciæ regno spes evanuerit.*

15. Eo ingenio *Philippus* II. fuit, ut non acquirendis sed perdendis regnis natus videretur. Rem per partes ostendam. Sicut Pater Carolus V. summam Monarchiæ Hispanicæ in Germania, Gallia & Italia: sic Philippus in Anglia & Gallia posuit. Angliam primo nuptiis sanguinolen-

lentæ Mariæ invasit; sed adeo infeliciter, ut ab Anglis non obsequium, sed risum & opprobria reportarit. Quippe non assuetis, nimius ille fastus & rigor videbatur. Southamtoniam appulsus, quamprimum in terram exscensionem fecit, stricto ferociter ense, velut novus Conquestor ex Normannia, insulæ terrorem injecit. Diceres eum *possessionem*, ut Hispani loquuntur, *capere*. Progressus nudo ferro Consulem oppidi obvium habet, claves humiliter offerentem. Quid Philippus? Remoto in lævam ense, dextra claves per silentium arripit, nullo humanitatis signo edito. Tantum rigido vultu, ne ambire videretur, processit. Quid mirum Anglos talium insolentes, etiam Regis nomine abstinuisse, cum eum Reginæ maritum, non absque salso risu, appellarent?

16. Hæc Hispanica gravitas Philippum in Belgio quoque exosum reddidit, quæ prima alienati populi causa fuit. Audiamus Jesuitam Stradam: *Ubi venit ab Hispania Philippus, Hispanorum procerum corona septus, ac domi forisque impenetrabilis, nimia eorum apud Regem gratia offendi paulatim Belgæ; inde in mores, quorum ubique retinens est Hispa-*

norum natio, transferre odia; demum ab Rege ipso, quem Patris dissimilem indignabantur, sensim abalienari. Nam Cæsar aditu facilis alloquioque privatum in modum demittebat se, securus ubique Majestatis suæ. Atque ut erat versatili ad omnia pariter ingenio, mores exteros ita induebat, ut non minus cum Germanis Germanum ageret, Italumque cum Italis, aut cum Hispanis Hispanum, quam Belgis suis se Belgam præstaret. Philippus contra & esse & videri omnibus Hispanus: parce loqui, nec nisi Hispanicè, publico libenter abstinere & quasi ex abdito venerationem intendere; de vestitu deque cætero cultu quem attulerat ab Hispania, nihil immutare. Id vero commotis semel animis, superbia & contemtus habebatur; perinde quasi ea morum diversitate ipsi fastidirentur. Ferebaturque admonuisse ea de re filium Cæsar. Hæc Jesuita.

17. Quæ satis ostendunt infelicem Philippum nesciisse artes imperandi aliis præterquam Hispanis suis. Unde neutiquam mirum apud Anglos & Belgas eum frustra fuisse. Nam hilaris & aperta earum gentium frons, non potest illud triste, superbum ac suspicax Hispaniæ supercilium ferre. Et quid agas, ubi semel Princeps

ani-

animos populi sui amisit? Tunc quidem precario eum regnare & fastidiri, ac quovis etiam levi casu dejici posse, neutiquam dubium est.

18. Non hoc ignoravit *Philippus*. Ideo diffisus voluntati Belgarum, nonnisi Tyrannide, præsidiis, vi, metu, inquisitione, se potestatem lubricam stabilire posse credidit. Miser! Tyrannidem quidem in Belgio exercere nemo potest, nisi excisis Belgis. Vim si adhibeas privilegiis, bonis, vitæ, & quæ instar omnium est Religioni & libertati ipsorum, vim statim opponent. Metus alio metu ibi coërcetur. Tractari debent illi ad Oceanum Germani arte quadam, & omne præterquam patrium ac suave Imperium, abominantur. Hoc si agas, tum verum est illud Caroli V. *Nullos esse populos modo paternè habeantur, qui servitutis nomen magis execrentur & magis patiantur quam Belgæ.*

19. *Philippus* in Hispania Belgarum fortunas & vitam internecioni destinat & hoc plusquam ferreum decretum, sanguinolenta inquisitionis machina, exequitur. Quis ille miserrimorum civium clamor? Quid ignes comburendis hominibus sibi volunt? Quid miles, propugnacula, & odium publicum Granvella-

nus? His veluti gradibus ex summo Principatus Belgici fastigio descendit Philippus, impellente ruentem jam & afflictum Wilhelmo Nassavio, Ordinibus vero Hagæ imperium infelici, sed superbo, sed Tyrannico, abrogantibus. A. cIↃ IↃ LXXXI.

20. Hanc jacturam ut resarciret, ignominiam ulcisceretur, nihil non egit & molitus Philippus fuit, sed eodem ubique fato usus. Tandem classibus suis maria stravit, Oceanum milite alter Xerxes implevit, Britanniam, olim littoribus nostris avulsam, denuo juncturus. Sed & hanc falso appellatam invincibilem classem.

Vicit hiems, laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.

21. Nihil nunc de miserabili exitu quem Philippus habuit, dico, qui σκωληκόβρωτος factus, inter immania tormenta, monumentum Tyranni divinitus puniti, instar Herodis, exspiravit. Nec fortunatiorem terris reliquit hæredem Philippum III. filium, hic Philippum IV. sub quo Monarchia Hispanica *ruit impete magno*, Lusitania cum Indis avulsa, ut præteream quæ in Belgio, Italia, Ger-

Germania amiſerit. Tument adhuc à recenti ſeditione Neapolitani, Sicilia, Sardinia, frænum mordent. Catalonii pluſquam Saguntina conſtantia ſe & libertatem partam tuentur. Ac niſi Gallos civilis belli furor occupaſſet, quantum Philippo in Belgio immineret damni, quantum in Italia? Tum extinctus unicus tanti Imperii hæres, deplorata Philippi valetudo, quid portendunt aliud præter imminentem ruinam vel gravem Hiſpanicæ potentiæ converſionem?

22. RICHARDUS nomen Anglis fatale. Omnes Richardi Reges, violenta morte perierunt. *Richardus I.* cognomento *Cor leonis*, Princeps nulli virtute inferior, ſagitta percuſſus in obſidione arcis cujuſdam periit. *Richardus II.* ab Henrico IV. Ordinum conſenſu regno deturbatus, miſerabilem exitum habuit. Et quanquam authores non conſentiant in genere mortis, omnes tamen explodunt Hectoris Boëtii fabulam, qui in Scotia profugum obiiſſe ſcribit Strivelingiæ. Plerique fame necatum tradunt, & addit Polydorus *fabulam Tantali in hoc infelici Principe impletam.* Singulis diebus fercula ipſi appoſita; ſed prohibitus ea fuit guſtare. *Richardus III.* immanis Tyran-

nus in prælio apud Bosworthiam cæsus ab Henrico VII. dignum vitæ exitum habuit. *Richardus* Dux Cornubiæ & Rex Romanorum in obsidione castelli cujusdam occubuit. Ita *Phil. Melanchthon* in Chronico, confundens hunc Richardum cum primo. Nam Annales Anglorum dolore animi obiisse volunt. Nihil nunc dico de Pseudo-Richardo sub Henrico VII. nihil de Ducibus, Comitibus, nobilibus aliis, quorum innumeri violenter extincti.

DISSERTATIO XXXI.

De Academiarum per Occidentem instauratione.

1. POst fatalem Romani Imperii Barbaricis irruptionibus dissipationem, cum Occidentis provincias Scythæ, Orientem Saraceni, velut Martia tempestas, horrendum in modum diriperent, magna ingenia cessêre ac blandiente inertia, omnis literarum & eruditionis splendor penitus extinctus periit.

2. Et quanquam Carolus Magnus, per Albinum Alcuinum, præruptæ & urgenti barbariei se utcunque opponeret: ipso tamen defuncto, propter Hunnicas vastitates & Normannicas, cum decus publicum

cum paucis curæ esset, adeò omnis per Europam elegantiâ degeneravit, ut circa nonum à nato servatore seculum, exolescentibus planè veterum institutis ac secordi passim desuetudine ingenia oblimante, prodigiosæ universum orbem Christianum tenebræ occuparint.

3. Quæ quidem divinarum pariter atque humanarum rerum ignorantia, sicut Religionem in superstitiones & inania doctrinarum corrupit: ita Remp. immanitate & incuria recti, juxta periculoso, contaminavit, ut *neque Deo quæ sunt Dei, neque Cæsari quæ sunt* Cæsaris, amplius redderentur, sed homines, procul pietate & justitia, Læstrigonum instar, omni Ponto & tempestate feriores, velut pecora, vitam transirent. Quæ barbaries continuis Christianorum inter se ac contra Saracenos bellis ita invaluit, ut Germania (nihil enim de cæteris regionibus dicere constitui) nil nisi magnum latrocinium esset.

4. Imperatoriam tum temporis Majestatem FRIDERICUS Ænobarbus, justitia & fortitudine ante alios juxta magnus Princeps, exercebat. Qui rem animo pulcherrimam agitans, Herculeo ausu, amissa Reip. decora, vindicare aggressus, id sibi imprimis credidit negotium dari,

ut

ut cum ditione nutuque, maria, terras, pacem, bella, regeret, extinctam in societate hominum, eruditionis ac literarum cupidinem, resuscitaret. Ita enim secum ratiocinabatur sapientissimus Cæsar: Non opes, non exercitus æque valida atque eruditionem & honestissimarum artium scientiam, Imperii præsidia esse ac munimenta.

5. Quare solennibus apud Placentiam Italiæ urbem, in Roncaliorum planitie Comitiis habitis, inter secretiores ac divinas pro Imperio curas, super eo imprimis in Procerum Senatu anquiri voluit: *qua ratione non Religioni minus quam Reip. imposterum saluberrimis legibus ac institutis utiliter prospici posset.* Quibus cum adsensu auditis, omnium sententia nihil ad humanitatem ab interitu vindicandam visum fuit potius; quam si præferoces Germanorum animi & in Martem ac mortem adeo proni, mitiore cultu mansuescerent. Literarum igitur sepulta jam aliquot seculis studia, pulsis ignorantiæ & desidiæ dehonestamentis, in lucem revocare placuit ac ejusmodi excitare collegia, ubi honestis sermonibus ad omnem virtutem, & scientiam, mobiles adolescentium animi imbuerentur.

6. Cæterum in eo imprimis totius nego-

go.

gotii difficultas versabatur, quibus delinimentis exulceratæ juvenum mentes ad sanitatem revocari possent, ut relicto otio labores, ablegatis voluptatibus virtutem, spreta ferocia mansuetudinem, exuto squallore elegantiam antehaberent. Ita enim ferè in rebus mortalium fieri solet, ut non nisi præmiis & gloriæ cupidine ad præclara & ærumnosa plerique commoveantur. Et quanquam in arduo spes esset, propter asperrima temporum & longam truculentiæ assuetudinem: Imperator tamen ne publicis ulla re commodis deesset, novam iniit & hactenus inusitatam excitandi studia rationem.

7. Immunitates ejusmodi indulsit, quibus quæsitiores tum quidem expetere aut desiderare nemo posset, gnarus crescentibus studiorum pretiis, etiam ipsa propediem reditura. *Dignum namque* Cæsar *existimabat, ut cum omnes bona facientes Imperatoriam laudem & protectionem omnimodo mereantur: quorum scientia totus illuminatur mundus & ad obediendum Deo ac ejus ministris vita subjectorum informatur, quadam speciali dilectione ab omni injuria defendi.*

8. In quem finem ne divinos unquam conatus oblivio & neglectus destrueret, ac ut in postfuturos quoque beneficium com-

componeret sua Majestate dignum, famosam illam publicavit Authenticam, quæ Codici Justinianeo inserta, hodieque omnium Academicarum Universitatum decus & præsidium est, qua non honores modo eruditorum & dignitates, sed libertas, sed salus, sed securitas fundatur. Quod enim Spartanis fuerunt instituta Lycurgi, Atheniensibus præcepta Solonis, & in Romana Rep. duodecim tabulæ: hoc jure merito in hanc usque diem Academiis, Friderici authentica est, fons & origo omnium, quæ postea Ordini nostro à Regibus, Principibus, Rebuspublicis, indulta sunt privilegiorum.

9. Complectitur autem duo summa Academicæ libertatis capita, securitatem & optionem fori. Illa studiosorum innocentiam ab omnibus quæ vel personæ ipsorum vel bonis inferri quocunque obtentu terra marique possunt, injuriis ac detrimentis, defendit. Hæc, etiam criminum reis ac nocentibus, judicis qualem causæ suæ convenientissimum arbitrarentur, eligendi potestatem clementer indulgebat. Ut quæ studiorum cursum vehementer tum impediebant singula, quod omnes viæ, flumina, regiones, innumeris vectigalibus, tributis, oneribus, obsessæ, ac ipsi peregrinantes variis male-

maleferiatorum injuriis ac periculis subjecti essent, ea gratiosè his indulgentiis tollerentur universa.

10. Et cum propter paucitatem, quæ illo seculo erant, Universitatum, longinquæ studiosis in Galliam, Italiam, Britanniam, disjunctissimas terras, suscipiendæ essent peregrinationes, eorum & securitati prospicere voluit Piissimus Imrat. & immunitatibus consulere: ne quisquam vel periculi metu absterritus animi & ingenii cultum negligeret, vel sumtuum mole ac expensarum gravatus, præclarissimum incœptum desereret: vel injuriis ac iniquitate inter peregrinos oppressus, domi ignavus delitescere quam in exteris oris & hoc litterario quasi exilio scientiæ thesauros acquirere ac vel tralatitiaMusas peregrinatione dignari mallet. *Quis enim eorum*, inquit Cæsar, *non misereatur, qui amore scientiæ exules, facti de divitibus pauperes, semet ipsos exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, & à vilissimis sapè hominibus (quod graviter ferendum est) corporales injurias sine causa perferunt.*

5. Quæ cum ita sint, quis dubitet Imp. Fridericum primam struxisse ad Academicas libertates, viam & gradum. Hic nimirum fuit Jason ille qui aureum scien-

tia-

tiarum vellus, draconibus & ignivomis tauris eripuit. Hic Hercules & Theſeus, qui obſeſſis undique à latronibus & iniquiſſimo hominum genere, litteratis ad Parnaſſum & Heliconem, aperuit aditus. Hic pius Æneas qui harpyarum infamem faceſſere juſſit ingluviem, quæ omnia diripiunt unguibus ſuis & immundo contactu nefarie fœdant. Quod in hanc uſque diem bonis noſtris, velut ſalutarem teſſeram inſcribimus BONA STVDIOSORVM, ad cujus tanquam Gorgonis conſpectum illi excuſſores diffugiunt, uni ac primo Friderico debemus beneficium, cujus etiam ob id manet manſurumque eſt Imperii decus in animis hominum, æternitate temporum, fama rerum.

12. Sed non ſatis erat expurgaſſe viam, qua ad litteras & humanitatem iretur, niſi etiam ipſa eruditionis & ſapientiæ templa, ſanctam & inviolabilem obtinerent authoritatem. Atque hoc alterum authenticæ caput, neque aliud amplius aut diffuſius Imperatoris noſtri erga ſtudia meritum eſt. Nam non modo ſecuritatem ab omni, quamdiu in itinere eſſent, injuria, verùm multo magis, poſtquam ad ipſa loca doctrinæ conſecrata veniſſent, præſtari illis voluit clementiſſimus Cæſar,

ſar, libertatem. Procul à Leonis X. perfidia, qui Legato veniendi, non vero manendi vel abeundi facultatem ſe dediſſe, cavillabatur. Ergo optionem inſuper fori ſtudioſis indulſit, ut in crimine aliquo deprehenſis & propter litem conventis, vel Magiſtrum ac Profeſſorem, vel Epiſcopum civitatis, cauſæ ſuæ judicem deligere, indiſcretum eſſet. Ita ut non tenerentur immoto & fixo tribunali ſeſe ac innocentiam ſuam ſubjicere, verum libertas ipſis, qualem potiſſimum vellent, eligendi relinqueretur.

13. Cujus quidem inſtituti duplicem Cæſar habuit rationem, cur id non ad dignitatem modo litterarum, verum etiam neceſſitatem ſpectare exiſtimaverit. Una quidem ex illorum temporum infelicitate profecta; quod cum penitus extincta jacerent ſtudia, pauciſſimi etiam in primariis urbibus, in oppidis ac agro pene nulli reperirentur, qui ulla humanitatis cognitione, non dico imbuti, ſed vel leviter tincti eſſent; plerique ultra Virgilianos upiliones & bubſequas ruſticani? Ac quod vulgo dici ſolet, *ars non habet oſorem niſi ignorantem*, idem tum quoque accidit. Prætores illi & judices, indocti homines, litteratis plerumque minus ſe exhibebant æquos. Noluit ergo Cæſar illorum

lorum lubidini Academicorum innocentiam exponere ac contumeliis. Sed accedebat alia etiam causa, quod cum infinita juris municipalis sit varietas, peregrini facilè circumveniri, sive legum sive linguæ, ut alienarum, inscitia, poterant. Cui malo provide per illam fori optionem litterarum Sectatores eximebantur.

14. Ita cum clausos hactenus scientiæ campos aperuisset Fridericus, amissæ eruditionis reciperator, successorum suorum curas & alacritatem ad studia porro promovenda, impensius inflammavit. Cœperat ille intermortuas penè Musas resuscitare, reliqui languentes foverunt. Primum ipse lapidem posuit, reliqui columnas & peristylia & Numidicas crustas addidêre, donec in hunc, quem videmus hodie, splendorem, artium & scientiarum templa exurgerent, neque ullum magno Principe & immortalitatem merituro impendii genus dignius existimabant, quam quod erogaretur in litteras. Imprimis Fridericus II. hanc avi sui magnificentiam, regia clementia imitatus, Neapolitanæ Academiæ, præter alia quæ apud Petrum de Vineis prolixè commemorantur, ingens hoc largitus est privilegium: *Quod omnes scholares in civilibus,*

bus, sub iisdem Doctoribus & Magistris conveniri debeant.

15. Nimirum illa à primo Friderico instituta fori optio, postquam propter juventutis, ut videtur, lasciviam, in abusum vertisset, flexa ad præsentem necessitatem authentica, totam Jurisdictionem Doctoribus & Magistris concedere ac adductius regimen instituere, convenientius visum. Unde circa exactum à Christo nato duodecimum seculum, gliscentibus jam ingeniis, passim per universam Europam illa Academiarum exemtio cœpit, ita ut imposterum non licuerit studentibus aliud sortiri forum quam Academicum, nisi excidere suo jure ac Imperatorum privilegiis mallent.

16. Incredibile dictu quanta ab eo tempore æmulatio Principum atque Regum, quo omnes ignaviæ & secordiæ eximerent obtentus, in privilegiis eruditorum ampliandis fuerit: quam liberaliter Magistratus de jure suo remiserint multum, ut castissimo Musarum consortio civitates ipsorum fruerentur. Ac quemadmodum non facile expleveris agrorum sitim debilibus rivis: ita rerum arbitri, velut certamine instituto, universa beneficentiæ suæ flumina in litterarum cultores effundebant.

17. Et

17. Et prudenter quidem ac circumſpecte ſummates viri judicabant, nihil vel in ſpeciem glorioſius civitatibus evenire poſſe, vel proventu uberius, quam ſi ad illas undique ex toto Orbe, peregrinæ juventutis flos, velut ad Hyblam aut vernantis Ennæ valles, confluerret. Quæ enim impoſterum fuit familia tota Europa nobilis, non intenta ad capeſſendas litteras, Academicæ peregrinationi? Quæ gens aut natio non ſe ad uberrimum illum ſapientiæ & eruditionis mercatum, etiam in longe diſſitas, maximo ſumtu, nec minoribus periculis, contulit regiones? Ipſi Principes ac terrarum Domini, nuſpiam melius monita Reip. gerendæ hauriri poſſe credebant, quam ex limpido Academiarum fonte, ubi diu penitus perdiſcerent, quæ mox præcipere debebant.

18. Erant tum raræ adhuc per Europam Academiæ ac propterea ſuperfluente juventutis multitudine frequentabantur. Quis non credat Pariſiis amplius triginta uno tempore millia ſtudiis navaſſe operam, cum annales ſolidæ fidei tradant, unam Oxoniam majorem pro Rege Henrico III., in rebelles Barones armaſſe numerum? Unde Francorum & Angliæ Reges non Provinciarum modo ac potentiæ, verum etiam Academiarum æmulatione,

tione, committebantur. Nam cum Parisiis studiosi à civibus pulsati discessionem molirentur, Henricus III. qui diu ægris illam transmarinam felicitatem oculis adspexerat, proposita ingentium præmiorum, bonorum, vacationum, emolumentorum spe, aliquot eorum millia Oxonium elicuit. Quod, quanquam multitudine superante facile damnum, tam visum turpe fuit Ludovico Sancto ac dedecorosum, ut quasi Provinciæ alicujus jacturam fecisset, regiæ urbis cives, animadversione paucorum, ad officium colendosque Academicos revocarit: *non minus ornamenti liberales artes, sacram disciplinam, cultum ingeniorum, Francis, quam arma afferre* prædicans, *& pulchram fore consociationem, rerum bellicarum gloriam, cum divinarum humanarumque rerum cognitione ac doctrina, conjunctam.*

19. Non minor inter Bohemos ac Germanos ob Pragensem Academiam contentio, quæ tanta abundabat exterorum multitudine, ut A. CIƆ CCCC IX intra octiduum quatuor & viginti Germanorum millia, in vicinas, Misniam & Thuringiam, emigrarint, ac Lipsiæ & Erfurdiæ, si non prima initia, magna saltem incrementa & accessionem dederint. Unde

Wenceslaum ignavum Majestatis inter alia etiam hoc criminis argumento Principes arcessiverunt, *quod Academia Carolina negligens & secors, eam collabi pateretur ac interire.*

20. A quo tempore demum illa, qua hodie omnes in universum per Germanias utuntur Academiæ, constans & perpetua, communi Principum ac Rerumpublicarum authoritate stabilita & consensu recepta fuit Jurisdictio: ita ut non mixtum modo pleræque sortirentur imperium, verum etiam merum, quale habent Viennensis, Ingolstadiensis, Griphiswaldensis, Tubingensis, Julia, & supra omnes alias Germaniæ antiquissima & celeberrima Heidelbergensis, quæ summum vitæ & necis in omnes sibi subjectos jus habet, quod ne ipsius quidem Principis authoritate infringi potest. Quam à Rudolpho II. Pal. Electore A. cIↄ ccc xLVI. fundatam, Rectoris amplissima potestate primus omnium gubernavit Vir nobilis Marsilius ab Ingen Gelrus, Wilhelmi Occami sectator ac discipulus, qui Lutetia una cum Johanne Buridano pulsus, in Germaniam migravit, ac ille quidem Viennensis in Austria, hic Heidelbergensis Universitatis fundamenta jecerunt.

21. In hac fessa jam mundi ætate ac vergente, divina Providentia, omnem Orbis antiqui statum, brevibus momentis circumvertit. Nam cum tria sint præcipua humanæ consociationis sive præsidia sive adjumenta, navigationum commoditas, scientiæ militaris (triste illud quidem & inhumanum, sed ob iniqua, quæ frequenter incidunt, temporum, necessarium malum) notitia, atque omnibus his immensa utilitate præferenda literarum elegantia: reperto magnetis usu, etiam remotissimæ & omni antiquitati inaccessæ terræ, quasi continens esset Oceanus, nostris tum Imperio, tum commerciis, junctæ sunt regionibus. Quid illa belli fulmina & tormentorum tonitrua, cujusdam Berchtoldi Franciscani, an mali genii, inventum, referam, quæ omnem antiquitatis militiam penitus abrogarunt?

22. Unum illud divinum planè & incomparabilis sagacitatis, Typographiæ artificium, quo majus nil aut mirabilius humana unquam tentavit industria, cœptum primo rudibus à Joh. Costero Harlemensi Batavo initiis, acerrimo Joh. Fausti Germersheimensis Palatini (quanquam multi alienam gloriam in se trahant) ingenio perfectum, nostram sive

in ſcribendo lentitudinem, ſive in legendo tædia, cœlitus ſublevavit, ac bonas literas, quæ hactenus velut lucernæ humore defectæ, non niſi tenue & exile lumen ſpargebant, ſolis ſereno cœlo & mero meridie inſtar fulgentis, illuſtravit.

23. Unde mox exerceri humanitas, vigere artes, ſtudia clareſcere, cum magna optimorum librorum hac nova arte elegantiſſimè impreſſorum copia, non modo ipſam pretii vilitate, ad ſcientiam, raperet paupertatem; verum inſuper incognita adhuc Occidenti & vetuſtate propemodum obliterata antiquitatis monumenta, inter pulverem & tineas tabeſcentia ac ſemeſa, priſtino ab amœnis ingeniis reſtituerentur nitori.

24. Recens adhuc felicitatis hujus memoria erat & exemplum, cum Muhammed II. Turcarum, gentis ad literarum & omnis omnino humanitatis excidium ac internecionem, ab ultimis Maſſagetarum oris profectæ, potentiſſimus Imperator, Græcorum per Orientem dominationi, captivitate Conſtantinopolis, lugubrem finem impoſuit. Ducenteſimus nunc annus illius calamitatis eſt: quippe obſeſſa fuit urbs v. April. cIɔ cccc LIII, capta XXIX. Maji, cum qua omnis Græcæ litteraturæ ſplendor tot imprimis,

quo-

quorum etiamnum frustra deploramus jacturam, immortalitate dignissimi Veterum labores, penitus concidisse videbantur. Fuit enim Constantinopolis, ad illa usque tempora, vetustæ monumentum sapientiæ, literarum domicilium, arx eruditionis. *Nemo Latinorum* (quod Æneas Sylvius illorum temporum gnarus refert) *satis doctus haberi poterat, nisi Constantinopoli aliquandiu in literis vixisset. Quod florente Roma doctrinarum nomen habuerunt Athenæ, id ea tempestate Constantinopolis obtinebat.*

25. At tum Scythica illa immanitas, velut pestilens quoddam sidus, surgentes literas, nondum adulta stirpe, enecasset, nisi ingentes animæ, Argyropyli, Chrysoloræ, Bessariones, Marulli, Gazæ, Trapezuntii, Triphernæ & alii, cum præstantissimis antiquorum monumentis, tanquam ex magno naufragio, in Italiam enatassent, quo postea profecti consummatæ virtutis viri & bonarum artium cupientes, Wesselus Gansefort Groningamus, Rudolphus Agricola Omlandus, Johannes Capnio Palatinus, ignotas penitus Græcas literas, primi omnium Germaniæ, adhuc incomptæ & informi, intulerunt.

26. Memorabile est quod de se Capnio

refert. Fungebatur is pro Philippo Pal. Electore ad Innocentium VIII. Papam legatione, ac dum Romæ otiosus hæret, auditorium Argyropyli, Græcam in magna Cardinalium aliorumque magnatum frequentia docentis linguam, ingressus, consedit. Argyropylus peregrinum miratus habitum & vultum, qui videbatur quid magnum promittere, num & ipse Græcam eruditionem nosset, interrogavit. Cum se ejus non omnino rudem dixisset, porrecta, quam fortè prælegebat Thucydidis historia, quædam publicè interpretari jussit. Cum Capnio non modo eleganter Græca legeret, verum ornatè insuper exponeret, bonus senex lachrymis præ gaudio & admiratione ubertim fusis: *Hactenus*, inquit, *Græcas Musas non omnino periisse, verum etiam Alpes transvolasse intelligo.*

27. Ab his profecta per Germanias initiis (infinitum enim foret omnia sigillatim & per partes referre) inter varias vicissitudines & casus, eruditio, mox summum occupavit, detumescente omni barbarie, quo humana pervenire possunt ingenia, fastigium, ut nec Theologia Basilios & Augustinos, nec Jurisprudentia Paulos & Tribonianos, nec Medicina Hippocrates & Galenos, nec Philosophia Plato-

Platones & Aristoteles, desiderarit. Certarunt cum Cicerone Latina Oratores facundia & ad ipsam Virgiliani Carminis Majestatem Poëtæ assurrexerunt.

28. Unum hoc deplorandum quod jam non sensim & per gradus, sed impetu in antiquam cuncta prolabantur barbariem, fato an segnitia juventutis, quæ cruda ex Schola Academiæ studia inferens, & vix degustato humanitatis initio, festinatis honoribus in Ecclesiam ac Remp. ingenti temeritate, nec minori damno propellit.

DISSERTATIO XXXII.

Specimen Historiæ Americanæ Veteris ante adventum Hispanorum.

CUm Josuam fugientes Chananæi, totam Africam, qua mediterraneo mari adjacet, multitudine sua inundassent, ab extrema Mauritaniæ ora in Atlanticum mare longius provecti, primo ad fortunatas & Cassiterides insulas, deinde ulterius in oppositam continentem venerunt. Ubi & regionis amœnitate, & jactura navium suarum, & Oceani intercedentis sævitia moti, accedentibus forte & aliis causis, vastas terras & illum orbem, sive primi incolæ, sive aliis qui jam eo

delati fuerant, permixti, colere cœperunt. Inter hos Phœnices *Enakæi* quoque Gigantes & *Chettæi* fuerunt. Quorum illi late per continentem sparsi, Jucatanam, Tlascaltecanam, Mantam, ut hodie loquimur, tenuerunt. Ferum genus hominum, ad illam corporum molem & immanes artus, parem animi fœditatem adjunxit. *Chettæi* insulam Aitin à se denominatam, cum vicinis, Cuba, Jamaica, Borriquen, occuparunt. Quid tanto tempore actum, longa ævi vetustas; nullis, vel si quæ fuerunt, abolitis monumentis, nobis invidit. Illud certum, quod novi coloni passim, etiam ipsos fecisse. Ita structas hinc inde urbes, diversarumque gentium ortus, obitus, incrementa, decrementa, bellum, pacem, huc referre, ex vero licebit.

Aliquot elapsis seculis, cum in Phœnicia *Hirom*, in Israële mortalium sapientissimus *Salomo* regnarent, nova in Americam navigatio suscepta. Quippe cognitis, ut nihil rerum humanarum Salomonem latebat, hujus orbis opibus, classem uterque Regum, pari studio, instruxit. Quæ vel per Erythræum mare circumvecta meridionalis Africæ promontorium, vel per mediterraneum & Gaditanas angustias, usque in Americam provecta,

vecta, immane pondus lectiſſimi auri Jeroſolymam detulit. Quam navigationem poſtea Joſaphatus augendis divitiis, cum tentaret, claſſe in Eziongeberis portu, vi tempeſtatum confracta, pro commodo detrimentum tulit.

Creſcebat interim Carthaginis potentia. Quæ urbs promotis in Africa uſque ad Philenorum aras & Mauritaniam limitibus, Hiſpaniam quoque invaſit. Unde in Caſſiteridas extenſum Imperium. Quas inſulas, medio fere inter Hiſpaniam & Americam ſpatio, creberrime navibus ſuis adibant. Et ne aliæ gentes, extra columnas Herculis navigantes, notitiam earum & orbis novi conſequerentur, cum habendi cupido omnibus ferè affectibus flagrantior ſit, clauſtra Gaditani freti claſſibus obſepta, merſuſque in profundum quicunque extra Herculis columnas, non ſuæ gentis deprehendebatur. Ita Carthaginenſes ſoli Atlanticum Oceanum frequentantes, non potuerunt diu illas ampliſſimas terras ignorare. Quippe navis per complures dies in Occidentem à Mauritaniá ventorum impetu abrepta, tandem in terras fertiles & amœnas incidit. Ubi puro incorruptoque aëris tractu, liquidis ac pellucidis fontibus, accedente ſylvarum & camporum gratiſ-

ſima viriditate, delectati, ſedes ponere cum difficilis eſſet renavigatio, conſtituerunt. *Cur enim exhauſtis Oceano viribus, Carthaginem, bellis undique occupatam, fortunatiſſimis terris præferrent?* Et jactabatur quidem amor patriæ; ſed in ſpeciem. Cæterum nemo omnium erat, qui non mallet parta felicitate frui, quam denuo calentem æternis ignibus Africam repetere. Igitur exſcenſione facta, cum omnes oſcula ſolo religiosè fixiſſent, armamentis ex navi in terram deportatis; mapalia, ut collis, ut fons, ut nemus placebat; erigunt. Mox cum plures ſive ſimili caſu, ſive jam cognita inſula, eo veniſſent, connubia inter ſe agitare; utili conſilio, ne vaſtas terras rari cultores, tenerent potius quam fecunda ſobole implerent. Quod cum ab aliis qui eundem curſum tenuerant & reverſi eſſent, nunciatum Carthagine fuiſſet, omnium animis, ut quiſque in patriam affectu, ſpe, metu, arrecti. Suffetes, Senatu convocato, videre juſſerunt: *ne quid Reſpublica detrimenti acciperet. Nunquam plebi nimis fidendum eſſe. Quæ pericula, clades, bella patriæ, cuncta Patrum, facile in deterius rapiat. Quid ſi orta ſeditione; aut majori ab hoſte damno accepto, aliam ſibi extra Herculis columnas Carthaginem*

eſſe,

esse, immunem belli, tributorum expertem, conclamet? Certe solum in omnia frugum genera ferax, libertatem insuper, & ut cætera desint, novandi studium, animos crebro ad præceps factum impellere. Ad quæ ex Senatu alius: *Vtcunque* inquit, *nihil à civibus nostris periculi immineat: quis illos amplissimæ Insulæ colonos nostros, in fide retinebit? Nisi fortasse credendum est penitus toto orbe divisos adhuc Carthaginem obsequio & amore culturos. Quod mihi probabile neutiquam videtur. Fugitivi sunt Patres, qui otium labori, quieta turbatis rebus nostris, alienum solum patriæ præferunt. Quasi non ea sorte quivis genitus sit, ut quacunque fortuna patriam ostendit, eandem ad se pertinere existimet. Igitur pericula quæ ex novæ hujus coloniæ incremento Carthaginensium rebus impendent, neutiquam mihi vilipendenda videntur. Tum ne confluentibus velut in portum quendam, ex tempestate, pluribus, nostra civitas exhauriatur. Tum ne aucti viribus insulani, quod futurum nisi obviam eatur jam prævideo, vestrum Imperium, vestra jura excutiant. Quod omen Dii prohibete. Nam sic Imperium Atlanticum amitteremus, felicitatis nostræ præcipuam partem.* Addebant alii auditas in publico civium

voces: *Non diu quo amissis in Africa rebus suis fugere debeant, quærendum esse. Conscensis navibus in Atlanticum Oceanum & felices illas, quarum fama celebraretur, terras, exemplo aliorum, omnes ituros.* Quod Senatum vehementer commovit. Sententiis auditis, una vox erat: *Videndum quovis modo, ne deinceps quisquam illam insulam adiret.* In quam rem Senatusconsultum factum est: quo sub capitis pœna interdicta cunctis extra fretum Gaditanum in illam insulam navigatio. Missa quoque classis; quæ, secundo vento ad insulam delata; & à colonis novis festo apparatu excepta, cum nihil mali suspicarentur, omnes, Senatusconsulto prolato, migrare jussit. Tum vero exortus tota insula miserrimus clamor, velut capta & amissa patria, in triste exilium mitterentur.

Sed quid facerent contra armatos & potentiores, inermes ac pauci? Igitur collatis in naves rebus suis, beatas sedes & novam patriam vix degustatam, linquunt. Reversi sint Carthaginem; an alio terrarum expositi, haud constat. Interea ingruentibus per Septentrionem Scythis magnæ per omnem Americam mutationes secutæ sunt. Gentes horrido cultu, feris & immanibus præditæ moribus, quic-

quid

quid à Phœnicibus excultum, sua barbarie deleverunt. Post longum tempus, magna per Oceanum Scythicum vecta classis; ad Americæ illud littus, quod Californiæ imminet, peregrinam gentem exposuit. Quæ cum Principe suo, *Tolpicin* Quetzoalcoatl dubium quo casu; parte quadam exterioris Asiæ pulsa videtur. Ac Princeps quidem paulo post cum classe in antiquam patriam contendit; & denuo in Americam reversus, suos inde secum in patriam reducere conabatur. Qui jam indigenis permixti connubio, sedibus, amicitia, multum ab amore Principis, patriæ moribus majorum, desciverant. Unde contemtim blanditias, promissa, dicta factaque sui quondam Regis excipere; dicentes: *Patriam esse ubicunque bene sit. Cur non quieta novi orbis, quo fatis appulsi essent, Asiaticis turbis præferrent? Iret quocunque locorum. Iactatos immensi Oceani fluctibus in hoc libertatis portu, inter uxorum & cognatorum delectamenta quod vita restaret, exacturos.* Non abstinuit à minis Tolpicin Quetzoalcoatl. Quin adhuc se Regem fuisse recordatus: *Contra rebelles,* inquit, *non verba, non alia prosunt quam arma. Vos quidem me Regem vestrum, desertores, contemnitis. Cæterum Dii perfidiæ ultores noxium à vobis*

Spiritum exigent. Ibo ſane quoniam jubetis. Nec ſolus ad vos revertar. Quicquid juventutis reſtat domi; ad arma evocabo. Cauſa, indignatio, perfidia veſtra, robur addent. Nec ante conquieſcam quam pœnas mihi graves dederitis. Ita cunctis attonitis, navi conſcenſa; illis ceſſiſſe terris ferunt. Ab eo tempore ſemper colebatur pariter & veluti rediturus, expectabatur.

Tum & Inga quidam ſuæ gentis colonos ex Aſia in Americam duxit. Is, magni vir animi, peragrata ferè omni continente, claram paſſim ſui memoriam reliquit, divinis honoribus poſteritatis ſuperſtitione, à multis retrò ſeculis, cultus. Chicorani Muteczungam vocant, & in remotiſſimo Septentrione regnaſſe exiſtimant, ubi nunc, inter majorum ſuorum manes, felix & beatus degat; noxarum, quæ in vita ſua quiſque contraxit, expiationi intentus. Guahutemallanis Malinga dicitur, Peruanis eodem ſenſu Inga. Unde gentis nomen celeberrimæ fluxit; quæ cum primo ad Titicacam lacum conſediſſet; inde auctis viribus progreſſa, Cuzconem magnificam urbem & maximi poſtea caput Imperii condidit. Ipſi originem ſuam à fabulis auſpicantur: *poſt ingens illud diluvium quo merſus orbis, ex ſpecu Pacaritambo*

tambo Mangocapam cum ſex ſeptemve Ingis prorepſiſſe. A quo totum genus humanum, leges, religio fluxerint. Quæ cauſa fuit, quod Ingæ jus ac dominium ſibi in omnes arrogarent tanquam poſteros ſuos & propaginem. Hunc alii Viracocham Zaphalam nominant; & ab Intiticaca lacu cum numeroſo exercitu progreſſum, arma undique in vicinos circumtuliſſe narrant.

Familiæ ejus omnino duæ memorantur, Hanancuzco & Urincuzco; quarum illa rerum potita Cuzconicum Imperium Tahuantiſuyo dictum, longa Regum ſerie celebris, occupavit.

Dum hæc ad meridiem fiunt, in ſeptentrione apud Navatlacas Deûm Oracula jactabantur: *migrandum in alias regiones; ubi ſedes beata & amplum in vicinos Imperium promitteretur.* Qua ſpe exciti cuncti, comparatis ad tantum iter neceſſariis, Aztlanem & Teuculhuacam reliquerunt. Nec in ea quiſquam; niſi morbo vel ſenio gravis, manſit. Initium migrationis in A.C. I)CCCXX. incidere ſunt qui tradunt; & ipſos LXXX annos in via inſumtos. Quoniam non recta, ſed per ambages, tardo itinere, progrediebantur. Cujus moræ cauſa maxima fuit ambigua Deûm vox, ubi perſiſtendum,

non

non nisi occultis auguriis & per signa quædam, ostendens. Unde à fessis crebro sedes per immensam illam solitudinem positæ pariter ac mutatæ. Cujus veteris viæ latè manent vestigia, castra & moles, ex quibus nunc quoque metiaris manus gentis & tam magni exercitus fidem.

Primi Suchimilcæ: tum Chalcani, Tepanecæ, Culhuani, Tlatluicæ, Tlascaltecæ & ultimi omnium Mexicani, temporibus multum diversis, ad lacum venerunt, omnes longis in via erroribus Deûm malignitate, circumacti. Suchimilcæ gens à florum studio dicta, urbe sui nominis ad oram lacus structa, multis hinc inde oppidis Provinciam suam exornarunt. Aliquandiu post Chalcæ, diviso cum Suchimilcis limite, Chalcam struxerunt. Tepanecæ Occidentalem oram, quicquid ad Orientem spectat, Culhuani insiderunt. Tlatluicæ & Tlascaltecæ totum lacum circumcirca videntes occupatum, hi ad Occidentem; ad Orientem illi, montes transgressi, fertilem utrique regionem occuparunt.

Nec Chichimecæ vetus & barbara illis in oris natio vim contra parabant; sed velut attoniti: per montes ac speluncas & sylvarum abdita reptantes, mirabantur, quæ illa tam incognita gens: quid ædium mo-

moles, veſtitus, ordo, commercium ſibi vellent, tacitus quiſque muſſare. Donec paulatim exemplo Navatlacum moti, cultum quoque admiſerunt aliquem, ſtructis oppidis & quod præcipuum, ſub uno Principe. Magna tamen pars tenax aviti moris, in montibus & ſpeluncis ſuis, ferox ac infeſta ſibi aliiſque, maluit degere.

At Tlaſcaltecæ in tranſmontanis ad Orientem regionibus, aliam gentem, alios viros, repererunt. Qui & viribus & ſtatura Gigantes, indomito robore in bellum contumaces, arma peregrinis inferre; nec pati quenquam ſocium velle apertè jactabant: *Cur advenas in ſolo ſuo ferrent? cur non imparatos adhuc ad reſiſtendum tollerent?* Quod agi videntes Tlaſcaltecæ, cum rem prælio committere tutum non exiſtimaret prudentiſſimus quiſque, inſidiis feroces aggredi viſum. Igitur pace ſimulata, quod optimum fallendi genus eſt, convivium paratur, quo barbaros capi potiſſimum ſciebant. Conveniunt crebri: & mali omnis neſcios, cum jam potu incaluiſſent, Tlaſcaltecæ, ſtrictis repente gladiis, invadunt. Primo impetu promtiſſimus quiſque cadit. Reliquam turbam clamore cadentium ad arma concitam, acie inſtructa, excipiunt. Pugnatur acriter; cum nec illis in tanto diſcri-

discrimine sui defendendi animus deesset, nec Tlascaltecæ victoriam, libertatem, decus, amittere vellent. Barbari arborum ramis impetu defractis, evulsisque ingentibus truncis, rem potius robore, quam consilio gerere. Contra Tlascaltecæ modici virium, spem omnem in celeritate & composito agmine, ponebant; & sparsim palantes dum singuli pugnant, omnes immanis magnitudinis hostes vincunt. Hinc deleta tota gens; quam ex priscorum Anakæorum Phœnicum reliquiis fuisse ossa deformis magnitudinis circa Tlascalam reperta aliaque generis argumenta ostendunt.

Post hanc victoriam, omnia Navatlacis quieta fuerunt. Quis enim deletô Gigantum robore, bellum victoribus movisset? Unde factum ut oppidis, viris, opibus, supra quam credi potest, res suas florentissimas efficerent. Et quanquam pro se quisque patriam quam ornatissimam redderet; tamen inter omnes potentissimi Tepanecæ, quos & Azcapuzalcanos nominant, magna virium & authoritatis incrementa fecerunt. Tlatluicarum regio Quernavaca fuit. Quos magna siccitate patrium solum exurente, navibus in Nicaraguam venisse, positis inter Cioreteganos & Coribicanos sedibus, narrant.

Et

Et quamvis de anno nihil constet; tamen huc rejicere hanc migrationem visum est: propterea quod tradatur, eodem ferè tempore in Uraba & Dariene, Isthmicis regionibus, flumina fontesque cunctos defecisse: & parte majori hominum deleta, residuos ad maritima, relictis montibus, concessisse.

Alterum à trecentissimo anno Navatlacæ ad lacum agebant, cum septima gens, omnium aliarum cultissima & bellicosissima, ut cæteræ, ex Teuculhuacan & Atzlan, prodiit. Quorum Deus Vitzliputzli, magnificè multa in vulgus sparsit: *Rerum Dominos fore & sex nationum Principes quæ ad lacum & circa consedissent. Daturum in fertilissima regione divitias ingentes, aurum, argentum, lapides pretiosos, plumas & alia quibus impotens hominum libido pretium facit.*

Quibus promissis moti omnes, patriam, spe prosperi successus, linquunt. Arca ex junco palustri idolo construitur, gestantibus eam quatuor summis sacerdotibus, magna religione. Oracula illi excipiebant: quid agendum, omittendum: Leges quoque, sacrificia, ritus non aliunde certius petebantur. Nunquam inconsulto Deo, sedes mutatæ; cujus in medio castrorum, velut dignissimo loco,

arca

arca posita. Observatumque est, totam profectionem ad exemplum Israëlitarum ex Ægypto in Chananæam migrantium, institutam fuisse. Quemadmodum malus genius divina mysteria semper æmulari & ad superstitiones suas detorquere conatus est. Dux tanti Exercitus Mexi fuit; à quo tota gens Mexicanorum nomen accepit. Post longos multorum annorum errores, cultis passim, & iterum jussu Idoli desertis locis, & exhausta innumera pericula, multis lacubus & soli amœnitate suavissimam regionem conspexerunt. Ingens optimarum piscium copia in pellucidis aquis ludebat passim, unde loco Mechoacanæ nomen inditum. Ibi condere coloniam jussi, lavantes in lacu Pazcuaro utriusque sexus plurimos, cæteri vestibus, monente Deo spoliatos, in loco solo, perfidè, castris clam motis, destituunt. Qui partim pudore, partim ira impediti ne suos sequerentur, eas sibi sedes delegerunt. Inde odio in Mexicanos æterno flagrantes, in contraria omnia, mutatis sermone, vestibus, institutis, discessisse memorantur. Erat in exercitu Mexicano famosa pessimis artibus mulier; quam Dei sororem vocabant, quæ multis damnis, ut tali ingenio fæminæ solent, illatis optimo cuique, id operam dabat, ut divi-
nis

nis honoribus, juxtim ac Vitzliputzli coleretur. Qui motus invidia, seniorem ex sacerdotibus noctu affatur, & repetitis ad populum prioribus promissis, *velle se* dixit *sororem suam cum omni familia, clam alicubi locorum, destitui.* Quod cum factum esset, saga mulier vicum Malinalco struxit; cujus incolæ omnes magicis ad posteritatem artibus celebres semper fuerunt. Immanis in Tulæ montibus Coatepec cædes facta, omnium animos exterruit. Erat ille algosus locus, quem ingens flumen medium rigabat: quod Dei jussu ita in tenues rivos diductum, ut sparsis per depressa undis, pulcherrimi montes undiquaque aquis cingerentur. Ita lacus humana industria natus, & arboribus circa consitus amœnissimis, pulcherrimam faciem præ se ferebat. Ibi cum sedes, exhausti tot profectionibus Mexicani, ponere constituissent; vetuit Deus, statimque flumen antiquo alveo reddi, amotis aggeribus, jussit. Renuentes, gravibus se ulturum pœnis, minatur. Quod cum susque deque plures habuissent; auditi media nocte gemitus & morientium ejulatus. Mane repertæ cadaverum per illos campos struices cum aspicientium horrore. Omnium aperta pectora & cor ex visceribus crudeliter evulsum, qui sacri-

crificandi apud Mexicanos imposterum mos fuit. Quo supplicio omnibus territis, sedes ex Tula, versus lacum, celeriter promoverunt.

Lacum illi quos diximus, tenebant, Tepanecæ, tum temporis in tria regna Azcapuzalcanum, Cuyoacanum, Tacubanum; Culhuani in duo, Tezcucoanum & Atlacuyavayanum divisi. Tlascaltecæ jam in XXXVIII. oppida muris cincta, excreverant & quicquid valles inter, Atliscanum & Ocruabam jacet, ditione tenebant. Ipsa ingens Tlascala, in quatuor divisa regiones, vix tamen populi sui capax. Igitur ad lacum delati Mexicani omnium in se Navatlacum animos irritatos videntes, Chapultepecum tumultuaria opera contra vim muniunt. Nam in Malinalco relicta saga, filium Copel præmiserat. Qui infanda quæque fingens, omnium indignationem in Mexicanos convertit. Magno exercitu obviam venientibus progressi, præsentem internecionem intentabant. Spectator crudelis prælii Copil tumulum Acopilco insederat: ubi jussu Dei obtruncatus est. Cadaveri evulsum cor, & in lacum, ubi Tunal enascitur, conjectum est. Quo facto ad manus cum Chalcis & Tepanecis Mexicani devenerunt. Quorum Dux Vitzilovitli, manu & cen-

consilio juxta promtus, dum suos adhortatur, ut jussuDei fortiter gererent, inter primos acriter pugnans, occumbit. Amisso Duce, cæteris, quod mirum, animus crevit. Tanta vi hostibus ingruunt; ut composita acie, receptis in medium agmen quos ætas & sexus tardabat, Atlacuyavayam Culhuacanæ urbem incolumes penetrarent. Ubi, jubente Deo, legatos ad Regem gentis mittunt, sedes petitum: *Non se sponte sua huc venisse. Cur luce indigni judicentur? Cur ante crimen ullum, arma in se concitata videant? Dedisse pœnas iratis numinibus illum patriæ suæ proditorem Copil. Ornamento se & usui Navatlacis fore. Exclusis terra marique saltem ubi vincant, vel moriantur, spatium relinquendum.* Rex Culhuoacanæ, inito cum suis consilio, migrare omnes *Tisapanam* jubet. Is erat insaluberrimus locus, Sardo cœlo pestilentior: putrescentibus hinc inde aquis; unde bufonum & noxiorum animalium ingens pronascebatur copia, fœdus. Perituros omnes contagione aëris & soli, non minus Rex sperabat quam ipsi metuebant. Unde natus totis castris clamor, dubitantium: *Quid satius esset, hostili gladio, an loci pestilentis vitio, perire.* Et quo quisque in arma rigidior, eo minus Regi-

cal-

callido credendum fremebat. *Non se in eam sortem genitos, ut cum cælo pugnare queant. Cum hominibus se, non pestilentia, bellum gesturos.* Sed oraculum sui anxios confirmavit: *capesserent jussas sedes: cætera sibi curæ fore.* Purgata brevi à noxiis animalculis regio, longe aliam faciem induit; amœnis hinc inde agris spem magnæ fertilitatis promittentibus. Ipse Rex miratus gentis industriam; non jam dolosè, & amicitiam & civitatem suam ipsis ultro & lubens obtulit. Vitzilopuztli Sacerdotem allocutus dixit: *Non hunc esse locum ubi fata sedes Imperio delegerint. Vlterius migrandum. Nec absque multis bellis, eam, quam pollicitus sit, felicitatem, consecuturos. Opus ad hanc rem Dea Discordia. Hanc à Culhuacano petendam.* Igitur missi ad Regem Legati, qui filiam ejus, sibi reginam, Deo matrem, humillimis precibus poscerent.

Nec temnenda Patri petitio visa. *Cur reginam, quam genuisset, cur Deam esse nollet?* Insolens malarum artium, filiam mittit. Excipitur utroque honore, & ut Deam, & ut Reginam decebat. Felix sibi Pater tanta prole, felix Mexicanus tanto munere videbatur. Media nocte crudelissimum facinus susceptum. Jussu Dei miserrima virgo, jam frustra, *Pater, Pater,*

ter, inclamans, ad cædem rapitur. Mactatæ pellem detrahunt. Qua juveni ſupra conſuetas virginis veſtes induta, formatur horribile Idolum juxta Vitzliputzlin locandum & impoſterum ſub Tocci & Dei matris nomine adorandum. Nec contenti immaniſſimo facto, ipſum patrem, quod ſolum reſtabat, Culhuaca advocant; ut filiam ſuam jam plenè ordini Deûm inſertam, religioſe primus coleret. Venit cum maximis donis & inſigni comitatu Rex & Pater miſerrimus, & neſcius crudelitatis, templum ingreditur denſis tenebris formidabile: jam dona parans, jam vota novæ Deæ concipiens; cum inter adolendum, exuvias dilectiſſimæ ſobolis & horribile mortis genus agnoſcit, nec iræ nec voci iter pandebat aſpectus præceps. Et jam non ſuus, non pater, non Rex, attonitus, defixis in filiam oculis hæſit. Ut ad ſe paulum rediit, ut filiam, ut patrem ſe & Regem, & à quibus hoc admiſſum, Mexicanos advenas eſſe meminit; furore & rabie plenus, cum ſuis, in confertiſſimos irruit, fundit, fugat, reſiſtentes in ipſum lacum, impellit. Ibi vidiſſes cum aquis & hoſtibus luctantes. Clamor ruentium fœminarum & infantium omnem illam latè regionem occupat. Nec jam procul ab exitio aberant; cum

fortius recollecto animo in hostes impetum faciunt. Qui multis quoq; vulneribus fœdi, cum pedem referrent, spatium Mexicanis sese ex lacu emergendi dederunt. Unde toti madentes, ejulantibus miserum in modum infantibus & sequiori sexu, Culhuacan circumita, per Iztapalapan, Acatznititlan, Itzalcalconem progressi, & ipsos Deos ac sæva fata incusantes, ad lacum subsistunt. Una in tot adversis spes Vitziloputzli: à quo bonum animum habere & res magnas imposterum sperare, jussi sunt. Ingressi limpidas in sinu quodam aquas, Sacerdotum nonnulli, vident arbores ex mediis undis albicantes. Mirantur. Mox oraculi memores, quo prædictum; *ubi repertæ in aquis albæ arbores se ostenderint, ibi sedes, ibi Imperium Mexicanis portendi*, lætissimo nuncio castra suorum implent. Sequens nox dubitantibus adhuc de eventu fidem fecit. Vitziloputzli seniorem Sacerdotum allocutus: *Eo loco ubi cor hostis sui Copil demersum fuerat, supra petram visuros arborem Tunal & ei aquilam insidentem. Ibi fore locum condendæ urbis toto mundo celeberrimæ: cujus Imperio quicquid circa longe lateque gentium esset, fata destinarent.* Senex mane convocat in unum omnes. Quid viderit, exponit. *Eant bonis*

avi-

avibus & tot laboribus quæsitas sedes, nunc tandem lætis animis inquirant, hortatur. Omnes ineffabili gaudio perfusi, manus ad cœlum tendere: sibi quisque gratulari: *Hanc illam diem esse, cujus spe patriam deseruerint.* Mox summa religione compositi, partito agmine, lacum intentis omnes oculis, circumeünt. Post longam inquisitionem, apparet ex mediis undis petra, Tunalem simul, & ut Deus dixerat, aquilam ostendens. Quæ expansis alis soli obversa, inter innumeras pulcherrimarum pennarum aves, superbiebat. Ut cognitum fuit hunc locum condendæ urbis fore; omnes in ora proni, aquilam, caput superbe circumagentem, venerantur. Hinc ad cœlos versi, Rerum creatorem & magnum Vitziloputzlin votis & laudibus propitiant: *Quod in omnibus se patrem ostendat. Quicquid jam olim prædixerit nunc sibi compertum esse.*

Traducto in petram, ubi conspecta cum arbore Tunal Aquila, Deo Vitzliputzli, casa recondendæ ejus arcæ ex cespitibus rudi opere struitur, usque dum templum tanto Deo dignum excitari posset, duratura. Urbi Tenoxtitlan nomen datum, quod Tunalem in petra significat; & ejus insignia; Aquilam uno pede avem

tenens, altero Tunali insidens, esse voluerunt. Primæ civium opes, in tenui re, aucupio & piscatura quæsitæ. Quod Senatoribus optimum paupertatis remedium visum fuit. Quippe vicinæ civitates otio, luxu, divitiis longo ævo congestis superbientes, uberrimam lacus piscaturam & tot avium delicias, ferè neglectim habebant. Unde apportatas avide coëmebant. Et Mexicani callide rebus suis stabiliendis intenti, ligna, lapides, calcem, necessaria structuræ, mercabantur. Videre erat eos qui onustas piscibus & avibus scaphas ad vicinos mercatus duxerant, calce & rebus omnibus ad ornandam urbem necessariis, Tenoxtitlan reverti. Tum melior Deo ædes, & civium domus ac major urbis pars, ex lapide constructa. Lacunares quoque undas, mersis in profundum asseribus, & tignis decussatim adactis, ad moles ædificiorum ferendas, statuminarunt. Annus urbis conditæ post natum Christum cIↄ ccc lxxxi, est. Quo tempore in Frislandia regnasse dicitur Zichmi, & magna cum vicinis Islandis bella gessisse. A quo duo Venetæ nobilitatis Principes viri, Nicolaus & Antonius, ex Patricia Zenorum familia, novas detectum terras missi, Estotilandiam, longe Occidentem versus, in altissimo mari

mari ſitam, quo Piſcatores quidam tempeſtatibus abrepti, detexerint, delati. Quid ibi viderint referre non eſt opus, cum certiſſimis argumentis conſtet, neque ullam unquam in eo mari Friſlandiam fuiſſe; neque Eſtotilandiam qualis in Itinerario Zenorum deſcribitur.

At fortunatas in Atlantico mari, qua Mauritaniam alluit, ſitas, eo ævo, cum per multa ſecula occultæ manſiſſent, detectas eſſe, conſtans & certa fama eſt. Quas cum jam A. C. cIↄ ccc xxxiv. Ludovicus Cerda, inſolenti ambitione, propter ſucceſſus aliquandiu proſperos, Fortunæ Princeps dictus, auſpiciis Petri Aragonum Regis infeliciter tentaſſet, Biſcaienſes & Hiſpalenſes, A. C. cIↄ ccc xciii. regnante in Caſtella Henrico III. propius aperuerunt. Quippe in illo Oceano, extra Herculis columnas navigantes, vel tempeſtatibus vel conſilio, ad unam Fortunatarum, quæ Lanzarotta dicitur, delati, exſcenſione facta, Regem, Reginam, cum centum ac ſeptuaginta barbaris, captivos in Hiſpaniam duxerunt.

Gratum Regi Henrico ſpectaculum, & repertas extra Fretum Gaditanum novas inſulas, Imperii acceſſio videbatur. Quas ſubactum nobilibus quibuſdam conceſſit. Qui cum minus feliciter rem

gererent, Robinus Bracamontius, Franciæ Archithalaſſus, à Johanne II. (nam Henricus interea deceſſerat) eas inſulas filio ſuo Johanni Ventacourtio regio titulo impetravit. Prima claſſis A.C. cIↄ cccc v. in eas miſſa, barbaros Ganches incredibili agilitate, ſpurcis moribus, invenit. Inſolens noſtris, homines videre picturatos; vel inveſtes omninò, vel pelle neglectim cinctos. Miraculi inſtar fuit ignis uſum ibi ignoratum fuiſſe, quem tamen Eudoxus quoque nonnullis Africæ partibus demum monſtraſſe dicitur.

Ventacurtius quatuor inſulis, Lanzarotta, Fortaventura, Gomera, Ferra potitus, colonias Gallorum ibi excitavit. Miſſa in Europam mercimonia, corium, ſebum, cera, ficus & aliæ opes indigenæ magnis opibus hunc novum Regem ditarunt. Mortuo quidam Menardus, huic Petrus Barba ſucceſſit: donec ad Ferdinandum Perazam; ab hoc ad Didacum Herreram, poſſeſſio earum devenit; à quo Ferdinandus II. Aragoniæ & Caſtellæ Rex has quatuor inſulas xv. Ducatorum cIↄ redemit; ita ut Gomeram ac Ferram Herrera Comitatus titulo retineret. Ferdinandus ſtatim ad cæteras, quæ hactenus invictæ perſtiterant, inſulas ſubigendas, ani-

animum adjecit. Duæ, Palma & Tenerifa mox, sed non absque magna suorum clade, Alfonsus Lugo subegit. In Palmæ expugnatione, barbaros, callidissimæ fraudis successus, destituit. Est illa aquæ inops insula. Neque rivus, neque fons, ac ne pluvia quidem. Unica, magni miraculi instar, & à qua salus totius insulæ pendet, arbor, cœlesti rore & perpetuis nebulis irrigua tantum aquæ humentibus ramis destillat, quantum ad necessitatem cunctis sufficiat. Hanc arborem, haud dubio eventu, celare Hispanos callidi barbari conabantur. Ita futurum existimantes, ut Hispani sitis intolerantes, sponte discederent. Jamque, nuspiam inventis aquis, in eo erant ut abirent; cum meritoria mulier, illecta peregrinorum consuetudine, fatalem Hispanis arborem, simul patriam, simul libertatem, prodit. Omnium acerrimè Canaria restitit. Invicta quamdiu concordibus armis pugnavit. Discors, Petro Veræ nobili Xericio & Michaëli Moxicæ, mox succubuit. Guavartema regnum in Canaria tenebat; cujus in vasta spelunca sedes erat. Contra quem infimæ sortis homo Doramas, acer belli seditione mota, Regem Teldæ, quæ potior Insulæ pars, se fecit. Unde intestino bello distractæ vires, Hispanis facilem totius

Canariæ victoriam fecerunt.

Dum ita Fortunatas in servitutem rapiunt Hispani, Tenoxtitlan seditione civili concussa major paulatim & illustrior fieri cœpit. Nam cum urbs jam & civium & ædificiorum numero amplificata esset, Vitzliputzli noctu Papam allocutus, universam in quatuor regiones civitatem, relicta in medio Teucalli, quod maximum templum, distribui jussit, cæteris minorum Deorum fanis hinc inde constructis. Nam singulæ regiones Deos suos majorum gentium habebant: sub quibus alia numina, Calpulteteo, quasi Platearum Deos, dicas. Quæ nova divisio magni motus causa extitit, indignantibus nonnullis primariæ authoritatis civibus, non eas, quas optabant, sedes sibi contigisse. Igitur præcipiti consilio, facta secessione, scaphas conscendunt; & lacum pervagati; cum regionis situs omnibus arrideret, urbem Tlatellulco, æmulam Tenoxtitlanæ condunt. Et ut civium odia omnium pervicacissima sunt; non acriores Mexicanis hostes fuerunt quam Tlatellulcani. Qui una cum Mechoacanis, & Malinalcis, conditores suos, velut devota capita, ultra hostile odium, prosequebantur. Nec par tot hostibus Tenoxtitlan: hinc qui discessionem fecerant civibus, inde sex

poten-

potentiſſimis Navatlacum gentibus, ejus incremento infeſtis. Et metuebat prudentiſſimus quiſque, ne plures, metu, exemplo, novis odiis moti, Tlatellulcanos imitarentur. Igitur auditis ſententiis; cum quid optimum factu, ne quid Reſpubl. detrimenti caperet, videretur, dixiſſent ſinguli, Regem eligi placuit; cujus authoritate nova civitas coaleſceret; & hoſtium molitiones infringerentur. Sed ad vitandas diſſenſiones, & ut vicinorum gratiam ſibi conciliarent, externum eligere viſum. Rex Culhuacanæ, quem, immolata crudeliter filia, quantum cogitari facile poteſt, offenderant, jam dudum obierat, hæreditario contra Mexicanos odio ad ſucceſſorem tranſmiſſo. Is ante omnia placandus videbatur hac novi Regis Electione. Magnus quidam Mexicanæ gentis Princeps, filiam ejus Regis duxerat: unde natus Acamapixtli, vir & moderatione animi & fortitudine, ſupra quam credi poteſt, conſpicuus. Hunc Regem ſibi depoſcunt. Miſſos cum magnis muneribus ad Regem Culhuacanæ Legatos, in hæc verba dixiſſe ferunt:

Inter junceta & lacunares algas, nos ſervi tui, Magne Rex, ab omnibus derelicti, præterquam Deo noſtro, degentes: quandoquidem hinc Aczapuzalco, inde

 Tez-

Tezcuco & Culhuaca, regnum tuum, nos cingit undique, Regem poscimus qui jura det, imperet & contra oppressionem ac vim defendat. Nec ignotum apud te, nostri generis viros Principes, vobis affinitate junctos esse. Ex quibus Acamapixtlin prisco Mexicanorum Ducum & Regio Culhuacanorum sanguine natum, Regem poscimus, tanta ipsum fide observaturi, quantum & genus & virtutes viri postulabant. Rex audita legatione, non inutilem sibi Mexicanorum amicitiam fore arbitratus, qui ob industriam & fortitudinem passim celebrabantur: *Quod felix* inquit, *& faustum fortunatumque mihique & Mexicano populo sit & nepoti meo; Acamapixtli Rex vester esto.* Ad quem conversus. *Diis tuis*, inquit, *mi nepos, serviturus abi: & ejus vices gere, qui cuncta creavit, à quo dierum noctiumque vicissitudines pendent. Tibi terrarum aquarumque Mexicanarum Regi, cuncta fausta apprecor.* Neque vero Culhuacani sceleris in filia defuncti Regis peracti non recordabantur. Atque illud haud obscurè Legatis exprobratum, cum Rex diceret: *filiam suam haudquaquam ipsis commissurum fuisse.* Rebus feliciter bono publico expeditis, cum Rege Acamapixtli & Regina Legati Tenoxtitlam reversi sunt.

Jam-

Jamque fama totam urbem pervagabatur; adventare Legatos: tum obviam cuncti lætis animis & festo apparatu profecti sunt. Exiguæ tum temporis Mexicanorum opes, nec Rege dignum Palatium, casam paraverant humilem: in qua cum Rex consedisset, quidam ex Oratorum Collegio, senior, in hæc verba dixit: *Mi fili, Rex & Domine noster, sit faustus & felix in hanc pauperem civitate adventus tuus, inter hos lacunares juncos & vilem algam, ubi natio nostra ea patitur quæ Deo creatori omnium nota sunt, Dux Mexicanorum, umbra, & præsidium es, ejus nationis quæ semen Dei nostri Vitzliputzli est. Idque tibi etiam atque etiam cogitandum. Non te latet in hostico nos degere. Incerta rerum vices sunt. Nec de securitate quicquam vel in crastinum, polliceri possumus. Quod argumento tibi erit, non ad otium & voluptates, sed laborem ac molestiam te vocatum: Servus es omnis hujus multitudinis & vicinorum populorum, quibus subjecti sumus. Hos Imperio rege. Illi comitate & amicitia devinciendi; ut nobis pax constet qua carere non possumus, undique cincti & conclusi robustissimo hoste.* Quæ cum graviter dixisset, denuo Regi & Reginæ fausta quæque comprecatus est. Rex

actis populo gratiis: *sibi vero defensionem & felicitatem civium curæ fore*, pollicitus est. Simul cum in verba ejus omnes pro more jurassent, corona capiti imposita est; & insignia Regi ex nominis interpretamento, manus fascem arundinum tenens, quod id Acamapixtli significet, data sunt.

Hæc novi Regis electio tam feliciter successit, ut brevi tempore urbs magno incremento jam aucta, passim celebraretur. Quare vicini invidia, metu, ut solet, excitati; cum viderent hos advenas brevi tempore ad tantam nominis & potentiæ magnitudinem inclaruisse, urbis opprimendæ consilia ceperunt.

DISSERTATIO XXXIII.

De Sarracenorum origine & rebus gestis, Chronicon VVolfgangi Drechsleri.

597. NAscitur Machometus patre Abdara, matre Emma, ex gente Ismaëlitarum, temporibus Mauricii imperatoris, & Gregorii Pontificis Romani.

Notæ in Chronicon Sarracenicum.

597. N*Ihil hic sani. Natus est* Muhammed *Anno Alexandri* I϶

CCC LXXXII. *qui est Christi* IↃ LXX. *die quinta Maji*, *regnante Iustino Iuniore, Pontifice Gregorio Magno. Pater ejus* Abdalla, *mater* Emina.

623. Machometus suo pernicioso dogmate, instinctu & insidiis Joannis Antiocheni, & Sergii Italici monachi, Alcoranum scripsit: & seducens Arabas, aliosque Asiaticos populos, eos Sarracenos nuncupavit.

Initium Islamismi *incidit in A. Ch.* IↃ CC XXII. *diem* XVI. *Iulii, unde æra Arabum* Hitzra *initium capit*. Saracenorum *nomen (quos corrupte noster Sarracenos vocat) non à Muhammede demum introductum, sed longè antiquius est. Dicti autem* Saraceni, *non à* Sara, *neque à* Saraka, *quod est prædari, quanquam essent* λησɛρικοὶ, *sed à* Scherk, *id est*, *Oriente, idemque significat quod Orientales.*

637. Moritur Machometus ipse ætatis agens annum quadragesimum. Sepultus in Mecha Persidis urbe.

Obiit A. Ch. IↃ C XXXI. *annos natus sexaginta quinque vel sex. Sepultus non in* Mecha *Persidis, sed Arabiæ.*

638. Hierosolyma post biennalem obsidionem à Sarracenis devastata.

Hierosolyma A. Ch. IↃ C XXXVII. *ab* Omar *secundo Chalifa capta*, *non vero*

devastata. Concessit enim civibus securitatem.

639. Tota Syria à Sarracenis clade affecta est.

Anno Ch. Iↄ c xxxviii. Omar *Syriam totam, pulsis Romanis, subjecit sibi: quæ imposterum* Scham *dicta, id est, sinistra, respectu* Aljemen, *id est, dextra, quæ Arabia Felix.*

640. Sarraceni ab Imperatore Romano defecerunt.

641. Antiochia à Sarracenis eversa, Damascus capta, Phœnicia oppugnata, subacta Ægyptus.

Non Antiochia *sed* Cæsarea. Damascus *jam ante A.* Iↄ c xxxv. *capta Alexandria A.* Iↄ c xl.

648. Maximam partem Africæ Sarraceni suo imperio subjugârunt.

Secundum Rodericum Toletanum Libya, Marmarica, Pentapolis, Æthyopia *supra Ægyptum. Sed insuper quoque* Numidia & Africa *propriè sic dicta. Tum temporis structa* Kairawana & *Africæ pars ab Arabibus* Barbaria *dicta.*

655. Rhodus nobilissima insula à Sarracenis oppugnata est, quam capientes, plurimum ex ea auri avexerunt: & Colossum Solis nobilem, altum 110. pedes ex cujus ære Judæis vendito, nonin-

noningentos camelos onerasse dicuntur.

Factum biennio ante. De Colossi avectione videatur Cedrenus.

656. Ægeum mare piratica infestârunt, & Cycladibus insulis multa intulerunt damna.

663. Saraceni Olympium Italiæ Exarchum in Sicilia cum toto exercitu fuderunt.

668. Constantinus IV. cum Muchamedo Rege Sarracenorum hac conditione iniit pacem, ut Sarraceni magnam vim auri Romanis exolverent, cum insigni equo, & cum nobili puero.

Nullus tum Muchamed, sed Muavia adhuc Chalifatu potiebatur.

672. Irrupêre Sarraceni in Siciliam, & Syracusis captis, omnique terra devastata, Alexandriam rediêre.

Factum A. IↃ C LXIX.

675. Obsessa est Constantinopolis à Sarracenis, quæ frustra sæpius oppugnata, cùm navibus conscensis domum redire statuissent, major eorum pars naufragiis periit.

Obsidio quinquennio ante cepit. Cum vero classis Sarracenica à Callinico *Cyzici Græco igne combusta fuisset, & pestilentia Muslimos depopularetur; insuperque*

perque Mardaitæ *ardua Libani occupassent, soluta est.*

676. Romani Sarracenos vicerunt, occisis triginta eorum millibus.

679. Pax secundò inter Romanos ac Sarracenos ad triginta annos hac lege facta est, ut Sarraceni Romanis tria millia librarum auri, & quinquaginta captivos nobiles cum totidem equis annuatim solverent.

686. Sarraceni Rege Ammiratho Africam & Libyam invaserunt, multis spoliis ditati.

Amir *lingua Arabum Ducem significat, ex quo proprium nomen* Amirath *fecerunt.*

687. Mortuo Constantino, Justinianus ejusmodi conditionibus cum Sarracenis pacem iniit, ut Africa & Libya imperio restituta, per decem annos singulis diebus mille aureos, & equum cum nobili puero loco tributi penderent.

688. Hoc fœdere rupto Justinianus pugnam cum Sarracenis iniens, plurimum damni ab eis retulit.

692. Fusis per Sarracenos Romanis, nomen Sarracenum crevit, dignitas Romanorum valde imminuta est.

698. Abimelech Sarracenorum Rex Afri-

Africam invadens, non diu victoria gavisus est.

700. Romani Syriam deprædantes, ducenta millia Sarracenorum fuderunt.

706. Contentione de imperio inter Justinianum & Leontium orta, Sarraceni Africam rursus occupaverunt.

710. Sarraceni ex Libya navigantes, primum intulerunt pedem Hispaniæ, vastantes Tarraconensem, Bethicam & Lusitaniam.

Factum anno uno citius. Dux Saracenorum Tarif. *Nota Historia ex scriptoribus rerum Hispanicarum.*

718. Cum trecentis navibus Sarraceni Asiatici Constantinopolim appulere, & eam mari terraque acriter oppugnârunt. Eodem anno in Bulgaris duo & viginti millia Sarracenorum cæsa.

719. Zulemon Sarracenorum Rex, in castris ante Constantinopolim moritur, sublato in ejus locum Ammiratho.

Obiit A. IↃCCXVII. *non in castris ante Constantinopolin, sed in Syria apud Kinsarinam. Hic iterum nugæ de Ammiratho. Successorem habuit Omarum patruelem suum.*

720. In obsidione Constantinopolitanæ urbis multi ex Sarracenis, fame, peste, & frigore interierunt. Superstites cùm domum

mum reverti statuissent, exorta tempestate maris, & igne de cœlo cadente, partim igni, partim aquis consumpti sunt: adeò ut ex classe trium millium navium, quinque tantùm naves evaserint. Duravit hæc obsidio totum biennium. Eodem anno Sarraceni resarturi perpessa mala, cum ingenti exercitu in Hispaniam irruunt, omnem terram, excepta Gallia, depopulantes.

Saraceni jam obtinebant totam Hispaniam: sed ex ea transgressi Pyreneos, Galliam Gothicam, *capta* Narbona, *obsessa* Tolosa, *depopulati sunt. Abidimarus est* Abderramen, *de quo vide Rodericum cap.* XIV. *De reliquis Saracenorum in Gallia cladibus vide imprimis Annales Fuldenses. Omittit noster Rhapsodus res maximè memorabiles, imprimis famosam illam Imperii Saraceni dilacerationem in quatuor Chalifatus, quæ facta est A.Ch.* IↃCC LVI. *Ab eo enim tempore alius Chalifa fuit* Bagdadi *ex Abbasidis*, *alius* Kairawanæ, *alius* Fezæ *ex Idridis prosapia, alius denique* Cordubæ *sive* Andaluziæ *ex Ommiadis.*

721. Abidimarus Sarracenorum Africanorum dux, Burdegalam Galliæ urbem vi captam diripuit: & in Pictavos movens, à Carolo Martello repressus est.

Abi-

Abidimaro autem principe occiſo, Sarraceni aliquantulum ab armis quievêre.

730. Sarraceni deductis ſecum uxoribus, liberis, ac omni familia, Galliam incurrunt, quaſi perpetuò ibi habitaturi. Cum iis pugnam inlit Carolus magnus, Gallis in auxilium vocatis, & trecentis octuaginta millibus Sarracenorum interfectis: ipſe tamen mille & quingentorum militum ex ſuis jacturam fecit.

735. Carolus Francorum Rex Avinionem, claram Galliæ urbem, à Sarracenis dolo captam ſua virtute liberavit.

737. Carolus multas alias civitates, expulſis Sarracenis, paci ac libertati reſtituit. Amorreo altero eorum duce occiſo, Athino altero fugato.

738. Idem adjutus Luitprandi Lombardiæ regis auxiliis, ex tota Gallia Sarracenos ejecit, atque expulit.

744. Conſtantinus Copronymus, Imperator Conſtantinopolitanus, claſſem adverſus Sarracenos Ægyptios duxit.

759. Sarraceni in Oriente ſuo imperio ſemper aliquid, quod Romanorum erat, ſubjecerunt, Romanis inteſtinis odiis diffidentibus, & in ſolos Galliarum Reges intentis.

778. Carolus Magnus contra Sarracenos pugnavit feliciter in Hiſpania. Rolandus

landus Sarracenum Christianos sæpe provocantem, duello vicit: eoque strato, suis faciliorem victoriam præbuit.

780. Leo quartus Imperator in Sarracenos Syriam inhabitantes incursionem fecit.

803. Aaron Sarracenorum princeps cum trecentis millibus expeditis equitibus, Nicephorum Regem Constantinopolitanum oppugnavit, eumque tributarium reddidit, impositis legibus iniquissimis.

Hic est ille Harun *Raschid sub quo, sed maximè filio ejus* Almamone *Arabes literaturam Græcam & Latinam ad se transtulerunt. Ejus enim jussu & sumtibus præstantissima volumina in Arabicum sermonem translata sunt. Magna huic Aaroni cum Carolo Magno intercessit amicitia, ad quem Legatos cum splendidis muneribus misit, inter quæ elephantus cui nomen* Abul Abbas. *Vide Reginonem.*

807. Sardinia & Corsica insulæ à Sarracenis deprædatæ.

Africani Arabes ab eo tempore insulas maris mediterranei, maxime Baleares, Corsicam, Sardiniam, Siciliam, Cretam, *non modo continuis incursionibus deprædati sunt, verum etiam expugnarunt.*

826. Sarraceni Cretam insulam suæ ditioni

ditioni ſubjiciunt, Græcis duplici prælio ſuperatis.

828. Sarraceni Aſiatici in Palæſtinam, Africani in Siciliam irrumpunt.

Hoc anno Sicilia *proditione Euphemii, qui in ea Imperium contra Michaelem Balbum invaſerat, in poteſtatem Saracenorum venit manſitque ducentis quinquaginta circiter annis. Subſuit Chaliſis Africanis, qui Kairawana ſedem habebant, ex familia* Aglabi *& deinde, his extinctis,* Fatimidas Mahdianos *Dominos habuit.*

830. Bonifacius Corſicæ Comes Chriſtianorum auxilio deſtitutus, exceptis Hetruſcorum populis, trajecit in Africam, & inter Carthaginem & Uticam quatuor præliis victor extitit: & terrore nominis ſui, ex Sicilia Sarracenos domum ire ad propria defendenda compulit.

836. Multis terris Sarraceni maxima intulêre damna, & metu civitates plurimæ hinc inde ad eos defecerunt.

843. Saba rex Maurorum, Sarracenorum dux, Siciliam & ſinum Crotonienſem vaſtat, Tarentum capit: cui Theophilus Imperator, & Venetorum claſſes fruſtra reſtiterunt.

Petrus Luccari in Annalibus Raguſi-

nis

nis dicit Abdalam Aglab *Schismaticum Kalipham Numidiæ sub Basilio Macedone Imp. classem, Ducibus* Saba *&* Calfugo *in Italiam misisse.*

845. Sarraceni invadentes Hetruriam & Latium, Romam deprædati sunt: sed antequam domum redirent, plurimi naufragiis deperiêre.

846. Illyrio & Dalmatia vexata, Adriaticum mare transeuntes, Anconam Piceni urbem direptam incenderunt.

847. Leo quartus pontifex, reliquias Sarracenorum ex portu Ostiensi ejecit, & Transtiberinam regionem contra eos munivit.

Transtiberina urbs à Leone absoluta fuit & dedicata A. IↃ CCC LII. XXVII. *Iulii &* Leonina *appellata. Vide Anastasium Bibliothecarium.*

867. Sarraceni prædæ causa iterum irrupere in Italiam, & Beneventanum agrum in Samnitibus igne ferroque vastârunt: Sed à Ludovico & Lothario regibus in fugam sunt conversi.

870. Cum Persis Sarraceni iterârunt bella. Persæ Turcico milite usi (montem Caucasum tum Turcæ habitabant, & vocabantur Tartari) illorum auxiliis vicerunt. Ab eo usque tempore Turcæ nunquam postea reliquerunt Asiam, & in Sarraceni-

racenicum tam regnum quàm nomen transiverunt.

De Turcarum Imperio Persico vide imprimis Elmacinum. Nam Leonclavius sequitur Cedrenum & parum sani habet. Primus Turcarum in Persica Imperator fuit Togrulbek *filius Michaëlis. Cedrenus* Tangrolipicem *Mucaleti filium vocat. Initium regni ejus incidit in A. Ch.* cIↃ XXXVIII. *Unde nimium anticipat noster. Hi vero Turcæ habitabant* Ulslaxartem *in* Mawaranahhra , *eorumque regio* Turkestan *hodieque dicitur. Tartarorum sive potius Tatarorum nomen tum nondum innotuerat, quod demum circa A.* cIↃ CC *ortum fuit.*

878. Ex Sicilia Sarraceni, quam septimum & quadragesimum annum tenebant, penitùs expelluntur.

Hoc vero falsum est. Recuperarunt quidem A. IↃ CCC LXXX. *Græci plerasque Siciliæ civitates, Saracenos tamen penitus ejicere insula aut de ejus possessione deturbare non potuerunt. Quin paullo post novus Chalifa* Mahdi *ex Fatimidis universa insula denuo potitus fuit. Postea cum hi Fatimidæ sedem Chalifatus in Ægyptum* Alcahiram *transtulissent , Siciliæ præsides regium titulum assumserunt; quales Siciliæ Reges enumerantur à Fazello,*

Bul-

Bulchar, Apolofarus *Muhammed*, Apochaps. *Deinde Sultani Tunetani Siciliam receperunt, quorum nomine præses circa A.* cIↄ LX. *fuit* Belchanes, *quem alii* Bescavectum *vocant Et ab eo tempore Normanni Siciliam oppugnarunt, qua etiam plene A.* cIↄ XC *positi sunt.*

881. Carolus Craſſus irrumpentes Sarracenos Italia arcuit.

891. Nicetes dux Conſtantinopolitani Imperatoris, egregiam victoriam de Sarracenis reportavit.

910. Sarraceni Apuliam & Calabriam invadunt.

913. Ad Lyrim Campaniæ fluvium, Sarraceni Romanorum civitates vaſtantes vincuntur.

934. Sarraceni Fraxineto irrumpentes, ad Aquas uſque pervenerunt, ubi Sagitus dux eorum cum toto exercitu deletus eſt.

Luitprandus lib. I. *Hiſt. cap.* I. *& lib.* V. *cap.* IV. *tradit Saracenos qui* Fraxinetum *in Italia tenuerunt, fuiſſe tributarios* Abderahamenis *Regis Cordubæ. Idem tradit author Annalium de rebus Ludovici Pii ad A.* Iↄ CCC XXVI, *ſed præter hos Hiſpanos etiam Africani Saraceni magnam Calabriæ & Apuliæ partem ſub Romano & Conſtantino occuparunt, teſte eodem Luitprando lib.* I. *cap.* XII.

935. Ge-

935. Genuam Liguriæ urbem Sarraceni depopulati sunt: collectaque ingenti præda, in Africam redierunt.

941. Hugo Italiæ rex Fraxineto capto, Sarracenam classem exussit.

944. Radamirus rex Galliciæ, maximum exercitum Sarracenorũ fudit in Hispania.

Nullus tum Gallicia Rex: sed Ramirus in Asturia regnabat.

951. Sarraceni Calabriam, Apuliam, Lucaniam cædibus & incendiis replentes, virtute Alberici Hetrusci Marchionis repressi sunt, & in agro Minturnensi in Campania ad Lyrim fluvium superati, cum accessionem ad urbem Romam instituissent.

952. Sarraceni ex Gargano monte, in quem se contulerant, incursiones frequentes in finitimos faciunt. Beneventum captum incendunt.

969. Otho primus Germanorum Imperator, Sarracenos Italia expulit, & Garganum montem recepit.

970. Sarraceni Consentiam recuperarunt, ex qua paulò antè ab Ungaris ejecti erant.

977. Creta insula Sarracenis erepta.

Quomodo Saraceni Cretam expugnarint, vide Cedrenum & ex eo Curionem 11. Hist. Sarac. Structam tum ab iis urbem Candiam, *unde toti insula nomen,*

referunt. Quod si verum, miror Geographum Nubiensem, qui demum sub Rogerio primo Siciliæ Rege vixit, nuspiam meminisse Candiæ.

982. Otho secundus, cum Sarracenis, quibus cum socia arma ex fœdere Græci conjunxerant, in Calabria, magna sua clade conflixit, Idibus Julii, fortissimis autem suorum interfectis, ipse fuga vix salvus evasit.

Hic est ille Otho qui pallida mors Sarracenorum *dictus fuit, Arabicæ linguæ peritus.*

1000. Alphonsus Hispaniæ rex, Sarracenorum oppidum quoddam, nomine Viseum, obsidens, sagitta percussus, vitam cum morte commutavit.

1007. Sarraceni duplici exercitu Italiam ingressi, Capuam ceperunt, Barum obsidione presserunt.

1009. Sarraceni Asiatici Hierosolymam occupárunt.

Non Asiatici sed Ægyptii, neque hoc anno sed paullo ante. Nam qui Hierosolymam occupavit, fuit Hakem *Biamrilla, aliis* Achem, *Tyrio lib.* I. *cap.* IV. Hequen *qui regnare cœpit A.* IↃ CCCC XCVI.

1013. Henricus secundus Germanorum Imperator, Sarracenos Capua expulit, & duces quosdam eorum partibus

tibus faventes gravi bello persecutus est.

1028. Calyphas Ægypti præses, Sarracenico exercitu & Turcico (qui tum Persidem occupaverant) adjutus, templum Domini Hierosolymis diripuit, & spoliavit.

Hic fuit Taher *Lizazdinilla, apud Tyrium lib.1. c.v. corrupte* Daber, *nostro* Dobir, *qui tamen tempora & successiones, ut ferè semper, confundit & turbat. Quos errores ex professo redarguet magnum opus Chronologicum nostrum.*

1048. Calypha mortuo, Imperator Constantinopolitanus cum Dobire filio, & successore ejus fœdus iniit, & ejus permissu Dominicum templum instauratum est.

1056. Robertus Nortmannus Capuam à Sarracenis obsessam liberat, & Græcos cum eis confœderatos Calabria ejicit, sacerdotibus tantum relictis.

1060. Antiochiam & Cæsaream vexantes Sarraceni, repressi sunt.

1095. Ad Cinitum oppidum, ultra Bosphorum Thracium, multi Christiani à Sarracenis occisi sunt.

1096. 1097. Ex Hispania, Gallia, Anglia, Scotia, Dania, Lotaringia, Alemania, Burgundia, Lombardia, Italia multi exercitus contra Sarracenos in unum con-

fluxere, animo exturbandi illos ex Hierosolymis, & tota terra sancta.

Hæc est famosa illa Francorum sive Latinorum in Orientem sub Godefrido *Bullionæo expeditio, de qua prolixe gesta Dei per Francos & imprimis Tyrius de Bello sacro.*

1098. Prædicti exercitus apud Niceam urbem duabus stragibus Sarracenos fuderunt. Receptæ quoque sunt Heraclea & Tarsus.

Capta est Nicea *A.* CIↃ XCVII, X. *Iunii. Tyrius. Rex ejus fuit* Solimannus *filius Solimanni Senioris, quem eundem esse cum* Cutlumuse, *qui contra Togrulbekum Turcarum in Persia Regem rebellavit, in Notis Chronologicis ostendemus. Sunt enim miræ hic tenebræ, non modo in Cedreno, verum quoque in Saracenorum scriptoribus. Hic est ille Kutlumuses quem Elmacinus* Kutlumes *vocat, ex quo nomine Erpenius* Ptolemæum *fecit.*

1099. Christiani ex Antiochia expulêre Sarracenos, quam obsederunt mensibus undecim. Hostium centena millia occisa, quod prælium commissum est quarto Cal. Julii.

In agro Hierosolymitano bellum à Christianis contra Sarracenos commissum est: & Dei benevolentia Sarraceni victi,

victi, Hierosolyma à Christianis recuperata, Idibus Julii mensis.

Gotfridus Bolionius Remensis, Lotharingiæ dux, qui primus muros ascenderat, Rex Hierosolymorum à Christianis victoribus creatur.

Eodem anno Sarraceni, duce Calysa Babylonio, cum centenis millibus equitum, & quadringentis millibus peditum, contra Christianos paraverunt exercitum: Christiani autem quinque millibus equitum & quindecim millibus virorum occisis, Hierosolymam conservant.

Antiochiæ tum Rex fuit quidam Accianus, *id est*, Axan, *alii* Cassianum *vel* Darsianem *corrupte vocant*. *Quippe tum discordibus inter se Turcis Persicis, præfecti passim Reges se constituerunt, unde illa* Halebi, Damasci, Mausulæ, Tripolis, Emessæ, Hellæ, Schiazaræ, Hulwani, Antiochiæ, *& alia regna. Vnde faciliores Christianis inter discordes & distractos victoriæ. Hierosolymis captis Rex quidem creatus* Godefridus *Bullionæus, sed qui Regis titulo abstinuit: unde tumulo ejus inscriptum:* Hic situs est inclytus Dux Godefridus. *Primus Rex fuit Balduinus frater ejus: Chalifa Babylonii sive Bagdadenses tum nullarum virium, neque ipsi,*

sed Turcæ, contra Christianos copias miserunt, ut passim testatur Tyrius.

1100. Gotfridus Ascalonem cœpit magnoque auri pondere ibi potitus est. Eodem anno Gotfridus moritur: cui successit Balduinus frater.

1102. Balduinus magna strage vincitur, & vix fuga incolumis evadit. Romæ mœnia, in quam reliquiæ exercitus ejus confugerant, ab hostibus diruuntur.

Ne erres cum nostro. Non fuit illa Roma *Italiæ, sed* Ramla, *sive* Ramula *Palæstinæ. Vide totam narrationem apud Tyreum lib.* v. *cap.* xx. xxi.

1103. Boëmundus Apuliæ rex cum cæteris in expeditionem Hierosolymitanam profectus, à Sarracenis capitur, & postea à Tancredo nepote suo liberatur.

1104. Christiani Accaron civitatem Palæstinæ, quam alii Ptolemaida appellant, post vigesimum diem obsessionis capiunt.

Ptolemais, *alias* Acc *dicitur Plinio teste aliisque. Accaron diversa urbs est, in sacris* Ekron, *quam aliqui* Cæsaream *existimant. Sequior ætas* Ptolemaida Accon *appellavit.*

1105. Magna pars Sarracenorum à Christi fidelibus deleta est.

Eodem

Eodem anno Alexius Imperator Constantinopolitanus, conditiones pacis à Balduino oblatas, accipere cogitur.

1106. Balduinus Berythum & Sidonem, urbes maritimas subigit: apud Carrhas seditio inter Christianos principes orta, maximo illis damno fuit. Irruentibus enim in illos ex improviso hostibus, quidam capti, quidam duces fugati sunt; exercitu miserè destituto. Hanc notam paulo pòst recenti de Sarracenis victoria emendavit Balduinus.

1113. Sarraceni in regnum Hierosolymitanum ex Perside incurrentes, regis copias fortè oblatas fugant & cædunt.

1115. Tancredus, qui patruum suum à Sarracenis liberaverat, ad montem regalem ab hostibus vincitur, & occiditur.

1117. Pisani inter Hetruscos nobiles populi, Sarracenos ex Balearibus insulis armis ejecerunt.

Pisani ea tempestate maritima potentia prævalidi, varia contra Saracenos bella gesserunt. Nam A. cIↃ VII. Sardiniam *expugnarunt, Rege ejus* Musacto *fugato. A.* cIↃ XXX. Carthaginem, *quam arbitror esse Tunetum. Deinde etiam* Corsicam *& in Sicilia* Panormum. *Bellum autem Balearicum cœpit A.* cIↃ C VIII.

& intra triennium utrâque insula potiti sunt. Majoricæ *Rex ab ipsis in bello interfectus: Regina cum parvo filio Pisis triumphata: puer Christianus simul & Canonicus factus, postremo in patrium regnum remissus est. Ergo author noster in anno erravit ac scribendum* 1117. *Extant Massiliæ in æde Victoris versus, quo Pisani eo in bello Balearico casos honoraverunt, quos non ob elegantiam (sunt enim, ut ea tempora ferebant, barbari) sed ut major huic narrationi lux, apponere visum:*

Verbi incarnati de virgine mille peractis,
Annis bis centum, bis septem connumeratis,
Vincere Majoricas Christi famulis inimicas
Tentant Pisani, Mahumeti regna profani.
Mane neci dantur: multi tamen his sociantur
Angelicæ turbæ cœlique locantur in urbe.
Terra destructa classis redit æquore ducta,
Primum ope divina, simul & victrice carina,
O pia victorum bonitas, defuncta suorum

Cor-

Corpora classe gerunt Pisasque reducere
quærunt.
Sed simul adductus ne turbet gaudia luctus
Cæsi pro Christo tumulo clauduntur in
isto.

1118. Balduino secundo Hierosolymorum rege mortuo, alter ejusdem nominis succedit, qui regem Persarum devicit, atque occidit. Damasci regem fugavit. Sed Parthorum rege sibi resistente, & illos ulcisci volente, Balduinus capitur, & vinctus ultra Euphratem custodiæ demandatur.

Rex Persarum ex familia Selguccia tum erat Mahmud *Abulcasim, apud Leonem Afrum corrupte* Casełus. *Hunc illum esse puto, quem Tyrius* Gazi *vocat, cujusque bellum contra* Balduinum III. *de Burgo, cognomine* Aculeum *describit lib.* XII. *Cæterum hic Gazi victus quidem à Balduino fuit, non tamen occisus. Nam apoplexia periit A.* CIↃ C XXI. *ut idem cap.* XIV. *testatur. In alio vetusto Chronico Augustæ impresso dicitur Balduinus* I. *Rex Hierosolymorum prælio vicisse & obtruncasse Regem Persarum* Cajum. *Vbi per errorem primus Balduinus dicitur, qui erat tertius &* Cajus *idem est qui Gazi. Nisi quis intelligat* Muhammedem Gaya-

teddinum *Turcarum in Persia Regem. Sed is eodem quo Balduinus* II. *anno obiit. Damasci Rex , cujus hoc loco mentio fuit,* Ababak *Tagtakin Tahiruddin, Tyrio corrupte* Doldequin. *Quanquam in Elmacino quoque, pro* Ababak, *legendum videatur* Atabak, *ut norunt lingua Turcica periti.*

1119. Balduinus post octavum & decimum mensem insidiis è carcere liberatus, ad suos revertitur.

1122. Venetorum classis in Syria Sarracenis molesta fuit, Dominico Michaële duce. Fuerunt Venetis propter multa merita & virtutem concessa magna privilegia.

1125. Pugnatum contra Christianos est quadringentis millibus militum, quibus occurrerunt tribus millibus virorum Christiani: & Dei benignitate, septem millibus hostium gladio cæsis, & quinque millibus aquis suffocatis, Christiani victoriam consecuti sunt.

1127. In Syria Christiani duabus stragibus fudêre Sarracenos, ubi in prima pugna duo millia Sarracenorum, & quingenti desiderati sunt. In altera, quamvis uterque exercitus afflictus est, Christiani tamen victores extitêre.

1129. Rex Ascalonitarum à Balduino repres-

repressus, Rex Damasci tribus præliis victus.

Ascalon *non habebat tum peculiarem Regem, sed Ægypto Chalifæ parebat, ut ex Tyrio patet. Vide ejus lib.* xv. *cap.* xxv.

1130. Balduino tertio rege Hierosolymitano, è vivis sublato, Fulco quartus rex constituitur.

1131. Tripolitanus Comes proditus occiditur. Fulco rex ab hostibus fugatur & iniquas conditiones, ut ex obsidione liberaretur, accepit.

1133. Christiani Ægyptiis felici Marte restitêrunt.

1139. Ascalon à Christianis recuperatur.

1142. Fulco quartus rex in Hierosolymis, insequens leporem, & ex equo decidens, efflavit animam: cui successit Balduinus filius, qui quintus rex fuit.

1143. Urbs Edessa, & tota ferè Mesopotamia à Sarracenis & Alapho duce Turcarum, qui jam in Oriente magni nominis erant, devicta est, multa & miserabili Christianorum strage edita, matronis in æde D. Joannis Baptistæ supra altare stupratis.

Nullus tum Turcarum Dux Alaph. *Error inde ortus. Erat* Schirazæ, Halebi *&* Musulis *potentissimus Rex* Atabeg

 Zingi,

Zingi, *apud Elmacinum corrupte* Zika, *Tyrio* Sanguinus. *Porro Haleb ab Italis* Alapia *dicebatur. Vnde ex Sanguino Alapiæ Rege noster suum* Alaphum *fecit. Historiam captæ Edessæ habes apud Tyrium lib.* XVI. *cap.* V.

1144. Balduinus III. quintus rex Hierosolymorum, Gaza & Ascalone Sarracenos ejecit: & apud Hierichunta Noradmum, Damascenæ militiæ principem, quinque millibus hostium interfectis, vicit & fugavit.

Noradinus *hic fuit Sanguini filius & successor, cujus integrum nomen erat* Mahmud Nuradin Melic Adel. *Cinnamo & aliis perpetuo dicitur* Νȣρεδὶν, *& recte. Sed errat noster dum Noradinum Damascenæ militiæ Principem facit.* Damascus *enim peculiarem adhuc Regem habebat* Mejereddinum, *quem demum A.* CIↃ C LII *Nuradin regno exuit.*

1145. Emanuel Constantinopolitanus Imperator, exercitus Christianorum contra Sarracenos euntes, multis insidiis fatigavit, ne quid utile Christianæ Reipublicæ efficerent.

1146. Rogerius Siciliæ & Nortmannorum Rex, Sarracenos Africanos, Rege ipsorum capto, ad triginta annos sibi tributarios reddidit.

1146. Eo

1146. Eo anno Conradus secundus Imperator ingentes copias pugnatorum contra Sarracenos parat : sed pugnat infeliciter.

Ludovicus Rex Galliæ contra infideles maximam vim militum cogit.

Rogerius *hic cognomine* Bursa, *teste Tyrio lib.*XI.*cap.*XXI. *factus est Siciliæ Rex A.* CIↃ C XXX. *Cinnamus eum perpetuo vocat* τῶν Σικελῶν Τύραννον: *quoniam Græci Imperatores ejus insulæ imperium sibi vendicabant. Per Saracenos Africanos intellige Tunetanos, qui tamen peculiares Reges tum nondum habebant, sed parebant Almoravidis & Almohadis.*

1147. Ex Flandria, Anglia, Lotharingia instructis ducentis navibus bellum contra Sarracenos institutum est.

Hoc anno Conradus Imperator transmisso feliciter Bosphoro, prope hostes accessit: verum deficiente commeatu, & (ut nonnulli ajunt) frumento gypso corrupto, coactus est continere cursum, & copias reducere. Quo cognito, Sarraceni à tergo insequentes, aliquot hominum millia trucidaverunt.

Eodem anno confluit ad Imperatorem Rex Franciæ: adjuvandi illum studio: sed exercitu fame confecto, nihil præclari actum est.

Eodem tempore Veneti instructa classe profecti sunt in Asiam, opem laturi Imperatori, qui Sarracenis bellum faciebat.

1148. Hispani expulsis Sarracenis, Almariam & Tortosam turrigeras urbes recuperarunt.

Eodem anno Damascus à Syris, Gallis, Alemannis, Hierosolymitanis oppugnata est, ac extremi muri diruti: cumque jam spes esset potiundæ urbis, & expugnandi Sarracenos, exorta dissensione inter principes quisque convocato suo exercitu, ab oppugnatione destitêrunt.

1149. Rex Antiochiæ Raimundus cum toto exercitu deletus à Sarracenis est: omnique terra ejus devastata, sola Antiochia à Rege Hierosolymorum ægrè servata est.

Raimundus *non Rex, sed Princeps sive Dux Antiochenus fuit. Quippe recuperata Palæstina, visum fuit solam* Hierosolymam *regni titulo decorare: reliquæ urbes à barbaris captæ, Ducatus vel Comitatus erant, ut* Antiochia, Edessa, Tripolis.

1151. Rex Hierosolymorum Balduinus, Ægyptios ac Babylonios fudit.

1158. Sarraceni ex Almaria armis profligârunt Hispanos.

1159. Bab-

1159. Balduinus multas civitates ejectis Sarracenis in pacem & libertatem restituit.

1164. Moritur Balduinus Hierosolymitanus Rex, subrogatusque est frater ejus Almericus, sextus Rex.

1170. Almericus in Ægypto clara potitur victoria.

Ægypti Chalifa ultimus tum erat Elhadech Etzarledin, *filius* Elphais, *quo occiso* Salahadinus *ille famosus*, *abrogato Chalifatu Fatimidarum*, *Sultanus sive Imperator Ægypti & Syriæ factus est*, *qui genus suum ab* Ajobo *sive* Jobo *Patiente*, *derivabat. Vnde illa familia Sultanorum Ægypti erat* Ajobitarum, *quibus successerunt* Turcomanni *&* *his* Circassi Mamalucci.

1171. Idem Rex Damiatam obsedit: sed malis conditionibus init pacem.

1172. Sarraceni Africani plurimas fecerunt excursiones in Hispaniam.

1175. Almericus Hierusalem Rex febri extinctus: Balduinus filius ejus in Regem ungitur, septimus Rex.

1177. Balduinus Saladini Ægyptiorum Regis copiis bis victis & deletis, multum auri Hierosolymis intulit.

1180. Filia Regis Sarracenorum, quæ Pagano principi nupserat, à Rege Sici-

liæ

liæ in mari, cum ſponſo domum deduce-retur, capitur.

Eo anno Chriſtianæ religionis profeſſores, qui Hieroſolyma inhabitabant, vincuntur.

1181. Maximis impenſis ac ſumptibus Carthago à Rege Sarracenorum Mauſamuntho inſtaurata eſt.

Quis ille Mauſamunthus *Carthaginis inſtaurator ſit, nemo facilè divinaverit, niſi cui Hiſtoria Arabum Africanorum propius cognita. Nulla tum Carthago inſtaurata: ſed innuit* Tunetum, *quæ ex Carthaginis ruinis crevit. Erat tum tota Africa ad fines Ægypti uſque in poteſtate* Almohadum, *quorum Imperator potentiſſimus erat* Jacob Almanzur, *cui A.* cIↃ c LXXXIV. *ſucceſſit* Muhammed Ennaſir. *Atque horum alteruter Mauſamunthus ille monſtroſus eſt: ac magis ad* Muhammed Ennaſir *inclino, quem ab aliis quoque* Mahozemutum *vocari deprehendo. Vides hic quam tetros errores Hiſtoriis induxerit Arabicarum literarum ignorantia? Ac quis ſine riſu omnia illa nominum dehoneſtamenta recenſeat? Vnum refero ex quo de cæteris judicium fiat.* Emirelmumenina *vocabatur Chalifa Saracenorum, id eſt, Princeps fidelium. Hinc noſtri fecerunt, Lambertus quidem Schaf-*

nabur-

naburgensis Amamurmulus, *Sigebertus* Amirmomon & Amymurlim, *Aventinus* Amaromurmelus & Matthias Paris, *qui credo cæterorum hallucinationes corrigere volebat*, Admiralius Murmelius. *Quis talia fando, temperet à risu?*

1184. Balduinus septimus Rex in Hierosolymis, quem lepra infecerat, absque hærede vita excedit. Nepos ejus ex sorore Balduinus nomine, Rex quidem declaratur, sed fatorum invidia ex illo honorum gradu eripitur: cui successit octavus Rex Guido Lusignanus.

Inter Guidonem Hierosolymitanum Regem, & Raimundum Tripolitanum Comitem orta dissensio, causa extitit, ut Christiani in extremum discrimen inciderent.

1186. Congressi Christiani cum exercitu Saladini Regis, viginti millibus ac quingentis suorum interfectis, miserè occumbunt. Guido Rex capitur. Tripolitanus Comes subitanea morte extinguitur.

1187. Octoginta & octo annis, cùm Hierusalem à Christianis habitata esset, hoc anno Regi Sarracenorum, expulsis Christianis, deditione tradita est, die secundo Octobris.

Eo Anno universam Judææ regionem hostis

hostis Sarracenus Christianis eripuit: Tyro, Tripoli, & Antiochia, vix conservatis.

Amissa Hierosolyma, *regni sedes à Christianis constituta* Ptolemais *&* Tyrus. *Duo autem de regno contendebant* Conradus *Marchio Montisferrati, &* Guido *Lusignanus, quorum ille* Tyri, *hic* Ptolemaide *residebat. Occiso ab Assasinis Conrado, Guido regnum Hierosolymitanum Richardo Anglo cessit, accepta in ejus locum insula Cypro.*

1188. Fridericus Romanorum Imperator cum Friderico filio, Philippus Galliæ, Richardus Angliæ Reges, cum plurimis aliis principibus Comitiis decernunt, relictis in Judæa Christianis subveniendum esse. Instruitur bellum. Fridericus Imperator deductis in Syriam copiis, Armeniaque minore recepta, æstatis tempore lavandi causa Selephium amnem ingressus periit.

Eodem anno Danica & Flandrica classis Africana littora infestavit, Sylva urbe capta, & incensa.

Vulgaris opinio est hunc Fridericum *in amne quodam Ciliciæ, submersum. Sed non conveniunt in modo. Quidam enim equo delapsum volunt. Matthias Paris in Richardo I.* Imperator Fridericus ab

Iconio

Iconio versus Antiochiam transitum faciens, in flumine qui Saphet appellatur, exercitu suo salubriter transeunte, solus equo decidens submersus est. *P. Æmilius:* Dum Selephium fluvium transmittit, equo offendente, jam gravis ætate, lapsus ita affectus est, ut inter manus sublatus, paullo post expirarit. Hoc & ab autore illius temporis Tyrio traditur & propius fidem est, quam quod à nonnullis fertur. Et ab ætate jam ingravescente gravitate hominis abhorret eum, dum positis armis & veste exuta natat, exstinctum. *Phil. Melanchthon in Declamatione de Frid. Barbarossa:* Descendit in flumen lavandi ergo. Ibi alii ferunt abreptum vortice in flumine periisse: alii ferunt redeunti ex aqua epar male affectum esse ut fit, & incidisse in letalem morbum. Dicitur itaque Fridericus ex epatis morbo intra paucos dies extinctus esse. *Vides quam dissentiant inter se scriptores. Sed controversiam hanc decidat ille, qui Imperatori affuit & omnia quæ contigerunt dietim annotavit,* Tageno, *cujus Itinerarium extat inter Germanica Freheri. Is refert* castra posita ad fluvium Selephicam VII. Id. Iun. Sed Imperatorem IV. Id. Iun. qui erat dies Solis, circa vesperam Seleuciæ subito obiisse. *Non ergo in fluvio, sed Seleu-*

Seleucia & quidem subito obiit, proculdubio apoplecticus, qui senum peremtorius fere morbus esse solet.

1189. Guido collectis copiis Aconem graviter obsidet, sed Saladini astutia semper vincitur, magna clades Christianis illata morbo, fame, armis. Sibylla Guidonis uxor cum quatuor filiis, in castris moritur dysenteria.

1190. Franciæ & Galliæ Rex, conjunctis suis navibus cum Guidonis exercitu, Aconem oppugnant.

1191. Acon post biennalem obsidionem conditionibus sese dedidit.

1192. Inter Philippum & Richardum Reges simultate orta, copiæ disjunguntur, & Rex Galliæ domum rediit. Angliæ autem Rex diutius aliquantulum experiebatur belli fortunam, sed frustra.

Eodem anno Venetæ quoque & Pisanæ classis disjunctio, Christianæ Reipublicæ perniciosa fuit: quia & ipsæ discessum parantes, odiorum causas domum secum attulerunt.

1193. Sultanus Saladinus Imperator Sarracenæ gentis, rebus gestis, moderatione & fortitudine insignis, efflavit animam, filiis ejus regnum inter se dispertientibus.

Hujus funus signifer præcessit, in lancea tunicam

tunicam ejus interiorem præferens ac altum inclamans: Salahadinus Asiæ ac totius Orientis domitor, illud unum secum defert. *Quæ Boccacius hoc carmine expressit:*

Vixi divitiis clarus tumidusque trophæis,
Sed pannum heu nigrum nil nisi morte tuli.

De successoribus ejus non leves apud Historicos turba ignorantia rerum Arabicarum. Ita autem se ordo habet: Salahadinus *ob.* CIↃ C XCIII. *Ei successit filius* Osman *Almelic Alaziz. Huic filius* Muhammed *Almelic Almansor A.* CIↃ C XCVIII. *Post quem* Alis Nuradinus, *alter filius Salahadini anno eodem. Et tum demum* Abubeker *Seifedinus filius Ajobi Salahadini frater. Hæc ex Cl. Golio, collega nostro honorando. De quibus plura in Opere Chronologico.*

1195. Sarraceni Africani in Hispaniam irruentes, binis, ut nunc sunt, regnis potiuntur, Castellæ & Granatæ.

Hæc est expeditio Iusefi *Aben Tessefin, qui totam terram* Vandaliæ *(id est, Hispania in quantum parebat Saracenis) occupavit & fuit Monarcha cismarinus & transmarinus. Vide Rod. Tolet. cap.* XLVIII. *Hist. Arab.*

1198. Hen-

1198. Henricus Imperator Moguntino Archiepiscopo, & Othone Saxoniæ electore belli præfectis, ac plerisque aliis magni nominis viris, novas instruxit copias contra Sarracenos: & receptis ad certum numerum civitatibus, constituunt Christiani Regem, Hamericum nominatum. Fuit in eadem expeditione Hermannus Landgravius Turingiæ.

Hamericus *hic est* Almericus, *frater Guidonis Lusignarii, Rex Cypri. Vide continuat. Tyrii lib.* 11. *cap.* XVI. XVII.

1199. Henrico Imperatore mortuo, duces modò dicti victoriam desperantes, in Germaniam revertuntur.

1200. Sarraceni post captam crudeliter Joppen, sævierunt in omnes Christianos.

1202. Africani Sarraceni utranque Hispaniam igne & cæde vastârunt, excursionibus in Galliam quoque factis.

Cum Almoravidas Africa exuissent Almohadæ, *eorum Imperator* Muhammed *Ennasir, ille quem supra corruptissime noster Mausamunthum vocavit, in Hispaniam trajecit eamque totam fere pervasit ad Galliæ fines usque. Eo ingenti ad* Navas Tolosanas *à Christianis prælio, in quo ducenta Saracenorum millia ceciderunt, victo, dilaceratum fuit Almohadarum in Hispa-*

Hispania & Africa vastissimum Imperium. Unde nata regna Fezæ, Marucco, Tunis, Tremesen, & Granadæ.

1216. Friderico secundo Imperatore nova expeditio in Syriam decreta, multis principibus conspirantibus contra Sarracenos.

Eodem anno in suburbio Aconis civitatis, exercitus Christianorum confluunt, & civitatem Damiatam, Ægypti urbem, ab impiis munitam obsident.

1217. Quatuor Hispaniæ Reges, collecto in unum exercitu, Sarracenos represserunt, ex Betica tamen ejicere non valuerunt.

1221. Damiata Sultano reddita, Christiani Aconem & Tyrum redierunt.

Damiata, *claustrum Ægypti munitissimum, vel eadem cum prisco Pelusio, vel haud longe distans, sæpius à Christianis, sed infelici eventu, capta. In hujus urbis expugnatione præcipua* Harlemensium *Batavorum gloria, cujus documenta adhuc ibidem in summo templo conspicua.*

1228. Fridericus Imperator in Syriam profectus, inducias cum Sarracenis pepigit: & Hierosolyma cum suis copiis, regio diademate honorandus, ingressus est.

1237. Christianorum exercitus, cui Theo-

Theobaldus Navarræ Rex præfuit, inter Gazam & Ptolemaida occubuit.

1244. Sarraceni à Ferdinando Rege forti & celebri ex Hispaniis expulsi.

Hoc falsum est, nisi de parte tantum aliqua Hispaniæ intelligas. Nam tum Granadæ *regnabat* Muhammed *Alhamar, cujus posteritas ad A. usque* cIↃ CCCC XCII. *id regnum obtinuit,* Murciæ *vero quidam* Hudiel.

1247. Sarraceni Asiatici Christianos in Syriā vexârunt, & sepulchrum Christi ignominiosè defœdârunt.

Hæc vastatio à Chorasmiis *facta, quos Latini scriptores corrupte* Grossonios *vocant. Qua autem fortuna* Chorasmios *ex longinquis illis ad mare Caspium & Oxum regionibus, Hierosolymam expulerit, paucis indicandum est, quoniam vulgo confuse tota res traditur.* Chorasmii, *collapsa Selgucciorum potentia, Persiam rectore vacuam occuparunt, ut ex Haithone cap. XV. colligimus, cum quo consentit Mirkond apud Texeiram in Chalifa Nacer. Rex ipsorum fuit* Mahamed, *quem Leunclavius corrupte vocat* Cursumen, *sive* Curisemin *Regem Balcha & Chorasanis. Vox* Cursum *ab interprete Turcico detorta ex voce* Choworazm, *quo nomine Chorasmios Arabes appellant. Factum hoc circa A.*

ca A. cIↄcc. *Et expulsi sedibus suis Chorasmii à* Tataris *tum recens emergentibus videntur. Porro* Zingis *Chan non contentus Mawaralnahhra & Scythia*, *in* Persiam *quoque irrupit A.* cIↄ cc xxiv. *Ea ejecti* Chorasmii *creato in defuncti Muhammedis locum Rege* Tscialleddin, *Haithoni* Jalaladin, Bagdadum *occuparunt: sed nec ibi securi, diversa fuga, alii in* Indiam & Multan *fugerunt*, *alii in* Syriam & *occidentem versus. Qui in* Indiam, *illi Regem habuerunt* Tscialedinum, *victum ibidem & occisum ab* Oktai *Zingis successore, ut Mirkond testatur. Qui in Syriam*, *eorum Princeps fuit* Bartat *teste Haithone, atque hic est ille Hierosolymorum vastator. Totam Tragœdiam edisserit Matthæus Paris in Henrico* III. *Rege Angliæ*, *quem vide.*

1248. Ludovicus Rex Galliæ, exercitum trajecit in Syriam, animo expugnandi Sarracenos, & cupiditate liberandi Christianos.

1249. Congressus Ludovicus Galliæ Rex cum Sarracenis, Damiatam civitatem populosam ac turrigeram cepit.

1250. Cùm inter procellas pugnæ ad Faramiam à Sarracenis comprehenderetur Ludovicus Rex cum Carolo & Alphonso fratribus, reddidit Damiatam:

quo facto suæ suorumque saluti consuluit, & ex vinculis liberatus est. Captus Rex est die quinto Aprilis.

1252. Sarraceni Baleares amiserunt insulas, quas occupavit Dux Tarraconensium.

Majoricæ *Rex Saracenus* Retabohig *erat, quem* Jacobus I. *expugnator sive Victor Aragonum Rex superatum barba ex latibulo, in quod fugerat, protraxit. Idem* Valentiam *&* Murciam *Saracenis eripuit, quorum Rex erat* Zeid *Aben* Zeid.

1261. Hispaniæ Reges inter se discordes, alius Gallos socios ad se allexit, alter Sarracenum militem adversus fratrem conduxit, suo suorumque maximo incommodo.

1262. Factiones Veneta & Genuensis, Christianos Ptolemaidem & Tyrum incolentes, intestinis odiis exercuerunt.

De cruentis his Venetorum & Genuensium factionibus quæ in diuturna bella eruperunt, vide continuat. Tyrii lib. IV. *cap.* XI. XII.

1265. Expulêre ex Syria Sarraceni Christianos.

1268. Antiochia à Bodegaro Sultano vastata.

Hic Bodegar, *aliis* Bandodacar *vel* Bendecar

decar *ex monstrosis illis Saracenorum Regibus est quos Christiani ignorantia Linguæ & Historiæ Arabum commenti sunt. Nihil enim sani habet Historia horum temporum in Ægyptiis Sultanis. Omnia detorta, confusa. Sic sub unius* Meledini *nomine complectuntur tres Sultanos Ægypti, nimirum* Muhammed *Nasiredin*, Abubekrum *Seifedin &* Ajobum *Neghmedin. Sic* Ubego *Turcomanno, quem corrupto nomine vocant* Melchemum, *pro* Melic Elmues, *statim sufficiunt suum* Bendodacar, *quem insuper Monachus Paduanus lib.* III. *Chron. vocat* Bethogar. *Ita unius* Bendocari *nomine complectuntur tres Sultanos*, Almansorem *Nuredinum*, Catum *Almelic Almudaffer &* Bibarsum *Almelic Addahir Rucnuddinum, qui proprie est ille Bendodacar. Illud enim* Dacar *est expressum ex* Dahir. *Sicut vero unum* Bendocar *pro tribus Sultanis nobis obtrudunt: ita pro uno* Calavone *qui regnavit A.* cIↃ cc LXXX. *tres confingunt*, Helpin, Melechait & Alphir. *Sed Augiæ stabulum citius perpurgaveris quam hæc Latinorum σκύβαλα ex Saracenorum rebus.*

1270. Iterum Rex Galliæ Ludovicus cum filiis tribus ingentes copias, contra Sarracenos, in Africam duxit: ubi cùm

contra illos feliciter pugnatum esset, Carthaginem obsedit: sed pestis exercitum inficiens, Regem, simulque filium ejus Joannem vita privavit: & sic soluta est obsidio.

Carthaginem denuo vocat Tunetum *ut supra dictum. Series Regum Tunetanorum non extat nisi mutila admodum & corrupta. Ab* Abu Zacharia *primo Rege, ad* Mule Hassan *qui nostris Muleasses, regnarunt Tuneti triginta tres Reges, ut P. Luccari in Annalibus Ragasinis testatur lib.* IV.

1281. Armenii & Scythæ ad Gamalam Judææ urbem cum ipsa penè urbe à Saracenis delentur.

Armenia *tum Christianis Regibus parebat ex quibus* Tivonus, *sive* Thinus, *sive* Johannes, Tataros *Persicos auxilio contra Saracenos evocavit.* Tatarorum *Rex & ipse Christianus erat* Abaga *sive* Abkai. *De hoc bello vide continuat. Tyr. lib.* V. *cap.* II.

1289. Sultanus Ægypti Rex Tripolim incendit, Christianos in servitutem abigit.

1290. Tyrus, Sidon, Tripolis, Berithus, ab eodem incensæ & complanatæ. Ptolemais fuga dispersis Christianis, sine vi capta atque diruta: fundamentis quoque

que

que effossis, Christiani qui urbem reliquerant, in Cretam fugientes, periêrunt naufragio.

De misero urbis Ptolemaidis *statu circa ea tempora vide mira & horrenda apud continuat. Tyrii lib.* v. *cap.* v. Nec dubium, *inquit*, si Saraceni violatis induciis contra sceleratos homines venire tardassent, aut fulminibus aut terræ hiatu Deus perdidisset urbem. *Sic Bellum sacrum excidio Ptolemaidis terminatum, fuit & ab eo tempore inaccessa Christianis exercitibus Palæstina mansit. Ita cum Hierosolymorum regni fine & nos desinamus.*

FINIS.

INDEX MATERIARUM
hoc Opere contentârum.

GELRIAE DVCATVS. pag. 1
Ejus situatio, art. 1. *A quibus antiquitus habitata gentibus*, art. 2. *Prima regni Francici sedes; terra Salica, cui lex Salica originem dedit*, art. 3. *Zutphaniæ origo*, art. 4. *Vnde Gelria nomen acceperit*, art. 5. *Quamdiu floruerit*, art. 6. *Qui Gelriæ principes & præfecti fuerint*, art. 7. *Quomodo creverit*, art. 8. 9. *Quæ bella gesta sint*, art. 10. *Bellum intestinum inter Heckeros & Bronchorstios*, art. 11. *Inter Arnoldum & Adolphum patrem & filium*, art. 12. *Carolo Audaci Duci Burgundiæ traditus uterque ducatus*, art. 13.

NEOMAGVM. pag. 8
Batavorum origo, eorum sedes Neomagum, art. 1. *Quando celebres maxime fuerint*, art. 2. 3. *Francis subjecti, eorum divisio*, art. 4. *Origo nominis*, art. 5. *Ejus status & dignitas*, art. 6. 7. 8. 9. *Immunitates*, art. 11. *Administratio*, art. 12. *Quando ordinibus fœderati Belgii subjecta*, art. 13. *Quas calamitates senserit*, art. 14.

BOM-

BOMMELENSIS INSULA & URBS. pag.15

Situs & ingenium loci, art. 2. *Origo*, art. 3. *Privilegia*, art. 4. *Cujus juris & quibus subjecta*, ibid. *Quas graves senserit clades*, art. 5. *Felix contra hostes*, art. 6. 7. 8. *Ad Anseaticas spectat*, art. 9.

TILENSIS INSULA & URBS. pag. 21

Quando cœperit, art. 1. 2. *Quæ incrementa sumserit*, art. 3. *Quas mutationes experta sit*, art. 4. *Quibus cladibus & obsidionibus celebris*, art. 5. 6. *Vna ex Anseaticis. Vnde illud nomen Anseaticæ ortum*, art. 7.

ZUTPHANIAE COMITATUS & URBS. pag. 27

Ejus antiquitas, art. 1. *Vnde nomen acceperit*, art. 2. *Comitatus unde originem ducant*, art. 3. *Series Comitum Zutphaniæ*, art. 4. *Quomodo ad Ottonem Nassaviæ Comitem pervenerit*, art. 5. *Gelriæ adjicitur*, art. 6. *Quomodo dividatur*, art. 7. *Descriptio & situatio urbis*, art. 8. *Ob mercaturam celebratur*, art. 9. *Forma administrationis*, art. 10. 11. *Gimnasium celebre quibus magnis viris ortum dederit*, art. 12. *Quæ bella sustinuerit*, art. 13. 14.

Quas contentiones cum Daventriis, art. 15. *Frederici Toletani in eam urbem immanitas*, art. 16. 17.

COMITATVS VELAVIAE & URBS ARNHEMVM. pag. 33

Velaviae situs, denominatio, art. 1. 2. *Marsilii antiqui ejus incolae*, art. 3. *Quibus subjecta comitibus, & quas vicissitudines experta sit*, art. 4. 5. 6. *Quomodo dividatur*, art. 7. *Arnhemum primaria Velaviae urbs*, art. 8. *Regimen ejus urbis*, art. 9. *sub quibus jus civitatis & privilegia acceperit*, art. 11. *Summa Arnhemensium erga principes suos fidelitas*, art. 12. *Quibus jactata fuerit casibus*, art. 13. 14. 15.

URBS DOESBVRGVM. pag. 40

Quando & à quibus constituta sit, art. 1. 2. 3. *Drusi, à quo condita, obitus*, art. 4. *Prima Romanorum contra Romanos sedes*, art. 5. *A Romanis ad Francos devenit, unde nomen acceperit, prima Franciae Regum sedes*, art. 6. *Quas calamitates senserit, Normannis eam occupantibus*, art. 7. *Henrici Ducis in bello prudentia*, ibid. *Quam fortunam experta sit*, art. 9. 10. 11.

HARDERVICVM URBS. pag. 46

Vbi sita, art. 1. *Ejus Antiquitas*, art. 2.

Quibus incrementum debeat, piscatura, mercatura, & literis, art. 3. *Incrementum ejus internum & externum*, art. 5. *Ejus privilegia præcipua*, art. 6. *Calamitates quas sensit*, art 7. *Quid ei desit*, art. 8.

ACADEMIAE. pag. 54

Earum necessitas & utilitas, art. 1. 2. 3. 4. *De Academia Gelro Zutphaniensi, quid ordines Gelriæ Zutphaniæque moverit ad eam constituendam*, art. 5. 6. *Forma, leges, subjectum recipiens & privilegia ejus Academiæ*, art. 7. 8. 9. 10. 11. *Decus Academiarum*, art. 12.

NAVIGATIO & PORTUS. pag. 61

Cui bono & usui navigatio sit, art. 1. *Ejus finis*, art. 2. 3. 4. *Portuum necessitas*, art. 5. 7. *Quæ ad bonum portum requirantur*, art. 6. 9. 10. *princeps navigationum portuumque finis quæ?* art. 8.

TRANSISALANIA & URBS ZWOLLA. pag. 67

Denominatio, situs & origo Transisalaniæ, art. 1. *à quibus occupata*, art. 1. 2. 3. *Scopus associationis Urbium Anseaticarum*, art. 4. *Causæ belli Transisalani inter Campenses & Zwollanos*, art. 6. *Urbs Zwolla quibus factionibus scissa*, art. 7. *Officina monetariæ sedes*, art. 8.

URBS CAMPENSIS. pag.72

Ejus natura, origo, & incrementa, art. 1. *Quando confœderatio urbium Hanseaticarum cœperit*, art.2. *Quando & à quo titulos & privilegia Imperialis civitatis acceperit*, art.3. *Quis ejus status*, art. 4. *Occasio belli inter Campenses & Zwollanos*, art.5. *Ex levissimis causis nonnunquam maxima exorta bella*, art. 6. *Qua ratione hac urbs & Transisalania ad domum Burgundicam pervenerit*, art.7.8.

VADA. pag.77

Memorabilis ejus obsidio, art.2. *Quando nomen & situm immutaverit*, art. 3. *Quoties & à quibus obsessa & expugnata fuerit*, art.4.5. *Quando Belgio accesserit, & quem locum, in Comitiis occupet*, art. 6. *Quibus mediis exigua oppidula ad summam magnificentiam perveniant.* art. 7.

URBS ELBURGUM. pag.81

Ubi sita, art.1. *A quo civitatis privilegia acceperit*, art.2.3. *Ejus forma Aristocratica*, art.4.

INDIA ORIENTALIS. pag.84

Denominatio, art.1. *Origo incolarum*, art. 2. *Mercatura, causa motiva ad frequentandam Indiam*, art.3. *Primo à Ve*

netis

netis detecta, art. 5. *Lusitanis interior Africa innotescit, detecta primo Guinea in Indiam penetrant duce Vasco de Gama,* art. 6. *Lusitanorum incommoda in transfretando mari*, art. 7. *Securiores detegunt vias*, art. 8. 9. *Batavi Indiam occupant,* art. 10. *Novum tentant in Indiam iter,* art. 11.

RESPVBLICA BELGICA. pag. 92

Quibus finibus terminetur, quæ in ea confœderatio, art. 1. 2. *De ejus origine, & admirandis incrementis*, art. 3. 4. *Quæ belli Belgici causa*, art. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *Ejus belli subsidia unde petita: Abjurant Hisp. Regi,* art. 11. *Fœderis Vltrajectini conditiones præcipuæ*, art. 12. *Ab hoc fœdere nomen unitarum provinciarum acceperunt*, art. 13. *Guilielmum suum constituunt Imperatorem, earum insignia*, art. 14. *Generalium Ordinum munera*, art. 15. *Quanta sumserit incrementa, eorumque quatuor gradus*, art. 16. *Primus ab anno* 1581. *ad* 1609. art. 17. *Secundus ab anno* 1609. *ad* 1621. art. 18. *Tertius ab anno* 1621. *ad* 1648. art. 19. *Quartus ab anno* 1648. art. 20. *Quas calamitates medio tempore senserit Belgium*, art. 21. 22. *Card. Bentivoglii de hac Republica perversa opinio. Ea eliditur evidenti ratione*, art. 23.

Media proponuntur quibus hac respublica ab omni futura corruptione vindicari & in flore vigoreque suo conservari possit, & prima Theologica, art.24. *Media politica*, art.25.26.27.28. *Ad conservationem hujus Reipublica necessaria prateriti status consideratio & recordatio*, art. 29.

DE TYRANNIDE. pag.116

Ejus definitio, art.1. *Quis proprie statuendus & dicendus sit tyrannus*, art. 2. *Ea, qua Tyrannum non constituunt*, art.3. *Ea, qua Tyrannum constituunt*, art.4. *Iesuitarum perversa de Tyrannis doctrina examinatur & refellitur*, art.5.6.7.8.9. *Quotuplices tyrannos statuant*, art.10. *Quinam Iesuitis Tyranni primi & secundi generis sint*, art.11. *Quod liceat privato occidere tyrannum*, art. 12. *Eorum ambiguitas in distinguendo inter tyrannum primi & secundi generis*, art. 13. *Vnde pateat Iesuitas per tyrannum sive primi sive secundi generis non alios quam Euangelicos Reges & Principes & Papistas moderatiores intelligere*, art.14. *Quosnam Reges & principes Iesuita pro Tyrannis habeant*, art. 15.

SEDI-

SEDITIOSA & HORRIBILIS JESVITARVM DOCTRINA, de Tyrannide secunda. pag.124

Quomodo occidere licet tyrannos ex perversa sententia Marianæ, art.1. *Quænam persona id facere audeat ex eadem sententia*, art.2.3.4. *Probatur Iesuitas authores, suasores, promotores & laudatores Regicidiorum fuisse*, art. 5. 6. 7. *& reliquis.*

EXCEPTIONES JESVITARVM & nominatim EVDAEMONIS contra id quod in præcedenti probavimus. pag.135

Quæ excipiunt 1. *contra testimonia ex Mariana à nobis adducta*, pag.136. *Nostra ad illas exceptiones responsa*, p. 137.138. 139.140. *Quæ excipiunt* 2. *contra librum de justa Henrici* III. *abdicatione*, p.141. *Et nostra ad eas exceptiones responsiones*, p. 142. 143. *Quæ excipiunt* 3. *contra librum* Mss. *Ioh. Guinardi Iesuitæ*, p.144. *Et nostra ad illam exceptionem responsio*, p.145.146. *Quæ excipiant* 4. *contra Apologiam pro Ioh. Castellio Iesuita*, p.146. *Nostra ad eas exceptiones responsa*, p.146. 147. *Quæ excipiant* 5. *contra laudationes, & quid novis respondendum*, p.147. *Quæ excipiant contra Author. Pontif. & quid*

nobis regerendum, p.147.148. *Quæ excipiant contra Martyrium I. Guinardi, & nostra responsio*, p.149. *Quæ regicidia attentarint Iesuitæ per emissos sicarios, &* I.*Regicidium attentatum contra Elizabetham Angliæ Reginam*, p.150. II. *contra Wilhelmum Auriacum*, p.151. III. *contra Mauritium Auriacum*, p.152. IV. *contra Henricum* IV. *Galliæ Regem*, p.153. V. *contra Iacobum* I. *Magnæ Britanniæ Regem*, p.153. *Quid Iesuitæ ad nostra argumenta in genere respondeant*, p.154. *Eorum exceptiones in specie*, I. *contra exempla parricidiorum, quibus Henricum* IV. *tollere conati sunt Iesuitæ*, p.155.156.157. II. *contra facinus P. Barerii*, p.158. III. *contra facinus Ioh. Castellii*, p.158.159. *contra conjurat. Anglicanam, &* I. *contra exemplum Garnerii*, p.160. *Contra exemplum Oldecorni*, p.161. *Vna cum nostris annexis responsionibus*, ibid. *Regicidia quæ perfecerunt*. I. *In Wilhelmo Auriaco*, p.163. *In Henrico* III. p.163. III. *In Henrico* IV. p.164.165. *Excusationes Iesuitarum contra tria præcedentia parricidia, cum nostris ad elidendas ipsorum rationes responsis*, p.166.167.168.169.170.171. *Rationes aliæ, quibus sese contra nostras accusationes purgare conantur Iesuitæ, & quid eis regerendum sit*, p.173.174.175.176.177.178.

177. 178. *Quid respondendum ad ea loca quæ ex Euangelicis Iesuitæ citant*, & I. *ad loca I. Hussi*, p. 178. *Ad loca Lutheri*, p. 178. 179. II. *Ex lib.* VIII. *Sleidani*, p. 179. *Ex libro contra Henricum* VIII. *Regem Angliæ*, p. 179. III. *Ad Zwinglii loca*, p. 180. IV. *Ad Calvini loca*, p. 180. 181. *Ad Cnoxi & Buchanani loca*, p. 181.

REGNA DANIAE & NORWAGIAE. pag. 183

Eorum situs, art. 1. *Origo*, art. 2. *Quæ antiquissima eorum memoria*, art. 3. *Quando conjuncta & disjuncta regna fuerint*, art. 4. *Norwegia ubi sita, quando & quomodo inclaruerit*, art. 5. *Norwegi Normannorum nomine, quibus principatibus originem dederint*, art. 6. *Quomodo & quando Islandiam occuparint & in Gronlandia colonias duxerint*, art. 7. *H. Grotii opinio Mexicanos à Gronlandis profectos refutatur*, art. 8. *Norwagiæ status sub Regina Margaretha*, art. 9. *Tria Regna septentrionalia dividuntur, & causa illius divisionis*, art. 10. *Quos reges sibi præfecerint Suedi & Dani*, art. 11. *Status Daniæ Monarchicus. Bodini erronea opinio eliditur*, art. 12. *Regnum Daniæ electivum. Norwagiæ vero successivum*, art. 13. *Quando electio successioni præferenda*, art. 14.

art. 14. *Bodini erronea sententia de jure majestatis*, art.15. *Imperatoris authoritatem non agnoscunt Daniæ Reges*, art.16. *Quænam suprema Daniæ sit potentia*, art. 17. *Islandorum mores*, art.18. *Quis hodie Daniæ præsit*, art.19.

HUNNORUM IMPERIUM. pag.191

Ejus magnitudo, antiquitas & origo, art. 1.2. *Quanam gens hodie Hunnorum linguam retineat, exponitur*, art.3. *Unde egressi sint Hunni, causa egressionis & quam regionem occuparint*, art.4. *Quando Regia Hunnorum majestas cœperit, & qui primus eorum Rex fuerit, & quas provincias occuparint*, art. 5. *Romanos non tam virtute quam numero opprimere conantur*, art.6. *Equitatu prævalidi*, art.7. *Quo astu Valentinianum aggressi, & atrox inter Hunnos & Romanos prælium*, art. 8. *Quantopere admiratus fuerit Romanorum balistas & tormenta ignivoma*, art.9. *Quos errores in obsidione Aquilicæ commiserit. Quantopere ducibus obstinatio in obsidionibus noceat*, art 10. *Quibus virtutibus Attila præditus fuerit*, art.11. *Probatur eum non fuisse Nemrothi nepotem*, art. 12. *Quæ illi cum Timuro communia, Attilæ interitus, & qua occasione Hunni in Scythiam repulsi sint*, art. 13.

Quare

Quare & quando Siculi appellati, art. 14. *Secunda eorum in Pannoniam irruptio*, art. 15. *Quando & quamdiu Hungari fidem Christianam assumserint*, art. 16. *Petrus Stephani successor qua fortuna in Hungaria regnarit*, art. 17. *Hungaria ad fidem Christianam conversa, varia Hungarorum in bello gerendo fortuna, deque eorum errore circa Nilum, & reliquiis quas in Hungariam attulerint*, art. 18. *Quo modo in Hungaria sub Bela* IV. *vastata fuerit*, art. 19. *Quomodo Tatari universam Hungariam destraxerint*, art. 20. *Vrbs Waradinum eversa, & ejus urbis fundatio & situs. Quæ in Hungaria regiminis forma*, art. 21. *Quæ miseranda sub Ladislao* IV. *Hungariæ conditio fuerit*, art. 22. *Quando antiquam gloriam recuperarit*, art. 23. *Quatenus Turcæ Hungaria potiti sint, qui in Transylvania principes regnarint*, art. 24. *Quale Regni Hungariæ regimen, & quod Palatini in Hungaria munus sit*, art. 25. *T. Attila Hunnorum primus Monarcha.*

NASSAVIAE COMITATVS. pag. 207

Ejus situs, eminentia, & à quo constitutus, art. 1. *Quando illorum Comitum nomen inclaruerit*, art. 2. *Quomodo Gelriæ Comitatus ad Nassaviæ Comites pervenerit*

nerit ab eisque iterum ad alios devolutus sit, art. 3. *Quas ditiones sub Henrico* II. *Walramo & Ottone* III *obtinuerint, quid commodi habeat jus primogenituræ*, art. 4. *Quam magnum incrementum Nassavica domus ab Adolpho Henrici* II. *nepote acceperit. Quomodo ad Imperium Romanum pervenerit Idem Adolphus, deque dissidiis inter Adolphum & Albertum Austriæ Ducem, donec Mauritius Nassavius Albertum superarit*, art. 6. *Quomodo Engelbertus Flandriæ & Belgii proprinceps factus sit, qui ei usque ad Guilielmum successerint*, art. 7. *De bello Belgico cujus author suasorque fuit Guilielmus Nassavius, contra Hispanicam tyrannidem*, art. 8. 9. 10. 11. 12. *Qui Belgiæ provinciis ex domo Nassavica in hoc usque tempus præpositi fuerint*, art. 13.

CLIVIAE DVCATVS. pag. 216

Ejus situs, & quarum gentium olim sedes fuerit, art. 1. *Quomodo à Romanis ad Francos pervenerit*, art. 2. *Quo tempore Clivia præfectos acceperit*, art. 3. *Qui primi Cliviæ Comites fuerint, & quæ de successione dissidia*, art. 4. *Clivia & Marca conjunguntur, & salutaris ejus conjunctionis finis*, art. 5. *Series Ducum Cliviæ*, art. 6. *Quomodo Adolphus Keiserswerda vindicaverit*,

caverit, *ac ab ejus fratre Gerhardo eam abalienaverit, quam periculosum sit Reipublicæ partem ejus qualemcunque abalienare*, art. 7. *Quæ ditiones sub Adolpho Cliviæ accesserint, unde Longobardorum vocabulum fluxerit*, art. 8. *Grave bellum inter Ioh. Cliviæ Ducem & Episcopos Colonienses, & quomodo composita fuerit illa controversia*, art. 9. *Quæ præterea bella gesserit, quomodo Philippo Bono suppetias tulerit. Quod matrimonium cum Ioh. Burgundi filia contraxerit*, art. 10. *Quando Comitatus Cattemeliboci Cliviæ accesserit*, art. 11. *Quando conjunctio facta inter Ducatus Iuliæ, Cliviæ & Montium*, art. 12. *Quando Gelria Cliviæ accesserit, & iterum ab ea avulsa fuerit*, art. 13. *Qua ratione Wilhelmus anno* 1543. *Rempublicam auxerit*, art. 13. *Ejus filius natu major Carolus Frid. in Italia ex veneno obiit, periculosas omnino principibus peregrinationes esse*, art. 14. *Quis ei successerit, quando familiæ Marconorum finis impositus fuerit*, art. 15. *Quæ controversiæ de successione Cliviæ, Iuliæ & Montium obortæ sint*, art. 16. 17. *Quomodo Clivia ad Electores Brandenburgicos pervenerit*, art. 18. *Quomodo domus Brandenburgica ab exiguis initiis ad summam potentiam pervenerit*, ibid. *Quæ requirantur ad salutem*

lutem Clivie in specie & omnium aliarum Rerumpublicarum in genere, art.19. 20.21.22.23.24.25.26.27.28.29.

MEXICANUM IMPERIUM. pag.232

Mexicanorum axiomata, art.1. *Extraneum eligunt Regem*, art. 2. *Rex eorum moribundus dissuadet hæreditariam successionem*, art.3. *Quibus bonis legibus & institutis Regnum Mexicanum confirmatum sit*, art. 4. *De rebus gestis Tlacaellel: & in quantum magnanimus Princeps Reipublicæ prosit*, art.5. *Quæ Reipub administrandæ munia instituerit Motesuma*, art.6. *Splendidis ædificiis urbs eorum exornatur*, art.7. *Soli nobiles in Regia versantur plebe penitus exclusa*, art. 8. *Quare Juniores utplurimum ad Regnum evehantur*, art.9. *Regis Mexicanorum pudida magnificentia*, art 10.

DE MAGISTRATU. pag.238

Ejus definitio Ejus natura in quibus consistat, art.1. *Ejus authoritas à quibus dependeat*. 1. *A Deo*. 2. *A Jure gentium*, art.2. 3. 4. 5. *Quomodo ex majestate ejus potestas fluat & potestatis destinctio in Realem & Personalem*, art.5. *Bodini sententia de potestate Magistratus redarguitur*, art. 6. *Quæ jura Magistratus majora, quæ mino-*

minora, art. 7. *Quidnam sit officium Magistratus*, art. 8. *Barclaii distinctio inter Potestatem & Officium Magistratus eliditur*, art. 9. *Macchiavelli de absoluta Magistratus potestate sententiam erroneam esse ostenditur*, art. 10. 11. *Quænam optima ad Magistratum perveniendi via*, art. 12.

CONSILIVM & CONSILIARIVS. pag. 246

Eorum necessitas, art. 1. *Ob quam rationem summa sit consilii de Republica capiendi difficultas*, art. 2. *Quibus mediis rectè formanda sint consilia*, art. 3. *In quibus consistat bonum consilium*, art. 4. 5. 6. *Non suo unius consilio fidendum*, art. 7. *Quæ requirantur in bono consiliario*, art. 8. 9. 10. *Quodnam sit maximum Reipublicæ fundamentum*, art. 11.

DEMOCRATIA. pag. 251

Ejus difinitio & descriptic, art. 1. *Quæ cautiones requirantur ad legitimam Democratiam*, art. 2. *Non est status natura sua imperfectissimus*, art. 3. *Non postulat honorum æqualitatem*, art. 4. *Non pugnat cum statu nobilium*, art. 5. *Ejus duæ species libera & adstricta*, art. 6. *Quomodo temperanda*, art. 7. *Quomodo præcavendum*

dum ne in Aristocratiam aut Monarchiam degeneret, art. 8. *Quodnam optimum Democratiæ temperamentum ex mente Aristotelis*, art. 9.

ARISTOCRATIA. pag. 256

Ejus definitio, art. 1. *Idem quod status optimatum*, art. 2. *Legitimæ Aristocratiæ requisita quæ*, art. 3. 4. *Quid munus Decani*, art. 5. *Silentium, quare necessario in optimatibus requiratur*, art. 6. *Qui requiratur numerus*, art. 7. *Quomodo optimates*, art. 8. *Quare potius ex indigenis quam peregrinis eligendi*, art. 9. *Quare Aristocratia optima Reipub. forma sit*, art 10. *Quæ sit Aristocratia simplex*, art. 11. *Quæ mixta: quæ causæ conversionis Aristocratiæ respectu optimatum*, art. 14. *Respectu subditorum*, art. 15. *Quomodo Aristocratia differat à Democratia*, art. 17.

DE EPHORIS. pag. 267

In quem usum constituantur Ephori, art. 1. *Eorum varii tituli*, art. 2. *Eorum necessitas in Repub. Qui Imperii Germanici Ephori sint*, art. 3. *Qui eos constituendi modi*, art. 4. *Quæ in electione Ephororum observanda*, art. 5. *Quale juramentum præstent Ephori*, art. 6. *Eorum divisio*, art. 8.

art. 8. *Quinam generales Ephori*, art. 9. *Quinam speciales. Quinam in Belgio Ephori*, art.10. *Eorum officium*, art.11.12. *Quam potestatem habeant*, art.13. *Bodini error in attribuendo Gall. Regi illimitatam potestatem*, art.14. *Quatenus sese Jurejurando obstringant Reges, & Germaniæ Imperator*, art.15. *Quæ porro ad munus Ephororum pertineant*, art.16.17.18. 19.20.21.22.23. *Magistratus cura in cohibendis Ephoris*, art.25.

DE SEIANISMO. pag.279

Quid sit, art.1. *Vnde nomen acceperit*, art.2. *Quinam Seianismum professi fuerint*, art.3. *Quinam Seiani sint dicendi*, art. 4. *Quibus artibus ad tantam potentiam perveniant Seiani*, art.5. *Deus puniturus Reipub. laxat fræna sceleratis hominibus*, art.6. *Quatenus talis Seiani divinæ iræ instrumenta sint*, art.7.8.

DE NOMINIBUS, TERMINIS, TEMPORIBVS IMPERIORVM FATALIBVS. pag.288

Hujuscemodi dari nomina, tempora, loca Imperiis decretoria probatur, art. 1. *Quomodo illud intelligendum*, art.2. *Ferdinandus nomen Hispanis auspicatissimum*

mum

mum, art.3.4.5.6.7.8.9.10.11. *Nihil in Hispania Philippis, in Germania Ferdinandus infelicius est*, art.12.13.14.15.16. 17.18.19.20.21. *Richardus nomen Anglis fatale*, art.22.

DE ACADEMIARVM PER OCCIDENTEM INSTAVRATIONE. pag.302

Quando & à quibus deletæ sint, art.1. 2.3.4. *Quis & quo tempore eas instauraverit*, art.5.6. *Quæ immunitates Academiis concessæ sint*, art.7.8.9.10.11.12.13. 14.15. *Quanta ab eo tempore principum & Regum æmulatio fuerit*, art.16. *Academiarum utilitas*, art.17. *Quanta studiosorum frequentia fuerit Parisiis & Oxonii sub Henrico* III. *Angliæ rege*, art.18. *Quæ contentio ob Pragensium Academiam, & quæ ibi Studiosorum multitudo*, art.19. *Qua gaudeant jurisdictione Germaniæ Academiæ*, art.20. *Quænam præcipua humanæ soci.tatis præsidia*, art. 21. *Quando & à quo Typographiæ artificium inventum sit*, art.21. *Quæ humaniorum studiorum incrementa subsequuta sint*, art. 23. 24. 25. *Memorabilis Capnioni Historiola*, art. 26. *Quando ad summum pervenerit vestigium eruditio*, art. 27.

Quid

Quid deplorandum sit hodie in Academiis, art. 28.

AMERICANA HISTORIA VETUS. pag.329

De priscis Africæ incolis, art. 1. *Sub quibus regibus prima in Americam navigatio suscepta*, pag. 320. *Quomodo Carthagenienses primi imperio Atlantico potiti, Americamque possederint*. p.321. 322. 323. *Quomodo illam sedem dereliquerint*. p.324. 325. *Quæ gentes eam postea habitarint*, p.326. *De varia incolarum Americæ fortuna, eorumque contra gigantes victoria*, p. 327. 328. 329. 330. 331. *Vnde Mexicanarum nomen fluxerit*, p. 332. *Quæ bella gesserint, deque illorum idololatria*, p. 333. 334. *Tepanecæ & Culhuani in quæ regna divisi, eorumque miranda vastitas*, p. 334. *Mexicanorum cum Chalcis & Tepanecis pugna*. p. 335. *Quomodo & quare ad Triapanam insaluberrimum locum migrare jussi fuerint Mexicani*. ibid. *Malunt cum hominibus quam cum pestilentia & cœlo bellum gerere*, p. 336. *quomodo illam regionem repurgarint & fertilem reddiderint. Quomodo & quare filiam Regis Culhuoacanæ sibi reginam & deo matrem poposcerint Mexicani. Et miranda idololatria ejus*

rei historia, p. 336. 337. *Quo ulterius progressi sint Mexicani, de eorum superstitione in stabilienda sede*, p. 338. 339. *Qua industria & quo anno Regiam sedem constituerint, urbem Tenoxtitlan*, p. 340. *De Frislandia antiqua & Estotilandia quid opinandum sit*, p. 341. *Quomodo & quando fortunatæ detectæ fuerint insulæ*, p. 341. *Insulæ extra fretum Geditanum à quibus detectæ & occupatæ*, p. 341. *quod earum incolæ usum ignis ignoraverint*, p. 342. *Insulæ Lanzarotta, Fortaventura, Gomera, & Ferra à quibus occupatæ & possessæ fuerint*, p. 342. *Qui insulas Palmam & Tenerisam occuparit*, p. 343. *Insulæ Palmæ situs & natura, de miraculosa illius insulæ arbore*, ibid. *Quamdiu Canaria restiterit & invicta manserit, cui tandem subjecta fuerit*, ibid. *Quomodo populus Mexicanus Acamapixtli Regem crearint*. p. 344. *legatorum populi Mexicani oratio ad Regem Culhuacana*, p. 345. *ejusque Regis responsum*, p. 346. *Quo apparatu & qua oratione Regem suum exceperit populus Mexicanus*, p. 347. *quam felix successerit Mexicanis novi Regis electio*, p. 348.

DE SARACENORVM ORIGINE ET REBVS GESTIS.

Quando & quibus parentibus natus sit Macho-

Machometus, p. 348. *Quando & quorum auxilio Alcoranum scripserit*, p. 349. *Saracenorum origo*, ibid. *Hierosolymæ à Saracenis devastatio*, ibid. *Syria magnam cladem accepit. Saracenorum à Romanis defectio. Maximam Africæ partem occupant. Insulam Rhodum expugnant, quas ingentes opes ibi obtinuerint*, p. 350. *Constantini* I V. *cum Saracenis pacificatio*, p. 351. *Eorum in Siciliam eruptiones, & Constantinopolis obsidio*, p. 352. *Sarraceni à Romanis victi. secunda cum Rom. pacificatio*, p. 352. *Quibus conditionibus Saraceni pacem cum Iustiniano inierint*, ibid. *Quando Africam rursus occuparint*, p. 353. *Misera Saracenorum conditio in obsidione Constantinopolitana biennali. Hispaniam invadunt. Saraceni quos Califatus constituerint*, p. 354. *Caroli Magni cum Saracenis prælium*, p. 355. *ejus res contra Saracenos præclare gestæ*, p. 356. *Nicephorus Rex Constantinopolitanus Saracenis tributarius fit. Sardiniam & Corsicam deprædant*, p. 356. *Cretam occupant, in Siciliam & Palæstinam irrumpunt. Ex Sicilia expelluntur. Sabæ Regis Maurorum res gestæ*, p. 357. *Romam deprædantur, Anconam incenderunt, ex portu Ostiensi eorum repetita in Italiam irruptio, cum Persis bella gerunt*, p. 358.

Ex Sicilia penitus expulsi, p. 359. *A Carolo Crasso Italia arcentur. Niceti de Saracenis reportata victoria. Apuliam & Calabriam invadunt. Ad fluvium Lyrim vincuntur. Sagitus Saracenorum dux cum toto exercitu deletur*, p. 360. *Genuam depopulantur, & in Africam revertuntur, eorum classis exuritur. A Radimiro fusi. Ad Lyrim fluvium superantur. Beneventum incendunt. Ab Othone primo Italia pulsi. Consentiam recuperant. Eis Creta Insula eripitur*, p. 361. *Othonis* II. *cum Saracenis conflictus. Alphonsus Hispaniæ R. in Obsidione Visei interiit. Capuam capiunt & Barcim obsident. Hierosolymam occuparunt. Capua expelluntur*, p. 362. *Templum Hierosolymitanum diripitur. Fœdus ineunt cum Imperatore Constantinopolitano. Capua Saracenorum obsidione liberatur. Calabria ejiciuntur. Ad Cimtum multi Christiani ab eis occisi. multi Christianorum exercitus confluunt ad pellendos Saracenos Hierosolymis*, p. 363. *Christiani fusis Saracenis Heracleam & Tassum recuperant. Eosdem ex Antiochia expellunt, & ingens prælium commissum in Agro Hierosolymitano*, p. 364. *Gotfridus Bolionius Rex Hierosolymorum coronatur*, p. 365. *Ascalonem cœpit, eodemque tem-*

tempore moritur, p. 366. *Ejus successor Balduinus magna suorum strage vincitur. Ramlæ mœnia à Saracenis diruuntur. Boëmundus Apuliæ Rex capitur à Saracenis & à Tancredo nepote suo liberatur. Saraceni Ptolomaidem capiunt à Christianis. magna eorum pars deletur*, p. 366. *Balduinus Berythum & Sidonem subigit. Saraceni Hierosolymitarum copias fugant. Tancredus à Saracenis vincitur & occiditur. Saraceni insulis Balearibus à Pisanis ejiciuntur. varia Pisani contra Saracenos bella gesserunt*, p. 367. 368. *Balduinus secundus Persarum Regem devicit. Damasci regem in fugam vertit, sed tandem capitur*, p. 369. *Hic tandem insidiis è carcere liberatus ad suos revertitur. Venetorum classis Saracenis molesta, unde Venetis privilegia concessa. Christiani magnas victorias consecuti. Rex Ascalonitarum à Balduino reprimitur*, p. 370. *Balduino* III. *succedit Fulco. Hic ab hostibus fugatur & iniquas conditiones accipere cogitur. Christiani contra Ægyptios felices. Ascalon recuperant. Fulco in venatione mortuus. Saraceni devincunt Edessam & Mesopotamiam*, p. 371. *Balduinus* III. *Gaza & Ascalone Saracenos ejicit. Emanuel Constantinopolitanus Imperator Christianorum exer-*

citus insidiis fatigat. Rogerius Saracenos sibi tributarios reddit, p. 372. *Conradus secundus contra Saracenos infelix. Ludovicus Rex Galliæ contra Saracenos milites cogit. Bellum contra infideles ex Flandria, Anglia, Lotharingia instituitur.* p. 373. *Veneti in Asiam contra Saracenos proficiscuntur. Hispani Almariam & Tostosam recuperant. Raimundus Antiochiæ Rex à Saracenis deletus. Balduinus Ægyptios fudit. Hispani à Saracenis profligati.* p. 374. *Balduinus multis civitatibus pacem reddidit. Balduino mortuo succedit frater Almericus, Damiatam obsedit. Saracenorum in Hispaniam excursiones. Almerico defuncto Balduinus surrogatur. Hunc Saladinus vicit*, p. 375. *Filia Regis Saracenorum à Rege Siciliæ capitur. Christianæ Religionis professores Hierosolymitani vincuntur. Vrbs Carthago à Saracenorum Rege Mausamuntho instauratur*, p. 376. *Guido Balduinis successit. inter Guidonem & Raimundum Trepolitanum Comitem discordia. Christianorum strages. Rex Guido capitur. Trepolitanus Comes moritur. Hierusalem Regi Saracenorum traditur. Vniversam Iudæam Christianis eripiunt*, p. 377. *Multi Europæ Principes Christianis in Iudæa auxilium ferunt. Fridericus* II. *Selaphium amnem*

amnem ingressus moritur, p. 378. *De hujus Friderici mortis genere quid statuendum*, p. 379. *Guidonis conatus Saladini astutia eluduntur. Franciæ & Galliæ Rex cum Guidone conjunctus Aconem oppugnant, & expugnant. Galliæ & Angliæ Reges ut & Veneta classis simultate orta domum revertuntur. Saladinus moritur*, p. 380. *Saraceni potiuntur Regnis Granatæ & Castellæ*, p. 381. *Henricus Imperator exercitus contra Saracenos instruxit. Eo mortuo duces in Germaniam revertuntur. Saracenorum capta Ioppe in Christianos sævitia. Africani Saraceni utramque Hispaniam devastarunt, & in Galliam usque excurrentes*, p. 382. *Fridericus* II. *novam contra Saracenos expeditionem decrevit. Obsident Damiatam. Hispaniæ Reges represserunt Saracenos. Damiata Sultano reddita. Ea aliquoties à Christianis expugnata, unde Harlemenses magnam reportarunt gloriam. Fridericus inducias cum Saracenis pepigit. Christianorum exercitus apud Gazam & Ptolomaida occubuit*, p. 383. *Ferdinandus Hispan. Rex Saracenos Hispania pellit. Saraceni Christianos in Syria vexant, & sepulchrum Christi ignominiosè defœdant*, p. 384. *Ludovicus Galliæ Rex Christianis in Syria opem fert. Saracenis Damiatam*

miatam eripit, quomodo à Saracenis captus ab iisque iterum liberatus sit, p. 385. Baleares insulæ ipsis à Duce Tarraconensium erepta, p. 386. Hispaniæ Reges discordes. Factio inter Venetos & Genuenses. Christianos Syria pellunt Saraceni. Bodegarus Antiochiam vastat, p. 386. Ludovicus Rex Galliæ cum filiis contra Saracenos proficiscitur, ejus exercitus peste affligitur, & cum filio Iohanne moritur. Armenii & Scythæ ad Gamalem delentur. Tripolis ab Ægyptiis incenditur. Christiani in servitutem abiguntur. Tyrus, Sidon, Tripolis & Berithus ab iisdem complanantur. Ptolemais capta & diruta, p. 388. 389.

FINIS.

73

